

Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Landbouwrapport 2005

COLOFON

Redactie Landbouwrapport 2005:

Jonathan Platteau (red), Leen Bas, Els Bernaerts, Veerle Campens, Koen Carels, Els Demuyne, Maarten Hens, Stijn Overloop, Vincent Samborski, Dirk Smets, Dirk Van Gijsegem, Marina Vriesacker, Hilde Wustenberghs.

Brussel

2006, eerste druk

240 blz.

Depotnummer: Landbouwbeleidsrapport 2005 D/2006/3241/155

Vormgeving en druk:

Drukkerij PEN

Administratie:

Departement Landbouw en Visserij

Afdeling Monitoring en Studie

Leuvenseplein 4

1000 Brussel

Tel : 02/553.63.46

Fax : 02/553.63.50

E-mail : ams@vlaanderen.be

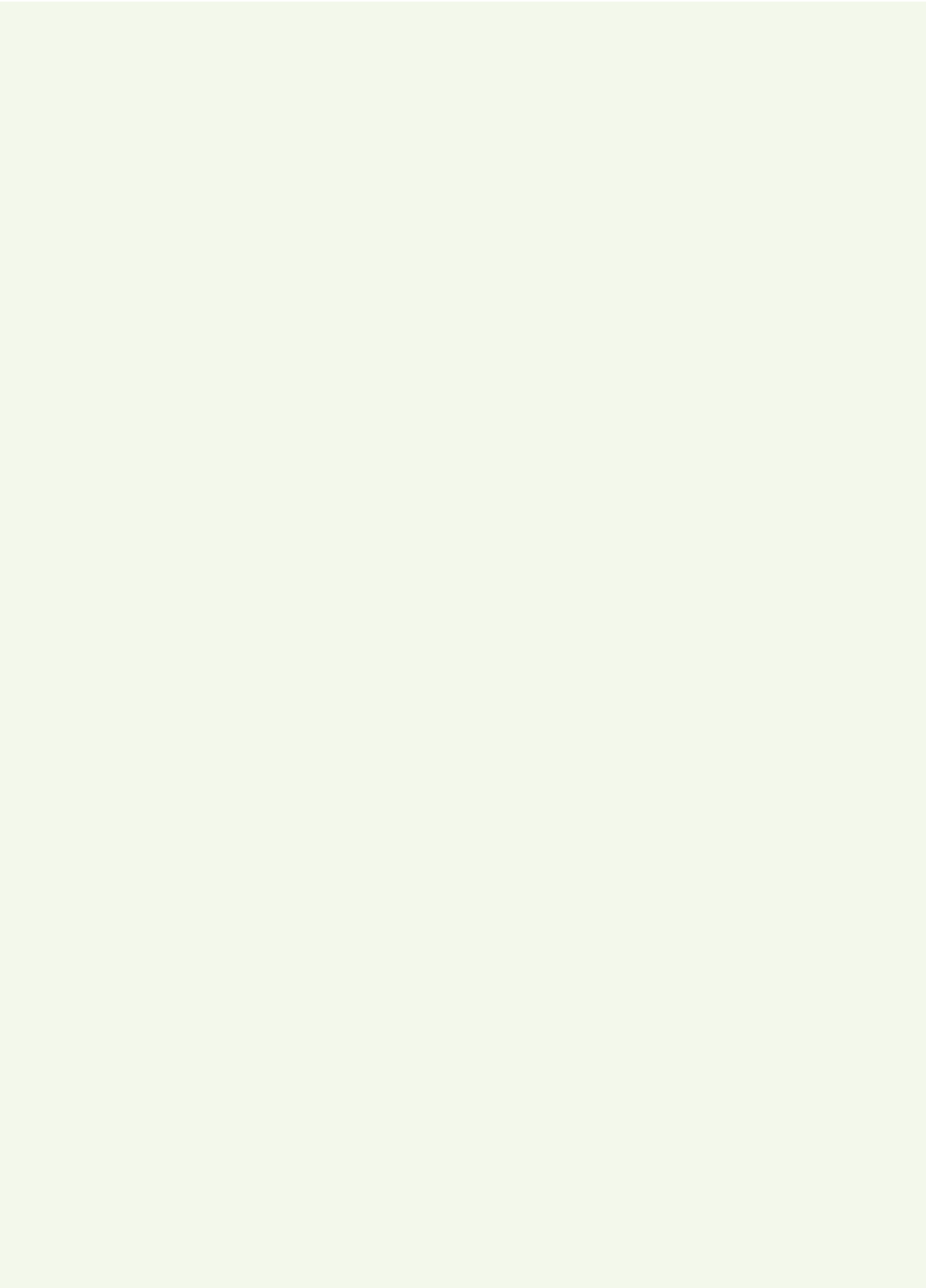
Verantwoordelijke uitgever:

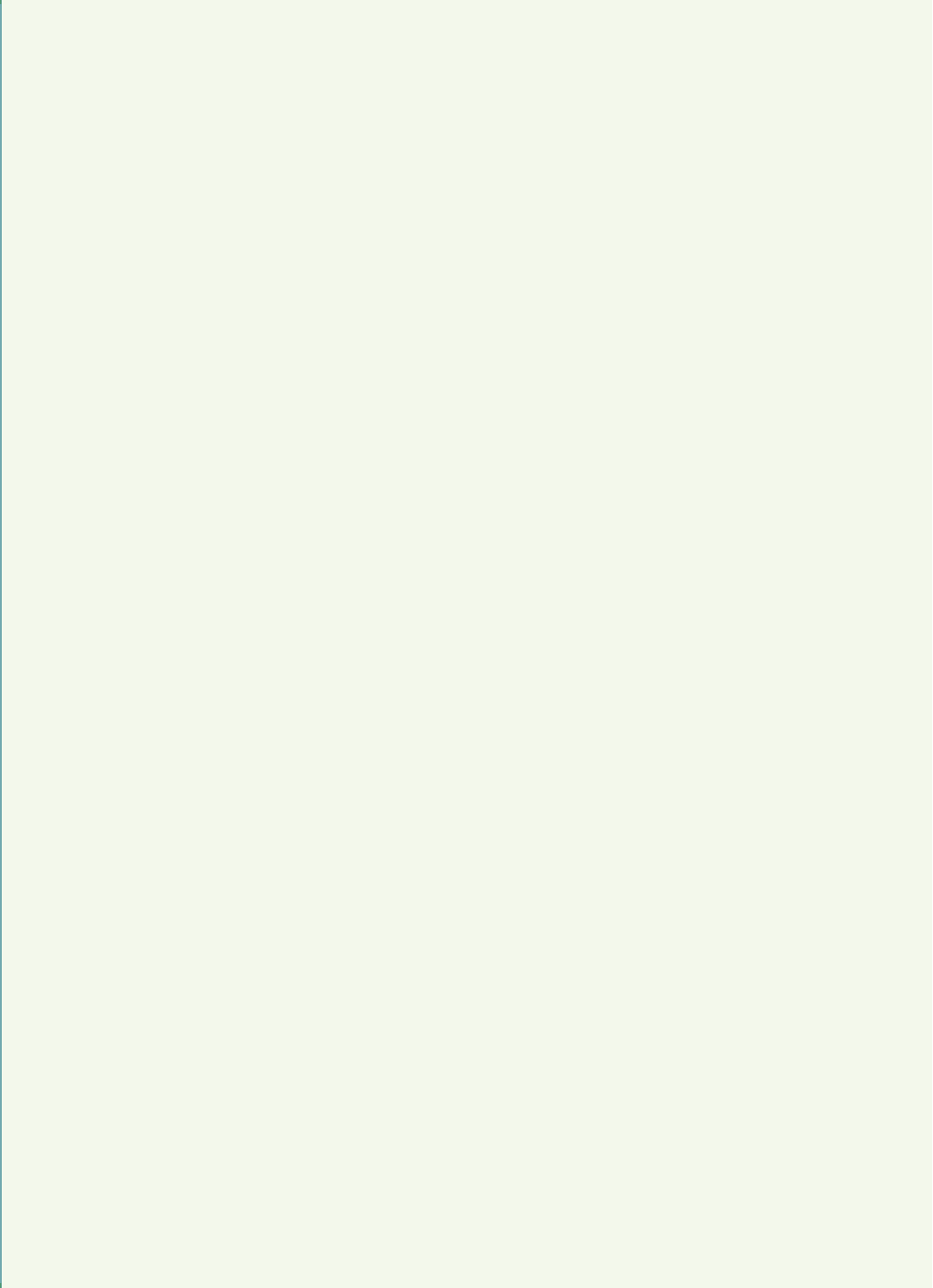
Jules Van Liefveringhe

© Vlaamse overheid, Departement Landbouw en Visserij

Alle rechten voorbehouden. Overname van gedeelten van de tekst in publicaties met een educatief of wetenschappelijk doel is toegestaan mits bronvermelding.

Het Landbouwrapport is beschikbaar op www2.vlaanderen.be/ned/sites/landbouw/

Woord vooraf

Voor U ligt het Landbouwrapport 2005 (LARA), het eerste rapport dat een totale beschrijving geeft van toestand van de Vlaamse land- en tuinbouw. Hiermee sluit het Beleidsdomein Landbouw en Visserij aan bij een vroegere (federale) traditie van jaarlijkse rapportering.

De doelstelling van het Landbouwrapport is op Vlaams niveau informatie over de toestand van de landbouw en het beleid terzake te verzamelen, te integreren, te verwerken en beschikbaar te stellen. Op deze wijze geeft het LARA een onderbouwing van het gevoerde en te voeren landbouwbeleid. Tegelijk is het de bedoeling informatie over de Vlaamse land- en tuinbouw te verstrekken aan de burgers, waardoor het respect en het maatschappelijk draagvlak voor de land- en tuinbouw versterkt.

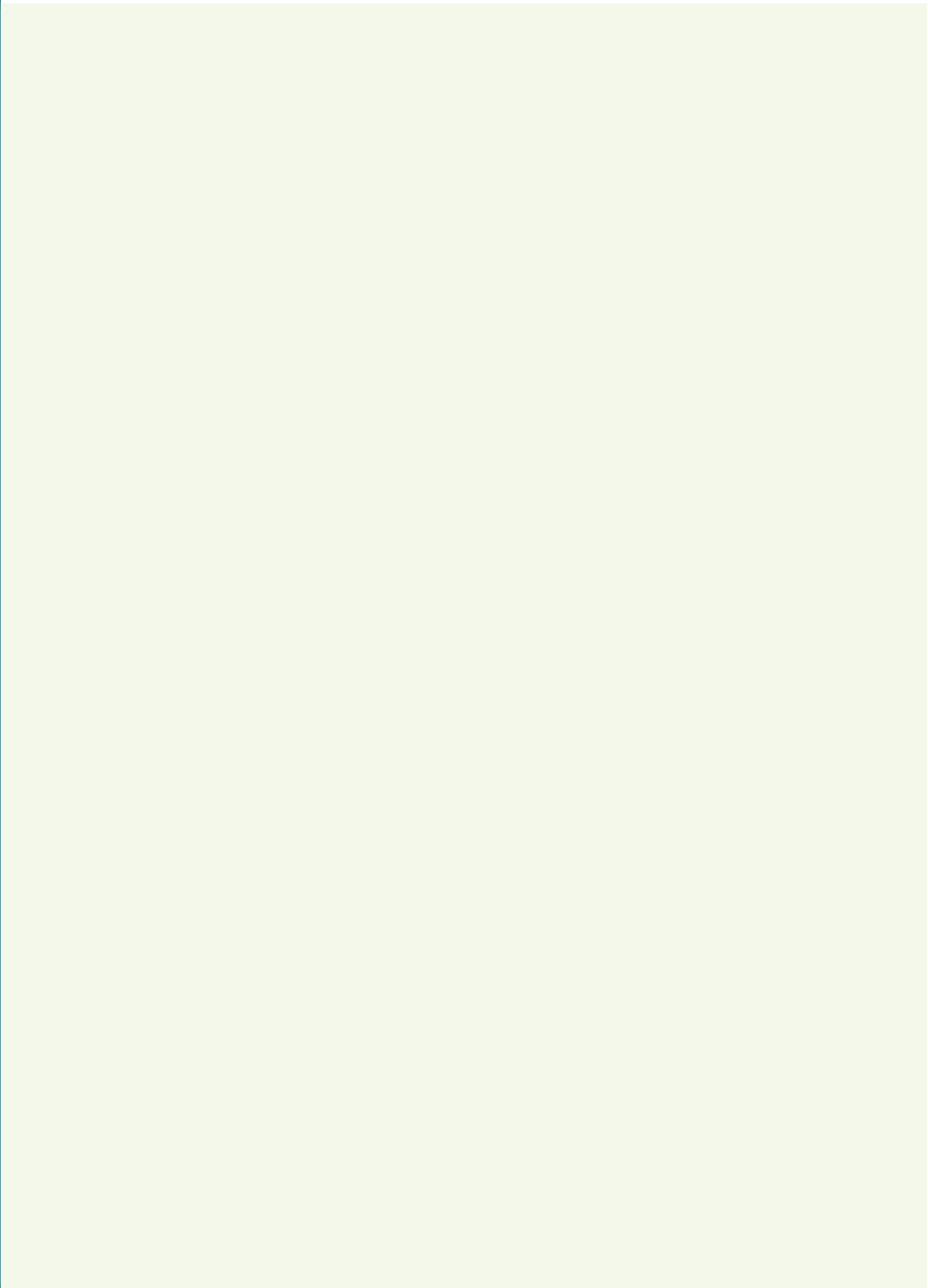
Voor de inhoud van het LARA hebben we gekozen voor een sectorale beschrijving van de voornaamste land- en tuinbouwsectoren, aangevuld met een algemeen hoofdstuk waarin ook de voedingssector aan bod komt. Het hoofdstuk over het Vlaamse landbouwbeleid geeft een inzicht in de verschillende instrumenten die voorhanden zijn om het specifieke Vlaamse landbouwbeleid uit te werken en te implementeren, zowel in het kader van inkomensondersteunend beleid als het plattelandsbeleid. Aangezien landbouw als maatschappelijke activiteit, net als alle andere sectoren, een druk uitoefent op het leefmilieu werd hierover een specifiek hoofdstuk geschreven. Dit laat ons tegelijk toe een link te leggen naar de Milieurapportering (MIRA).

Wat de gegevens betreft hebben we gebruik gemaakt van de meest recente beschikbare cijfers van zowel beleidsinterne als -externe dataleveranciers, waarvoor dank. De meest recente gegevens die in het LARA gebruikt worden, hebben betrekking op het jaar 2005.

De kwaliteit van het LARA werd gewaarborgd door een groep van meer dan 20 experts en lectoren die het LARA-team bijstonden. Wij bedanken hen van harte voor hun bijdrage.

Het LARA staat niet alleen, maar maakt deel uit van een geheel van producten die door de afdeling Monitoring en Studie van het Beleidsdomein ter beschikking worden gesteld. Zo zijn er het Landbouwbakboekje, waarin een beknopt overzicht wordt gegeven van de voornaamste landbouwindicatoren, de gespecialiseerde rendabiliteitsrapporten en de website.

Jules Van Liefveringhe
Secretaris-generaal
Departement Landbouw en Visserij

Woord vooraf	5
Inhoudstafel	7
1. Inleiding	13
2. Landbouwbeleid	17
1 Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en de Mid Term Review	17
1.1 Geschiedenis van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid	17
1.1.1 Oorspronkelijke doelstellingen landbouwbeleid	17
1.1.2 Hervormingen onder internationale externe druk: de Mac Sharry hervorming (1992)	18
1.1.3 Hervorming onder interne druk: een veranderende maatschappij (1999)	18
1.1.4 Verdere hervormingen	18
1.2 De MTR	19
1.2.1 Algemeen	19
1.2.2 Invulling van de MTR door Vlaanderen	20
1.2.3 Invulling van de MTR door collega lidstaten	21
1.3 De melk- en suikerhervorming	23
1.4 Toeslagrechten	24
1.4.1 Soorten toeslagrechten	24
1.4.2 Verhandeling van toeslagrechten	25
1.4.3 Huidige verdeling van de toeslagrechten in Vlaanderen	26
2 Uitvoering van het Europees landbouwbeleid:	
Vlaams Programma voor Plattelandsontwikkeling	26
2.1 Doelstelling van het Vlaams Programma voor Plattelandsontwikkeling 2000-2006	26
2.2 Financiële middelen	28
2.3 Onderdelen van het programma	30
2.3.1 Investeringen	30
2.3.2 Milieu en natuur	37
2.3.3 Ondersteunende maatregelen	39
2.4 Duurzaamheid van het PDPO	41
2.5 Evaluatie van het PDPO	42
2.6 Volgende programmeringsperiode	42
3. Algemene beschrijving van de Vlaamse land- en tuinbouwsector	43
1 Structurele en economische beschrijving	43
1.1 Productiefactoren	43
1.1.1 Arbeid	43
1.1.2 Areaal	45
1.1.3 Veebestand	46
1.2 Productie-eenheden	47
1.3 Economische beschrijving	49
1.3.1 Eindproductiewaarde	49
1.3.2 Intermediair verbruik	54
1.3.3 Toegevoegde waarde	55

2	Sociale aspecten	57
2.1	Leefijd van de bedrijfsleider	57
2.2	Opvolging	58
2.3	Landbouwopleiding	59
2.4	Socio-economische status van de landbouwer	60
3	Voedingsindustrie	64
3.1	Definitie	64
3.2	Omzet	64
3.3	Toegevoegde waarde	65
3.4	Buitenlandse handel	66
3.5	Werkgevers	68
3.6	Tewerkstelling	68
3.7	Besteding gezinsbudget aan voedingsproducten	69
4	Vlaamse landbouw in Europese context	70
4.	De akkerbouwsector	73
1	Structuur	73
1.1	Areaal	73
1.2	Productie-eenheden	78
1.2.1	Aantal bedrijven	78
1.2.2	Bedrijfsgrootte	79
1.3	Economisch belang voor de gemeenten	80
2	Productie	81
2.1	Productievolume	81
2.2	Productiewaarde	83
3	Aanwending van de productie	84
3.1	Consumptie	84
3.2	Zelfvoorzieningsgraad	84
3.3	Buitenlandse handel	85
4	Rendabiliteit	86
4.1	Prijsevolutie	86
4.2	Financiële resultaten	89
5	Specifiek beleid	91
5.	De tuinbouwsector	95
1	Structuur	95
1.1	Areaal	95
1.2	Productie-eenheden	102
1.2.1	Aantal bedrijven	102
1.2.2	Bedrijfsgrootte	102
1.3	Economisch belang voor de gemeenten	106
2	Productie	109
2.1	Productievolume	109
2.2	Productiewaarde	110

3	Aanwending van de productie	111
3.1	Consumptie	111
3.2	Zelfvoorzieningsgraad	113
3.3	Buitenlandse handel	114
4	Rendabiliteit	117
4.1	Prijsevolutie	117
4.2	Financiële resultaten	120
5	Specifiek beleid	124
5.1	GMO groenten en fruit	124
5.2	Actieplan glastuinbouw	125
6.	De rundveesector	127
1	Structuur van de rundveesector	127
1.1	Veestapel	127
1.2	Productie-eenheden	128
1.2.1	Aantal bedrijven	128
1.2.2	Bedrijfs grootte	129
2	Melkproductie	130
2.1	Productie	131
2.1.1	Productievolume	131
2.1.2	Productiewaarde	133
2.2	Aanwending van de productie	134
2.2.1	Consumptie	134
2.2.2	Zelfvoorzieningsgraad	134
2.2.3	Buitenlandse handel	135
2.3	Rendabiliteit	136
2.3.1	Prijsevolutie	136
2.3.2	Financiële resultaten	137
2.4	Specifiek beleid	139
2.4.1	Melkquotumsysteem	139
2.4.2	Interventieregeling	142
3	Rundvleesproductie	143
3.1	Productie	144
3.1.1	Productievolume	144
3.1.2	Productiewaarde	144
3.2	Aanwending van de productie	145
3.2.1	Consumptie	145
3.2.2	Zelfvoorzieningsgraad	146
3.2.3	Buitenlandse handel	146
3.3	Rendabiliteit	147
3.3.1	Prijsevolutie	147
3.3.2	Financiële resultaten	148

3.4	Specifiek beleid	150
3.4.1	Inkomenssteun	150
3.4.2	Afbouw van de veestapel	150
3.4.3	Markt- en prijsbeleid	151
4	Voedergewassen	152

7. De varkenssector **155**

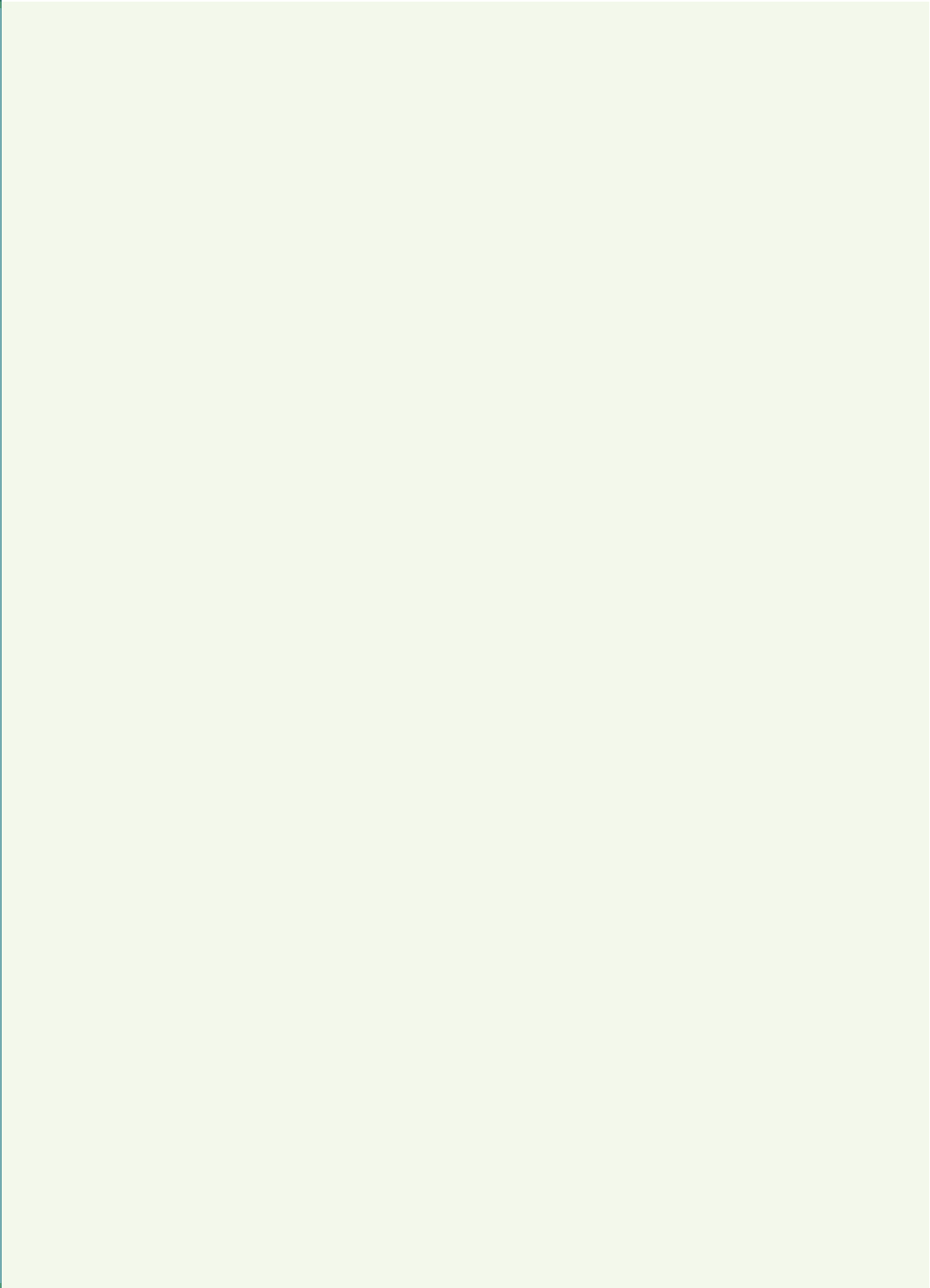
1	Structuur	155
1.1	Veestapel	155
1.2	Productie-eenheden	156
1.2.1	Aantal bedrijven	156
1.2.2	Bedrijfsgrootte	158
1.3	Economisch belang voor de gemeenten	158
2	Productie	160
2.1	Productievolume	160
2.2	Productiewaarde	161
3	Aanwending van de productie	162
3.1	Consumptie	162
3.2	Zelfvoorzieningsgraad	162
3.3	Buitenlandse handel	163
4	Rendabiliteit	164
4.1	Prijsevolutie	164
4.2	Financiële resultaten	165
5	Specifiek beleid	167

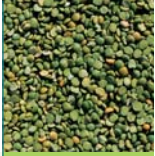
8. De pluimveesector **169**

1	Structuur	169
1.1	Veestapel	169
1.2	Productie-eenheden	171
1.2.1	Aantal bedrijven	171
1.2.2	Bedrijfsgrootte	173
1.3	Economisch belang voor de gemeenten	175
2	Productie	176
2.1	Productievolume	176
2.2	Productiewaarde	177
3	Aanwending van de productie	178
3.1	Consumptie	178
3.2	Zelfvoorzieningsgraad	178
3.3	Buitenlandse handel	179
4	Rendabiliteit	180
4.1	Prijsevolutie	180
4.2	Financiële resultaten	181
5	Specifiek beleid	182

9. De biologische landbouw	183
1 Structuur	183
1.1 Areaal	183
1.2 Vee­stapel	185
1.3 Productie-eenheden	186
2 Productie	187
2.1 Productievolume	187
2.2 Productiewaarde	187
3 Aanwending van de productie	188
3.1 Consumptie	188
3.2 Buitenlandse Handel	190
4 Rendabiliteit	191
4.1 Prijsvorming en prijzen	191
4.2 Kostenstructuur	191
5 Beleid	192
5.1 Vlaams beleid	192
5.2 Europees beleid	194
10. Landbouw en milieu	195
1 Inleiding	195
2 Landbouw en eco-efficiëntie	196
3 Milieuprofiel van de landbouw	198
4 Vermesting en verzuring	199
4.1 Bodembalans van de landbouw: inzicht in de drijvende krachten	199
4.2 Waterkwaliteit in landbouwgebied als toetssteen	202
5 Energiegebruik en klimaatverandering	204
5.1 Energiegebruik	204
5.2 Broeikasgassen uit de landbouw	206
5.3 Klimaatverandering	207
6 Gewasbescherming	207
7 Bodem: het fundament van de grondgebonden landbouw	210
7.1 Bodemerosie	210
7.2 Organische stof in de bodem	212
8 Biodiversiteit in landbouwgebied	214
8.1 Broedvogels	214
8.2 Akker- en graslandflora	217
8.3 Bescherming van biodiversiteit in een moderne bedrijfsvoering	218
Afkortingenlijst	221
Definities en methodologische toelichtingen	225
Referentielijst	233

Inleiding

Voor het realiseren van een goed landbouwbeleid is het noodzakelijk te beschikken over betrouwbare, op cijfers en onderzoek gebaseerde ondersteuning.

De afdeling Monitoring en Studie van het Beleidsdomein Landbouw en Visserij kreeg als specifieke opdrachten:

1. de verzameling van representatieve gegevens over de Vlaamse land- en tuinbouw door middel van het Vlaams Landbouwmonitoringsnetwerk (LMN);
2. de regie van de gegevensverzameling en -integratie voor het beleidsdomein;
3. de rapportering over de situatie en de trends in de land- en tuinbouw in Vlaanderen;
4. beleidsvoorbereidende analyses en evaluaties;
5. optimaliseren van de wetenschappelijke kennisbenutting voor het beleidsdomein.

In het Landbouwrapport komen de eerste drie opdrachten samen in één eindproduct.

Op dit moment is er nog geen decretale verankering voor het Landbouwrapport. In het Vlaams regeerakkoord "Vertrouwen geven, verantwoordelijkheid nemen" van 2004 werd voorzien in een pariteitsonderzoek, wat in de beleidsnota 2004-2009 "Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid" verder als volgt werd geëxpliciteerd:

"Een correct inzicht in de toestand en de verwachte ontwikkelingen van de Vlaamse land- en tuinbouw zijn noodzakelijk voor een goede onderbouwing van het te voeren beleid. Daarom zal vanaf 2005 een Vlaams Landbouwrapport (LARA) worden opgesteld. De Vlaamse overheid beschikt immers over een volwaardig landbouwmonitoringnetwerk dat in staat is economische, sociale en milieukundige gegevens op bedrijfsniveau te verzamelen. Op basis van deze gegevens kan de evolutie van de rendabiliteit van de land- en tuinbouwproductie worden opgevolgd als ook van het landbouwincome en de pariteit. De impact van de landbouwhervormingen en de maatregelen in het kader van het plattelandsbeleid zullen eveneens worden onderzocht. Al deze gegevens zullen opgenomen worden in het Landbouwrapport. Een decretale verankering, gelinkt met de beleidscyclus, wordt uitgewerkt."

Op dit moment wordt op administratief niveau de laatste hand gelegd aan een voorontwerp van decreet die deze decretale verankering van het Landbouwrapport moet mogelijk maken.

1. Structuur van het LARA

Om de landbouw in al haar facetten op een gestructureerde wijze te beschrijven werd gekozen voor een sectoriële aanpak. In de hoofdstukken 3 tot en met 8 worden telkens volgende aspecten besproken:

- de structurele beschrijving van de sector biedt een antwoord op volgende vragen: hoe groot is die sector (areaal, aantal dieren, aantal bedrijven,...)?, hoe zien de bedrijven eruit?, hoe belangrijk is deze sector? en hoe zijn al deze elementen geëvolueerd doorheen de loop der jaren?;
- in het tweede deel wordt de productie van de sector besproken aan de hand van de geproduceerde hoeveelheden en de totale productiewaarde;
- hoe en waarvoor deze productie wordt aangewend, wordt daaropvolgend besproken. Dit gebeurt op basis van o.a. consumptiegegevens en handelsgegevens;
- het voorlaatste deel geeft een overzicht van de prijzen die de landbouwer ontvangt voor zijn producten en de rendabiliteit van zijn bedrijf, gebaseerd op de beschikbare gegevens uit het landbouwmonitoringsnetwerk;
- tenslotte wordt ook aandacht geschonken aan het gevoerde beleid, specifiek voor deze sector.

Deze aanpak is gebruikt voor de beschrijving van de ganse landbouw, als één sector beschouwd in hoofdstuk 3, en voor volgende landbouwsectoren:

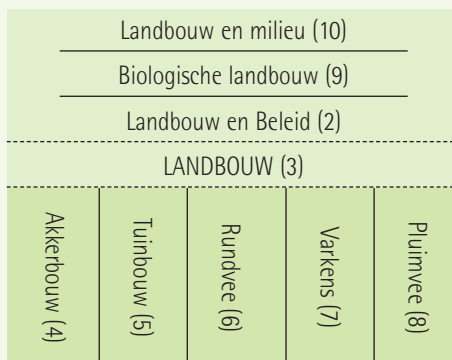
- de akkerbouwsector: hoofdstuk 4;
- de tuinbouwsector: hoofdstuk 5;
- de rundveesector: hoofdstuk 6;
- de varkenssector: hoofdstuk 7;
- de pluimveesector: hoofdstuk 8.

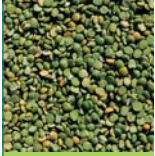
Daar niet alle facetten van de landbouw aan specifieke sectoren kunnen worden toegeschreven en eerder sectoroverschrijdend zijn, zijn deze opgenomen in aparte hoofdstukken. Het gaat hierbij om:

- het overkoepelend landbouwbeleid: hoofdstuk 2;
- de biologische landbouw: hoofdstuk 9;
- de relatie tussen landbouw en milieu: hoofdstuk 10.

Figuur 1.1 geeft een visueel overzicht van de hoofdstukken.

Figuur 1.1: Structuur van het Landbouwrapport 2005

2. Bronnen van het LARA

Het voorliggend rapport berust op een verwerking en analyse van beschikbaar en al dan niet gepubliceerd cijfermateriaal, afkomstig van diverse databanken, zowel beleidsinterne (verschillende afdelingen van het Beleidsdomein Landbouw en Visserij, APS, ILVO, INBO, VMM,...) als –externe (Eurostat, FOD Economie – Algemene directie Statistiek en Economische informatie,...). Een volledige lijst van de referenties, ingedeeld per hoofdstuk, wordt weergegeven in de 'Referentielijst'. De referenties die hoofdstukoverschrijdend zijn, werden vooraan opgenomen onder 'Algemeen'.

Inzake de opgestelde statistieken, dienen volgende algemene beschouwingen in acht te worden genomen:

- de cijfers hebben betrekking op Vlaanderen, tenzij anders vermeld;
- de meest recente beschikbare gegevens worden opgenomen, wat niet voor alle indicatoren hetzelfde jaar is;
- voor de evoluties van de indicatoren worden, indien mogelijk, consistente reeksen opgesteld vanaf 1995;
- achteraan de publicatie wordt een hoofdstuk opgenomen met de gebruikte definities en methodologische toelichtingen.

3. De totstandkoming van het LARA

Deze publicatie kwam tot stand door de samenwerking van heel wat verschillende diensten en personen. Hieronder volgt per hoofdstuk een overzicht van de auteurs en van de experts die de hoofdstukken kritisch hebben nagelezen en bijkomende informatie hebben geleverd.

Landbouwbeleid

Auteurs: Leen Bas, Koen Carels, Dirk Van Gijsegem

Lectoren: Patricia De Clercq, Johan Heyman, Dirk Van Guyze

Algemene beschrijving van de Vlaamse land- en tuinbouw

Auteurs: Els Bernaerts, Els Demuyndt, Jonathan Platteau, Dirk Smets

Lectoren: José Gavilan y Alvares

De akkerbouwsector

Auteurs: Els Bernaerts, Els Demuyndt, Jonathan Platteau

Lectoren: Gudrun Beerlandt, Philip De Nolf, Loes Lysens, Inge Piessens

De tuinbouwsector

Auteur: Els Demuyndt, Jonathan Platteau

Lectoren: Veerle Campens, Koen Holmstock, Frédéric Rosseneu, Inge Van Oost

De rundveesector

Auteurs: Els Bernaerts, Els Demuyck

Lectoren: José Gavilan y Alvares, Koen Jaspers, Pieter Van Ommeslaeghe

De varkenssector

Auteurs: Els Bernaerts, Els Demuyck, Jonathan Platteau

Lectoren: Martine Vandendriessche, Norbert Vettenburg

De pluimveesector

Auteurs: Els Demuyck, Jonathan Platteau, Vincent Samborski

Lectoren: Pieter Gabriëls, Martine Vandendriessche

De biologische landbouw

Auteurs: Jonathan Platteau, Vincent Samborski

Lectoren: Lieve De Cock, Ann Theunissen

Landbouw en milieu

Auteurs: Maarten Hens (INBO), Stijn Overloop (VMM), Hilde Wustenberghs (ILVO)

Landbouwbeleid

1 Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en de Mid Term Review

1.1 Geschiedenis van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid

De landbouwpolitiek heeft vele decennia een belangrijke rol gespeeld bij de Europese integratie in de periode van de wederopbouw na de tweede wereldoorlog. Landbouwpolitiek was een van de beleidsterreinen waar lidstaten hun soevereiniteit opgaven ten gunste van de Gemeenschap zodat uniforme, of in elk geval geharmoniseerde, regels van toepassing waren.

1.1.1 Oorspronkelijke doelstellingen landbouwbeleid

Bij het totstandkomen van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB), werden een aantal doelstellingen geformuleerd. Een grote politieke zorg was hoe de bevolking van voldoende voedsel kon worden voorzien. De belangrijkste doelstelling was dan ook het vergroten van de productiviteit van de landbouw. Hiervan werden een aantal andere doelstellingen afgeleid zoals:

- het verzekeren van een redelijke levensstandaard voor de landbouwbevolking;
- het stabiliseren van de markten;
- het veiligstellen van de voedselvoorziening en het verzekeren van redelijke prijzen voor de verbruikers.

Het instrument bij uitstek waren de marktordeningen voor de belangrijkste landbouwproducten. Door deze marktordeningen kregen de producenten een gegarandeerde prijs voor hun producten, die hoger was dan de prijs op de wereldmarkt. Om de producenten tegen de invoer van goedkope concurrerende producten te beschermen, werden invoerheffingen ingesteld. Indien de prijzen in de Gemeenschap beneden een bepaald niveau daalden, kenden de marktordeningen verschillende instrumenten om in te grijpen in de markt en het marktevenwicht te herstellen.

Het GLB heeft tegen de achtergrond van deze doelstellingen snel resultaat opgeleverd. Het succes was zelfs zo groot, dat het beleid al snel moest worden aangepast om de productie in een aantal sectoren in de hand te houden. Het werd in de jaren '70 en '80 pijnlijk duidelijk dat het beleid niet was afgestemd op een situatie waarin de toenmalige EEG netto-exporteur werd voor een aantal producten. De beroemde boter-, graan- en rundvleesbergen, evenals stijgende budgetuitgaven en conflicten met handelspartners (met dezelfde problemen en overschotten) waren daarvan het gevolg.

In eerste instantie heeft de Europese Commissie kwantitatieve beperkingen ingesteld om het aanbod te beperken. Dit heeft bijvoorbeeld in de zuivelsector met succes gewerkt door de invoering van het melkquotumsysteem in 1984.

1.1.2 Hervormingen onder internationale externe druk: de Mac Sharry hervorming (1992)

Vanwege de oplopende handelsconflicten werd de internationale druk om het GLB verder te hervormen steeds groter. Het was dan ook niet verwonderlijk dat, mede onder druk van de GATT-onderhandelingen in de Uruguay-ronde, het GLB begin jaren '90 een ingrijpende hervorming onderging. De naam van de Ierse landbouwcommissaris Mac Sharry is er blijvend aan verbonden. In het kader van de GATT werd afgesproken dat het gebruik van exportrestituties en interne steun moest worden verminderd en dat de invoertarieven zouden worden verlaagd. Met de hervorming van 1992 werd gekozen voor een nieuwe aanpak van het GLB om te kunnen voldoen aan de gemaakte afspraken. Deze aanpak was gebaseerd op twee elementen, namelijk het verlagen van de garantieprijzen en compensatie voor deze prijsverlagingen in de vorm van directe inkomenssteun. Het belangrijkste doel was de interne EU-prijzen geleidelijk richting het niveau van de wereldmarkt te brengen. De rechtstreekse steun werd per hectare betaald en in de veeteeltsector per dier. Tevens werden de eerste landbouwmilieumaatregelen in die periode van kracht.

1.1.3 Hervorming onder interne druk: een veranderende maatschappij (1999)

Een nieuwe belangrijke stap in dit proces is de beslissing van de Europese Raad in Berlijn over Agenda 2000. Agenda 2000 had onder andere tot doel het GLB voor te bereiden op de uitbreiding van de EU en het herformuleren en uitbreiden van de doelstellingen van het GLB. Deze vernieuwde doelstellingen waren:

- zorgen voor een stabilisatie van de inkomens in de landbouw;
- het vergroten van de marktgerichtheid en het concurrentievermogen van de Europese landbouw;
- het verbeteren van de veiligheid en kwaliteit van levensmiddelen;
- integratie van bescherming van milieu en natuur in het landbouwbeleid;
- ontwikkeling van de levensvatbaarheid van de plattelandsgebieden;
- een vereenvoudiging van het beleid en versterking van de decentralisatie naar de lidstaten.

Door Agenda 2000 werd de hervorming van het marktbeleid verder verdiept en uitgebreid. Tegelijk werd het plattelandsbeleid als tweede pijler van het landbouwbeleid verder uitgebouwd. Dit plattelandsbeleid moest door de lidstaten aan de hand van Plattelandsontwikkelingsprogramma's worden ingevuld en omvatte maatregelen op het vlak van investeringen op landbouwbedrijven, opleidingen, beheerovereenkomsten en promotie.

1.1.4 Verdere hervormingen

In Agenda 2000 was besloten tot het opmaken van een tussenbalans van het GLB. Het doel hiervan was te bekijken in hoeverre de ingezette hervormingen geleid hadden tot een realisatie van de doelstellingen en hoe de uitbreiding van de EU kon worden gefinancierd.

Uit verschillende analyses bleek dat nog niet kon worden voldaan aan de verwachtingen van de Europese bevolking in verband met voedselveiligheid, voedselkwaliteit, milieu en dierenwelzijn. De crisissen van de afgelopen jaren maakten dat nog eens duidelijk.

1.2 De MTR

1.2.1 Algemeen

De Raad van landbouwministers van de Europese Unie bereikte in juni 2003 een akkoord over een ingrijpende hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. De nieuwe maatregelen werden gefaseerd ingevoerd vanaf 2004. Het GLB werd nog meer in overeenstemming gebracht met de wensen van consumenten en belastingbetalers en tegelijk gaf het de landbouwers in de EU de vrijheid om te produceren wat de markt vraagt.

Door deze hervorming wordt het overgrote deel van de subsidies losgekoppeld van de omvang en keuze van de productie. Om te voorkomen dat productie in bepaalde gebieden verdwijnt, kunnen lidstaten ervoor kiezen om een productiepremie te handhaven. De lossere band tussen productie en premies maakt dat de landbouwers in de EU meer kunnen concurreren en marktgericht handelen. Tegelijk draagt het verder bij tot een zekere inkomensstabiliteit.

Het nieuwe GLB ziet er in hoofdlijnen als volgt uit:

steunverlening die marktgericht, eenvoudiger en minder handelsverstrend is:

- voor de landbouwers wordt er één enkele bedrijfstoelage ingevoerd die losstaat van de productie. Beperkte gekoppelde elementen mogen worden gehandhaafd om te voorkomen dat productie wordt opgegeven;
- om die bedrijfstoelage en de andere rechtstreekse steun te ontvangen moeten normen op het gebied van het milieu, de voedselveiligheid, de gezondheid van dieren en planten en het dierenwelzijn worden nageleefd en moet alle landbouwgrond uit landbouw- en milieuoogpunt in goede staat worden gehouden ("cross compliance").

een krachtiger plattelandsbeleid:

- een krachtiger beleid voor plattelandsontwikkeling met nieuwe maatregelen om milieuzorg, kwaliteit en het dierenwelzijn te bevorderen en om de landbouwers te helpen aan EU-normen op productiegebied te voldoen;
- een verlaging van de uit te keren rechtstreekse betalingen ('modulatie') aan grotere landbouwbedrijven die meer dan 5.000 euro rechtstreekse betalingen ontvangen om het nieuwe beleid voor plattelandsontwikkeling mee te kunnen financieren.

herziening van de marktondersteuning in het kader van GLB:

- een mechanisme voor financiële discipline om ervoor te zorgen dat vanaf het begrotingsjaar 2007 tot 2013 de vastgestelde landbouwbegroting niet wordt overschreden. Indien dat toch gebeurt, wordt er een lineaire vermindering toegepast;
- herziening van het GLB-marktbeleid in bepaalde sectoren:
 - o asymmetrische prijsverlagingen in de zuivelsector;
 - o de maandelijkse verhogingen in de sector granen worden gehalveerd en de huidige interventieprijs wordt gehandhaafd;
 - o er zijn gerelateerde hervormingen in de sectoren rijst, durumtarwe, noten, hop, zetmeelaard-appelen en gedroogde voedergewassen.

De verschillende elementen van de hervorming werden in 2004 en 2005 van kracht. De bedrijfstoeslag werd ingevoerd in 2005. Lidstaten die door specifieke landbouwomstandigheden een overgangperiode nodig hebben, kunnen de invoering uitstellen tot ten laatste 2007.

1.2.2 Invulling van de MTR door Vlaanderen

De landbouwhervorming biedt de lidstaten en de regio's een aantal mogelijkheden om een eigen beleid uit te stippelen. Zo heeft de Vlaamse regering, in overleg met de landbouworganisaties en met Wallonië, gekozen voor onderstaande toepassingsmodaliteiten.

De ont koppeling

- de ont koppelde steun wordt opgenomen in een unieke bedrijfstoeslag die aan de landbouwers wordt toegekend op basis van de gemiddelde steun die de individuele landbouwer ontvangen heeft in de referentieperiode 2000-2002;
- de hectarepremies in de akkerbouwsector worden volledig ont koppeld, wat betekent dat de areaal-betalingen voor maïs, granen, oliehoudende zaden, vlas, eiwithoudende gewassen en braaklegging worden opgenomen in de unieke bedrijfstoeslag;
- in de zaaigoedsector blijft de premie voor lijnzaad en speltzaad gekoppeld aan de productie;
- in de dierlijke sector blijven de premies voor zoogkoeien en de slachtpremie voor kalveren gekoppeld. De andere premies worden opgenomen in de unieke bedrijfstoeslag;
- in de melksector wordt de aanvullende melkpremie ter compensatie van de melkrijdsdaling geïntegreerd in de unieke bedrijfstoeslag met ingang van 2006.

Vlaanderen heeft hiermee gekozen voor een grote mate van ont koppeling. Het behoud van enkele gekoppelde premies houdt verband met de concurrentiële positie voor slachtkalveren ten opzichte van Nederland en voor lijnzaad, waar Vlaanderen deel uitmaakt van een vlasgebied van Noord-Frankrijk tot Nederland. Nederland en Frankrijk houden hun lijnzaadproductie ook gekoppeld.

Het lineaire afhoudingspercentage dat wordt toegepast op de toeslagrechten om de nationale reserve te vullen, werd door Vlaanderen in samenspraak met Wallonië op 1,65% gebracht. Vlaanderen heeft verder beslist om geen percentage af te houden op de verhandeling van toeslagrechten die vanaf 2006 van start gaat.

De randvoorwaarden

Vanaf 2005 moet de landbouwer voldoen aan een aantal specifieke premievoorwaarden om rechtstreekse Europese steun te verkrijgen. Dit zijn de randvoorwaarden die enerzijds bestaan uit de beheereisen die voortvloeien uit 19 Europese richtlijnen en verordeningen en anderzijds uit de vereisten om de landbouwgrond in goede landbouw- en milieuconditie te houden. Dit laatste betekent eveneens dat de totale oppervlakte blijvend grasland in Vlaanderen moet behouden blijven en niet meer dan 10% mag dalen onder het aandeel blijvend grasland van 2003.

Voor 2005 is dit alvast geen probleem: in 2005 is de verhouding blijvend grasland op totale landbouwgrond in Vlaanderen met slechts 0,29% gedaald ten opzichte van 2003.

Het naleven van randvoorwaarden betekent niet noodzakelijk dat de landbouwer aan nieuwe en/of strengere verplichtingen moet voldoen. De Europese regelgeving laat op dit punt ruimte aan de lidstaten. Strengere verplichtingen zijn mogelijk indien hierover een brede maatschappelijke consensus bestaat, of er een duidelijk toegevoegde waarde is op het vlak van voedselveiligheid of volksgezondheid, of voor het opbouwen van een technologische voorsprong.

Het opleggen van dergelijke randvoorwaarden was voor de Commissie een noodzaak om een voldoende maatschappelijk draagvlak te behouden voor een sterk financieel ondersteund landbouwbeleid. De implementatie van deze controles was niet eenvoudig omwille van de bevoegdheidsopdeling binnen en tussen de regio's.

Uit een evaluatie van de controles uitgevoerd in 2005 blijkt dat de meeste vaststellingen gedaan werden bij de "identificatie en registratie van dieren" vooral dan bij schapen, geiten en varkens en bij de "verplichte bepaling van het koolstofgehalte en zuurtegraad voor een bepaald aantal percelen".

1.2.3 Invulling van de MTR door collega lidstaten

In de implementatie van de ontkoppeling werd er redelijk wat vrijheid gelaten aan de lidstaten zowel op vlak van timing als op de graad van ontkoppeling. Tabel 2.1 geeft een overzicht van de implementatie in onze naburige landen en gewesten.

Tabel 2.1: Overzicht van de invoering van toeslagrechten in onze naburige lidstaten.

lidstaten	start	referentie	ontkoppeling	verdere ontkoppeling	verhandeling toeslagrechten
Nederland	2006	historische referentie	<ul style="list-style-type: none"> ☐ akkerbouw: 100% behalve spelt en lijnzaad; ☐ veeteelt: 100% behalve slachtpremie runderen en slachtpremie kalveren (volledig gekoppeld). 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ melkpremie in 2007. 	<ul style="list-style-type: none"> geen afhouding bij verhandeling van toeslagrechten
Frankrijk	2006	historische referentie	<ul style="list-style-type: none"> ☐ akkerbouw: 100% behalve granen en lijnzaad; ☐ veeteelt: 100% behalve zoogkoeien en slachtpremie kalveren (volledig gekoppeld), slachtpremie kalveren en ooiënpremie (deels gekoppeld); ☐ uitzondering voor afgelegen gebieden. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ melkpremie in 2006; ☐ tabak 40%; ☐ olijfolie 100%. 	<ul style="list-style-type: none"> afhouding bij verhandeling van toeslagrechten zonder grond
Duitsland	2005	dynamisch hybride naar regionale flat-rate systeem	<ul style="list-style-type: none"> ☐ volledige ontkoppeling behalve hop en tabak (deels gekoppeld). 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ melkpremie in 2005; ☐ tabak 40%; ☐ hop 25%. 	<ul style="list-style-type: none"> geen afhouding bij verhandeling van toeslagrechten
Oostenrijk	2005	historische referentie	<ul style="list-style-type: none"> ☐ akkerbouw: 100%; ☐ veeteelt: 100% behalve zoogkoeien en kalveren (volledig gekoppeld) en slachtpremie runderen (deels gekoppeld). 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ melkpremie in 2007; ☐ tabak; ☐ hop 75%. 	
Engeland *	2005	dynamisch hybride systeem	<ul style="list-style-type: none"> ☐ volledige ontkoppeling. 		
Ierland	2005	historische referentie	<ul style="list-style-type: none"> ☐ volledige ontkoppeling. 		
B - Wallonië	2005	historische referentie	<ul style="list-style-type: none"> ☐ akkerbouw: 100% behalve spelt en lijnzaad; ☐ veeteelt: 100% behalve zoogkoeien. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ melkpremie in 2006; ☐ tabak. 	<ul style="list-style-type: none"> geen afhouding bij verhandeling van toeslagrechten
B - Vlaanderen	2005	historische referentie	<ul style="list-style-type: none"> ☐ akkerbouw: 100% behalve spelt en lijnzaad; ☐ veeteelt: 100% behalve zoogkoeien en slachtpremie kalveren. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ melkpremie in 2006; ☐ tabak. 	<ul style="list-style-type: none"> geen afhouding bij verhandeling van toeslagrechten

*: zonder Wales, Noord-Ierland en Schotland
Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

1.3 De melk- en suikerhervorming

Na de beslissing over de MTR in 2003 werden vervolgens stapsgewijs ook andere sectoren hervormd. Hieronder de voornaamste hervormingen voor de melk- en suikersector.

De melkhervorming

De hoofdlijnen van het compromis bereikt voor de melkhervorming zijn:

- geen bijkomende quotaverhoging bovenop die van Agenda 2000;
- daling van interventieprijsen voor boter (-25% over 4 jaar) en magere melkpoeder (-15% in 3 jaar);
- ontkoppeling en integratie van de directe betalingen in de bedrijfspremie;
- afschaffing van de richtprijs;
- limitering van de interventieaankopen van boter.

De melkpremie en extra betalingen voor Vlaanderen worden vanaf 2006 ontkoppeld en mee opgenomen in de bedrijfstoelageregeling. Dit betekent dat de melkpremie en extra betalingen niet meer afzonderlijk worden betaald, maar als referentiebedrag worden verdeeld over de toeslagrechten die een landbouwer heeft.

De suikerhervormingen

In juni 2005 werd een beslissing genomen over de hervorming van de suikersector. Deze hervorming kan opgesplitst worden in drie luiken, namelijk: de oprichting van een tijdelijk herstructureringsfonds, een nieuwe gemeenschappelijke marktordening (GMO) voor suiker en compensaties voor de biet- en cichoreiplanters.

De doelstelling van de hervorming is om een sanering van de Europese suikersector door te voeren via een drastische suikerprijsdaling van 36%, weliswaar gefaseerd over 4 jaar. Een fonds voor herstructurering wordt in het leven geroepen, voor diezelfde 4 jaar. Dit fonds wordt gespijsd door heffingen die de ondernemingen van de sector dienen te betalen. De ondernemingen die dit wensen kunnen hun quotum aan dit herstructureringsfonds verkopen en hun suikeractiviteit stopzetten. Verwacht wordt dat ondernemingen in de minder efficiënte lidstaten hiervan gebruik zullen maken. De Europese Commissie beoogt een vermindering van het Europese quotum met 5 à 6 miljoen ton (ongeveer 30%) na 4 jaar.

De suikerproductie boven het quotum, die haar afzet niet vindt via overdracht, via industriële toepassingen, via gebruik door ultraperifere gebieden of via beperkte uitvoer binnen WTO-limieten, zal beboet worden met een 'surplus heffing'.

Een productieheffing op de toegekende quota, die voor de helft op de bietplanters verhaald kan worden, vormt een nieuw element. Ook de mogelijkheid van particuliere opslag en van onttrekking van suiker van de markt op korte of lange termijn zijn nieuwe marktmechanismen in de nieuwe marktordening voor suiker.

De inkomensdaling waarmee de bietplanter geconfronteerd zal worden, zal voor 60% gecompenseerd worden door een ontkoppelde betaling, die geïntegreerd zal worden in de bedrijfstoelageregeling.

1.4 Toeslagrechten

De totale bedrijfstoelage die de landbouwers ontvangen is gebaseerd op een referentiebedrag dat de betrokken betalingen aan hen in de referentieperiode 2000 tot en met 2002 omvat. Door het referentiebedrag te delen door het referentieareaal, wordt de waarde van elk toeslagrecht, toegekend aan één landbouwbedrijf, berekend. Per hectare referentieareaal wordt één toeslagrecht toegekend.

1.4.1 Soorten toeslagrechten

Er zijn drie verschillende soorten toeslagrechten (TR):

- Gewone toeslagrechten (GTR)

Dit zijn toeslagrechten gebaseerd op de referentieoppervlakte akkerbouw- en voedergewassen en op de referentieaantallen runderen en schapen. Deze toeslagrechten zijn verbonden aan een oppervlakte subsidiabele grond. De rechten worden uitgedrukt in een bedrag per hectare dat geactiveerd kan worden door de subsidiabele hectaren in gebruik te nemen. Bij de initiële verdeling van de toeslagrechten, hebben alle TR voor een bepaalde eigenaar eenzelfde waarde, tenzij hem rechten via de nationale reserve zijn toegekend of rechten werden overgenomen tijdens aankoop of lange termijn huur van grond. Later, bij verhandeling vanaf 2006, kunnen per bedrijf de waarden van de toeslagrechten verschillen.

- Speciale toeslagrechten (STR)

Wanneer er geen grond is of als het referentieareaal kleiner is dan het referentiebedrag gedeeld door 5.000 (d.i. de maximale waarde van een speciaal toeslagrecht), is er niet voldoende grond om het toeslagrecht aan te verbinden waardoor dit een speciaal toeslagrecht wordt. Het bijzondere aan speciale toeslagrechten is dat deze benut kunnen worden zonder daarvoor subsidiabele grond in gebruik te hebben. Een voorwaarde voor het gebruik is dat de landbouwer tenminste de helft van het gemiddelde aantal grootvee-eenheden (GVE) moet aanhouden van het aantal dat hij in de referentieperiode had. Speciale toeslagrechten kunnen ook worden omgezet in gewone toeslagrechten wanneer ze geactiveerd worden met subsidiabele grond. Vanaf dat moment blijven ze steeds gewone toeslagrechten. Worden een aantal speciale toeslagrechten met een overeenkomstig aantal hectaren aangegeven, dan wordt het aantal GVE opnieuw berekend naar evenredigheid van de overgebleven toeslagrechten waarvoor de landbouwer om toepassing van de speciale voorwaarden verzoekt.

- Braakleggingstoelagen (BTR)

De hectaren die in de referentieperiode verplicht braak lagen in het kader van de EU-braakverplichting, komen in aanmerking voor het verkrijgen van braakleggingstoelagen (geen vrijwillige braak, omdat die wordt opgenomen in de berekening van de gewone toeslagrechten). Deze toeslagrechten zijn verbonden aan een oppervlakte subsidiabele grond en worden uitgedrukt in een bedrag per hectare dat geactiveerd kan worden door de subsidiabele hectaren braak te leggen.

De bedrijfstoelage is de optelsom van de geactiveerde toeslagrechten (GTR, STR, BTR) van een bedrijf. Dit bedrag is dus gebaseerd op de premies ontvangen in de referentieperiode en afhankelijk van de jaarlijkse aanvraag. Daarbij is de bedrijfstoelage onderhevig aan kortingen als gevolg van het nationale plafond, lineaire afhoudingspercentages voor de nationale reserve, de modulatie, en eventueel de financiële discipline omwille van een dreigende overschrijding van het EU-budget.

1.4.2 Verhandeling van toeslagrechten

Verkoop

Vanaf 2006 kunnen toeslagrechten met of zonder grond binnen de lidstaat verkocht worden. Voorwaarde voor de verkoop van toeslagrechten zonder grond is dat de landbouwer minstens 80% van die toeslagrechten gedurende minstens één kalenderjaar geactiveerd heeft. Heeft de landbouwer geen 80% geactiveerd dan kan hij nog verkopen indien hij de toeslagrechten die hij gedurende het eerste jaar van toepassing niet heeft gebruikt, eerst vrijwillig aan de nationale reserve afstaat. Het overblijvende deel mag dan verkocht worden.

Als het om braakleggingstoeslagrechten gaat, wordt de braakverplichting ook mee verkocht.

Verhuur

Toeslagrechten kunnen binnen eenzelfde gewest ook verhuurd worden. Voorwaarde is dan wel dat de overeenkomstige hectaren mee verhuurd worden. Dit zou grondeigenaars die ook de toeslagrechten bezitten, kunnen aanzetten tot het verpachten van hun grond samen met hun rechten op het moment dat ze zelf niet meer willen boeren.

Vererving of overdracht

Binnen de familie kunnen toeslagrechten gewoon overgedragen worden en bij geval van overlijden volgen ze de gewone erfreisrechten.

Verkrijgen van toeslagrechten uit de nationale reserve

Landbouwers die aan bepaalde voorwaarden voldoen en/of die momenteel nog geen toeslagrechten bezitten, kunnen beroep doen op de nationale reserve om zo toeslagrechten te verkrijgen. De reserve is bedoeld voor landbouwers die zich in een bijzondere situatie bevinden: die gestart zijn na 31 december 2002 dan wel in 2002 zonder in dat jaar rechtstreekse betalingen te ontvangen of voor landbouwers in gebieden met herstructurering of ontwikkelingsprogramma's. Daarnaast kunnen de lidstaten jaarlijks voorwaarden bepalen waaraan voldaan moet worden. Voor België zijn deze voorwaarden voor 2005 de volgende:

- landbouwers die tijdens of na de referentieperiode hebben geïnvesteerd in gebouwen bestemd voor de rundvee- en/of schapenhouderij (285 aanvragen in Vlaanderen);
- landbouwers die tijdens of na de referentieperiode landbouwgronden hebben geërfd, gekregen, gekocht of voor tenminste 6 jaar hebben gepacht (446 aanvragen in Vlaanderen);
- landbouwers die minder hectaren dan toeslagrechten hebben omwille van specifieke nadelen: de landbouwer heeft sinds de referentieperiode ongewild hectaren verloren (bijvoorbeeld door een onteigening voor algemeen nut of ten gevolge van een ruilverkaveling) waardoor hij nu onvoldoende heeft om al zijn toeslagrechten te activeren (96 aanvragen in Vlaanderen).

1.4.3 Huidige verdeling van de toeslagrechten in Vlaanderen

Volgens de definitief toegekende toeslagrechten blijkt dat er in totaal 462.637 toeslagrechten in Vlaanderen zijn, waarvan bijna 99% gewone toeslagrechten. De totale waarde bedraagt bijna 148 miljoen euro. Er zijn 26.499 Vlaamse landbouwers die toeslagrechten ontvangen. Dit komt overeen met 77% van alle Vlaamse landbouwbedrijven. Gemiddeld bedraagt een gewoon toeslagrecht 318 euro per ha, een braakleggingstoelagrecht 375 euro per ha en een speciaal toeslagrecht 2.032 euro (tabel 2.2).

Tabel 2.2: Definitieve toeslagrechten toegekend aan Vlaamse landbouwers, situatie op 13 december 2005

	gewone toeslagrechten	braakleggings- toeslagrechten	speciale toeslagrechten	totaal toeslagrechten
aantal landbouwers met toeslagrechten	26.101	2.029	426	26.499
totaal aantal toeslagrechten	456.201	5.875	652	462.637
totale waarde in toeslagrechten	144.512.826	2.200.579	1.134.676	147.848.082
gemiddelde waarde per toeslagrecht	318	375	2.032	320
gemiddeld aantal toeslagrechten per landbouwer	17	3	1	17

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

2 Uitvoering van het Europese landbouwbeleid: Vlaams Programma voor Plattelandsontwikkeling

2.1 Doelstelling van het Vlaams Programma voor Plattelandsontwikkeling

2000-2006

Aan een plattelandsbeleid in Vlaanderen werd tot nu toe voornamelijk vorm gegeven via het Programmeringsdocument voor Plattelandsontwikkeling (PDPO).

Het programma, dat van start ging in 2000, loopt nog tot en met 2006. Het voeren van een landbouwbeleid dat kadert in geïntegreerde plattelandsontwikkelingsprogramma's was vrij nieuw in de EU en het werd tegelijkertijd en verplicht voor alle lidstaten ingevoerd. Hoewel de meeste maatregelen in deze programma's een voortzetting zijn van het voorgaande beleid - weliswaar hier en daar aangepast - werden ook nieuwe accenten gelegd.

Een van die nieuwe accenten zijn de agro-milieumaatregelen die een verplicht onderdeel van de programma's uitmaken. Met deze maatregelen worden landbouwers aangezet om door middel van een beheerovereenkomst bepaalde natuur- en milieudoelstellingen na te streven die verder gaan dan wat ze bij normale landbouwpraktijken doen. Voor deze extra inspanning is er een vergoeding. Verder is de

bedoeling van het programma een sterke land- en tuinbouwsector tot stand brengen, het concurrentievermogen van het platteland verbeteren en het landelijk erfgoed in stand houden. Een overzicht van de belangrijkste maatregelen in het programma wordt gegeven in tabel 2.3.

Tabel 2.3: Overzicht van de belangrijkste maatregelen uit het PDPO 2000-2006

investeringen in de landbouw, waarbij de nadruk ligt op milieuvriendelijke investeringen en diversificatie van de activiteiten op het landbouwbedrijf
installatie in de landbouw, voornamelijk bedoeld om jonge starters aan te moedigen
opleiding: <ul style="list-style-type: none"> ☐ vorming (bijvoorbeeld cursussen, stages over ICT toepassingen of milieuvriendelijke productietechnieken); ☐ omschakelingsplannen en begeleiding in de biologische landbouw.
milieumaatregelen in de landbouw: <ul style="list-style-type: none"> ☐ groenbedekking; ☐ mechanische onkruidbestrijding; ☐ vermindering van gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen; ☐ instandhouding van de genetische diversiteit van bedreigde lokale rassen en variëteiten; ☐ weidevogelbeheer; ☐ perceelsrandenbeheer; ☐ herstel, ontwikkeling en onderhoud van kleine landschapselementen; ☐ botanisch beheer; ☐ verminderde bemesting ten opzichte van de bemestingsnorm "kwetsbaar gebied water"; ☐ steun voor reconversie van de varkenshouderij naar de biologische productiewijze; ☐ omschakeling naar biologische landbouw; ☐ geïntegreerde productie van pitfruit.
verbetering van de verwerking en afzet van land- en tuinbouwproducten (investeringen gericht op kwaliteit, milieu, hygiëne)
bosbouw (onder andere bebossing van landbouwgrond)
aanpassing en de ontwikkeling van het platteland: <ul style="list-style-type: none"> ☐ op weg naar een geïntegreerd plattelandsbeleid in Vlaanderen (met behulp van de provinciale plannen); ☐ afzet van kwaliteitsproducten (hoeveproducten, biologische producten); ☐ basiszorg voor plattelandseconomie en -bevolking (bedrijfsbeheer).

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Elke maatregel speelt in op één of meerdere doelstellingen. Het goed omkaderen en uitvoeren van deze maatregelen op gewestelijk niveau gebeurt niet alleen door de landbouwadministraties zelf, maar ook door diensten binnen de administraties van leefmilieu en ruimtelijke ordening. Op lokaal niveau worden de gemeenten en provincies en uiteraard de begunstigen zelf nauw betrokken. Voor heel wat maatregelen wordt er trouwens gewerkt met partiële financiering, wat betekent dat niet alle kosten door de overheid (Vlaamse en EU) gedragen worden, maar dat de begunstigde (landbouwer, gemeente, bosbouwer,...) zelf een deel van de kosten dient te dragen.

2.2 Financiële middelen

Voor de ganse programmaperiode 2000-2006 worden de totale overheidsbestedingen (Vlaamse en EU) geraamd op 484 miljoen euro. Tabel 2.4 geeft de verdeling van de beschikbare financiële middelen. Deze verdeling is samengesteld uit de som van de reeds uitgegeven middelen (tot en met 2005) en de nog uit te geven middelen voor 2006.

Het aandeel van de voornamelijk economisch gerichte maatregelen bedraagt 67%. Zoals uit tabel 2.4 blijkt, gaat 58% van het budget naar de steunmaatregelen in uitvoering bij het VLIF (Vlaams Landbouwinvesteringsfonds): 21% naar de overgangsmatregelen, 30% naar investeringssteun en 7% naar vestigingssteun. De uitgaven voor overgangsmatregelen komen van vastleggingen van voor de start van het PDPO. Immers, het PDPO is deels een voortzetting van een bestaand beleid, waaronder dus het vroegere beleid rond investeringen. Bij investeringsbeleid wordt de toegekende steun over meerdere jaren gespreid. Dit is ook nog het geval in het nieuwe investeringsbeleid maar met één verschil: het nieuwe beleid treedt meer sturend op en voorziet in investeringssteun volgens vier categorieën: 10%, 20%, 30% en 40%. Er wordt ook steun gegeven voor de afzet en verwerking van landbouwproducten, voor een totaal van 9% van het totaalbudget. Het betreft voornamelijk steun aan de agrovoedingsindustrie, alsook steun voor hoeveproducten (korte keten, kwaliteitsproducten).

Ruim 16% van het budget gaat naar milieumaatregelen. Onder deze maatregelen valt een ganse waaier aan instrumenten om enerzijds een milieu- en natuurvriendelijkere landbouw te stimuleren en anderzijds de landbouwer te vergoeden voor bepaalde geleverde 'groene diensten' aan de samenleving. Hierbij zijn er instrumenten gericht op de landbouw zelf, maar ook op de interactie tussen de landbouw en zijn natuurlijke omgeving. Bosbouw ontvangt 1,6% van het totale budget.

De overige 15% van de middelen gaat naar ondersteunende maatregelen. Naast opleiding (5%) betreft dit ruim 9% steun voor de aanpassing en ontwikkeling van het platteland: steun aan bedrijfsbeheer en ondersteuning in het kader van het geïntegreerde plattelandsbeleid in Vlaanderen (door middel van provinciale plattelandsontwikkelingsplannen).

Tabel 2.4: Verdeling van de financiële middelen uit het PDPO, 2000-2006

maatregel	totale overheidsuitgaven		waarvan EU-steun
	(miljoen euro)	%	(miljoen euro)
overgangsmaatregelen VLIF	101,72	21,01	33,44
investeringssteun	145,25	29,99	36,63
vestigingssteun	33,05	6,82	16,79
opleiding totaal	26,51	5,47	9,87
probleemgebieden	3,12	0,64	1,63
milieumaatregelen	79,73	16,46	41,86
verwerking en afzet landbouwproducten	44,32	9,15	33,71
bosbouw	7,80	1,61	4,15
afzet van kwaliteitslandbouwproducten	1,59	0,33	0,97
diversificatie platteland	1,30	0,27	0,43
dienstverlening platteland	7,76	1,60	3,15
dorpsvernieuwing platteland	11,24	2,32	5,41
milieubehoud platteland	20,81	4,30	6,00
totaal (EU + Vlaams)	484,26	100	194,02

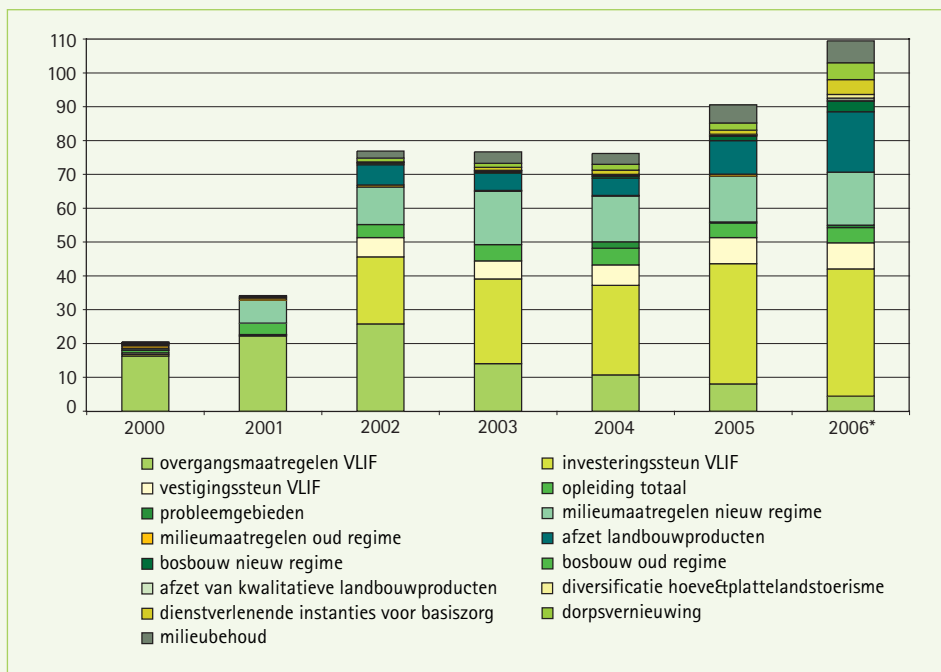
Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Figuur 2.1 geeft de verdeling van de uitgaven per boekhoudjaar en per maatregel. De totaaluitgaven zijn reeds gekend tot en met 2005. Voor 2006 betreft het een raming, rekening houdend met de recentste programmabijstellingen. De totaaluitgaven per jaar zijn niet gelijkmatig verdeeld over de ganse periode. Dit is te wijten aan de moeilijke start van het PDPO in de eerste jaren. Vanaf 2002 kwam de uitvoering van het PDPO goed op gang. In 2003 werd door de regionalisatie van landbouw bovendien het Vlaamse deel van het federale plattelandontwikkelingsprogramma toegevoegd aan het PDPO. Dat verhoogde het totale budget voor de periode 2003-2006 met bijna 20 miljoen euro.

Uit de figuur blijkt dat betalingen voor de overgangsmaatregelen van het VLIF geleidelijk aan verminderen maar dat de uitbetalingen voor investeringssteun (nieuwe regime) alsmear toenemen. Ook de uitgaven voor agro-milieumaatregelen nemen toe naar het einde van de programmeringsperiode. De maatregelen in het kader van het geïntegreerde plattelandbeleid (bovenste vier blokjes) komen vanaf 2004 ook op snelheid.

Figuur 2.1: Totale uitgaven per boekhoudjaar voor diverse maatregelen uit het PDPO, miljoen euro, 2000-2006

*: raming

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

2.3 Onderdelen van het programma

Het PDPO bestaat uit 9 hoofdstukken waarbij elk hoofdstuk op een of meerdere specifieke thema's inspeelt. Vanuit financieel opzicht zijn de maatregelen rond investeringen en die rond milieu het belangrijkste. Vandaar dat aan elk van deze twee thema's een afzonderlijke paragraaf besteed wordt. In de derde paragraaf worden de overige, meer ondersteunende maatregelen toegelicht.

2.3.1 Investeringen

Investeringssteun

De steun voor investeringen in landbouwbedrijven heeft als doel bij te dragen tot de verbetering van de landbouwincomens en van de levens-, arbeids- en productieomstandigheden. Het totale steunbedrag, uitgedrukt in procenten van het in aanmerking komende investeringsvolume (= subsidiabele kosten), bedraagt maximaal 40%. Eén van de voorwaarden om in aanmerking te komen voor investeringssteun is het voldoen aan minimumnormen op het gebied van milieu, hygiëne en dierenwelzijn. Het PDPO kent

vier verschillende steunpercentages voor wat betreft investeringssteun: 10, 20, 30 en 40%. Algemeen kan gesteld worden dat hoe milieuvriendelijker de investering is, hoe groter het steunpercentage. De nieuwe benadering heeft voornamelijk tot doel af te stappen van de bedrijfseconomische benadering en de investeringen zelf centraal te plaatsen. Dit is weergegeven in tabel 2.5.

Tabel 2.5: Differentiatie van de steun voor investeringen in vier groepen

type steunmaatregel	steun als % van het investeringsvolume
verbrede, duurzame of biolandbouw	40%
reconversie van de activiteiten	30%
verbetering structuur bedrijf	20%
machines en uitrusting	10%

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Een overzicht per jaar van het aantal goedgekeurde aanvragen, het totale investeringsvolume, de subsidiabele kosten en de toegekende overheidsbijdrage voor VLIF-dossiers in het kader van het PDPO wordt gegeven in tabel 2.6.

Tabel 2.6: Aantal goedgekeurde aanvragen en bijhorende financiële gegevens voor investeringssteun, 2001-2004

	2001	2002	2003	2004
aantal goedgekeurde aanvragen	3.058	3.841	3.359	3.648
totale subsidiabele kosten (1.000 euro)	194.043	209.457	177.334	183.419
totale overheidsuitgaven (1.000 euro)	42.567	45.972	38.694	36.538
totale investeringskosten (1.000 euro)	248.953	249.525	138.640	146.880

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Belangrijk in de tabel is het feit dat het gaat over goedgekeurde investeringen per jaar. De bedragen hierbij slaan op de totale kosten van een dossier dat hoort bij dat bepaalde jaar. Het gaat hier dus met andere woorden niet om uitgaven maar om vastleggingen. Uitbetalingen voor een bepaald dossier kunnen immers gespreid worden over meerdere jaren (wat hier niet wordt weergegeven). Dit gebeurde wel in de beschrijving van het financieel luik van het PDPO (figuur 2.1) waar met boekhoudjaren en dus reële uitgaven gewerkt werd.

De subsidiabele kosten hoeven niet gelijk te zijn aan het totale investeringsvolume. "Subsidiabel" betekent 'voor subsidie in aanmerking komend in het kader van de Plattelandsverordening'. Van het bedrag dat voor subsidie in aanmerking komt, wordt dan maximum 40% door de overheid betaald, minimum 60% is dus voor rekening van de begunstigde. Het bedrag van 'totale overheidsuitgaven' is dan op zijn beurt samengesteld uit een Vlaams deel en een EU deel. Dit laatste aandeel is slechts 25% van de totale overheidsbijdrage, Vlaanderen staat voor de resterende 75% in.

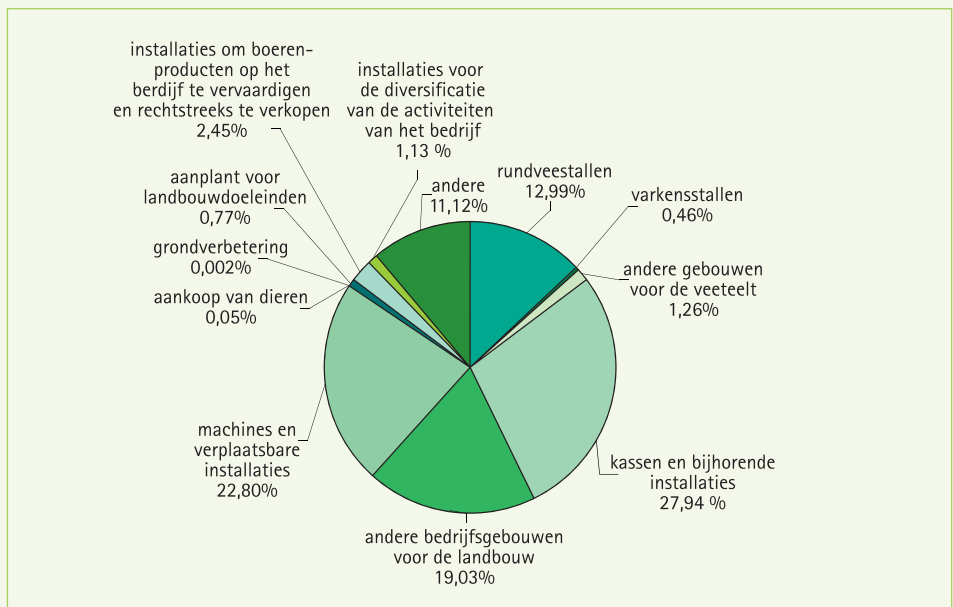
Zoals uit de tabel blijkt, vormt de overheidsbijdrage voor 2004 slechts zo'n 24% van de subsidiabele investeringskost. Met het subsidiabele bedrag wordt een groot deel van het totale investeringsvolume gedekt.

Verwacht wordt dat er gedurende de periode 2000-2006 1,6 miljard euro geïnvesteerd zal worden in de Vlaamse land- en tuinbouw. De overheidsbijdrage hiertoe zal ongeveer 270 miljoen euro bedragen en er zullen bij benadering 20.000 landbouwbedrijven mee bereikt worden.

Figuur 2.2 geeft aan hoe de totale overheidssteun in de periode 2000-2004 toegekend werd over de verschillende types investeringen. Het grootste deel ging naar investeringen in serres (28%). Daarna komen de machines (23%) en de bedrijfsgebouwen voor de landbouw (19%).

De investeringen in diversificatie (installaties om boerenproducten op het bedrijf te vervaardigen en rechtstreeks te verkopen en installaties voor de diversificatie van de activiteiten op het bedrijf) zijn belangrijker dan dat hun aandeel in de uitgaven (3,6%) laat vermoeden: het geringe percentage is immers te verklaren door de geringere investeringskost die met dergelijke projecten gepaard gaat. Op basis van het aantal aanvragen voor VLIF-steun blijkt immers dat er in de periode 2000-2004 bijna 500 investeringen uitgevoerd werden met betrekking tot diversificatie (figuur 2.3). Dat is zo'n 2,5% van het totaal aantal investeringen.

Figuur 2.2: Verdeling van het budget voor investeringen over de verschillende types investeringen, 2000-2004

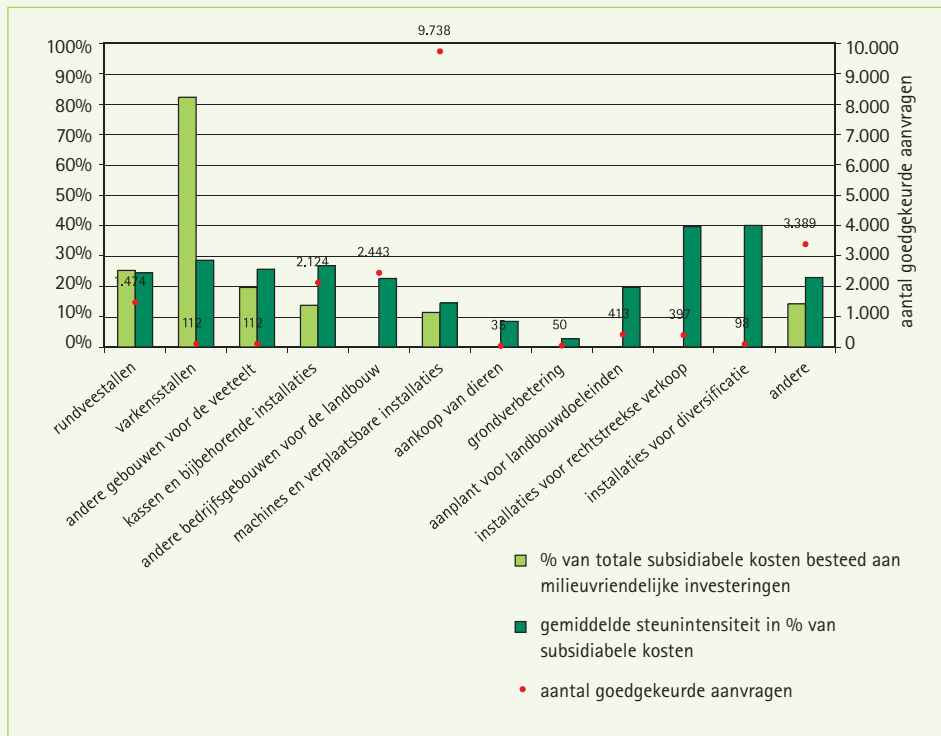
Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Figuur 2.3 geeft de verdeling van het aantal aanvragen over de verschillende types investeringen. Van deze investeringen wordt per type ook het aandeel 'milieuvriendelijke investeringen' en de steunintensiteit gegeven. Beide worden uitgedrukt als percentage van de totale subsidiabele kosten. Met 'milieuvriendelijke investeringen' worden investeringen bedoeld met als hoofddoelstelling de bescherming en verbetering van het milieu, de hygiëne in de veehouderij en het welzijn van dieren (Europese Commissie, 2002).

Zoals uit de figuur blijkt is de gemiddelde steunintensiteit het hoogst bij de investeringen in diversificatie (40%). Verder blijkt dat 82% van de investeringen in varkensstallen onder de noemer 'milieuvriendelijk' vallen en dat het grootste aantal investeringen met VLIF-steun in machines en verplaatsbare installaties gebeurt.

Figuur 2.3: Aantal investeringen en aandeel van milieuvriendelijke investeringen en van overheidssteun in het geheel van de subsidiabele kosten per type investering, 2000-2004

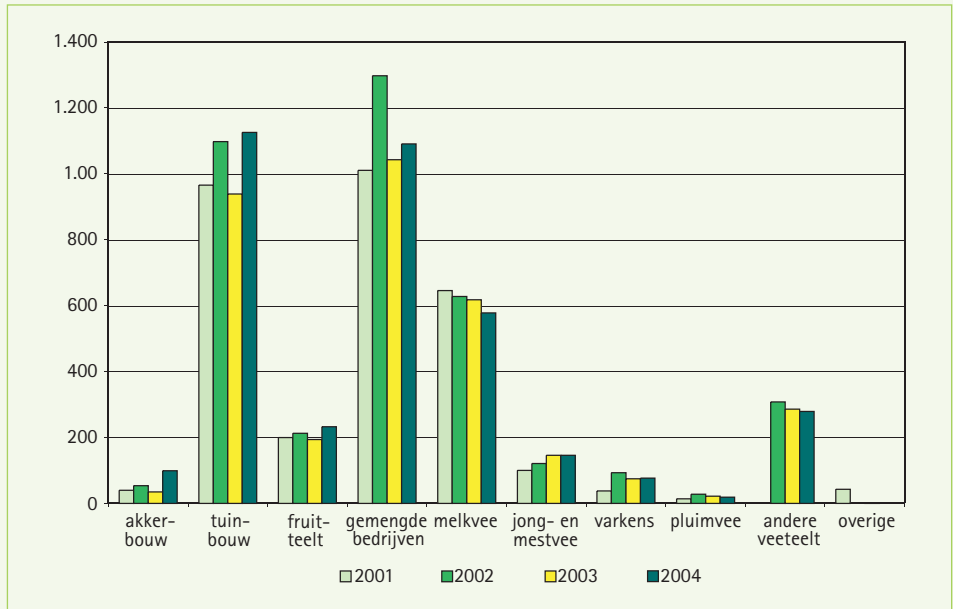

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Figuur 2.4 geeft de verdeling van de goedgekeurde investeringsaanvragen van 2000 tot en met 2004 over de verschillende bedrijfstypes. Het grootste deel van de steunaanvragen komt van tuinbouwbedrijven en van gemengde bedrijven. Ook voor melkveebedrijven werden in die periode heel wat aanvragen goedgekeurd. Voor de sectoren akkerbouw, fruit en tuinbouw blijft het aantal aanvragen toenemen. Bij de melkveebedrijven is er jaarlijks een lichte afname.

Figuur 2.4: Aantal goedgekeurde aanvragen voor investeringssteun volgens bedrijfstype, 2000-2004

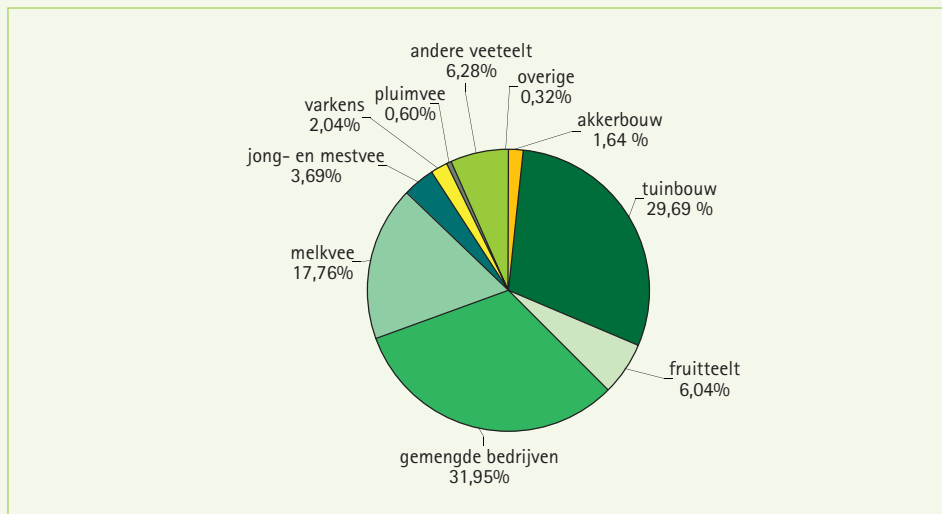

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Eenzelfde beeld wordt verkregen in figuur 2.5, waar de totale overheidssteun toegekend voor de periode 2000-2004 verdeeld wordt over de verschillende bedrijfstypes. Tuinbouwbedrijven en gemengde bedrijven krijgen samen 61,6% van de investeringssteun. De derde belangrijkste groep zijn de melkveebedrijven met 17,8%. Alle andere bedrijfstypes vertegenwoordigen minder dan 10%.

Figuur 2.5: Verdeling van de totale toegekende overheidssteun per bedrijfstype, 2000-2004

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Vestigingssteun

De doelstelling van de vestigingssteun is zoveel mogelijk potentiële vestigingen in de sector omzetten tot reële vestigingen. In totaal kan er maximum 75.000 euro steun per bedrijf verkregen worden. Deze bestaat uit maximaal 25.000 euro rentesubsidie, maximaal 25.000 euro kapitaalsubsidie en een Vlaamse top-up op de rentesubsidie van nog eens maximaal 25.000 euro. Verder kan er ook nog een aanvullende gewestwaarborg (zuivere staatssteun) toegekend worden voor leningen ter dekking van de met vestiging gepaard gaande kosten.

Onder met de vestiging gepaard gaande kosten wordt verstaan: alle uitgaven voor de overname van de bekleding van een bedrijf, de overname van aandelen als toekomstig bedrijfsleider en het vervolledigen van de bedrijfsbekleding bij het heropstarten van de productie op bedrijven die door omstandigheden niet in productie waren op het tijdstip van de vestiging (aankoop dieren, materieel, uitrusting, teeltkosten,...). De uitgaven mogen geen betrekking hebben op het verwerven van productierechten en allerlei andere rechten. Eén van de voorwaarden is ook dat de landbouwer jonger dan 40 jaar is.

Door de wijzigingen aan de VLIF-reglementering werden in 2000 in het kader van het PDPO geen dossiers voor vestigingssteun goedgekeurd. Vanaf 2001 kwam de steunregeling echter goed op gang. In de periode 2000-2004 werden er in totaal 764 dossiers goedgekeurd. De gemiddelde toegekende overheidssteun per bedrijf bedroeg 35.130 euro. Tabel 2.7 geeft een overzicht van het aantal goedgekeurde aanvragen, de totale toegekende overheidssteun en het gemiddelde steunbedrag per sector.

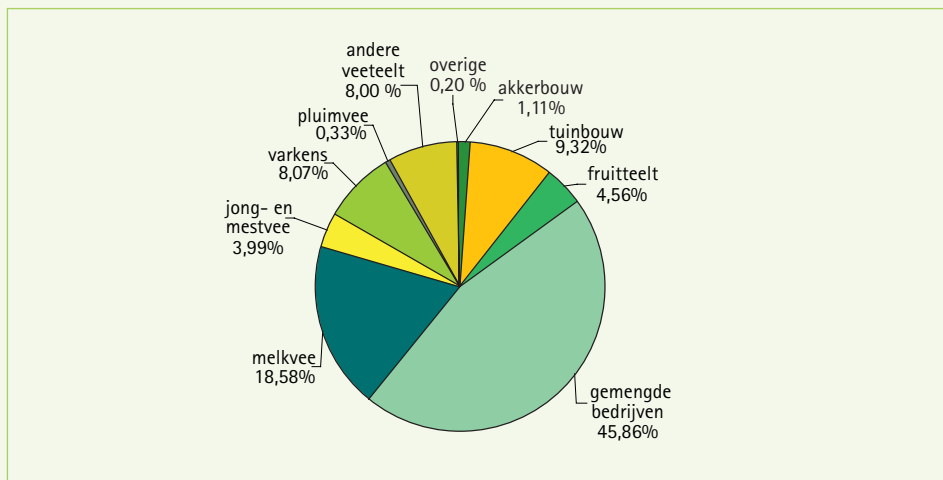
Tabel 2.7: Kengetallen voor steun aan vestiging, 2000-2004

bedrijfstype	aantal goedgekeurde aanvragen	totaal overheidsuitgaven (x 1.000 euro)	gemiddeld steunbedrag (euro)
akkerbouw	8	348	43.500
tuinbouw	90	2.915	32.389
fruitteelt	34	1426	41.941
gemengde bedrijven	341	14.344	42.065
melkvee	136	5.811	42.728
jong- en mestvee	29	1.248	43.034
varkens	58	2.524	43.517
pluimvee	5	103	20.600
andere veeteelt	61	2.501	41.000
overige	2	61	30.500
totaal	764	31.281	40.944

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Zoals ook uit figuur 2.6 blijkt gaat een groot deel van de vestigingssteun naar gemengde bedrijven en melkveebedrijven. Ook varkensbedrijven en tuinbouwbedrijven ontvangen een niet onaanzienlijk deel van de steun.

Figuur 2.6: Procentuele verdeling van de vastgelegde overheidsuitgaven voor vestiging, 2000-2004

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Steun voor verwerking en afzet

In het PDPO wordt er op projectmatige basis steun verleend aan de verbetering van de verwerking en afzet van land- en tuinbouwproducten en aan de afzet van kwaliteitslandbouwproducten. De eerste beleidsmaatregel focust daarbij op de agro-voedingsindustrie met het landbouwbedrijf als indirecte begunstigde. De tweede beleidsmaatregel richt zich rechtstreeks tot het landbouwbedrijf zelf en ondersteunt zo bijvoorbeeld de afzet van hoeveproducten.

In 2002 werden in het kader van het PDPO een 80-tal projecten goedgekeurd met betrekking tot het verlenen van steun voor investeringen die de verwerking en afzet van land- en tuinbouwproducten in de agro-voedingsindustrie ten goede komen. In 2005, het tweede en tevens laatste jaar waarin een oproep gelanceerd werd, werden 89 projecten goedgekeurd, voornamelijk met betrekking tot de verbetering en bewaking van kwaliteit.

2.3.2 Milieu en natuur

De milieumaatregelen ondersteunen landbouwproductiemethoden die zijn ontworpen met het oog op milieubescherming en natuurbeheer. De steun voor agro-milieumaatregelen is niet nieuw in het EU-landbouwbeleid maar werd met de introductie van de 2e pijler van het GLB voor de verschillende lidstaten en regio's wel voor het eerst verplicht om op te nemen in de respectievelijke programma's. Bovendien werd de steun aan agro-milieu uitgebreid en werden ook de vergoedingen voor de diensten waartoe de landbouwers zich contractueel verplichten, verhoogd.

In Nederland worden alle agro-milieumaatregelen gegroepeerd onder de noemer 'groene diensten'. In Vlaanderen kunnen deze diensten in het kader van het PDPO ingedeeld worden in drie groepen:

- beheerovereenkomsten voor weidevogelbeheer, kleine landschapselementen, perceelsrandenbeheer, botanisch beheer en verminderde bemesting ten opzichte van de bemestingsnorm kwetsbaar gebied water;
- beheerovereenkomsten voor groenbedekking, mechanische onkruidbestrijding, instandhouding van genetische diversiteit van bedreigde en lokale rassen en vermindering van gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen in de sierteelt;
- hectaresteen voor biologische productiemethoden, hectaresteen voor geïntegreerde pitfruitteelt en reconversie varkenshouderij naar biologische productie.

Het Vlaamse beleid rond de agro-milieumaatregelen werd tot nu toe continu bijgestuurd. Eén van de redenen is dat dergelijk beleid voor Vlaanderen redelijk nieuw is en dat dus nog niet alles op punt stond bij de aanvang van het PDPO. Zo werden omwille van de regionalisering van de landbouwbevoegdheden de hectaresteen biologische landbouw en de hectaresteen geïntegreerde pitfruitteelt in 2003 in het PDPO geïntegreerd. Recentelijk werden nog nieuwe maatregelen in het PDPO ingevoegd: steun voor erosiebestrijding, steun voor omzetten van akkerland naar grasklaverteelt of luzerneteeft en maatregelen voor hamsterbescherming.

Niettegenstaande de vele maatregelen en de bijsturingen blijven de globale doelstellingen van de milieumaatregelen uit het PDPO als volgt geformuleerd:

- de reductie van het gebruik van meststoffen en bestrijdingsmiddelen, en van het verlies naar de milieucompartmenten bodem, oppervlaktewater, grondwater en lucht;

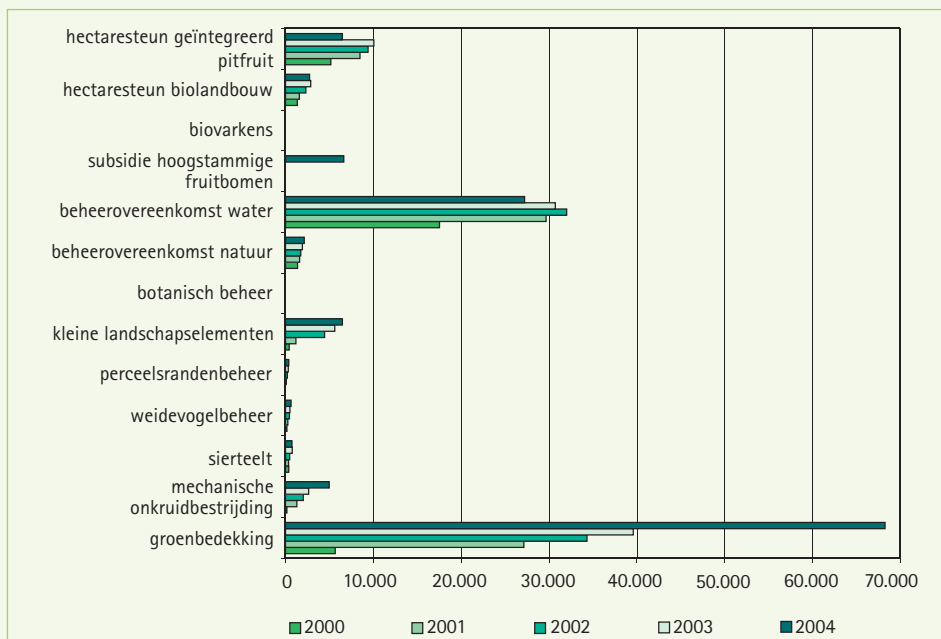

- het versterken van de natuurwaarden van halfnatuurlijke en soortenrijke graslanden;
- het tegengaan van erosie op daarvoor gevoelige gronden en in holle wegen;
- het instandhouden van de met uitsterven bedreigde rassen en variëteiten;
- het verhogen van het broed- en opgroeisucces bij weidevogels;
- het verbeteren van de ecologische kwaliteit van perceelsranden;
- het verbeteren van het ecologisch functioneren van kleine landschapselementen en een toename ervan;
- het verminderen van de milieudruk vanuit landbouwpercelen op aanpalende natuurgebieden;
- het bevorderen van de botanische waarde van akkerland en grasland.

In figuur 2.7 wordt een overzicht gegeven van het areaal onder agro-milieumaatregelen in Vlaanderen in het kader van het PDPO. In 2004 waren er 120.000 ha contracten afgesloten (contractarealen), waarvan de twee grootste (in oppervlakte) de steun aan groenbedekking en de steun aan de beheerovereenkomsten water zijn, met een areaal van respectievelijk 68.000 ha en 27.000 ha. Andere beheerovereenkomsten zoals weergegeven op de figuur zijn de steun voor mechanische onkruidbestrijding, verminderd gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de sierteelt, genetische diversiteit, weidevogelbeheer, perceelsrandenbeheer en kleine landschapselementen.

Op een totaal landbouwareaal in Vlaanderen van ruim 630.000 ha valt naar schatting 15% onder een of meerdere agro-milieuovereenkomsten uit het PDPO, wat toch een relatief succes kan genoemd worden. Uit de Mid Term Evaluatie blijkt dat van deze maatregelen een gematigd positief effect kan verwacht worden op het milieu.

Figuur 2.7: Verdeling van contractarealen met betrekking tot agro-milieumaatregelen, ha, 2000-2004

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

De andere groene component uit het PDPO is de steun voor bebossing. De steun is opgebouwd uit drie deelmaatregelen: bebossen van landbouwgronden, instellen van bosgroepen en investeren in multifunctionele bossen. Doelstellingen hierbij zijn:

- uitbreiden en structureel verbeteren van het bestaande bosareaal;
- creëren van een financieel en organisatorisch draagvlak voor onrendabele bosbeheerwerken;
- stimuleren van het voeren van een gezamenlijk bosbeheer;
- steun verlenen aan een actief natuurbehoudprogramma door onder andere gerichte stimulering van beplanting met inheemse, standplaatsseigen boomsoorten.

In 2004 kwam 212 ha in aanmerking voor de premie 'bebossing van landbouwgronden' (onderhoudskosten en inkomensderving). Ten opzichte van 2002 is dit een verdubbeling, maar het blijft weliswaar een zeer geringe oppervlakte.

2.3.3 Ondersteunende maatregelen

Opleiding

Het aanbieden van vorming aan landbouwers en de stimulans hiervoor die vanuit het landbouwbeleid uitgaat, bestond al vóór de start van het PDPO. Gezien het belang van (permanente) vorming, werd dit dan ook als een afzonderlijk deel in het programma opgenomen. Vorming aan landbouwers wordt aangeboden via de door de Vlaamse overheid erkende centra. Slechts in bepaalde gevallen richt de overheid zelf de vormingsactiviteiten in. Naast land- en tuinbouwers met onvoldoende landbouwopleiding via naschoolse vorming voorbereiden om een bedrijf over te nemen, is een tweede doelstelling van deze maatregel het verstrekken van permanente vorming. Er wordt onder meer aandacht geschonken aan de veranderingen in het GLB, de nieuwe eisen of normen inzake kwaliteit, het leefmilieu, dierenwelzijn, hygiëne en nieuwe technologieën. De vormingsactiviteiten uit het PDPO kunnen als volgt worden ingedeeld:

- organiseren van cursussen

B-cursussen houden een specifieke vorming in, voornamelijk bestemd voor de personen die zich willen vestigen als landbouwer. Binnen de B-cursussen zijn er verschillende types complementaire opleidingen:

- vestigingscursus (B1): bestemd als voorbereiding op een landbouwbedrijfsovername of eerste installatie;
- stages (B2): praktische opleidingen van minimum 2 weken op een vreemd bedrijf;
- specialisatiecursussen (B3): als aanvulling op de vestigingscursus voor een bepaalde specialisatie zoals een ondernemerscursus voor akkerbouw of tuinbouw of een cursus paardenhouderij;
- installatieproeven (B4): door het slagen op deze proeven, die men kan afleggen na het volgen van de B1, B2 en B3 cursussen, bekomt men een installatieattest, wat toegang geeft tot de subsidies van het VLIF.

C-cursussen zijn vormingscursussen gewijd aan een of meerdere bedrijfstakken, specialisaties, technische of bedrijfseconomische problemen die verband houden met de landbouw, zoals een cursus inzake de nieuwste ontwikkelingen binnen de melkveehouderij.

- korte vormingen

Korte vormingen bestaan uit studievergaderingen, panelgesprekken en geleide bezoeken die gehouden worden rond één bepaald sociaal, juridisch, technisch of economisch thema. Zij hebben een gemiddelde duur van 3 uur.

- demonstratieprojecten

Demonstratieprojecten zijn een ingeburgerde vorm van opleiding in de landbouw. Daarom werden ze ook opgenomen in het kader van het PDPO. Er worden drie soorten projecten geïdentificeerd:

- demonstratieprojecten via oproepen op de website;
- voorbeeldbedrijven;
- projecten m.b.t. duurzame bemesting.

- bedrijfsbegeleiding in de biologische landbouw

Eén van de actiepunten opgenomen in het actieplan biologische landbouw is het toekennen van subsidies voor omschakelingsplannen en bedrijfsbegeleiding in de biologische landbouw. De maatregel ging van start in 2001. In de periode 2001-2004 werden 51 bedrijfsomschakelingsplannen en 111 bedrijfsbegeleidingen gerealiseerd. Dit is vrij veel aangezien er in 2005 slechts 236 biologische bedrijven waren.

Bedrijfsbeheer

De bedrijfsleidingdiensten verstrekken adviezen aan individuele landbouwbedrijven. De steun wordt toegekend aan landbouwers die gebruik maken van deze diensten. Er zijn 15 erkende bedrijfsleidingdiensten. Vanaf 2007 is het de bedoeling dat er overgegaan wordt naar een nieuw systeem: de bedrijfsadviesdiensten. Dit systeem zal een combinatie maken van advies met betrekking tot de randvoorwaarden en advies over de bedrijfsboekhouding. Tabel 2.8 geeft de evolutie weer van het aantal bedrijven met steun die zich voor het eerst aansloten bij deze bedrijfsleidingdiensten.

Tabel 2.8: Aantal goedgekeurde aanvragen en bijhorende financiële gegevens voor bedrijfsbeheer, 2000-2004

	2000	2001	2002	2003	2004
aantal goedgekeurde aanvragen	325	469	301	461	474
totale overheidsuitgaven (1.000 euro)	577	905	602	922	948

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Projecten in het kader van een geïntegreerd plattelandsbeleid

Voor de ganse periode 2000-2006 werden er in totaal ruim 50 miljoen euro overheidsuitgaven voorzien. Dat is ongeveer 10% van het totale PDPO budget. Omdat de maatregelen voor het geïntegreerde plattelandsbeleid slechts laat op gang kwamen, liggen de bestedingen naar het einde van het PDPO zelfs wat hoger. Zo wordt er voor 2006 bijna 14% van het budget geraamd voor de besteding aan provinciale plattelandsprojecten en projecten met betrekking tot ruilverkaveling, land- en natuurinrichting en regionale landschappen.

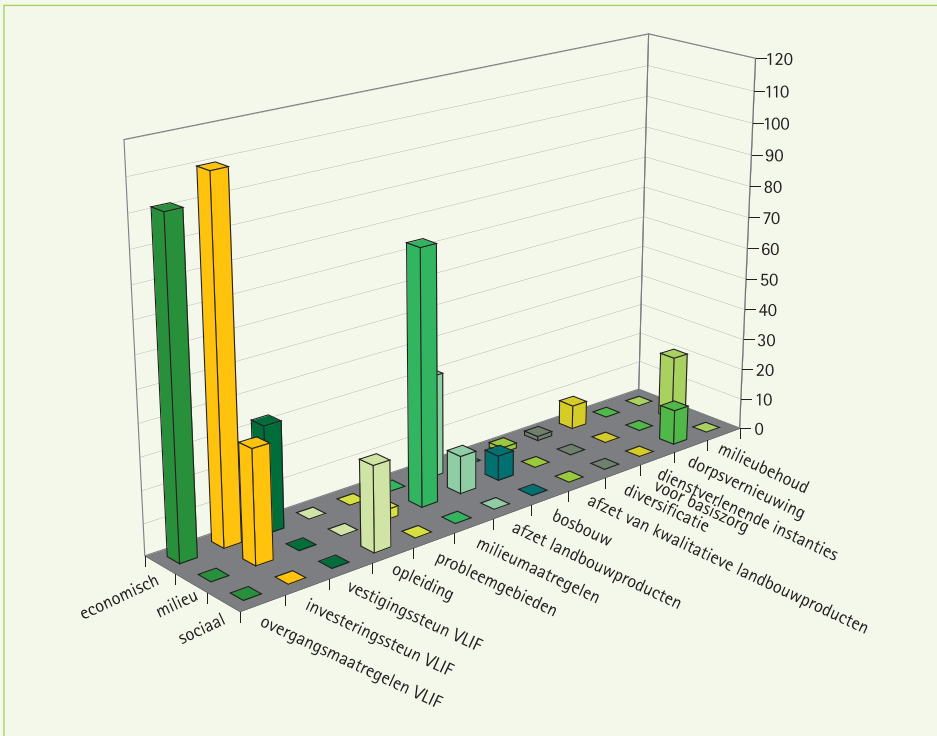

2.4 Duurzaamheid van het PDPO

Het PDPO tracht in te spelen op zowel de economische, sociale als milieuproblematiek waarmee (voornamelijk) de landbouwsector te maken heeft op het platteland. De meeste instrumenten hiertoe spelen enkel in op 1 van deze drie pijlers. Toch worden ook met 'economische' instrumenten milieudoelstellingen nagestreefd. Dit gebeurt bijvoorbeeld bij de investeringssteun waar een getrapte steunregeling meer ondersteuning biedt indien een investering 'milieuvriendelijker' is.

Ingedeeld volgens hoofddoelstelling gaat bijna 60% van de PDPO bestedingen naar economische doeleinden, ruim 33% naar milieudoeleinden en de overige 7% naar ondersteunende maatregelen. Heel wat maatregelen hebben evenwel nog een nevendoelstelling (figuur 2.8). Zo blijkt dat er in feite 33% van het totale budget milieu als hoofd- of nevendoelstelling heeft.

Figuur 2.8: PDPO bestedingen verdeeld over de verschillende maatregelen en de economisch, sociale en milieucategorieën ervan, miljoen euro, 2000-2006

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

2.5 Evaluatie van het PDPO

Een tussentijdse evaluatie, een Europese verplichting, werd in 2003 uitgevoerd door een consortium van onafhankelijke experts onder leiding van Idea Consult. Naar aanpak en methodologie diende voor een groot deel gewerkt te worden volgens EU-richtsnoeren, maar ook eigen Vlaamse accenten werden aan de opdracht toegevoegd.

In de conclusies van de tussentijdse evaluatie geven de evaluatoren aan dat de economische positie van de landbouw en de kwaliteit van het leefmilieu op het platteland onder druk staan in Vlaanderen. In dit opzicht is de benadering van het huidige programma, waar het grote accent voornamelijk ligt op economische steun aan de landbouw en op milieumaatregelen binnen de landbouw, dan ook gerechtvaardigd. Een kernprobleem van het Vlaamse platteland, namelijk de verstedelijkingsdruk, komt in dit programma echter niet aan bod.

De globale beoordeling van de evaluatoren van het Vlaams programma voor plattelandsontwikkeling is tweeledig. Enerzijds scoren de maatregelen op zich vrij goed ten opzichte van hun eigen doelstellingen, anderzijds scoort het programma vrij zwak inzake een coherent beleid en een duidelijke visie voor de ontwikkeling van de Vlaamse landbouw en het Vlaamse platteland, door het ontbreken van het dynamisch ontwikkelingsaspect.

Voor het evaluatieteam bestaat de belangrijkste uitdaging erin om van deze tweeledigheid over te schakelen naar een echt geïntegreerd plattelandsbeleid over de verschillende beleidsdomeinen en programma's heen.

2.6 Volgende programmeringsperiode

Reeds in 2005 werd er gestart met de voorbereiding van de volgende programmeringsperiode voor plattelandsontwikkeling 2007-2013. Zo werd er aan de adviesraden in Vlaanderen (SERV, MINA-raad, VLTR, VVP, WSG) toelichting gegeven bij indicatoren (monitoring) en evaluatieresultaten van het huidige PDPO met het oog op input voor de opstart van een volgende programmeringsperiode.

Deze input werd mede gebruikt in het proces van opmaak van een strategie voor het PDPO 2007-2013, een proces dat in 2005 werd opgestart. In de loop van 2006 zal de strategie en het daaraan gekoppelde programma voor Vlaanderen worden afgerond.

Feit is alvast dat in de volgende programmeringsperiode met heel wat randvoorwaarden dient rekening gehouden te worden: in lijn liggen met de EU-strategieën, de EU-plattelandsstrategie maar ook die van Göteborg en Lissabon, inspelen op de nieuwe noden en verwachtingen van de maatschappij, omgaan met de toenemende verstedelijking, de land- en tuinbouw economisch stimuleren (niet in het minst de jonge landbouwers) en dit alles met een sterk verminderd EU-budget.

Algemene beschrijving van de Vlaamse land- en tuinbouwsector

Een duurzame landbouw steunt op 3 pijlers: een economische, een sociale en een ecologische. Dit hoofdstuk omvat een analyse van de sociale en economische pijler. Daar de agrarische sector niet losgezien kan worden van het agro-voedingscomplex, komt ook de voedingsindustrie in dit hoofdstuk aan bod. Tenslotte wordt de Vlaamse landbouw gesitueerd in zijn Europese context.

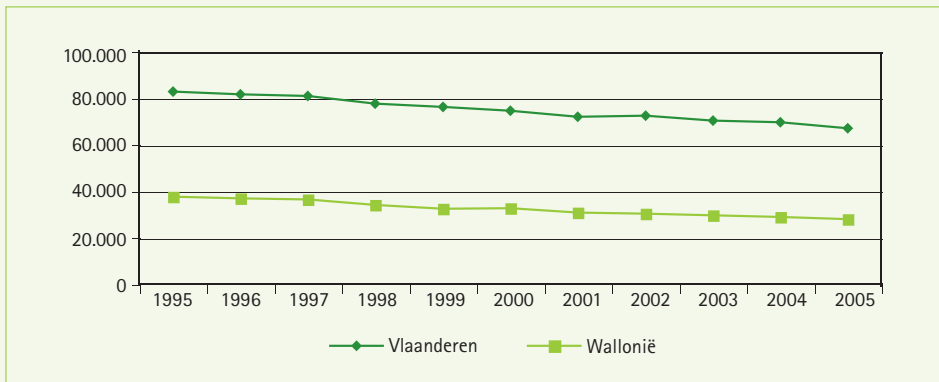
1 Structurele en economische beschrijving

1.1 Productiefactoren

1.1.1 Arbeid

Volgens de meitelling 2005 zijn er 66.950 personen regelmatig tewerkgesteld op de bedrijven met landbouwproductie. In navolging van de dalende tendens bij het aantal bedrijven is ook het aantal regelmatig tewerkgestelde personen gedaald (figuur 3.1).

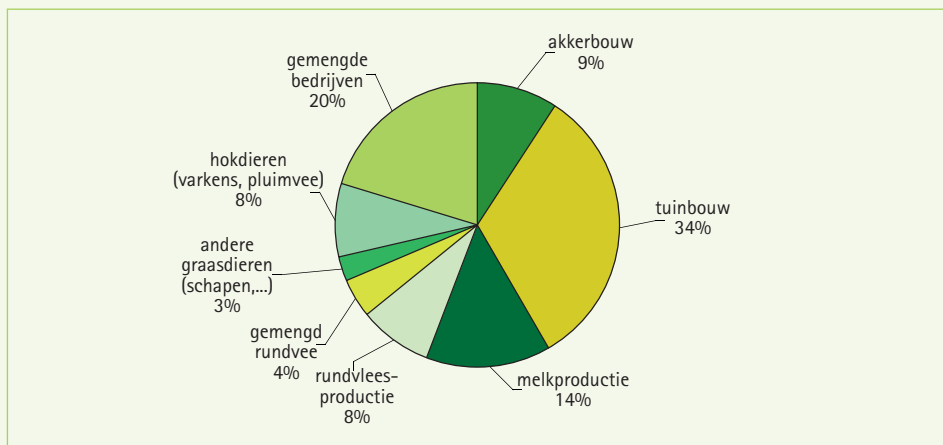
Figuur 3.1: Evolutie van het aantal regelmatig tewerkgestelde personen, 1995-2005

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Omgerekend naar voltijdse arbeidskrachten (minstens 38 uren per week of 20 dagen per maand) en rekening houdend met de niet regelmatig tewerkgestelden betekent dit 49.717 voltijdse arbeidskrachten of gemiddeld 1,4 per bedrijf. Ongeveer 34% van de arbeidskrachten is tewerkgesteld op de gespecialiseerde tuinbouwbedrijven (figuur 3.2).

Figuur 3.2: Indeling van de voltijdse arbeidskrachten volgens productierichting, 2004

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Beleidsdomein Landbouw en Visserij

De Vlaamse landbouwsector stelt ongeveer 2% van de totale Vlaamse actieve bevolking tewerk en vertegenwoordigt iets meer dan 70% van de nationale tewerkstelling in deze sector.

Van het totaal aantal tewerkgestelden is in Vlaanderen iets meer dan de helft voltijds (tabel 3.1). Dit percentage is ten opzichte van 1995 gevoelig afgenomen. In vergelijking met Wallonië is het aandeel deeltijdse groter in Vlaanderen.

De arbeidsbezetting is overwegend familiaal, maar het aandeel familiale arbeidskrachten is beduidend afgenomen. De mannen vertegenwoordigen in 2005 65% van alle regelmatig tewerkgestelden.

Tabel 3.1: Tewerkstelling in de landbouwsector, 1995 en 2005

	Vlaanderen		Wallonië	
	1995	2005	1995	2005
aantal regelmatig tewerkgestelde personen	82.796	66.950	37.532	28.007
aantal regelmatig tewerkgestelde personen per bedrijf	1,7	2,0	1,5	1,6
aantal regelmatig tewerkgestelde personen:	100%	100%	100%	100%
familiaal	91%	84%	96%	89%
niet- familiaal	9%	16%	4%	11%
aantal regelmatig tewerkgestelde personen	100%	100%	100%	100%
voltijds	63%	51%	66%	56%
deeltijds	37%	49%	34%	44%
aantal regelmatig tewerkgestelde personen	100%	100%	100%	100%
man	67%	65%	68%	69%
vrouw	33%	35%	32%	31%

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

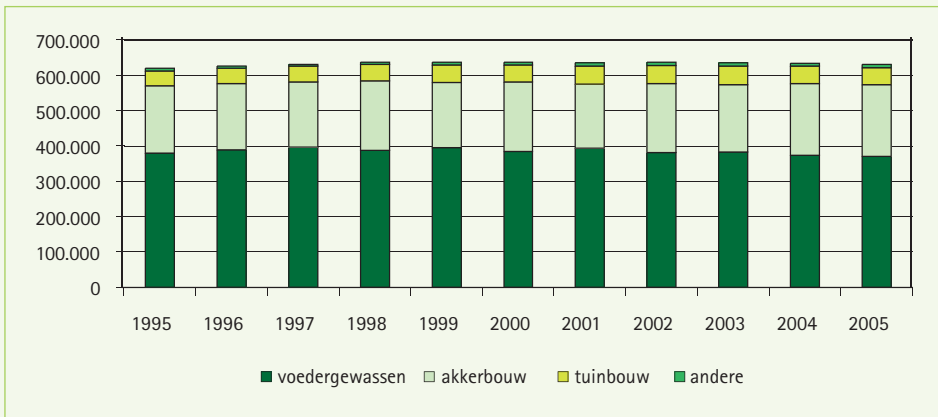

1.1.2 Areaal

In 2005 bedraagt de totale oppervlakte cultuurgrond 629.684 ha. Hiervan nemen de voedergewassen het grootste aandeel voor hun rekening (figuur 3.3). Het grote areaal voedergewassen illustreert het belang van de rundveehouderij: 53% van de bedrijven houdt runderen.

De afgelopen 10 jaar noteert men een lichte stijging van de oppervlakte tot 1999 om nadien te stabiliseren. Het aandeel voedergewassen is sinds 2001 licht gedaald vooral ten voordele van de akkerbouwgewassen.

Figuur 3.3: Bestemming van de oppervlakte cultuurgrond, ha, 1995-2005

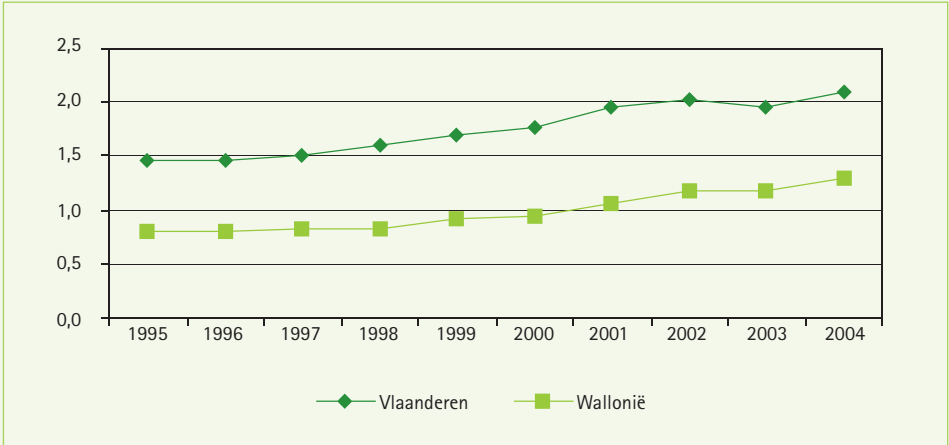

Bron: eigen berekening, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

De Vlaamse landbouwsector neemt 45% van de nationale oppervlakte cultuurgrond in en 47% van de totale oppervlakte van het Vlaams gewest. 34% van de oppervlakte wordt in eigendom uitgebraat.

Dat in Vlaanderen de grond een schaarse productiefactor is, weerspiegelt zich in de grondprijzen. Deze zijn gevoelig gestegen (figuur 3.4). De prijzen variëren van provincie tot provincie tussen 1,8 euro per m² in Vlaams-Brabant en 2,6 euro in Antwerpen.

Figuur 3.4: Evolutie van de verkoopprijzen van teeltgronden en weiden, euro/m2, 1995-2004

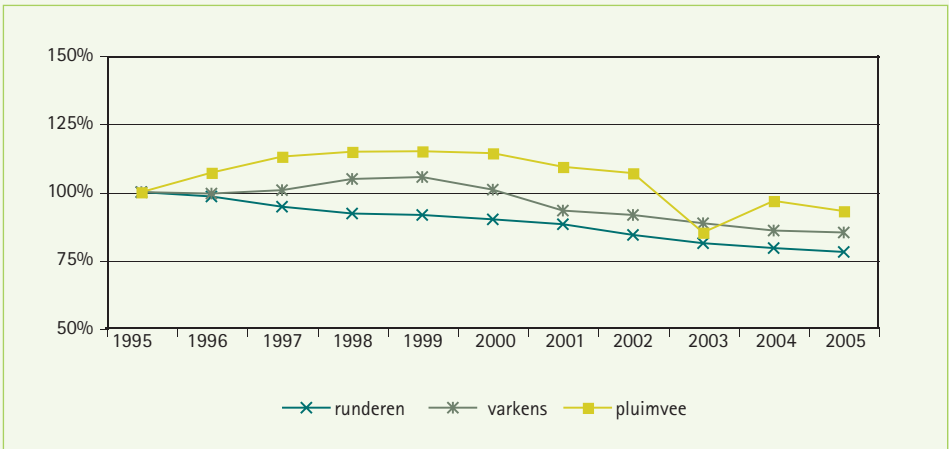

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

1.1.3 Veevastel

Sinds 1995 is het aantal runderen continu gedaald (figuur 3.5). Wat de intensieve veehouderij betreft, noteerde men na een uitbreiding van de stapel eind jaren negentig, een continue afslanking. Het lage cijfer van de pluimveestapel in 2003 is te wijten aan de vogelpestcrisis in het voorjaar 2003, waardoor een aantal dieren werden vernietigd. Hierdoor was er meer leegstand op het moment van de telling.

Figuur 3.5: Evolutie van de veevastel, index: 1995 = 100%, 1995-2005

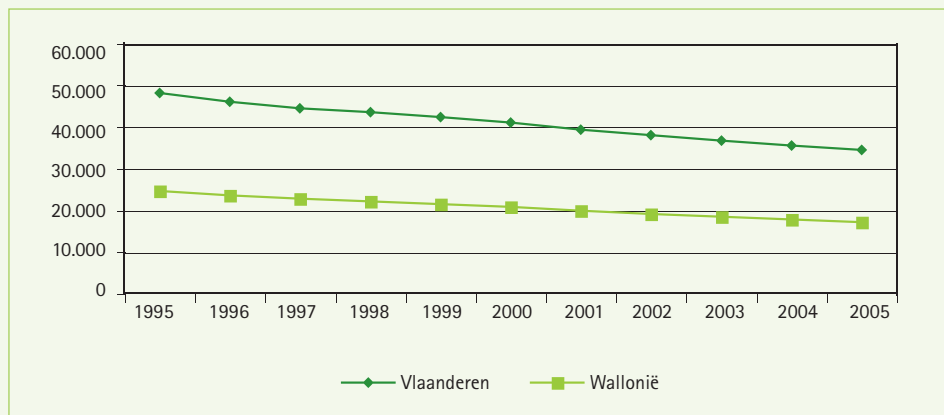
Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

1.2 Productie-eenheden

Het aantal landbouwbedrijven in Vlaanderen is ten opzichte van 1995 teruggelopen met ongeveer 28% tot 34.410 eenheden in 2005, dit is een daling van gemiddeld 3,3% per jaar (figuur 3.6). Van het totaal aantal bedrijven in België is 66,8% in Vlaanderen gesitueerd.

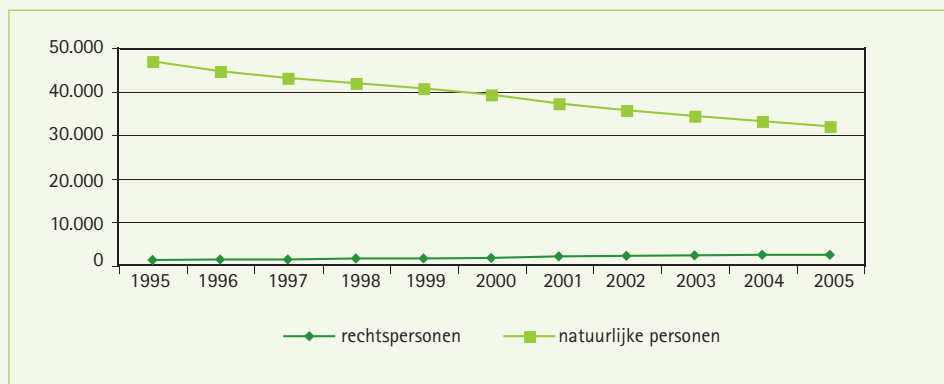
Figuur 3.6: Evolutie van het aantal bedrijven in de landbouwsector, 1995-2005

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Wat het juridisch statuut betreft, worden steeds meer vennootschappen opgericht (figuur 3.7). In 2005 zijn er 2.434 bedrijven of 7% van alle landbouwbedrijven, waarvan het bedrijfshoofd een rechtspersoon is. Dit betekent een verdubbeling in aantal t.o.v. 1995.

Figuur 3.7: Evolutie van het aantal landbouwbedrijven volgens juridisch statuut, 1995-2005

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

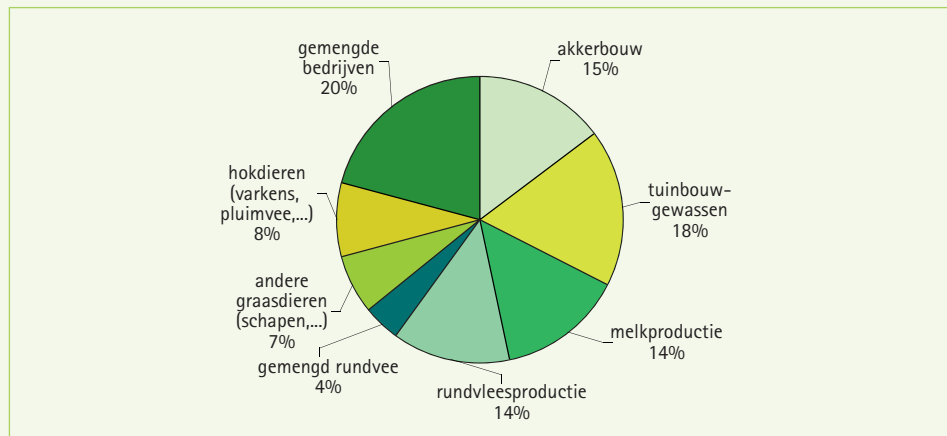

Bijna 80% van de bedrijven zijn gespecialiseerde bedrijven in een bepaalde productierichting, met rundveehouderij als veruit de belangrijkste specialisatie (32%), gevolgd door de tuinbouw en de akkerbouw (figuur 3.8).

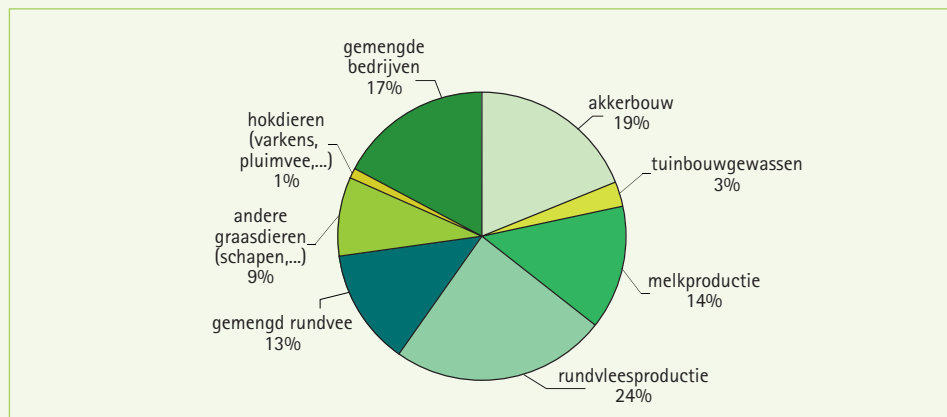
Ook in Wallonië is het aandeel van de rundveebedrijven het grootst. In vergelijking met Vlaanderen zijn het grotere aandeel van de gespecialiseerde rundveebedrijven en het kleinere aandeel van tuinbouw en intensieve veehouderij (hokdieren) het meest opvallend.

Figuur 3.8: Indeling van de bedrijven volgens productierichting, 2004

1. Vlaanderen

2. Wallonië

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Er treedt een voortdurende schaalvergroting op. De gemiddelde oppervlakte cultuurgrond per bedrijf is gevoelig gestegen (van 12,9 ha in 1995 naar 18,3 ha in 2005). In Wallonië is dit kengetal groter (44,2 ha). De sterkere ontwikkeling van de tuinbouw en de intensieve veehouderij in Vlaanderen is hier zeker niet vreemd aan.

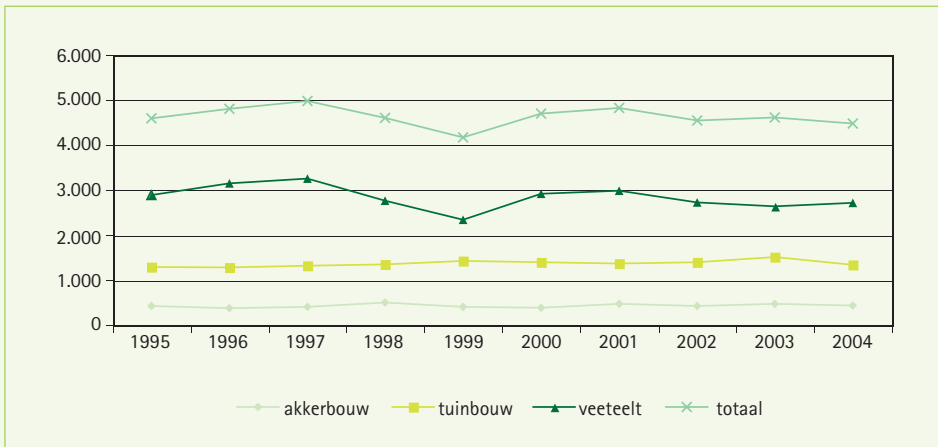
1.3 Economische beschrijving

1.3.1 Eindproductiewaarde

De globale waarde van de verkoopsactieve land- en tuinbouwsector bedraagt in 2004 bijna 4.470 miljoen euro (voorlopig cijfer). Er dient wel opgemerkt te worden dat de compenserende bedragen in het kader van de hervormingen van het GLB (o.a. voor granen, rundvlees en melk) niet opgenomen zijn in de productiewaarden.

De eindproductiewaarde varieert van jaar tot jaar, wat vooral toe te schrijven is aan de evoluties in de veeteeltsector en dan meer specifiek in de varkenssector (figuur 3.9). In de beschouwde periode wordt de hoogste waarde genoteerd in 1997 (een jaar met goede varkensprijzen) en de laagste waarde in 1999 (jaar van de dioxinecrisis).

Figuur 3.9: Evolutie van de eindproductiewaarde, miljoen euro, 1995-2004

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

De veeteelt is veruit de belangrijkste sector qua omzet. Uit tabel 3.2 blijkt dat in de afgelopen 10 jaar het aandeel van de veeteelt licht gedaald is ten voordele van de tuinbouw.

Tabel 3.2: Aandeel van de diverse subsectoren in de totale Vlaamse eindproductiewaarde, %, 1995-2004

	gemiddelde 1995-1999	gemiddelde 2000-2004
akkerbouw	9,2	9,4
tuinbouw	28,9	30,2
veeteelt	61,9	60,4
totaal	100	100

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Binnen de veeteelt neemt de varkenssector het grootste deel voor zijn rekening (48,4% van de gemiddelde omzet 2000-2004 gerealiseerd in de veeteelt). Zij wordt gevolgd door de zuivelproducten (20,4%) en het rundvlees (16,7%).

De tuinbouw is samen goed voor 30% van de gerealiseerde omzet. De verdeling binnen deze sector is als volgt: groenten 48,6%, niet-eetbare 30,1% en fruit 21,3%.

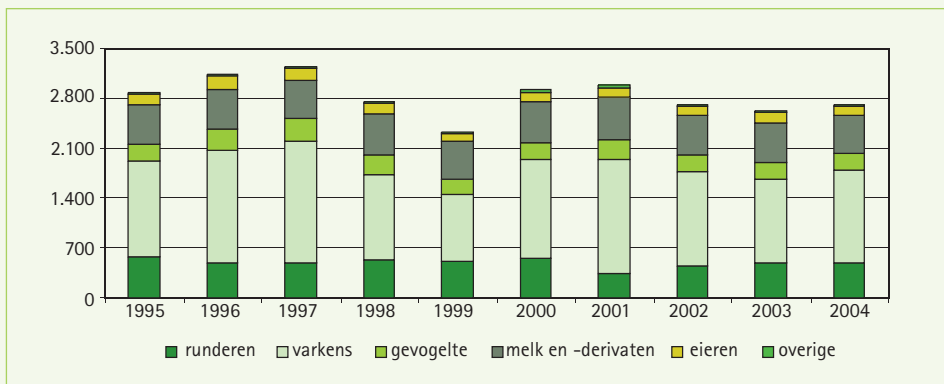
Binnen de akkerbouw zijn de voornaamste producten aardappelen (48,2%), suikerbieten (26,1%) en granen (14,4%).

Wat het aandeel van de individuele producten per subsector betreft (figuur 3.10), zijn de opvallendste evoluties:

- in de veeteeltsector: het afgenomen aandeel van rundveevlees en de sterke schommelingen voor varkensvlees;
- in de tuinbouwsector: een sterk wisselend aandeel voor de groenten en een lichte stijging van de niet-eetbare tuinbouwproducten (NET);
- in de akkerbouwsector: een sterk variërend aandeel voor de aardappelen.

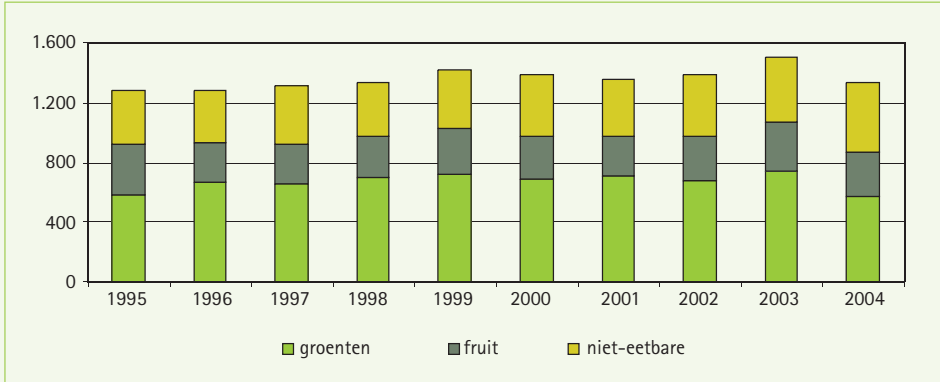
Figuur 3.10: Aandeel van de diverse producten in de eindproductiewaarde van de diverse subsectoren, miljoen euro, 1995-2004

1. Veeteelt

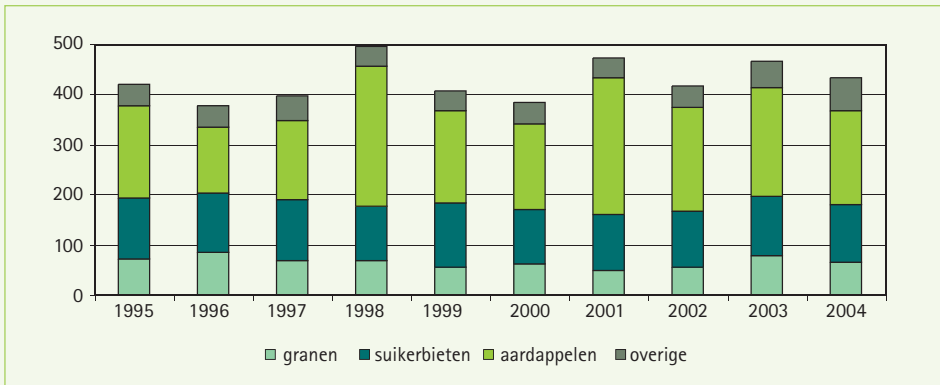

2. Tuinbouw

3. Akkerbouw

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Vlaanderen heeft een aandeel van ongeveer 75% in de nationale eindproductiewaarde van de land- en tuinbouwsector (tabel 3.3). Met uitzondering van een aantal akkerbouwproducten, neemt Vlaanderen voor alle belangrijke producten duidelijk meer dan de helft voor zijn rekening. Voor varkens, groenten en fruit is het aandeel zelfs meer dan 90%.

Tabel 3.3: Aandeel van Vlaanderen in de nationale eindproductiewaarde, %, 2004

akkerbouw	50
granen	36
aardappelen	78
suikerbieten	36
tuinbouw	90
groenten	91
fruit	92
niet-eetbare	87
veeteelt	75
runderen	56
varkens	94
gevogelte	85
zuivel	60
eieren	88
eindproductiewaarde	75

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij, DGA

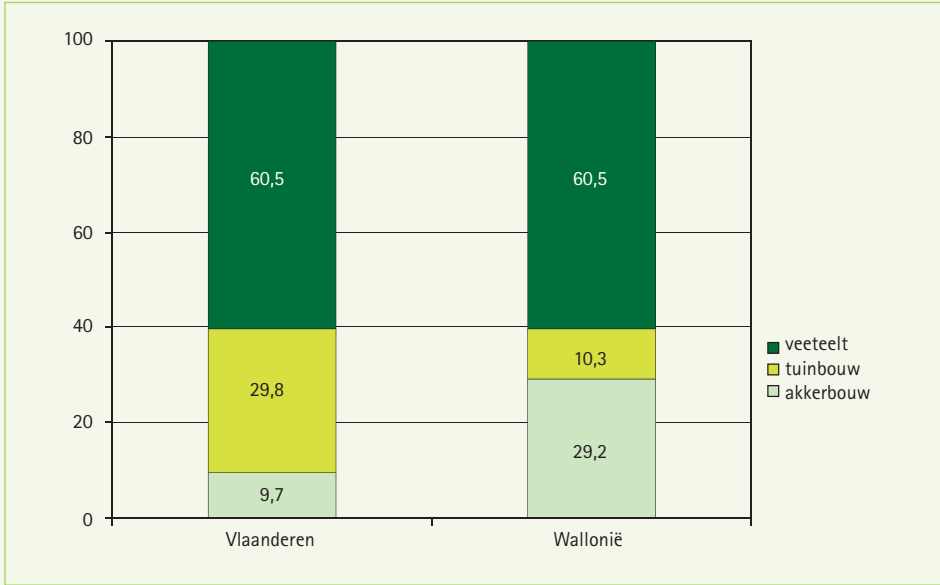
De Waalse productiewaarde is beduidend lager (1.490 miljoen euro in 2004). Een vergelijking tussen de structuur van de Vlaamse en Waalse eindproductiewaarde leert dat globaal beschouwd het aandeel van de veeteelt in de totale eindproductiewaarde van de desbetreffende regio ongeveer dezelfde is (figuur 3.11). In Vlaanderen is echter het aandeel van tuinbouw en van akkerbouw respectievelijk groter en kleiner dan in Wallonië.

Binnen de veeteelt zijn in Wallonië echter het aandeel van rundvlees en zuivel het grootst, terwijl in Vlaanderen de varkensproductie domineert.

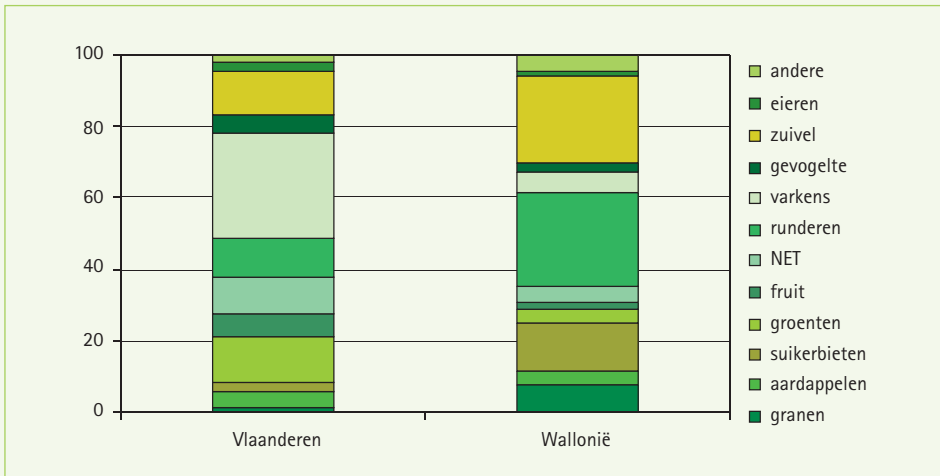

Figuur 3.11: Structuur van de Vlaamse en Waalse eindproductiewaarde, %, 2004

1. Subsectoren

2. Producten

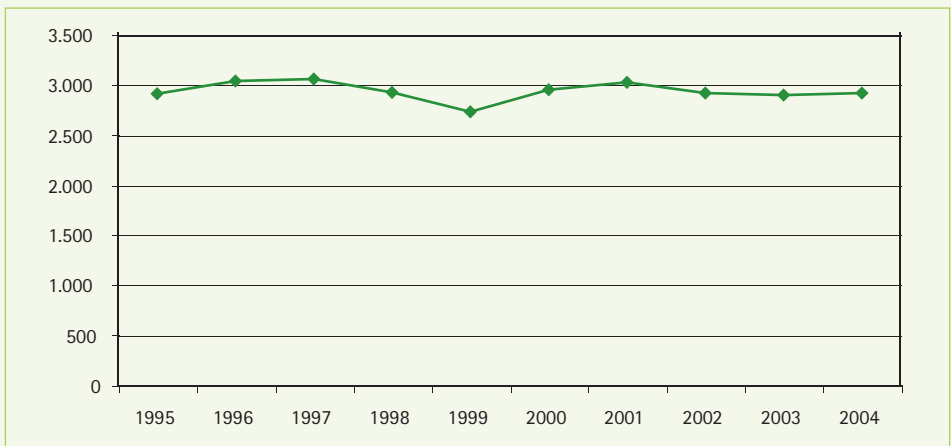
Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij, DGA

De 3 producten die in Vlaanderen in 2004 het meest bijdragen tot de omzet in de landbouw zijn: varkensvlees, groenten en zuivel. In Wallonië wordt de top 3 gevormd door rundvlees, zuivel en suikerbieten.

1.3.2 Intermediair verbruik

Het totaal intermediair verbruik bedraagt in 2004 2.914 miljoen euro (voorlopig cijfer) en blijft redelijk stabiel (figuur 3.12).

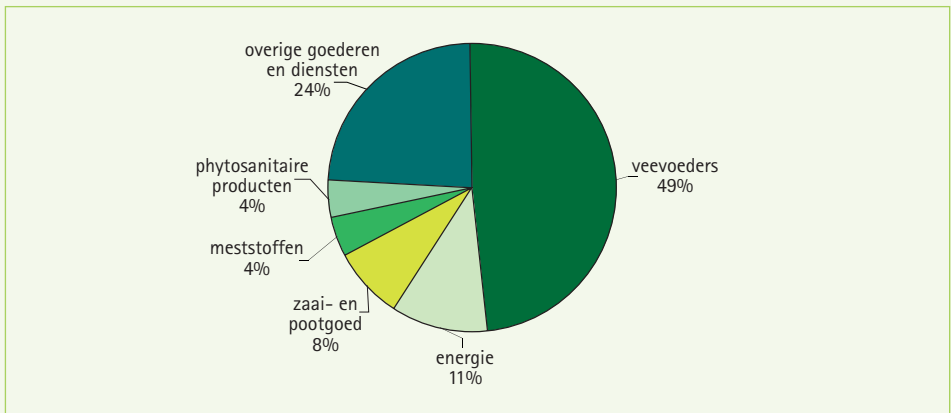
Figuur 3.12: Evolutie van het intermediair verbruik, miljoen euro, 1995-2004

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

De verdeling over de diverse posten toont aan dat de veevoerders veruit het belangrijkste aandeel voor zich nemen (figuur 3.13).

Figuur 3.13: Structuur van het intermediair verbruik, 2003

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

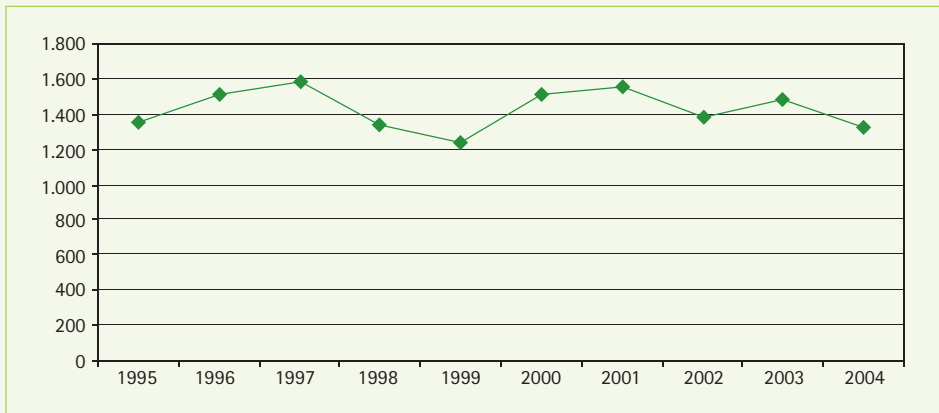

1.3.3 Toegevoegde waarde

Volgens cijfers van de nationale bank heeft de Vlaamse landbouwsector (inclusief jacht, bosbouw en diensten in verband met deze activiteiten) een aandeel van 1,3% in de totale Vlaamse bruto toegevoegde waarde van 2004.

Figuur 3.14 geeft de evolutie van de netto toegevoegde waarde weer. Deze bedraagt in 2004 1.330 miljoen euro (voorlopig cijfer). Dit kengetal schommelt van jaar tot jaar. Het gemiddelde van de periode van 1995 tot 1999 (1.404 miljoen euro) is lager gesitueerd dan het gemiddelde van de laatste 5 jaar (1.452 miljoen euro).

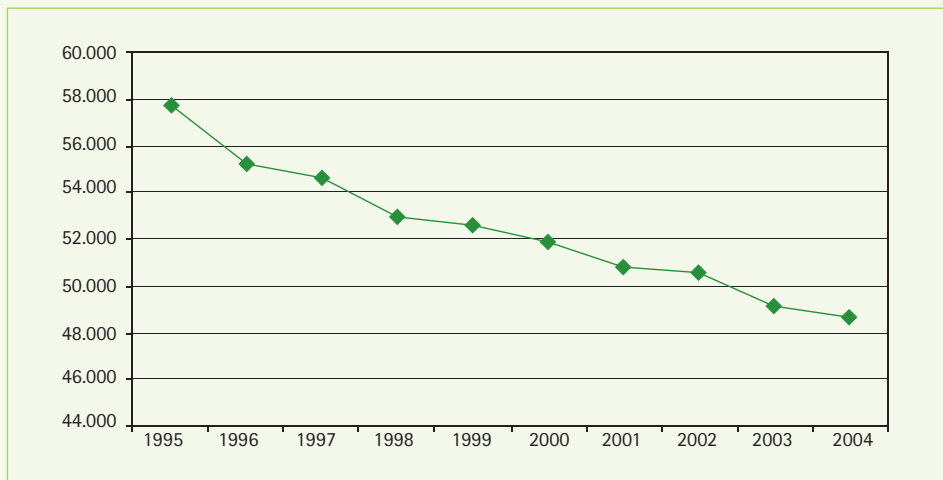
Figuur 3.14: Evolutie van de netto toegevoegde waarde, miljoen euro, 1995-2004

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Het aantal arbeidseenheden, uitgedrukt in aantal personen van 20 tot 65 jaar die voltijds op een landbouwbedrijf werkzaam zijn, is echter sterk gedaald (figuur 3.15).

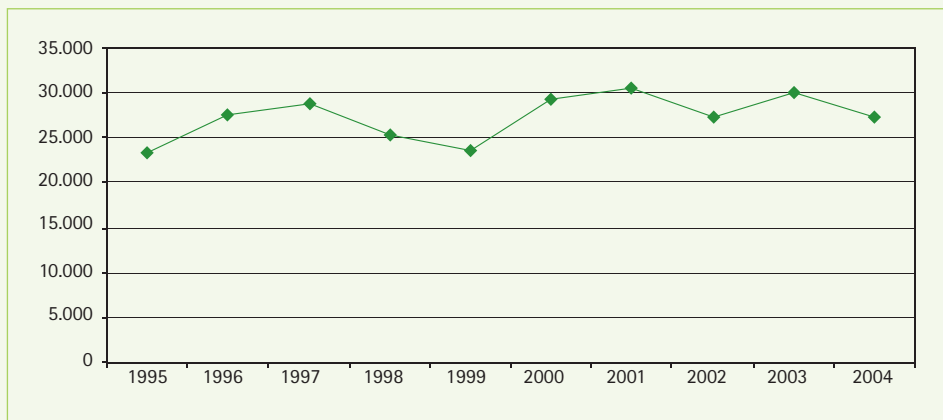
Figuur 3.15: Evolutie van het aantal arbeidseenheden, 1995-2004

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Indien men de netto toegevoegde waarde uitdrukt per arbeidseenheid resulteert dit in een stijgende tendens (figuur 3.16).

Figuur 3.16: Evolutie van de netto toegevoegde waarde per arbeidseenheid, euro, 1995-2004

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

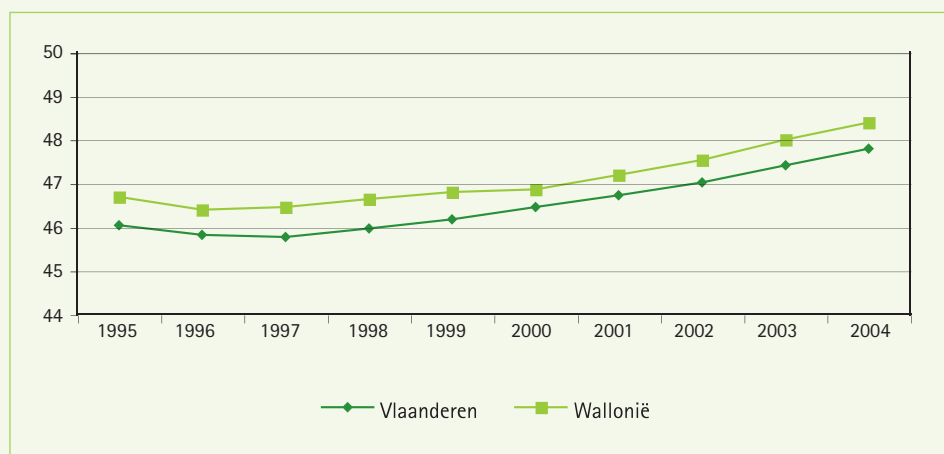

2 Sociale aspecten

2.1 Leeftijd van de bedrijfsleider

De gemiddelde leeftijd van de bedrijfsleiders van de beroepslandbouwbedrijven bedraagt in 2004 47,8 jaar en is de afgelopen 10 jaar duidelijk gestegen (figuur 3.17). De gemiddelde leeftijd in Wallonië is iets hoger gesitueerd.

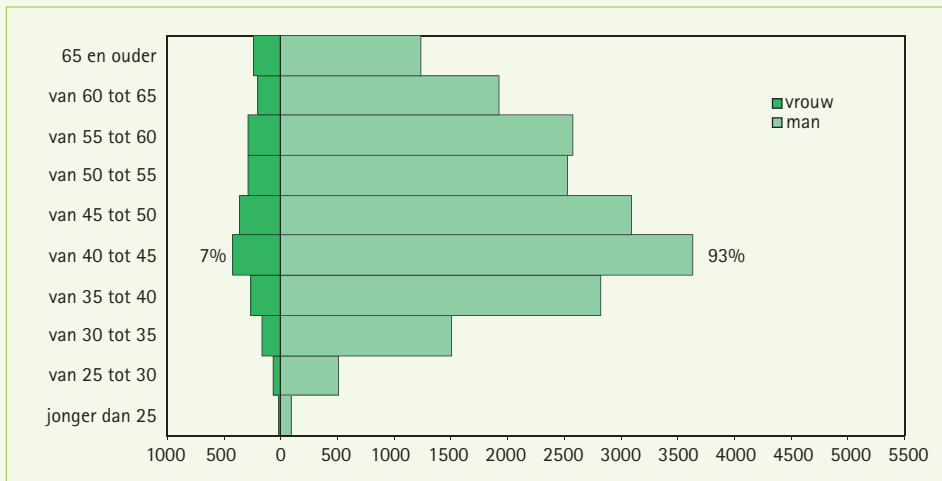
Figuur 3.17: Evolutie van de gemiddelde leeftijd van de bedrijfsleiders van beroepslandbouwbedrijven, 1995-2004

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Uit de leeftijds piramide (figuur 3.18) blijkt dat de basis zeer klein is. Slechts 3% van de bedrijven heeft een bedrijfsleider jonger dan 30 jaar, terwijl 7% ouder is dan 65. De meeste bedrijfsleiders hebben een leeftijd tussen 40 en 45 jaar.

Figuur 3.18: Leeftijdpiramide van bedrijfsleiders van beroepslandbouwbedrijven, volgens geslacht, 2004

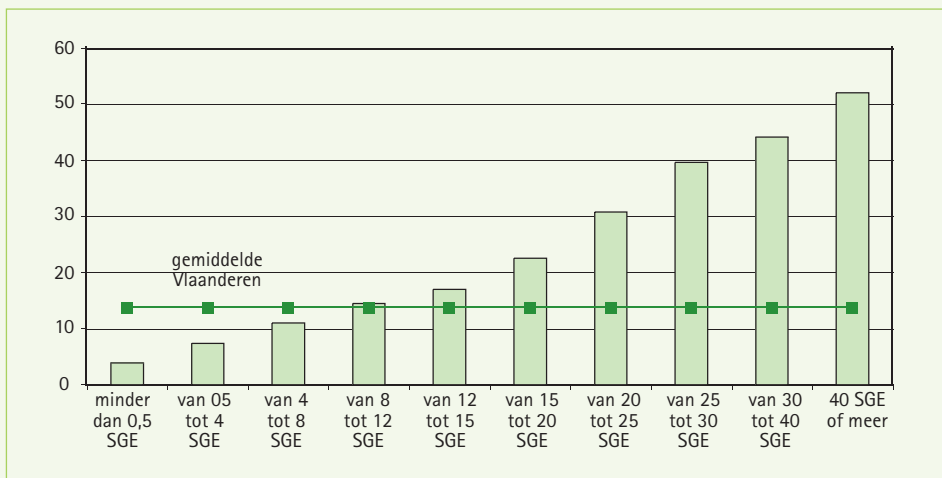

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

2.2 Opvolging

Slechts 13,7% van alle bedrijven waarvan het bedrijfshoofd ouder is dan 50 jaar heeft een vermoedelijke opvolger. De opvolging stelt vooral problemen bij kleinere bedrijven (figuur 3.19).

Figuur 3.19: Aandeel bedrijfshoofden ouder dan 50 met vermoedelijke opvolger volgens bedrijfsgrootte, %, 2004

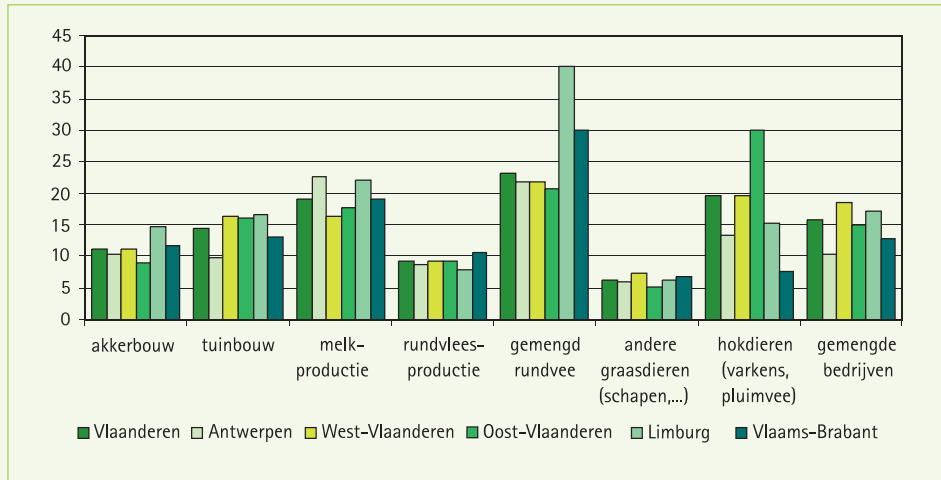

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Verder is de opvolging het meest gegarandeerd voor de bedrijven die gespecialiseerd zijn in gemengd rundvee (figuur 3.20).

Figuur 3.20: Aandeel bedrijfshoofden ouder dan 50 met vermoedelijke opvolger volgens productierichting, %, 2004

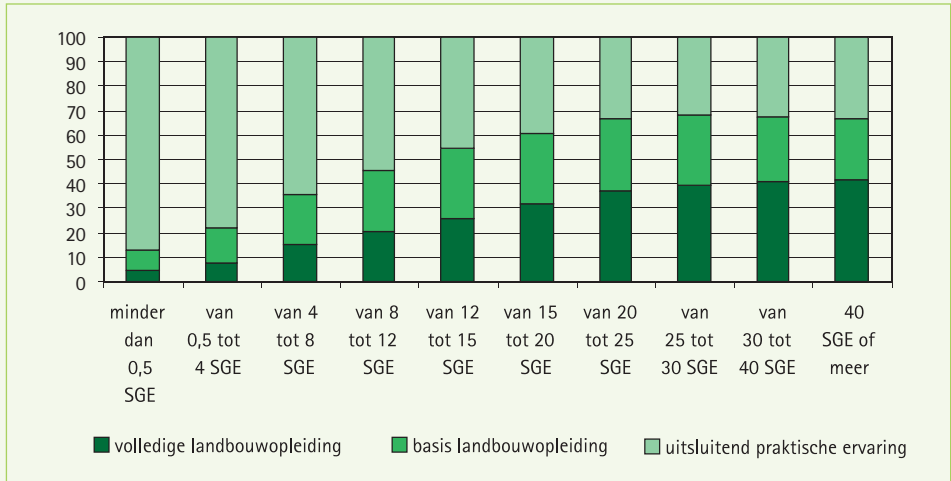

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Beleidsdomein Landbouw en Visserij

2.3 Landbouwopleiding

Qua landbouwopleiding is de verdeling van de bedrijfsleiders als volgt: 58% enkel praktische ervaring, 21% basis landbouwopleiding en 21% volledige landbouwopleiding (aan universiteit of hoger instituut). Uit figuur 3.21 valt af te leiden dat kleinere bedrijven vooral geleid worden door bedrijfsleiders met enkel praktische ervaring, hoe groter de bedrijven, hoe meer de bedrijfsleiders een hogere opleiding genoten hebben.

Figuur 3.21: Landbouwopleiding bedrijfsleider volgens bedrijfsgrootte, %, 2003

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Van de starters die VLIF-steun (Vlaams Landbouwinvesteringsfonds) aangevraagd en verkregen hebben, heeft het merendeel een diploma van hoger secundair onderwijs landbouw (34%).

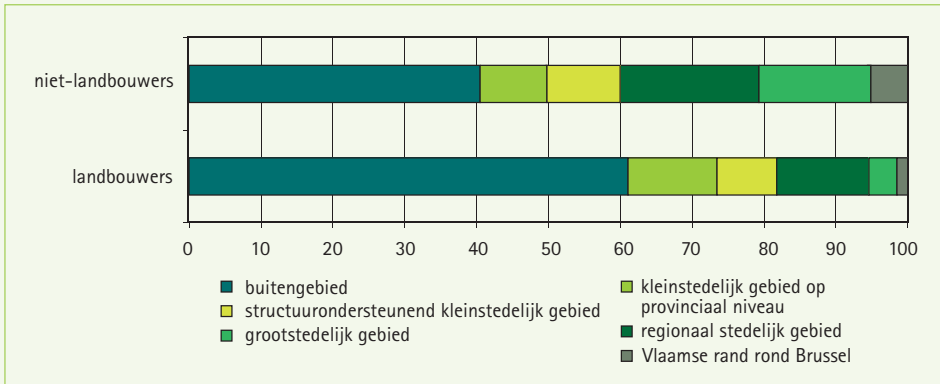
2.4 Socio-economische status van de landbouwer

De administratie Planning en Statistiek (APS) maakte in 2004 een statistische analyse over het profiel van de landbouwer aan de hand van een 10% steekproef uit de socio-economische enquête van 2001 (FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie). De bedoeling was enkele stereotiepe beelden van deze beroepsgroep te toetsen aan de werkelijkheid.

6 op 10 landbouwers wonen in het buitengebied (definitie volgens ruimtelijk structuurplan Vlaanderen (RSV)), slechts een klein percentage landbouwers bevindt zich in het grootstedelijk gebied rond Brussel, Antwerpen en Gent (5,4%), waarvan 30% reeds ouder is dan 51 jaar (figuur 3.22). De leeftijdsstructuur van de landbouwers in het buitengebied is jonger waaruit kan worden afgeleid dat de continuïteit in het stedelijk gebied minder verzekerd is.

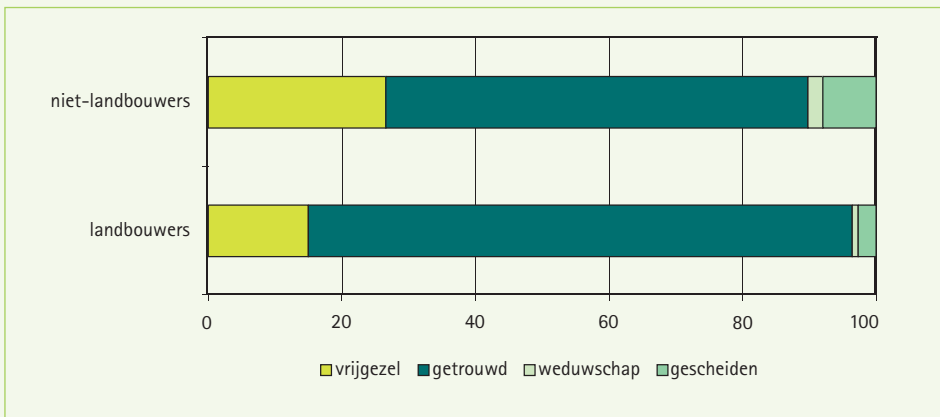
Figuur 3.22: Verdeling van landbouwers en niet-landbouwers volgens het RSV, %, 2001

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, APS

Landbouwers zijn zeker geen verstokte vrijgezellen. Landbouwers huwen veel meer dan in de andere beroepsgroepen, ze huwen daarenboven vrij jong (figuur 3.23). Finaal blijft slechts 15% vrijgezel tegenover 26,6% bij de andere groepen. Een landbouwhuishouden bestaat gemiddeld uit 3,6 personen, bij de andere groepen is dit 2,8.

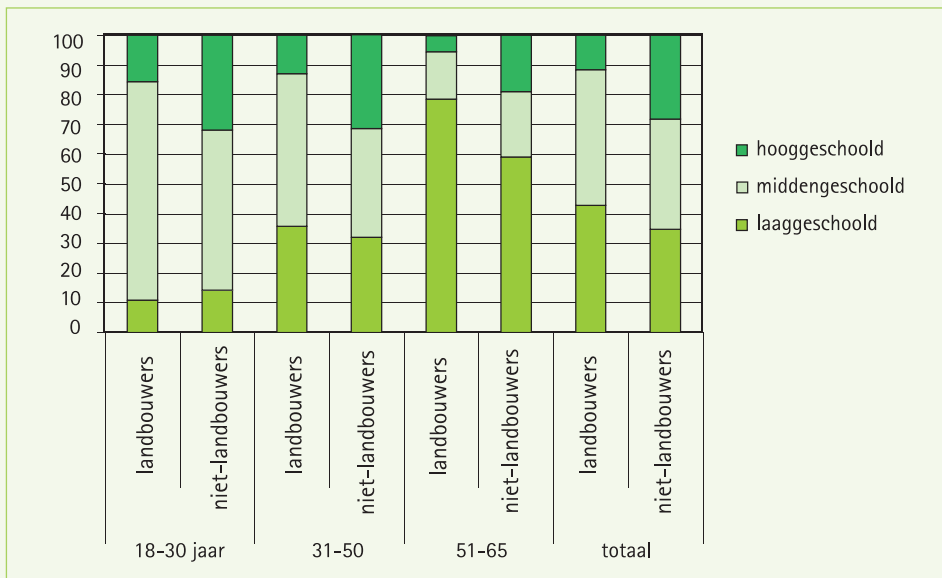
Figuur 3.23: Verdeling van landbouwers en niet-landbouwers naar burgerlijke staat, %, 2001

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, APS

Landbouwers zijn doorgaans lager geschoold dan andere groepen: 4 op 10 boeren behaalden enkel een diploma van hoger onderwijs of lager middelbaar, tegen 3 op 10 bij de andere groepen (figuur 3.24). Bij de jongere boeren heeft al ruim 7 op 10 een diploma van secundair onderwijs gehaald. De jongere generatie treedt dus steeds vaker pas in het vak nadat ze een volwaardige beroepsopleiding hebben genoten.

Figuur 3.24: Verdeling van landbouwers en niet-landbouwers volgens leeftijd en hoogst behaalde onderwijsniveau, %, 2001

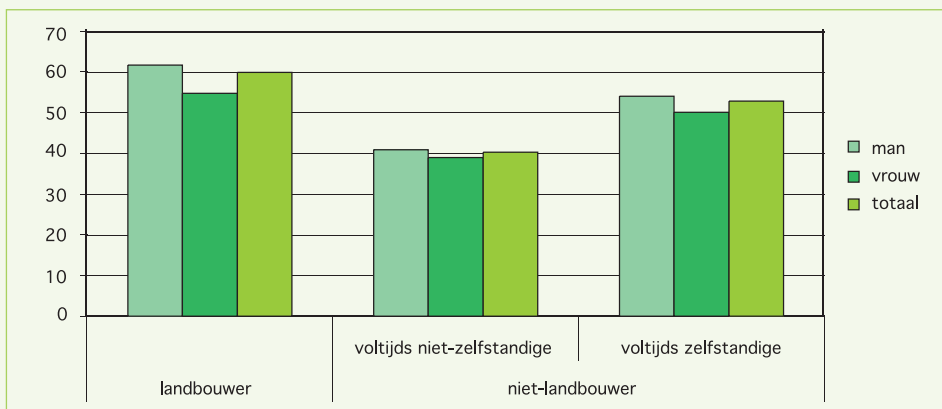

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, APS

Bij driekwart van de landbouwhuishoudens is slechts één van beide partners landbouwer. Als de man voltijds landbouwer is, heeft 37,3% van de vrouwelijke partners elders een voltijdse baan, vooral als bediende in de privésector of in de openbare sector.

De mannelijke boeren werken 61,6 uur per week, terwijl een mannelijke werknemer in loonverband doorgaans 40,8 uur werkt (figuur 3.25). Een boer werkt zelfs 7u. langer dan een andere (voltijdse) zelfstandige. Ook boerinnen (voltijds werkend op het bedrijf) zijn naast hun huishoudelijke taken nog 54,7 uren per week actief in het landbouwbedrijf.

Figuur 3.25: Gemiddeld aantal werkuren per week van landbouwers en niet-landbouwers, %, 2001

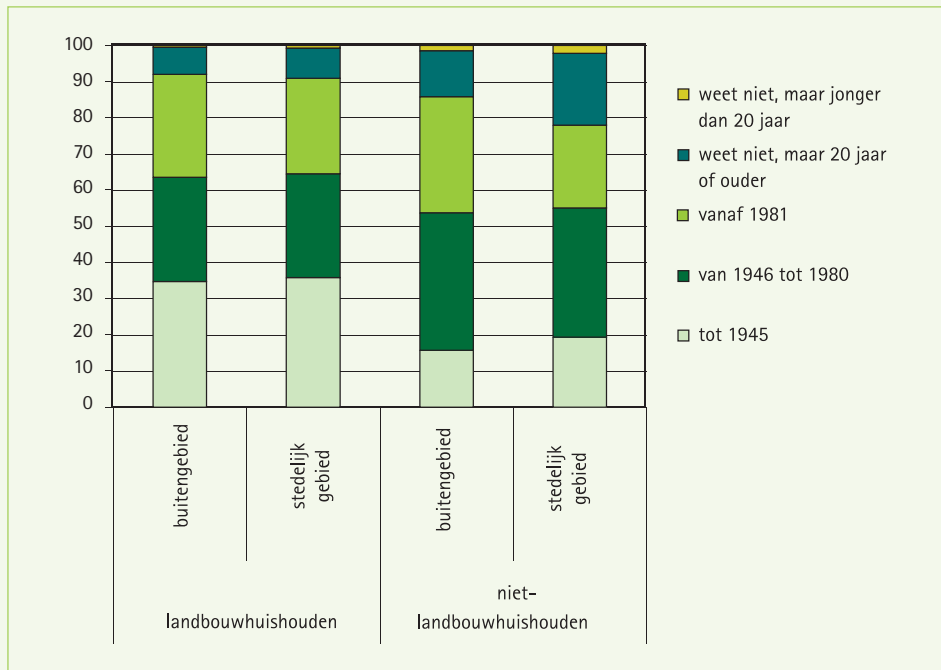

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, APS

Op gebied van huisvesting stellen de landbouwers het goed. 8 op 10 landbouwers is eigenaar van zijn woning, zowel in het stedelijk als buitengebied. Dit is beduidend meer dan bij andere groepen. Ze wonen vaker dan andere groepen in ééngesinswoningen. Hun woning is doorgaans ruimer, wat maar ten dele verklaard wordt door de gezinsgrootte. Ze wonen wel vaker (meer dan 3 op 10) in oudere woningen (gebouwd vóór 1945) (figuur 3.26). Deze zijn daarom niet van slechtere kwaliteit: 13% heeft sinds 1991 belangrijke verbouwingen uitgevoerd aan de woning, bij jonge landbouwgezinnen zelfs nog iets meer, wat kan wijzen op de wens naar meer comfort bij deze jonge huishoudens.

Figuur 3.26: Verdeling van de woningen volgens bouwjaar, %, 2001

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, APS

Het sanitair wooncomfort in de boerderijen is weliswaar minder luxueus dan bij andere huishoudens, hoewel dit niet overdreven mag worden. Bij jonge landbouwgezinnen in het buitengebied heeft slechts 0,6% geen badkamer, wat zelfs beter is dan bij andere jonge gezinnen. Landbouwers verwarmen hun woning in mindere mate met centrale verwarming (6 op 10 t.o.v. 7 op 10 bij niet-landbouwers). Ze zijn opmerkelijk minder aangesloten op aardgas, ook niet in stedelijke gebieden (enkel 13,7% van de landbouwhuishoudens) wat kan verklaard worden door het feit dat het bedrijf toch wat meer afgelegen ligt.

Voor de verschillende kenmerken is er een stijgende kwaliteit van alleenstaanden naar koppels met kinderen.

De landbouwgezinnen zijn doorgaans meer tevreden dan andere groepen over het uitzicht van de gebouwen, de netheid, de kwaliteit van de lucht en de rust. De ligging van hun boerderij in de open ruimten, ook in stedelijke zones, zal hier niet vreemd aan zijn.

Opmerkelijk is dat quasi alle landbouwgezinnen over een wagen beschikken. Dit is ook het geval m.b.t. het bezit van een vaste telefoon. Het gsm-bezit is bij de landbouwers iets lager. Het hebben van een gsm en internetaansluiting thuis is duidelijk verbonden met het hebben van kinderen. 75% van de landbouwkoppels met kinderen hebben een computer. Dit heeft zeker niet enkel te maken met administratief werk.

Er is iets meer ontevredenheid m.b.t. de nabijheid van de winkels (3 op 10) in het buitengebied en het openbaar vervoer (4 op 10 ontevreden zowel in buitengebied als stedelijk gebied). Over de gezondheidsvoorzieningen is iedereen het meest tevreden, ongeacht de beroepsgroep of de ligging.

In het buitengebied is 18,1% van de landbouwkoppels met kinderen ontevreden over kinderopvang, doch ook 15,9% van andere koppels in het stedelijk gebied gaven te kennen dat hun buurt op dat vlak slecht voorzien is.

3 Voedingsindustrie

3.1 Definitie

De voedingsindustrie kan omschreven worden als de keten van bedrijven die grondstoffen, hoofdzakelijk afkomstig van land –en tuinbouw, transformeert in voedingsproducten voor mens en dier.

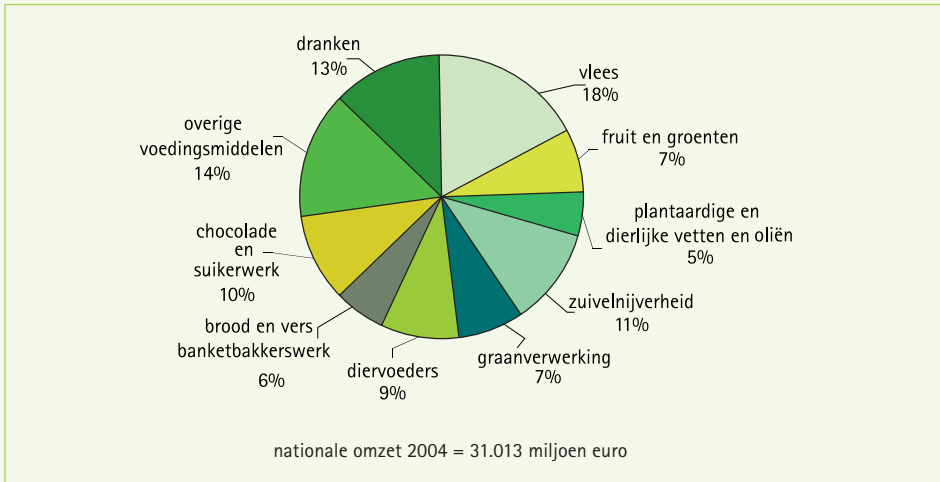
3.2 Omzet

De omzet van de Belgische voedingsindustrie bedroeg 31.013 miljoen euro in 2004, wat neerkomt op een stijging van 1,9% in vergelijking met 2003. De voornaamste subsectoren in de voedingsindustrie zijn vlees, dranken, zuivelnijverheid en chocolade- en suikerwerk met een bijdrage van respectievelijk 18%, 13%, 11% en 10% (figuur 3.27).

Ongeveer 75% van de totale Belgische omzet in de voedingsindustrie is voor rekening van Vlaanderen.

Figuur 3.27: Verdeling van de totale omzet in de voedingsindustrie volgens subsectoren, 2004

Bron: CRB

De omzet van 2004 moet toch worden genuanceerd. In 2004 zijn namelijk twee takken van de voedingsindustrie sterk achteruitgegaan. In de suikerindustrie is de omzet 14% gedaald en voor de "overige voedingsmiddelen" bedroeg de omzetsdaling 15,2% in vergelijking met 2003. Bovendien is de omzet van de sector plantaardige en dierlijke oliën en vetten opnieuw 6,1% teruggelopen. Als met deze drie takken geen rekening wordt gehouden, zou de gemiddelde omzetsijging voor alle andere sectoren van de voedingsindustrie uitgekomen zijn op + 3,9%. Met een aandeel van 15,5% in de totale omzet van de verwerkende industrieën blijft de voedingsindustrie de derde grootste industriële sector, na de metaalverwerkende en de scheikundige industrie.

3.3 Toegevoegde waarde

Volgens cijfers van de NBB bedroeg in 2004 de bruto toegevoegde waarde van de voedingsnijverheid in België 5.759,6 miljoen euro, waarvan 70% of 4.059 miljoen euro voor rekening is van Vlaanderen. Ten opzichte van 1995 is de toegevoegde waarde in Vlaanderen gestegen met 2,1%.

3.4 Buitenlandse handel

De totale Belgische handel in landbouwproducten (producten die verband houden met landbouw, tuinbouw en visserij) vertoont in 2004 een positieve balans van 2.304 miljoen euro. Vooral de dierlijke producten dragen bij tot dit positieve saldo (tabel 3.4). Hiermee vertegenwoordigen de landbouwproducten respectievelijk 9,4% en 9,7 % van de import en export van de totale Belgische handel. Op het vlak van het totale handelssaldo is de sector zelfs verantwoordelijk voor 13,5%.

Tabel 3.4: Buitenlandse handel in landbouwproducten per productcategorie, België, miljoen euro, 2004

	invoer	uitvoer	saldo
akkerbouwproducten	7.260	7.930	670
dierlijke producten	4.332	5.873	1.542
tuinbouwproducten	4.434	4.602	167
andere producten en derivaten	3.859	3.188	-671
agro-industriële producten *	1.657	2.254	597
totale handel landbouwproducten**	21.542	23.846	2.304
algemene Belgische handel	229.617	246.697	17.080

*: Andere producten: vis en andere zeeproducten, oliën, vetten, veevoeders en dranken.

** : Agro-industriële producten: meststoffen, bestrijdingsmiddelen en landbouwmaterieel.

Bron: eigen berekeningen, Eurostat

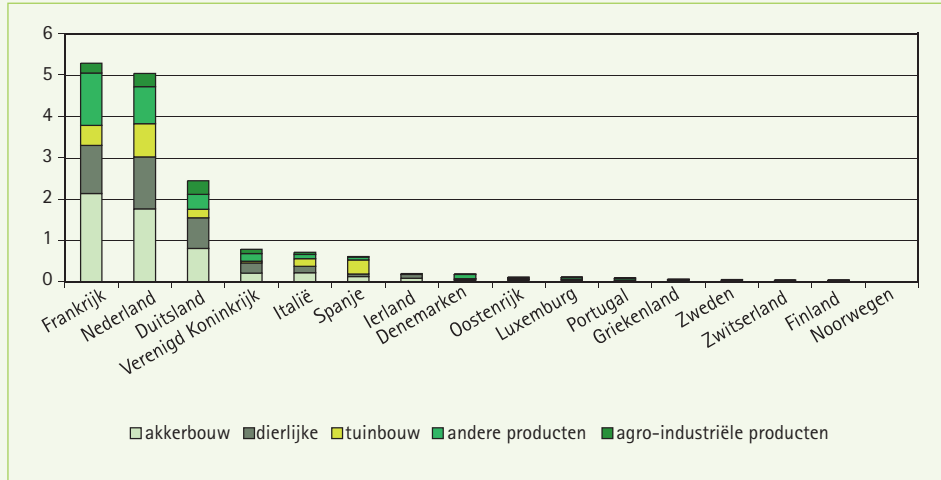
Bijna driekwart van de totale import van landbouwproducten komt uit landen van de Europese Unie. Figuur 3.28 toont aan dat onze belangrijkste Europese handelspartners Frankrijk, Nederland en Duitsland zijn, die samen bijna 60% van de totale Belgische import van landbouwproducten voor hun rekening nemen.

Bijna 87% van de Belgische uitvoer van landbouwproducten gaat naar landen binnen de EU. De belangrijkste partnerlanden wat betreft de uitvoer van landbouwproducten zijn Frankrijk, Nederland, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk. Samen zijn deze 4 landen goed voor ruim 69% van de totale Belgische uitvoer van landbouwproducten.

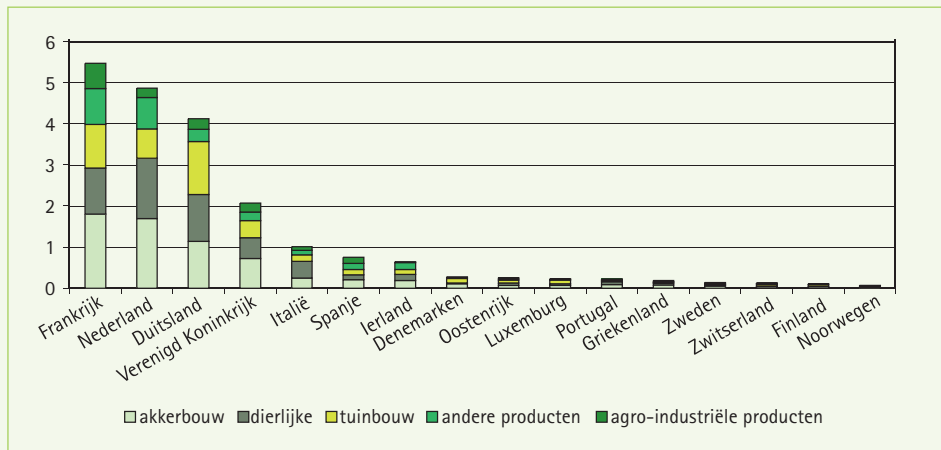

Figuur 3.28: Buitenlandse handel in landbouwproducten met de voornaamste Europese handelspartners, België, miljoen euro, 2004

1. Invoer

2. Uitvoer

Bron: eigen berekeningen, Eurostat

3.5 Werkgevers

In 2005 telde de Belgische voedingsindustrie 5.604 werkgevers, waarvan 4.276 minder dan 10 werknemers in dienst hadden en minder dan één vijfde van de totale werkgelegenheid van de bedrijfstak vertegenwoordigden (tabel 3.5). De middelgrote werkgevers, d.w.z. die met 10 tot 49 werknemers, en die met 50 tot 99 werknemers waren met respectievelijk 1.048 en 128. Tenslotte telde 2005 ook 152 grote werkgevers (met meer dan 100 werknemers). Het gemiddeld aantal werknemers per werkgever bedroeg 15,9.

Tabel 3.5: Werkgevers in de voedingsindustrie en de omvang van hun ondernemingen, België, 2002-2005

	2002	2003	2004	2005	aandeel in 2005
< 10	4.569	4.502	4.345	4.276	76%
10 - 49	974	1.011	1.063	1.048	19%
50 - 99	124	136	127	128	2%
> 100	151	148	148	152	3%
totaal	5.818	5.797	5.683	5.604	100%

Bron: RSZ

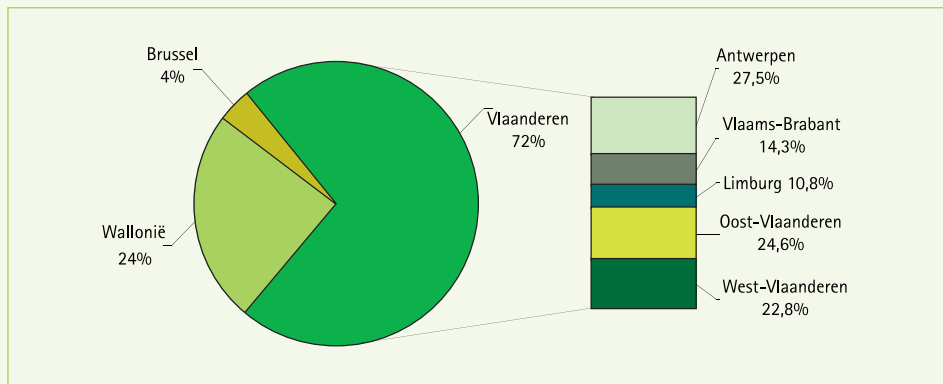
3.6 Tewerkstelling

Volgens werkgelegenheidsgegevens van het RSZ, telde de Belgische voedingsindustrie in 2005 89.095 werknemers, tegenover 89.711 in 2004. Hiermee heeft de voedingsindustrie nu 15,4% van de totale werkgelegenheid in de industrie. Binnen de verwerkende industrie bevindt de voedingsindustrie zich op de tweede plaats wat betreft de werkgelegenheid, na de sector metallurgie en metaalproducten (17,6%). De grootste subsectoren binnen de voedingsindustrie zijn de bakkerijen, de vleessector en de drankenindustrie, samen goed voor meer dan de helft van de werkgelegenheid.

Volgens de hoofdverblijfplaats van de werknemer, neemt Vlaanderen 69% van de tewerkstelling in de voedingsindustrie voor zijn rekening wat overeenkomt met 61.373 werknemers (figuur 3.29). Hiervan zijn bijna twee derde arbeiders en ruim één derde bedienden. Wat betreft het geslacht is dezelfde verhouding terug te vinden: bijna twee derde van de werknemers in de voedingsindustrie zijn mannen, terwijl ruim één derde vrouwen zijn. De laatste tien jaar ziet men het aandeel van de vrouwen in de totale werkgelegenheid van de Belgische voedingsindustrie voortdurend toenemen.

Figuur 3.29: Verdeling van de tewerkstelling in de voedingsindustrie volgens provincies, 2005

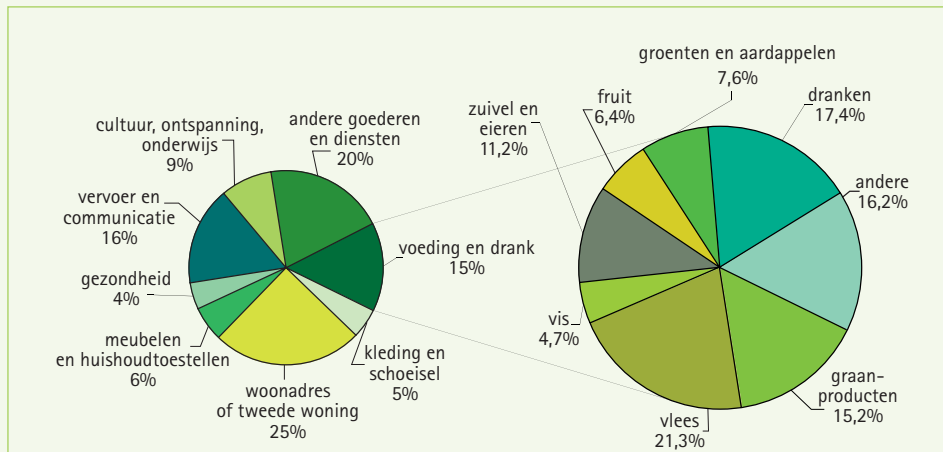

Bron: RSZ

3.7 Besteding gezinsbudget aan voedingsproducten

In 2004 besteedde elk gezin gemiddeld 4.695 euro aan voeding en drank (figuur 3.30). Dit komt overeen met 14,7% van het gezinsbudget. Binnen de voeding en drank gaat 21,3% van de uitgaven naar vlees, terwijl 17,4 % aan drank wordt besteed en 15,2% aan graanproducten.

Figuur 3.30: Verdeling van het gezinsbudget, 2004

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

4 Vlaamse landbouw in Europese context

Met een aandeel van minder dan 1% in de Europese cultuuroppervlakte en het aantal bedrijven is de Vlaamse landbouw relatief bescheiden te noemen (tabel 3.6). De waarden voor de veestapel situeren zich duidelijk op een hoger niveau, zeker voor de varkensstapel. Dit onderstreept het belang van de Vlaamse veehouderij.

Ook het Vlaamse aandeel in de eindproductiewaarde van de EU is groter dan 1%, wat wijst op een vrij intensieve Vlaamse landbouw. Omdat grond relatief schaars en duur is in het dichtbevolkte Vlaanderen, ligt de productie per eenheid van oppervlakte hoger.

Tabel 3.6: Aandeel van Vlaanderen en de lidstaten in de Europese landbouw, 2003

	oppervlakte cultuurgrond	aantal bedrijven	rundveestapel	varkensstapel	pluimveestapel	productie- waarde *
Vlaanderen	0,4	0,4	1,6	4,1	1,8	1,7
België	0,9	0,6	3,1	4,3	2,1	2,3
Nederland	1,3	0,9	4,3	7,4	5,4	6,5
Frankrijk	17,8	6,2	21,7	10,0	19,5	18,8
Duitsland	10,9	4,2	15,5	17,3	8,3	12,8
Luxemburg	0,1	0,0	0,2	0,1	0,0	0,1
Verenigd Koninkrijk	10,3	2,8	11,9	3,2	11,6	7,1
EU-15	80,8	63,2	88,3	80,3	79,5	90,3
EU-25	100	100	100	100	100	100

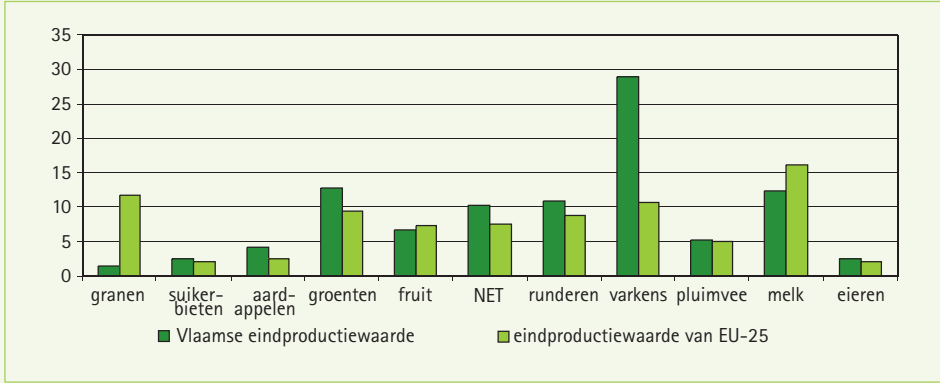
*: raming

Bron: eigen berekeningen, Eurostat, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

In figuur 3.31 wordt een vergelijking van de structuur van de eindproductiewaarde weergegeven per product. Hieruit blijkt dat de Vlaamse landbouw met een aantal specialisaties afwijkt van het gemiddelde Europese productiepatroon. Vooral het aandeel van varkens en in mindere mate van groenten, NET en rundvlees zijn hoger gesitueerd. Voor granen en in mindere mate voor melk, is het aandeel beduidend lager.

Figuur 3.31: Aandeel van enkele belangrijke producten in de totale eindproductiewaarde (totale eindproductiewaarde van Vlaanderen en EU-25 = 100%), 2004

Bron: eigen berekeningen, Eurostat

Ondanks de talrijke tuinbouwbedrijven en de intensieve veeteeltbedrijven, bedraagt de gemiddelde oppervlakte nog 17,4 ha in 2003. Hiermee ligt Vlaanderen net iets boven het Europees gemiddelde van de 25 lidstaten, maar onder dat van de 15 lidstaten (tabel 3.7). Wat het aantal dieren per bedrijf betreft, ligt Vlaanderen duidelijk ver boven het Europees gemiddelde.

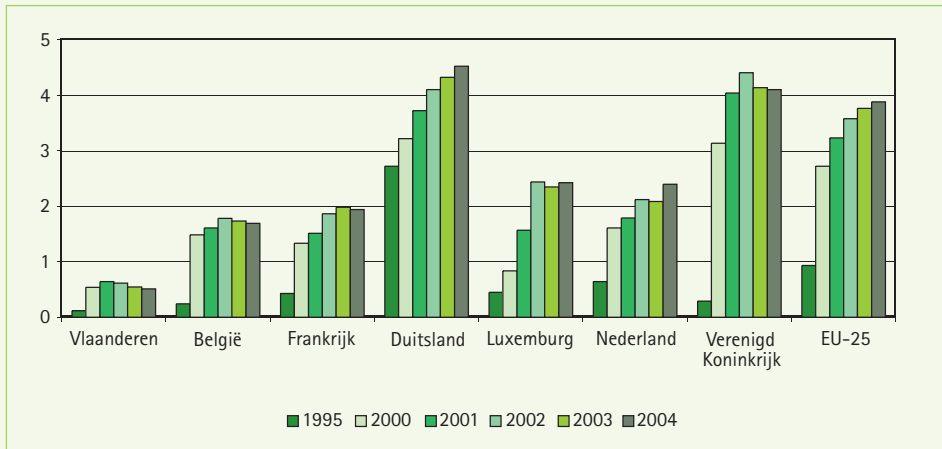
Tabel 3.7: Gemiddelde bedrijfsgrootte in Vlaanderen en enkele EU-lidstaten, 2003

	oppervlakte cultuurgrond per bedrijf (ha)	runderen per bedrijf	varkens per bedrijf
Vlaanderen	17,4	70,5	829,8
België	25,4	82,7	756,3
Nederland	52,3	92,4	284,2
Frankrijk	41,2	68,9	254,7
Duitsland	45,3	78,4	327,5
Luxemburg	23,5	95,9	1.040,9
Verenigd Koninkrijk	57,4	95,5	445,3
EU-15	20,2	57,8	189,4
EU-25	15,8	33,8	70,2

Bron: Eurostat, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Figuur 3.32 geeft het aandeel biologisch areaal weer ten opzichte van de oppervlakte cultuurgrond. Met 1,7% situeert België zich in 2004 ver achter het Europese gemiddelde van 3,9%. Vlaanderen, waar het aandeel biologisch areaal slechts 0,5% bedraagt, doet het nog slechter.

Figuur 3.32: Aandeel van biologische landbouw in totale oppervlakte cultuurgrond voor Vlaanderen en voor enkele EU-lidstaten, %, 1995-2004

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij, Eisfom

De Belgische agrarische sector is sterk internationaal gericht. In tegenstelling tot enkele andere lidstaten, die netto importeur zijn van agro-voedingswaren, sluit de handelsbalans voor België duidelijk af met een positief saldo. De agro-voedingsproducten vertegenwoordigen een relatief belangrijk aandeel in de totale handel (tabel 3.8).

Tabel 3.8: Handelssaldo van de agro-voedingswaren en het aandeel van deze producten in de totale handel van de desbetreffende regio, 2004

	handelssaldo (miljoen euro)	aandeel van agro-voedingswaren in totale import	aandeel van agro-voedingswaren in totale export
België	+2.304	9,4%	9,7%
Luxemburg	-931	10,0%	5,2%
Duitsland	-8.054	8,5%	5,6%
Frankrijk	+6.527	9,5%	11,6%
Nederland	+18.351	10,1%	15,4%
Verenigd Koninkrijk	-19.041	10,0%	6,7%
EU-25	-12.790	9,6%	9,0%

Bron: eigen berekeningen, Eurostat

De akkerbouwsector

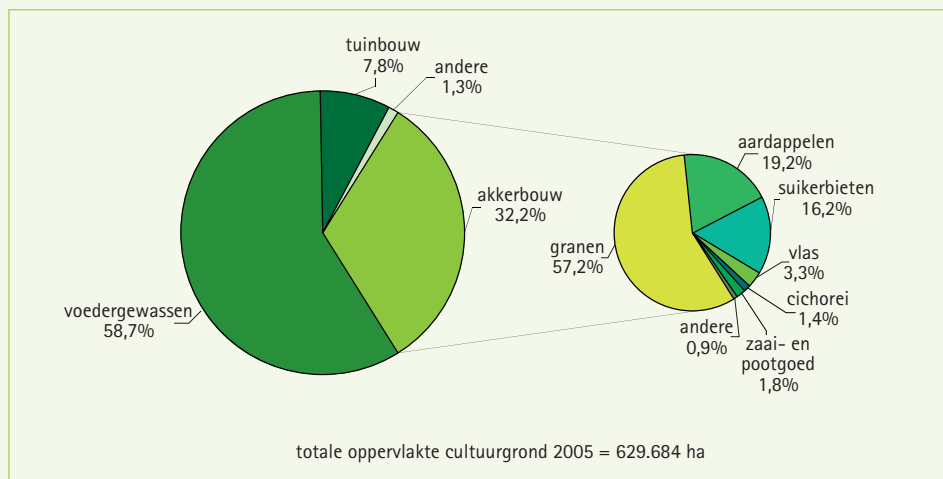
De akkerbouw omvat een brede waaier van gewassen: granen, nijverheidsgewassen (suikerbieten, vlas, koolzaad,...), aardappelen en droog geogoste peulvruchten. De analyse in dit hoofdstuk wordt toegespitst op de 3 belangrijkste teelten: granen, aardappelen (exclusief pootaardappelen) en suikerbieten. De voedergrassen (voedermaïs, weiden,...), die vooral verband houden met de rundveehouderij, werden niet als akkerbouwteelt beschouwd, maar werden opgenomen in het hoofdstuk 'De rundveesector'.

1 Structuur

1.1 Areaal

Van de totale Vlaamse oppervlakte cultuurgrond is bijna één derde bestemd voor akkerbouwgewassen (202.700 ha in 2005). De graanteelt vertegenwoordigt het grootste aandeel in het akkerbouwareaal. Aardappelen en suikerbieten komen op de tweede en derde plaats (figuur 4.1).

Figuur 4.1: Bestemming van de oppervlakte cultuurgrond, 2005

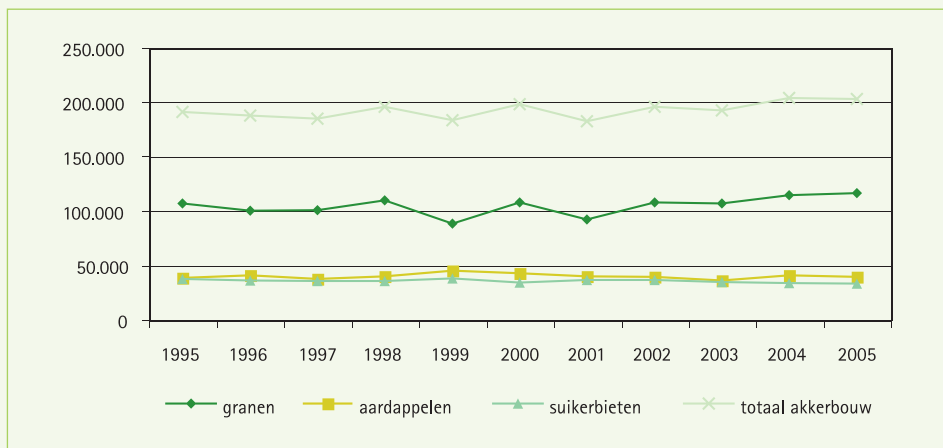

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Het akkerbouwareaal is sinds 2001 licht toegenomen, wat vooral toe te schrijven is aan de lichte uitbreiding van het areaal granen (figuur 4.2).

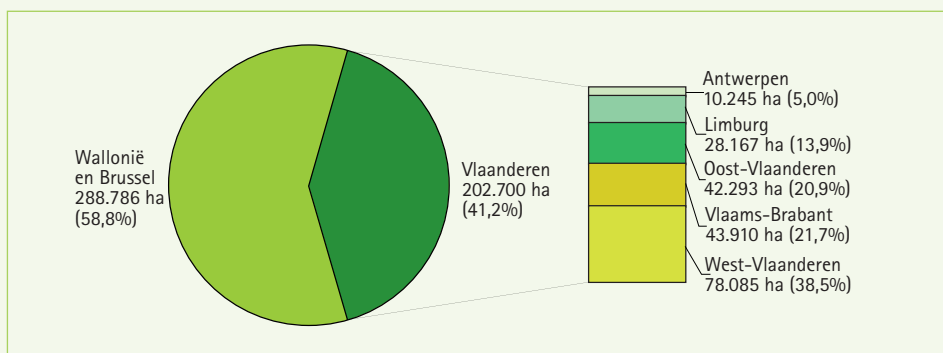
Figuur 4.2: Evolutie van het akkerbouwareaal, ha, 1995-2005

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Vlaanderen neemt minder dan de helft van het nationale akkerbouwareaal voor haar rekening. Per provincie beschouwd, beschikt West-Vlaanderen over de grootste oppervlakte akkerbouw (figuur 4.3).

Figuur 4.3: Verdeling van het akkerbouwareaal over de gewesten en provincies, 2005

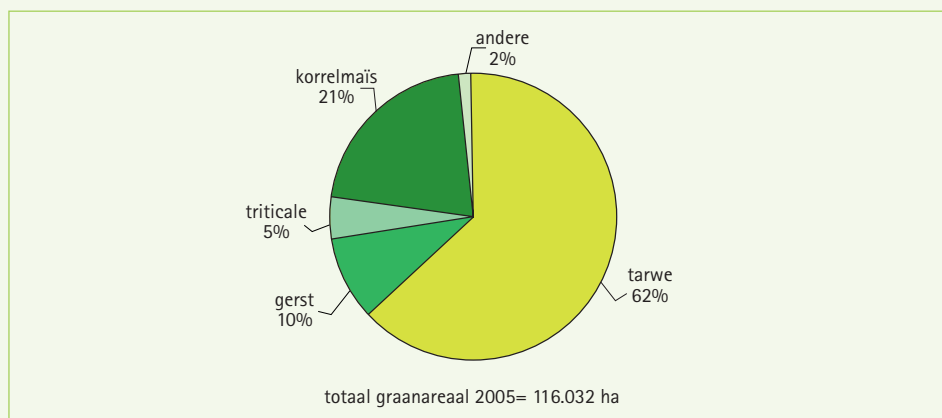
Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Granen

De graanteelt beslaat een oppervlakte van 116.032 ha. Tarwe vormt het grootste aandeel, gevolgd door korrelmaïs (figuur 4.4).

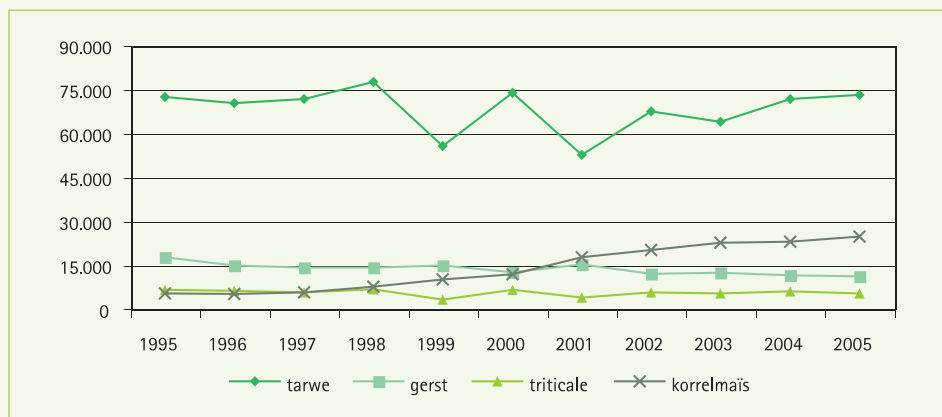
Figuur 4.4: Verdeling van het graanareaal over de diverse graangewassen, 2005

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

De oppervlakte korrelmaïs is in de afgelopen 10 jaar meer dan verviervoudigd, terwijl deze van gerst een dalende tendens vertoont (figuur 4.5). De uitbreiding van de oppervlakte korrelmaïs doet zich zowel voor op veebedrijven als op niet-veebedrijven, maar op de veebedrijven kent de korrelmaïsteelt de sterkste uitbreiding. Veel veebedrijven hebben een ruwvoeroverschot, wat ruimte schept voor deze teelt.

Figuur 4.5: Evolutie van het graanareaal, ha, 1995-2005

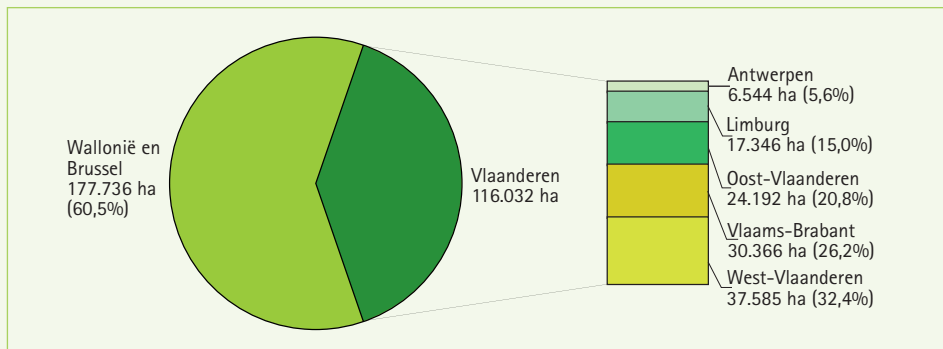

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

De graanteelt is vooral verspreid over de provincies West-Vlaanderen en in mindere mate Vlaams-Brabant (figuur 4.6).

Figuur 4.6: Verdeling van het graanareaal over de gewesten en provincies, 2005

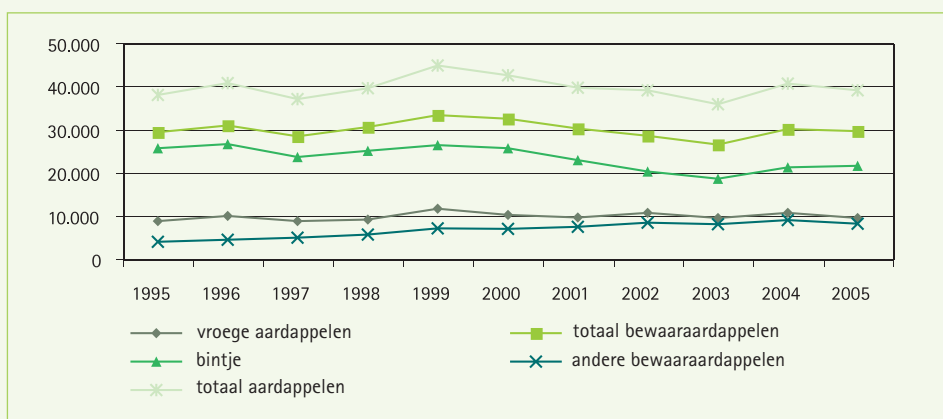
Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Aardappelen

Het aardappelareaal (38.960 ha in 2005) schommelt van jaar tot jaar (figuur 4.7). Volgens het oogsttijdspij wordt de teelt ingedeeld in vroege aardappelen en in bewaaraardappelen. De vroege aardappelen vertegenwoordigen 24% van het aardappelareaal.

Hoewel Bintje aan belang inboet, blijft dit aardappelras met een aandeel van 73% in het areaal bewaaraardappelen, de meest geteelde variëteit.

Figuur 4.7: Evolutie van het aardappelareaal, ha, 1995-2005

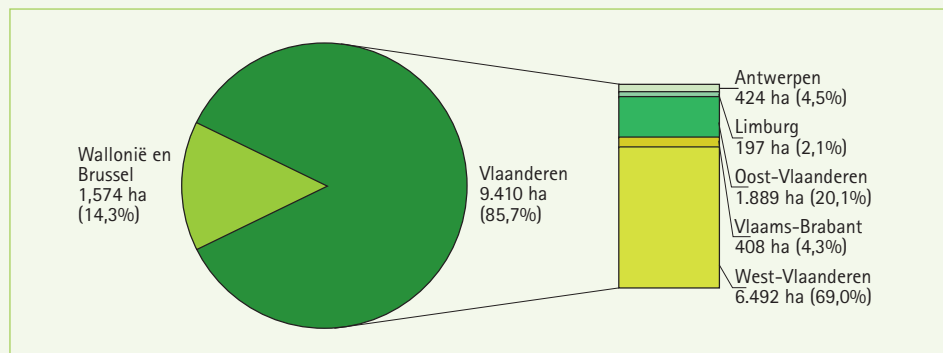
Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

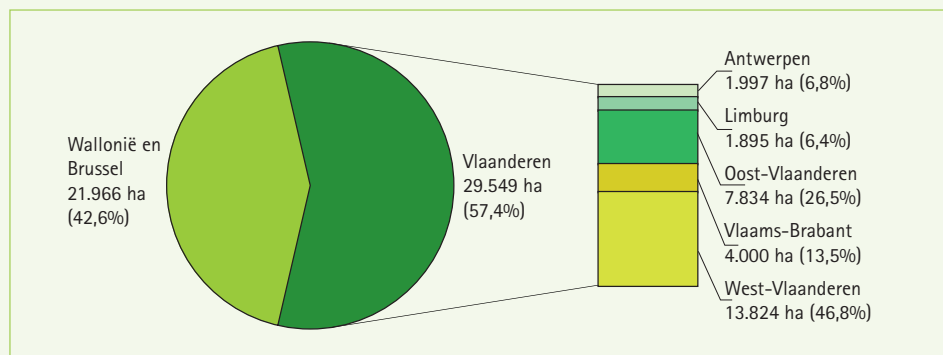
De aardappel is het enige belangrijke akkerbouwproduct dat in Vlaanderen een groter areaal inneemt dan in Wallonië. Vooral voor de vroege aardappelen domineert Vlaanderen. West-Vlaanderen is de Vlaamse provincie waar de meeste aardappelen worden geteeld (figuur 4.8).

Figuur 4.8: Verdeling van het aardappelareaal over de gewesten en provincies, 2005

1. Vroege aardappelen

2. Bewaaraardappelen

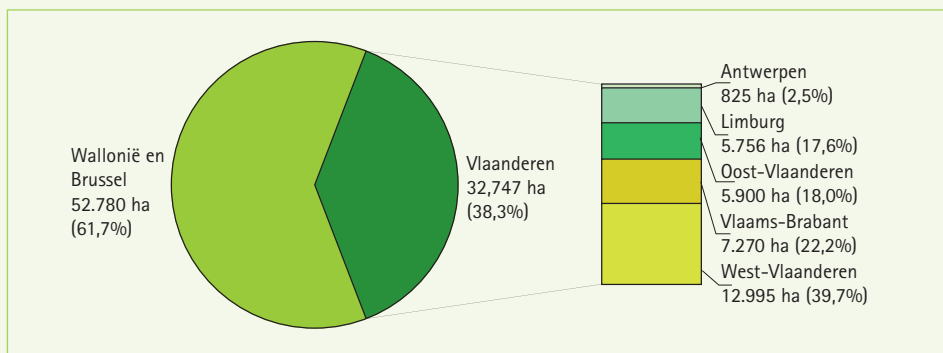

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Suikerbieten

Het areaal suikerbieten (32.747 ha) blijft, als gevolg van het quotumsysteem, redelijk stabiel. De Vlaamse provincie met het grootste areaal suikerbieten is West-Vlaanderen (figuur 4.9).

Figuur 4.9: Verdeling van het areaal suikerbieten over de gewesten en provincies, 2005

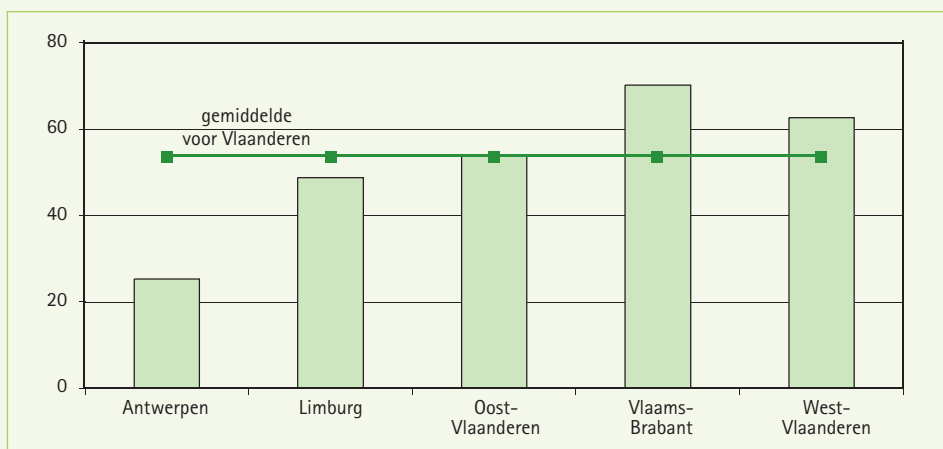
Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

1.2 Productie-eenheden

1.2.1 Aantal bedrijven

Ongeveer 15% van de Vlaamse landbouwexploitaties (of 5.189 bedrijven in 2005) zijn gespecialiseerde akkerbouwbedrijven. Het aantal bedrijven met akkerbouwgewassen is echter veel groter. Zo telde men in mei 2005 18.428 bedrijven met akkerbouwgewassen of 54% van de Vlaamse bedrijven. Dit percentage varieert van 25% in Antwerpen tot 70% in Vlaams-Brabant (figuur 4.10).

Figuur 4.10: Aandeel bedrijven met akkerbouwgewassen in het totaal aantal landbouwbedrijven per provincie, %, 2005

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

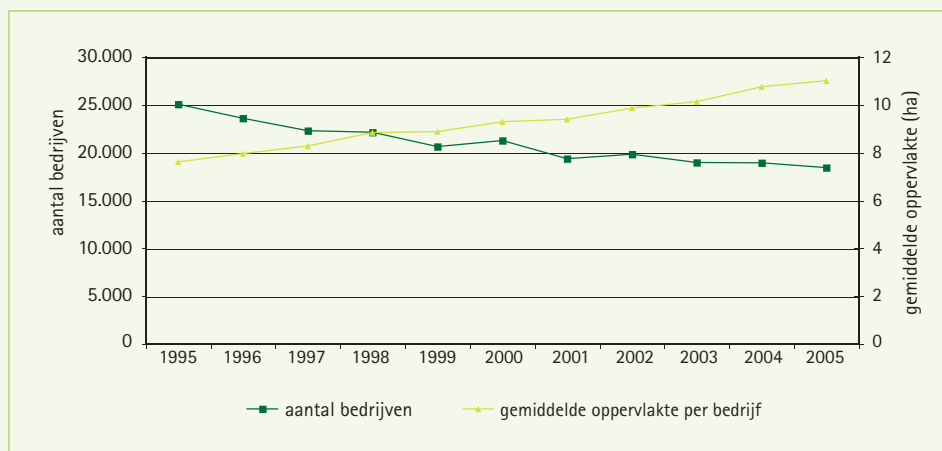

Het aantal exploitaties met akkerbouw vertoont een duidelijk dalende trend (- 26% t.o.v. 1995) (figuur 4.11). De meeste exploitaties zijn gesitueerd in West-Vlaanderen (38%).

1.2.2 Bedrijfs grootte

De combinatie van een lichte toename van het totaal akkerbouwareaal en een daling van het aantal akkerbouwbedrijven, wijst op een schaalvergroting. De gemiddelde oppervlakte met akkerbouwgewassen per bedrijf stijgt in de beschouwde periode met 44% en bereikt in 2005 11 ha (figuur 4.11). In Wallonië is dit kengetal veel groter (29 ha).

Figuur 4.11: Evolutie van het aantal bedrijven met akkerbouwgewassen en de gemiddelde oppervlakte akkerbouwgewassen per bedrijf, 1995-2005

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Een indeling per grootteklasse leert dat de helft van het akkerbouwareaal geëxploiteerd wordt door 15% van de bedrijven (tabel 4.1). De meeste bedrijven hebben minder dan 5 ha akkerbouw, maar vertegenwoordigen slechts 9% van het akkerbouwareaal en zijn meestal geen gespecialiseerde akkerbouwbedrijven.

Tabel 4.1: Indeling van de bedrijven met akkerbouwgewassen per grootteklasse, %, 2005

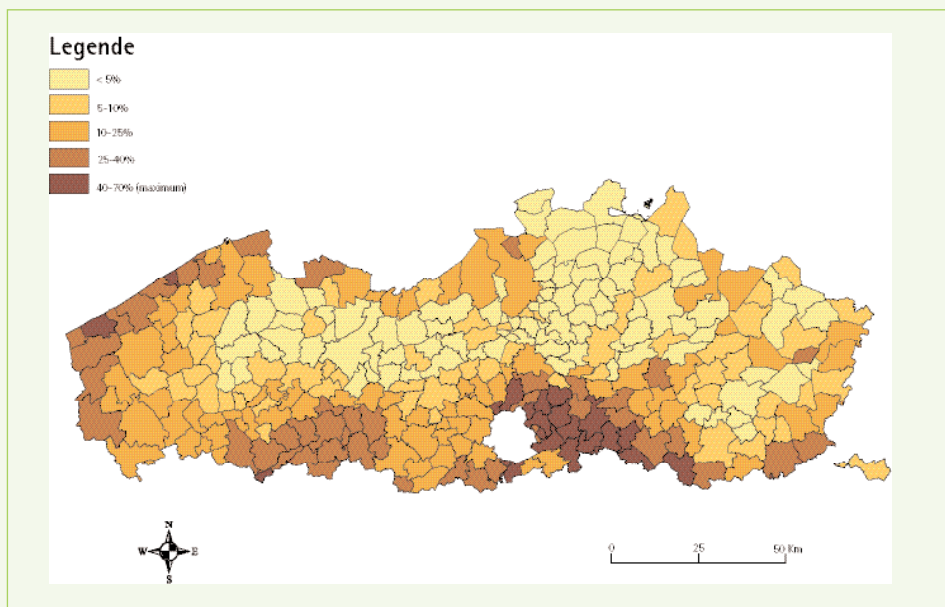
aantal ha akkerbouw per bedrijf	aandeel van de bedrijven	aandeel van het akkerbouwareaal
< 5	44,5	9,1
5 tot 10	21,3	13,7
10 tot 20	18,7	24,0
20 tot 30	7,8	17,2
30 tot 40	3,5	11,0
40 tot 50	1,6	6,4
> 50≥	2,6	18,6
geheel van de bedrijven	100	100

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

1.3 Economisch belang voor de gemeenten

In het merendeel van de gemeenten worden akkerbouwgewassen geteeld, maar het belang ervan varieert sterk (figuur 4.12). De gemeenten waar de akkerbouw een belangrijke plaats inneemt, zijn gesitueerd ten oosten van Brussel en in mindere mate in de Polders en in de streek rond Oudenaarde.

Figuur 4.12: Belang van de akkerbouwsector per gemeente, 2004

Bron: eigen berekeningen op basis van BSS

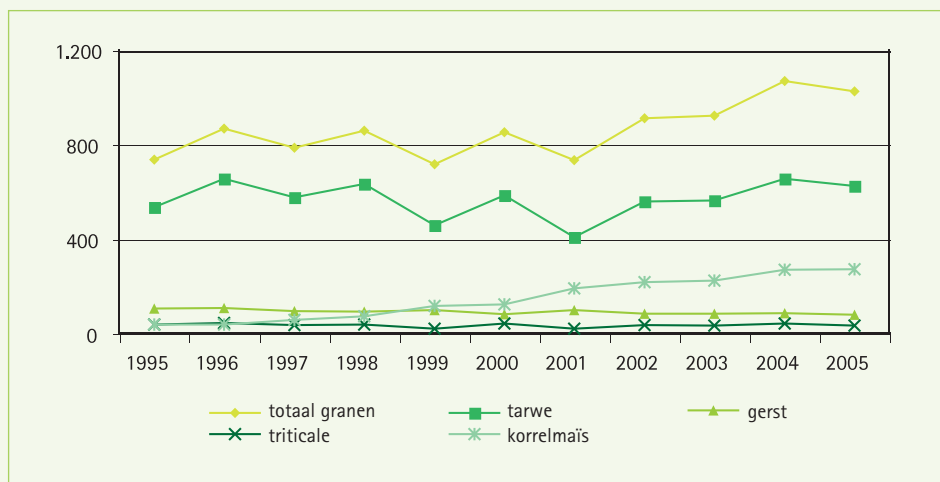
2 Productie

2.1 Productievolume

Granen

De graanproductie in 2005 bedraagt 1.025.967 ton, wat 42% uitmaakt van de nationale productie. De productie is de laatste jaren toegenomen, wat toe te schrijven is aan de uitbreiding van de korrelmaïsteelt (figuur 4.13). Tarwe is het belangrijkste graangewas, gevolgd door korrelmaïs.

Figuur 4.13: Evolutie van het productievolume van de granen, 1.000 ton, 1995-2005

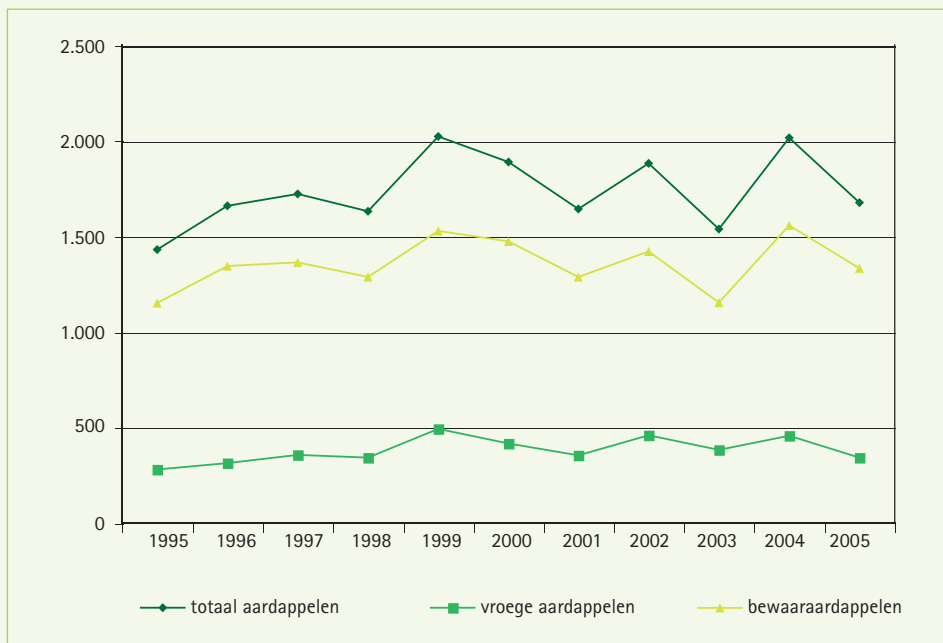
Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Aardappelen

De aardappelproductie (1.677.556 ton in 2005) vertegenwoordigt 62% van de nationale aardappelproductie (87% voor de vroege en 57% voor de bewaaraardappelen) en is tussen 1995 en 2005 licht toegenomen (figuur 4.14).

Figuur 4.14: Evolutie van het productievolume van de aardappelen, 1 000 ton, 1995-2005

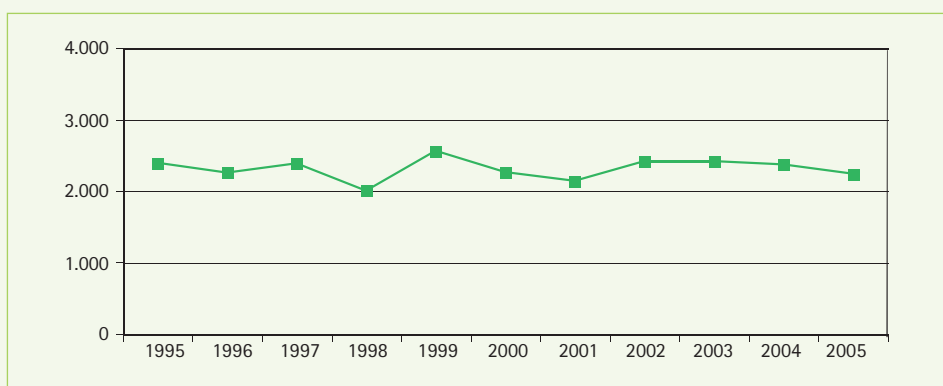

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Suikerbieten

De suikerbietenproductie blijft redelijk stabiel en bedraagt 2.229.421 ton in 2005 of 37% van de nationale productie (figuur 4.15).

Figuur 4.15: Evolutie van het productievolume van suikerbieten, 1 000 ton, 1995-2005

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

2.2 Productiewaarde

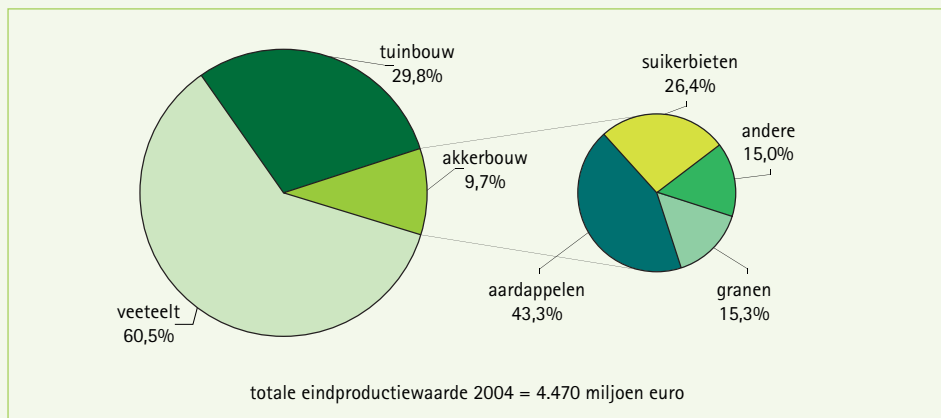
Met een eindproductiewaarde van 434 miljoen euro (voorlopig cijfer) is de akkerbouw goed voor 10% van de waarde van de Vlaamse land- en tuinbouwproductie in 2004. Het aandeel van de akkerbouwsector is hiermee beduidend lager dan deze van de veeteelt ($\pm 60\%$) en de tuinbouw ($\pm 30\%$) (figuur 4.16).

Wat de individuele gewassen betreft, is de aardappel het belangrijkste akkerbouwproduct. De aardappelen realiseren in 2004 43% van de omzet in de akkerbouwsector, de suikerbieten (26%) en de granen (15%).

Deze aandelen fluctueren over de jaren heen. De aardappelen vertonen hierbij de grootste variaties.

Vlaanderen heeft een aandeel van 50% in de nationaal gerealiseerde waarde voor de akkerbouw. Enkel voor aardappelen neemt Vlaanderen meer dan de helft voor zijn rekening.

Figuur 4.16: Structuur van de eindproductiewaarde, 2004

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

3 Aanwending van de productie

3.1 Consumptie

In tabel 4.2 worden de aankoopcijfers van de voornaamste voedingsartikelen op basis van akkerbouwproducten door de gezinnen weergegeven. Door een gewijzigd consumptiepatroon (meer substitutieproducten, bereide gerechten (kant en klaar), meer eten buitenshuis,...) neemt de aankoop van deze artikelen af in volume. Met uitzondering van de verse aardappelen, is deze afname ook in geldwaarde merkbaar.

Tabel 4.2: Evolutie van de aankoop van producten op basis van akkerbouwproducten, 2000-2005

	kg per inwoner		euro per inwoner	
	2000	2005	2000	2005
verse aardappelen	43,3	38,3	12,95	17,93
verwerkte aardappelen in diepvries	5,1	4,9	5,78	5,58
brood (in eenheden)	106,8	87,4	134,66	127,01
bloem	10,1	7,0	5,85	4,58

Bron: GfK Panel Services Benelux, VLAM

3.2 Zelfvoorzieningsgraad

De suiker- en aardappelsector hebben een zelfvoorzieningsgraad groter dan 100, wat wil zeggen dat de nationale productie groter is dan de nationale behoefte. Deze sectoren zijn sterk exportgericht. België is niet zelfvoorzienend wat de granen betreft (tabel 4.3).

Tabel 4.3: Zelfvoorzieningsgraad van enkele belangrijke akkerbouwproducten, 2003/2004

	zelfvoorzieningsgraad (%)
granen	47
aardappelen	172
witte suiker	207

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

3.3 Buitenlandse handel

In geldwaarde uitgedrukt, vertoont de buitenlandse handel voor het geheel van de akkerbouwproducten in 2004 een positief saldo van 670 miljoen euro. De handelsbalans voor enkele belangrijke akkerbouwproducten wordt weergegeven in tabel 4.4. Vooral de graanproducten en de aardappelen dragen bij tot dit positief saldo.

Tabel 4.4: Buitenlandse handel in akkerbouwproducten per productcategorie, België, miljoen euro, 2004

	invoer	uitvoer	saldo
granen	888,9	328,8	-560,2
graanproducten	1.346,3	2.214,0	867,7
aardappelen	255,7	767,1	511,4
suiker	627,3	746,9	119,5
oliehoudende zaden en producten	1.671,2	981,9	-689,2
overige gewassen en derivaten	2.470,8	2.891,5	420,7
totaal akkerbouwproducten	7.260,2	7.930,1	669,9
waarvan: intra-EU-25	5.527,9	6.610,0	1.082,1

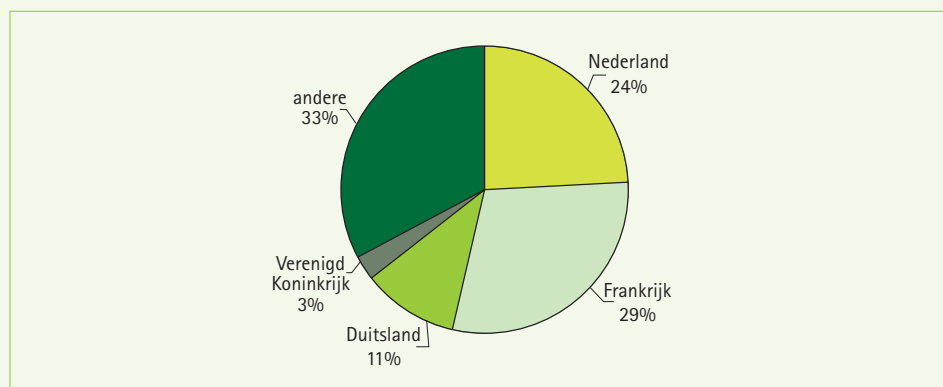
Bron: eigen berekeningen, Eurostat

Qua import- en exportwaarde vertegenwoordigt de akkerbouw respectievelijk 34% en 33% van de totale invoer- en uitvoerwaarde van de landbouwproducten.

Figuur 4.17 toont aan dat onze belangrijkste handelspartners Frankrijk, Nederland en Duitsland zijn. Er wordt echter ook veel handel gevoerd met landen buiten de EU-25: 24% voor de invoer en 17% voor de uitvoer.

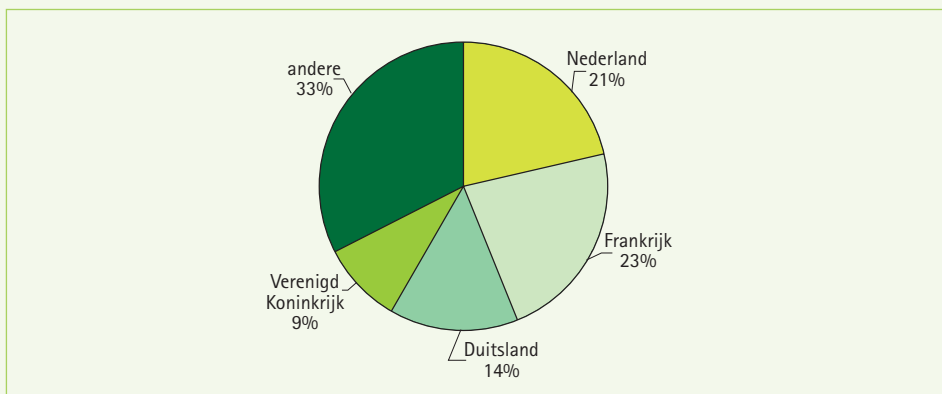
Figuur 4.17: Buitenlandse handel in akkerbouwproducten volgens handelspartner, België, 2004

1. Invoer

2. Uitvoer

Bron: eigen berekeningen, Eurostat

4 Rendabiliteit

4.1 Prijsevolutie

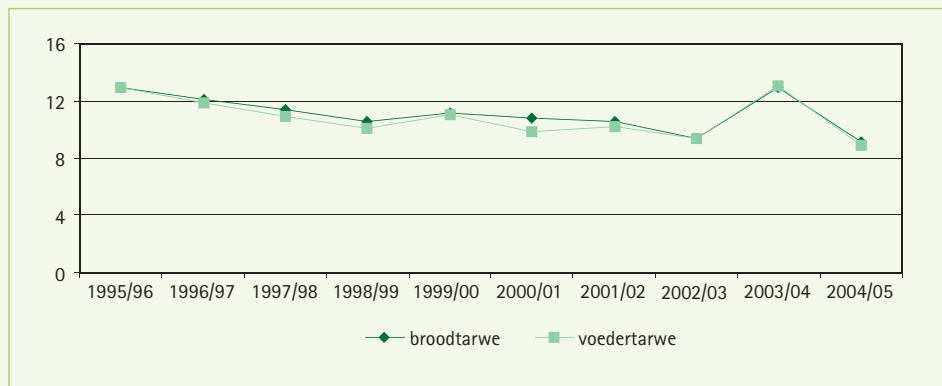
Granen

De graanprijs wordt beïnvloed door het gemeenschappelijke marktprijsbeleid in de graansector (zie verder). Door de geleidelijke afbouw van de prijsondersteuning van granen en de invoering van een hectaresteen, is de prijs aan de producent gedaald en heeft het marktmechanisme meer invloed op de prijsvorming (figuur 4.18).

De hoge prijs in 2003/04 is te wijten aan lagere oogstresultaten in Europa als gevolg van een langdurige droogte. In 2004/05 is de Europese graanvoorraad opnieuw ruimer door een recordoogst met lagere prijzen als gevolg. Ook in het begin van het verkoopseizoen 2005/06 blijft er een prijsdruk bestaan door een ruim aanbod.

Figuur 4.18: Evolutie van de prijs aan producent voor broodtarwe en voedertarwe, België, euro per 100 kg, 1995/96-2004/2005

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

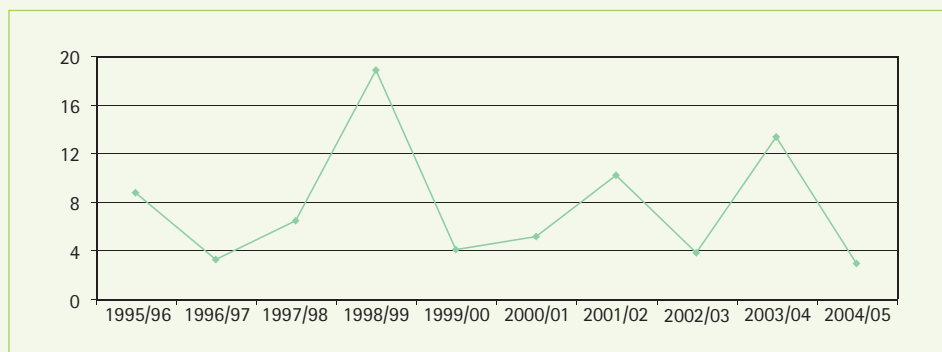
Aardappelen

De gemiddelde seizoenprijs voor aardappelen vertoont op de vrije markt een sterk fluctuerend verloop (figuur 4.19). De marktprijs is vooral afhankelijk van de totale oogstomvang en de kwaliteit. De consumptieaardappelteelt is immers niet onderworpen aan een gemeenschappelijke marktprijsordening. Verder is de vraag vrij inelastisch, zodat een relatief kleine variatie in de productiehoeveelheid een grote prijsverandering veroorzaakt.

De hoogste prijzen worden genoteerd in het seizoen 1998/99 en 2003/04. Het seizoen 1998/99 kende een beperkt aanbod door de slechte najaarsomstandigheden in 1998, terwijl het oogstjaar 2003/04 gekenmerkt wordt door een kleiner areaal en lagere opbrengsten door de droogte. In 2004/05 dalen de prijzen als gevolg van de enorme Europese aardappelvoorraden. De oogst 2005 is veel kleiner, wat resulteert in hogere prijzen tijdens het verkoopseizoen 2005/06.

Om de schommelingen op de vrije markt op te vangen, worden er contracten afgesloten. Ongeveer 40% van de aardappelen wordt in Vlaanderen onder contract geteeld.

Figuur 4.19: Evolutie van de aardappelprijs aan producent op de vrije markt, België, euro per 100 kg, 1995/96-2004/2005

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Verder wordt ook een belangrijk gedeelte van de consumptie aardappelen rechtstreeks verkocht aan de consument. Uit cijfers van GfK blijkt dat ongeveer 17% van de aangekochte aardappelen door de Vlaamse gezinnen rechtstreeks bij de producent gekocht wordt.

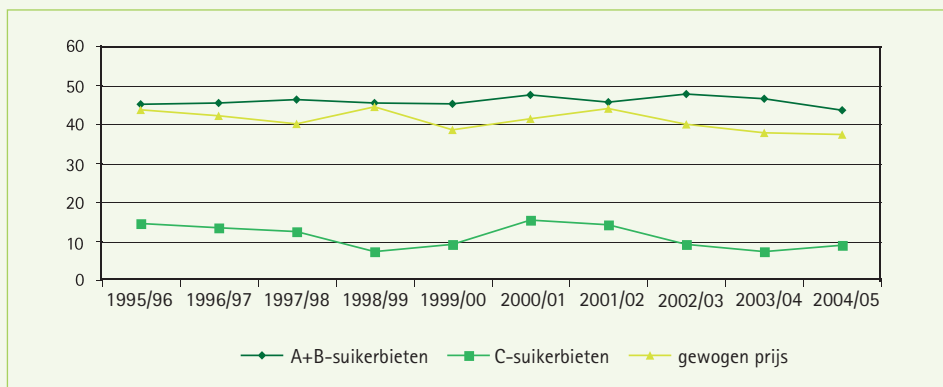
Suikerbieten

De suikerprijs wordt sterk beïnvloed door het gemeenschappelijke marktbeleid (zie verder). In figuur 4.20 wordt de prijsevolutie van de suikerbieten weergegeven. De prijzen voor de bieten geleverd binnen quotum A+B bleven in de beschouwde periode redelijk stabiel. Deze prijzen zullen echter met de MTR vanaf 2006/07 gevoelig dalen.

De prijs van de C-bieten (verkocht op de wereldmarkt) en de gewogen prijs op basis van de hoeveelheden A, B en C-suiker vertonen een fluctuerend verloop.

In de campagne 2005/06 is de wereldmarktprijs zeer gunstig. De markt reageert op de hervormingen van het Europees suikerbeleid, dat een productiedaling voorziet, en de te verwachten stijgende vraag naar bio-ethanol in Brazilië, die het aanbod op de wereldmarkt doet dalen.

Figuur 4.20: Evolutie van de prijs aan producent voor suikerbieten (16%), België, euro per 100 kg, 1995/96-2004/2005

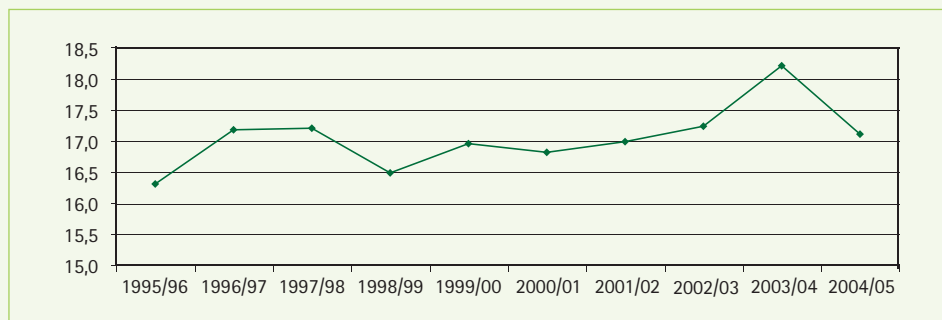

Bron: eigen berekeningen, CBB

De uiteindelijk betaalde prijs aan producent wordt eveneens beïnvloed door het suikergehalte. Dit stijgt de laatste jaren, met een uitzonderlijk jaar in 2003/04 door zeer goede weersomstandigheden (figuur 4.21).

Figuur 4.21: Evolutie van het suikergehalte (%) van de bieten, België, 1995/96-2004/2005

Bron: CBB

4.2 Financiële resultaten

In tabel 4.5 wordt het arbeidsinkomen weergegeven van de gespecialiseerde akkerbouwbedrijven (productierichting 1 en 6) die bij het AMS-boekhoudnet aangesloten zijn.

Het arbeidsinkomen per volwaardige arbeidskracht (VAK) bedraagt gemiddeld voor de periode 2001 tot 2003 25.835 euro of 80% van het vergelijkbaar inkomen. Het jaar 2003 was een goed jaar voor de akkerbouwbedrijven.

Tabel 4.5: Arbeidsinkomen van de gespecialiseerde akkerbouwbedrijven, 2001-2003

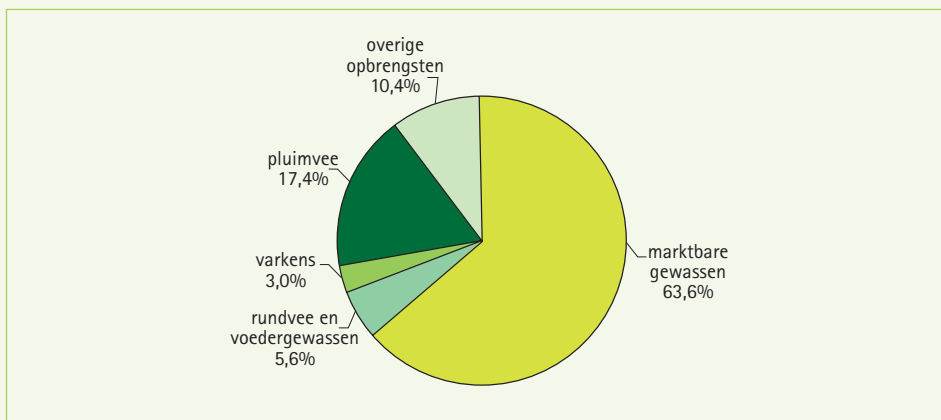
	2001	2002	2003
arbeidsinkomen (euro per ha cultuurgrond)	959	772	1.130
arbeidsinkomen (euro per volwaardige arbeidskracht)	26.705	19.529	31.272

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Veel gespecialiseerde akkerbouwbedrijven hebben naast de akkerbouwteelten ook nog andere activiteiten, wat blijkt uit de structuur van de opbrengsten (figuur 4.22). De opbrengsten uit marktbaar gewassen maken ongeveer 64% van de totale opbrengsten uit. De compensatiebedragen per ha voor deze gewassen zijn echter in de post overige opbrengsten geklasseerd.

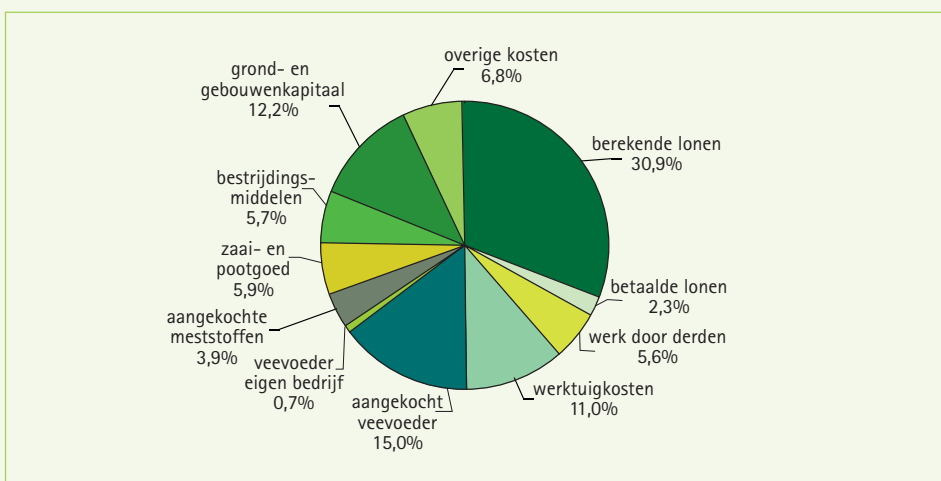
Figuur 4.22: Structuur van de opbrengsten per ha voor de gespecialiseerde akkerbouwbedrijven, 2003

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Figuur 4.23 geeft een verdeling weer van de totale kosten per ha betaalde oppervlakte. De toegerekende lonen van de familiale arbeidskrachten maken 31% uit van de totale kosten. Ook hier zijn een niet onbelangrijk deel van de kosten toe te wijzen aan andere activiteiten op het bedrijf.

Figuur 4.23: Structuur van de kosten per ha voor de gespecialiseerde akkerbouwbedrijven, 2003

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Voor de voornaamste marktbaar akkerbouwgewassen is het bruto saldo gestegen in 2003, wat toe te schrijven is aan de stijging van de gemiddelde opbrengst per ha en de goede prijsvorming (tabel 4.6).

Tabel 4.6: Gemiddelde resultaten van de akkerbouwproducten, 2001-2003

	2001	2002	2003
wintertarwe			
rendement in kg per ha	7.781	7.921	8.652
opbrengst in euro per 100 kg	11,65	10,41	13,40
bruto saldo in euro per ha	636	530	841
suikerbieten			
rendement in kg per ha	57.057	65.166	69.266
opbrengst in euro per 100 kg	4,70	4,24	4,26
bruto saldo in euro per ha	1.706	1.838	1.968
aardappelen			
rendement in kg per ha	37.559	45.771	41.925
opbrengst in euro per 100 kg	9,47	5,72	11,72
bruto saldo in euro per ha	2.222	1.112	3.467

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

5 Specifiek beleid

Het beleid in de akkerbouwsector is de laatste jaren grondig gewijzigd en wordt vooral Europees gestuurd. Voor veel akkerbouwproducten (granen, suiker en nijverheidsteelten) bestaat er een specifieke gemeenschappelijke marktordening, die aangevuld werd met maatregelen genomen in het kader van de MTR. In het hoofdstuk Landbouwbeleid werd reeds uitvoerig de algemene invulling van de MTR in Vlaanderen beschreven. In dit hoofdstuk wordt enkel het specifieke prijsondersteuningsmechanisme toegelicht voor de graan- en suikermarkt. Voor de consumptie-aardappelen bestaat er geen Europese marktordening.

Granen

De Europese marktordening in de graansector omvat een regeling voor de interne markt en een regeling voor het handelsverkeer met derde landen. De belangrijkste beleidsinstrumenten voor de interne markt zijn de interventieprijs met bijhorende interventieregeling en de steun voor akkerbouwgewassen.

Bepaalde granen kunnen tijdens de interventieperiode ter interventie aangeboden worden onder welbepaalde voorwaarden van kwaliteit en kwantiteit. Voor deze granen wordt een interventieprijs vastgesteld (101,3 euro per ton sinds 2001/02), die betrekking heeft op het groothandelsstadium. Bovenop deze basisinterventieprijs zijn er nog stockagevergoedingen voorzien.

De interventieprijs voor granen is sinds de Mc. Sharryhervorming in fasen gedaald. Om het verlies aan inkomen voor de producenten te compenseren, worden sinds de campagne 1993/94 directe inkomenstoeslagen gegeven voor alle graangewassen, inclusief maïs. Deze premies zijn vaste bedragen per hectare, afhankelijk van de landbouwstreek en worden berekend door de gemiddelde historische graanrendementen van de landbouwstreken (referentierendement) te vermenigvuldigen met het compensatiebedrag in euro per ton graan. Naarmate de interventieprijs verder daalde is het compensatiebedrag groter geworden. In 2004 bedroeg dit 63 euro per ton. Tot 2005 was deze rechtstreekse steun een areaalsteun. Vanaf 2005 is de rechtstreekse steun voor de granen vervat in een unieke, ontkoppelde bedrijfstoelage (zie hoofdstuk Landbouwbeleid).

Door de gemeenschappelijke markt voor granen binnen de Unie, ontstaat de noodzaak van een regeling voor het handelsverkeer aan de buitengrenzen. De regeling voor het handelsverkeer met derde landen is een complex systeem van invoerrechten en vaste douanetarieven, aangevuld met invoercontingenten met tariefkortingen op basis van akkoorden met bepaalde landen, en uitvoersubsidies (restituties) om het prijsverschil tussen de wereldmarkt en de interne markt op te vangen.

Suikerbieten

Het suikerbeleid dat momenteel van toepassing is, wordt geregeld door een systeem bestaande uit gegarandeerde prijzen en productiequota, invoerrechten en uitvoerrestituties.

Net zoals in de graansector bestaat in de suikersector de mogelijkheid tot aankoop van suiker door interventiebureaus. De interventieprijs wordt vastgesteld voor suiker van een welbepaalde kwaliteit, voor de gebieden zonder tekort. Voor witte suiker bedraagt de interventieprijs 63,19 euro per 100 kg (prijs geldig vanaf seizoen 2001/02 tot 2005/06). Voor de andere productiegebieden stelt de Europese Commissie afgeleide interventieprijzen vast, rekening houdend met de kosten van vervoer van suiker van gebieden met een overschot naar gebieden met een tekort.

Uit de interventieprijzen worden basisprijzen voor suikerbieten van standaardkwaliteit afgeleid die de suikerfabrikanten in acht moeten nemen bij de aankoop van suikerbieten binnen het quotum. De huidige basisprijs is 47,67 euro per ton suikerbieten van standaardkwaliteit (prijs geldig vanaf seizoen 2001/02 tot 2005/06). Deze prijsgarantie aan de producenten is beperkt en gereguleerd door een quotumsysteem.

Elke lidstaat heeft een bepaald suikerquotum toegekend gekregen. Het toegekend quotum bestaat uit 2 delen, namelijk een basisquotum (A-quotum) en een bijkomend quotum dat dient om het maximumquotum te bereiken (B-quotum). België heeft een quotum van 819.811,6 ton witte suiker (674.905,5 ton A-suiker en 144.906,1 ton B-suiker) of 4,7% van het suikerquotum van de EU-25. Dit suikerquotum wordt door de suikerfabrikanten verdeeld over de bietenplanters onder vorm van leveringsrechten.

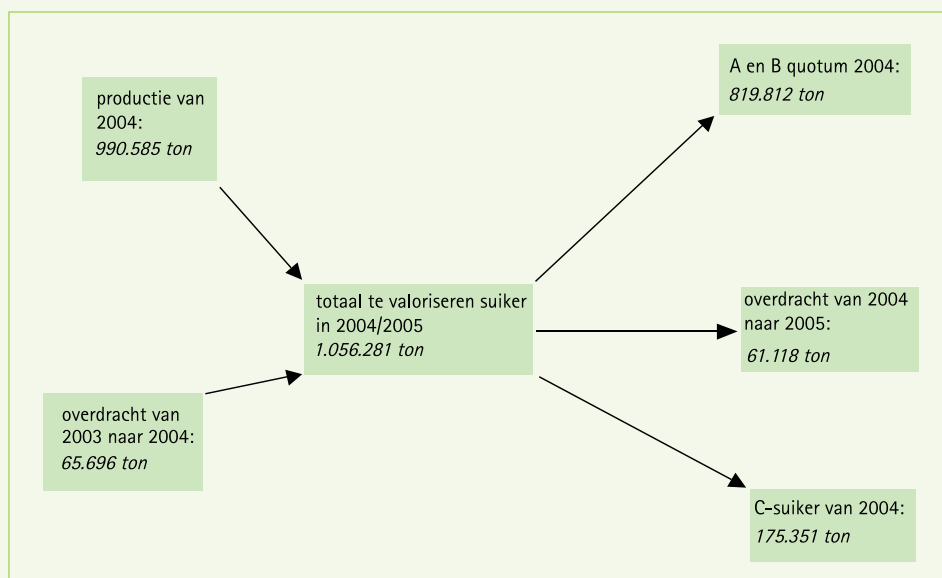
Om het door de prijsgarantie ontstane prijsverschil tussen de interne markt en de wereldmarkt op te vangen, is er aanvullend een regeling voor het handelsverkeer met derde landen. Het gaat om een systeem van invoerheffingen en toekenning van restituties bij uitvoer van suiker. Met een aantal suikerproducerende landen heeft de EU preferentiële akkoorden voor de invoer van suiker afgesloten.

Deze landen krijgen voor een bepaalde hoeveelheid suiker toegang tot de Europese markt en dit tegen gegarandeerde prijzen.

Hetgeen boven de quotumsuiker wordt geproduceerd, kan beperkt overgedragen worden naar het volgende verkoopseizoen om in dat seizoen als quotumsuiker verkocht te worden of is C-suiker, die buiten de Europese Gemeenschap wordt uitgevoerd aan wereldmarktprijs, zonder restitutie. Figuur 4.24 geeft een schematisch overzicht van de te valoriseren hoeveelheden in 2004/05.

Figuur 4.24: Suikerbalans, België, 2004/05

Bron: CBB

Bij uitvoer van suiker, deel uitmakend van het quotum, voorziet de suikerreglementering medeverantwoordelijkheid van de planters en suikerondernemingen, in verband met de kosten die het gevolg zijn van exportsteun. De bietenplanters en suikerondernemingen moeten een aandeel van respectievelijk 60% en 40% bijdragen in de gemaakte kosten. Daarom worden er reglementair reeds een aantal afhoudingen op de basisprijs voor bieten voorzien. Deze afhouding bedraagt 2% op de A- en B-bieten. Op de B-bieten wordt een bijkomende afhouding van maximaal 37,5% toegepast. Voor het seizoen 2004/05 bedraagt deze heffing 37,5%. Dit geeft een minimumprijs voor A-bieten van 46,72 euro per ton en 28,84 euro per ton voor B-bieten. Rekening houdend met de hoeveelheden A en B in België resulteert dit voor het seizoen 2004/05 in een gewogen minimumprijs van 43,6 euro per ton.

Wanneer blijkt dat de ingehouden sommen niet volstaan om de werkelijke kosten in een bepaald jaar te financieren, wordt een bijkomende heffing opgelegd. De aanvullende heffing wordt berekend door een coëfficiënt toe te passen op de productieheffing. Deze coëfficiënt bedraagt voor het verkoopseizoen 2004/05 voor België 15,94%.

Het suikerregime laat verder toe om de gesubsidieerde uitvoerhoeveelheden onder controle te houden door eventueel de quota te beperken via een systeem van declassering van quotumsuiker naar C-suiker voor een bepaalde campagne. Voor het verkoopseizoen 2004/05 was er geen declassering, maar voor 2005/06 is er een declassering voor België van -11,39%.

De MTR-hervorming voorziet een aanzienlijke verlaging van de prijsondersteuning (tabel 4.7). De gegarandeerde prijs voor witte suiker wordt over 4 jaar met 36% verlaagd. De landbouwers worden deels gecompenseerd door middel van ontkoppelde steun, die wordt opgenomen in de bedrijfstoelage (zie hoofdstuk Landbouwbeleid). De interventieprijs wordt vervangen door een referentieprijs. De heffingen op A- en B-bieten worden vervangen door een productieheffing van 12 euro per ton suikerquotum. Deze taken kunnen voor maximaal 50% verhaald worden op de producenten.

Wat de quota betreft, worden de A- en B-quota samengevoegd tot één enkel productiequotum. Voor de landen waar momenteel C-suiker wordt geproduceerd, zal een extra quotum beschikbaar zijn. Het suikerquotum kan terug tijdelijk verminderd worden via onttrekking aan de markt.

Europese suikerfabrikanten kunnen op vrijwillige basis een beroep doen op een tijdelijk herstructureringsfonds. Het betreft steun voor de sluiting van fabrieken en het afstand doen van de betrokken quota. Daarom moeten de fabrikanten tijdens de looptijd van dit fonds een herstructureringsheffing betalen.

Tabel 4.7: Suikerhervorming: evolutie van de prijzen en compensatiesteun, euro per ton

	2001/02 tot 2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	vanaf 2009/10
institutionele prijs/referentieprijs voor suiker	631,9	631,9	631,9	541,5	404,4
institutionele prijs/referentieprijs voor suiker na aftrek van herstructureringsheffing	631,9	505,5	458,1	428,2	404,4
minimumprijs bieten	43,60	32,86	29,78	27,83	26,29
compensatiesteun	0	6,49	8,33	10,18	11,16

Bron: CBB

De suiker die in een verkoopseizoen boven quotum wordt geproduceerd, is hetzij industriële suiker (bestemd voor de chemische of farmaceutische industrie, voor de productie van alcohol, inclusief bio-ethanol, gist, ...) of wordt overgedragen naar de quotumproductie van het volgende verkoopseizoen. Suiker buiten quotum kan ook gebruikt worden voor de specifieke voorzieningsregeling ten behoeve van de ultraperifere gebieden. Op de overige hoeveelheden (overtollige suiker) wordt een overschotheffing gelegd.

De tuinbouwsector

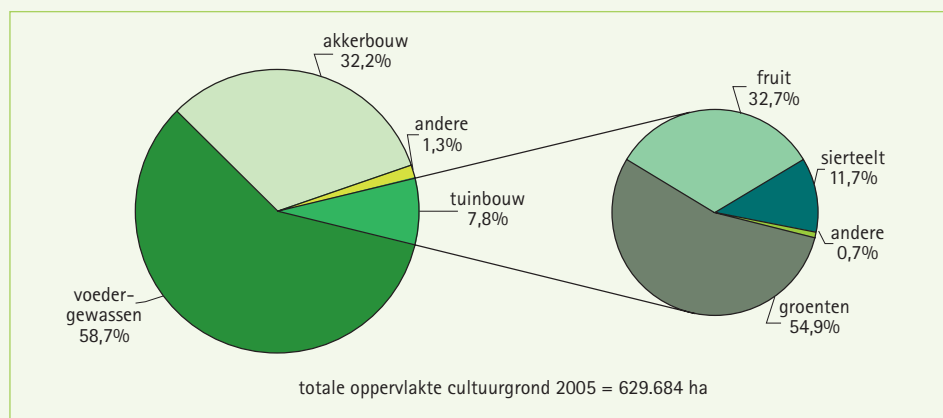
1 Structuur

De tuinbouwsector neemt slechts 8% van de totale landbouwoppervlakte in, maar is verantwoordelijk voor bijna één derde van de productiewaarde van de Vlaamse land- en tuinbouwproductie. Binnen de tuinbouwsector kunnen duidelijk drie deelsectoren worden onderscheiden, namelijk de groenteteelt, de fruitteelt en de sierteelt. In dit hoofdstuk worden de analyses vaak opgesplitst in deze deelsectoren.

1.1 Areal

Van de totale oppervlakte cultuurgrond wordt bijna 8% gebruikt voor tuinbouwteelten (49.072 ha in 2005). De groenteteelt vertegenwoordigt het grootste aandeel (55%) in het tuinbouwareaal terwijl fruitteelt één derde inneemt. De resterende oppervlakte wordt gebruikt voor sierteelten (figuur 5.1).

Figuur 5.1: Bestemming van de cultuurgrond, 2005

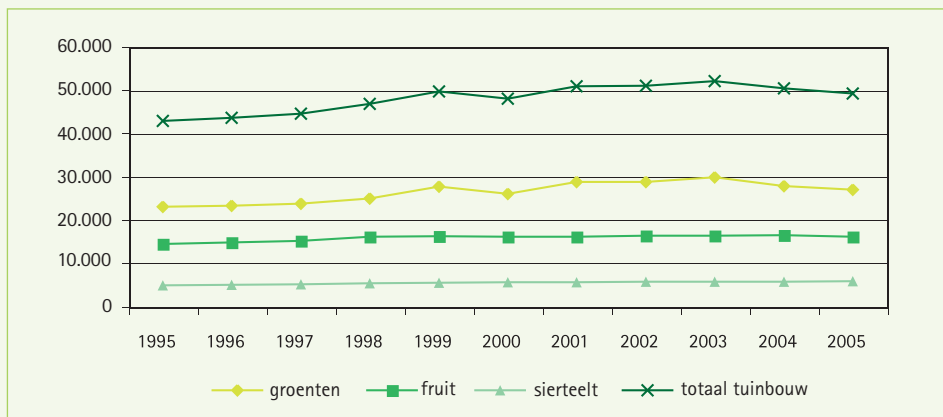
Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Het tuinbouwareaal kent een stijgende trend tot en met 2003. De laatste twee jaren is er echter een lichte daling in het tuinbouwareaal, telkens met ongeveer 3%. Deze daling is bijna volledig toe te schrijven aan de daling van het areaal groenten (figuur 5.2).

Het aandeel van de tuinbouwteelt onder glas schommelt sinds 2001 steeds rond 4,3% van het tuinbouwareaal. In 2005 bedraagt het areaal serres 2.169 ha.

Figuur 5.2: Evolutie van het tuinbouwareaal, ha, 1995-2005

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

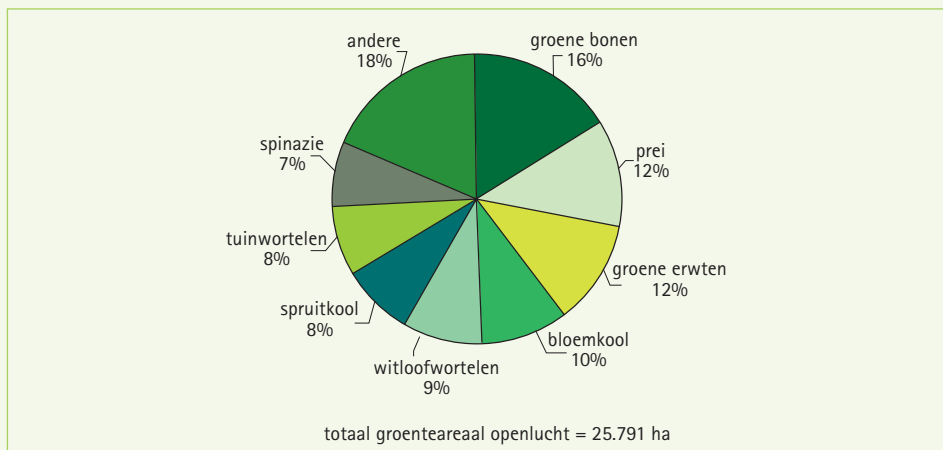
Groenteteelt

Ruim 95% van het areaal voor groenteteelt, 25.791 ha, wordt gebruikt voor vollegrondsgroenten (= openluchteelt). De voornaamste teelten zijn groene erwten, groene bonen, wortelen, spinazie, spruitkool, bloemkool, witloofwortelen en prei, samen goed voor 81% van het areaal voor vollegrondsgroenten (figuur 5.3). De daling in het areaal groenteteelt in 2005 is volledig toe te schrijven aan het areaal vollegrondsgroenten, waarvan schorseneren (-21%), spruiten (-11%), uien (-11%), wortelen (-8%) en groene erwten (-6%) de voornaamste dalers zijn.

Slechts 5% van het areaal voor groenten is bestemd voor glasgroenten. De belangrijkste glasgroenten zijn tomaten en kropsla, met respectievelijk 46% en 23% van het areaal glasgroenten dat 1.120 ha bedraagt.

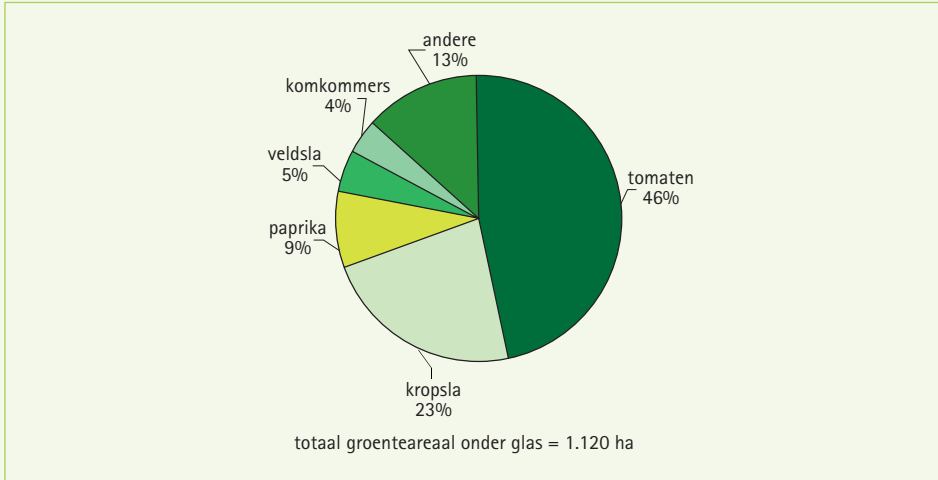
Figuur 5.3: Verdeling van het groentearaal in openlucht en onder glas over de diverse gewassen, 2005

1. Openlucht

2. Onder glas

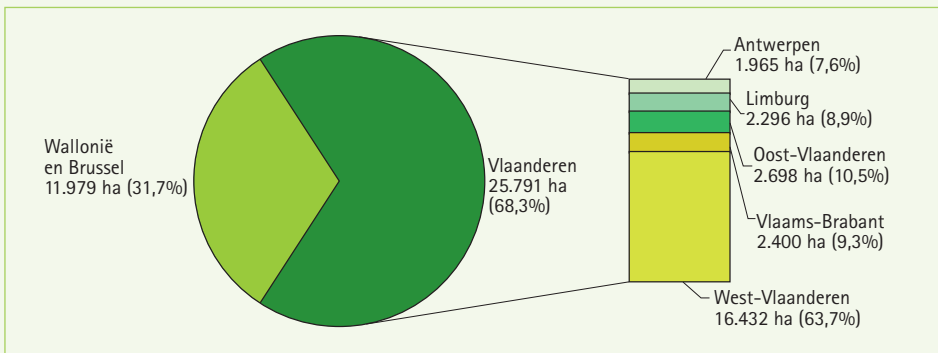

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Vlaanderen neemt ruim 68% van het nationale groentebereik in openlucht voor haar rekening. In Vlaanderen heeft West-Vlaanderen duidelijk het grootste groentebereik met bijna 64% (figuur 5.4). Opvallend hierbij is dat Vlaanderen over ruim 99% beschikt van het groentebereik onder glas. Meer dan de helft hiervan is terug te vinden in de provincie Antwerpen.

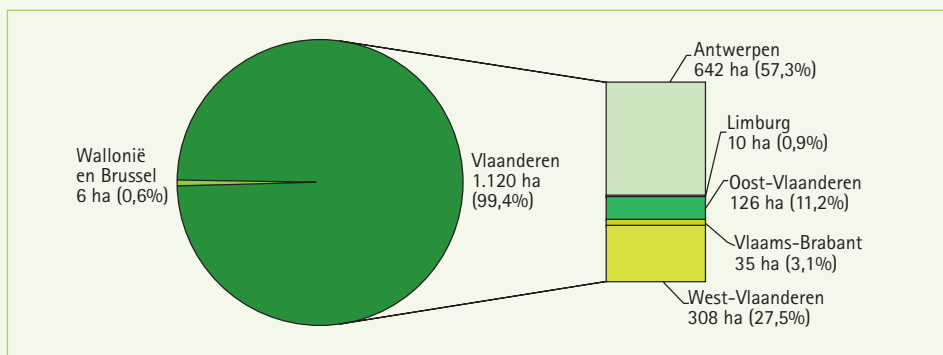
Figuur 5.4: Verdeling van het groentebereik over de gewesten en provincies, 2005

1. Openlucht

2. Onder glas

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Fruitteelt

Het totale areaal fruitteelt blijft sinds 1998 nagenoeg constant. In 2005 is er een lichte daling merkbaar van 2,3%, tot 16.060 ha, die volledig toe te schrijven is aan de daling van het areaal boomgaarden. Ruim 98%, ofwel 15.794 ha, van het areaal voor fruitteelt is openluchtteelt. De voornaamste fruitteelten in openlucht zijn appels en peren met een oppervlakte van respectievelijk 7.138 en 6.323 ha, goed voor 45% en 40% van de totale fruitoppervlakte in openlucht (figuur 5.5). Sinds 1999 neemt het areaal appels geleidelijk af met gemiddeld 3% per jaar. Deze daling wordt voor een groot deel gecompenseerd door de toename van het perenareaal.

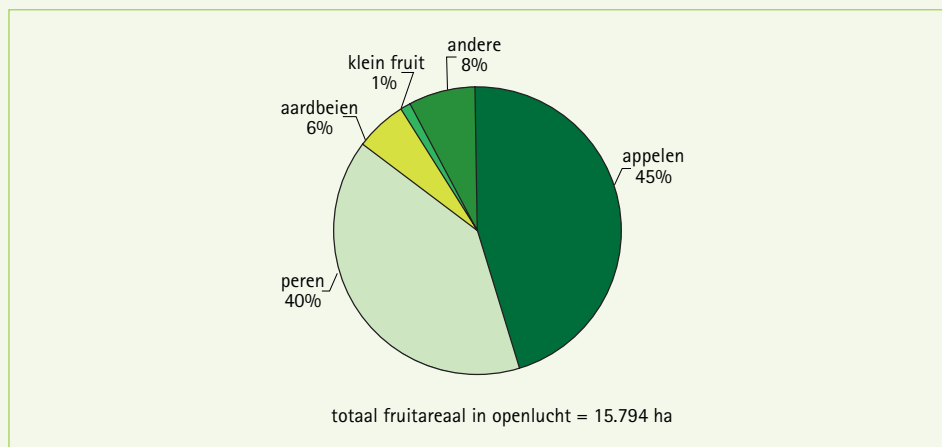
Het areaal aardbeien in openlucht kent de laatste twee jaren opnieuw een lichte stijging, nadat deze sinds 1999 telkens een lichte daling heeft gekend. In 2005 is er ruim 930 ha aardbeienteelt in openlucht. Het areaal klein fruit (bessen, frambozen en wijnstokken), 191 ha, vertegenwoordigt slechts 1,2% van het totale areaal fruitteelt, maar is met bijna 12% toegenomen in vergelijking met 2004.

Het areaal fruitteelt onder glas bedraagt 267 ha en is goed voor bijna 2% van het totale areaal fruitteelt. Sinds 1995 is dit areaal met bijna de helft toegenomen. Deze toename is volledig toe te schrijven aan de toename van het areaal aardbeien onder glas, dat in 2005 230 ha bedraagt.

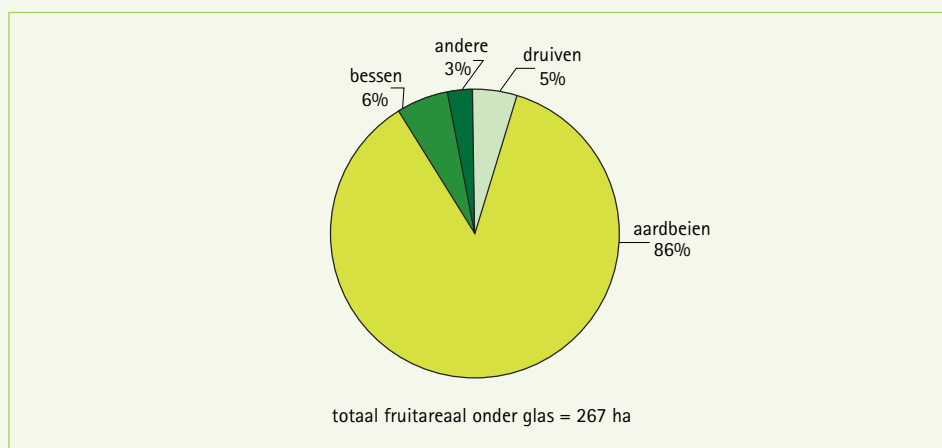

Figuur 5.5: Verdeling van het fruitareaal in openlucht en onder glas over de diverse teelten, 2005

1. Openlucht

2. Onder glas

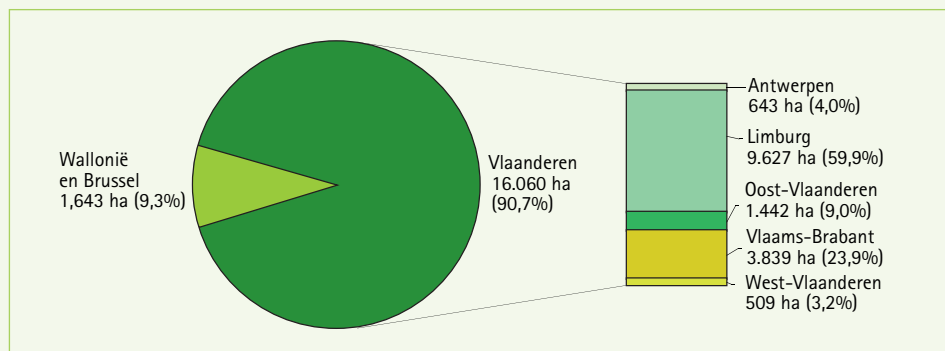

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Met ruim 90% van het nationale areaal is fruitteelt duidelijk een Vlaamse aangelegenheid. De fruitteelt is vooral terug te vinden in de provincie Limburg en in mindere mate in Vlaams-Brabant (figuur 5.6).

Figuur 5.6: Verdeling van het fruitareaal over de gewesten en provincies, 2005

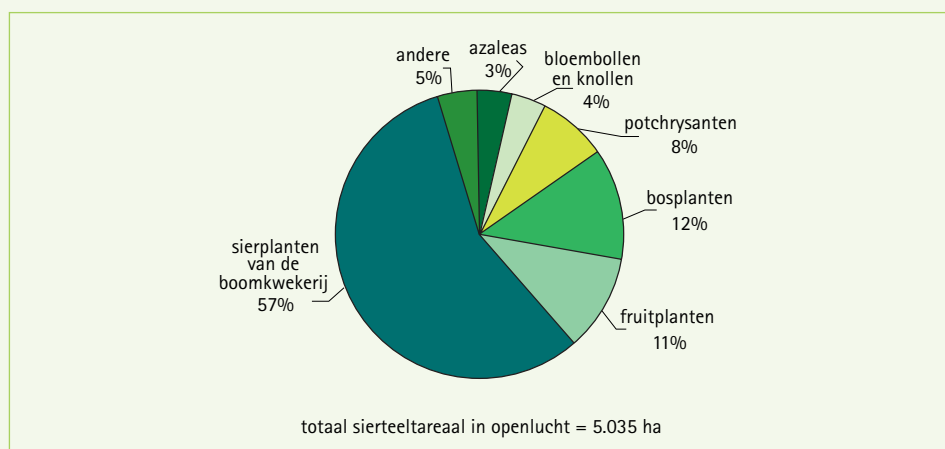
Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Sierteelt

De sierteelt is met 5.749 ha verantwoordelijk voor bijna 12% van de tuinbouwoppervlakte. Bijna 88% van de sierteeltoppervlakte, 5.035 ha, is openluchtareaal. Ruim 2.850 ha hiervan wordt ingenomen door sierplanten van de boomkwekerij (rozen, heesters, struiken,...). Bosplanten (voornamelijk loofboomplanten) en fruitplanten zijn verantwoordelijk voor respectievelijk 627 en 556 ha (figuur 5.7). Slechts 12% van het sierteeltareaal, 714 ha, bevindt zich onder glas. Twee derde hiervan wordt ingenomen door azalea's, potplanten en perk- en balkonplanten.

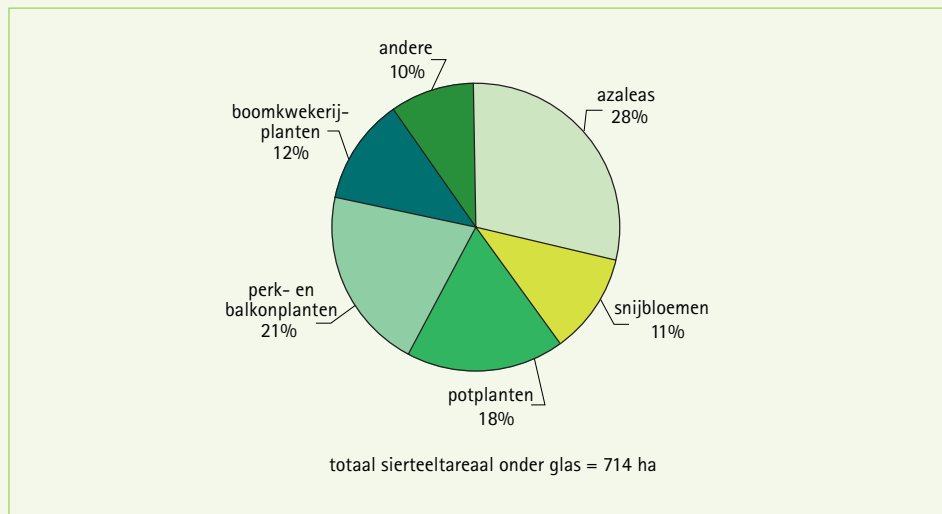
Figuur 5.7: Verdeling van het sierteeltareaal in openlucht en onder glas over de diverse teelten, 2005

1. Openlucht

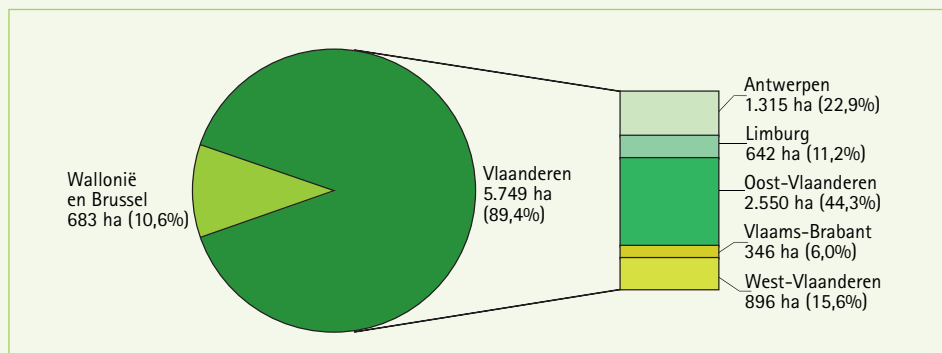
2. Onder glas

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Net als bij fruitteelt is Vlaanderen verantwoordelijk voor ongeveer 90% van het totale Belgische areaal sierteelt. De sierteelt is vooral verspreid over de provincies Oost-Vlaanderen en in mindere mate Antwerpen en West-Vlaanderen (figuur 5.8).

Figuur 5.8: Verdeling van het sierteeltareaal over de gewesten en provincies, 2005

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

1.2 Productie-eenheden

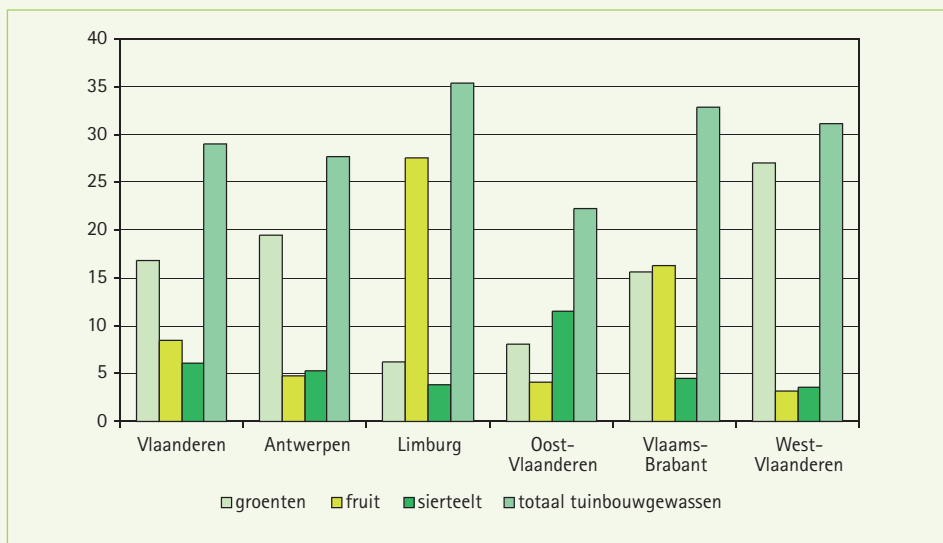
Voor volgende analyses wordt de tuinbouw beschouwd als de groenteteelt, de fruitteelt en de sierteelt, en wordt de categorie "andere" (figuur 5.1) niet opgenomen als tuinbouwteelt.

1.2.1 Aantal bedrijven

In 2004 zijn ongeveer 18% van de Vlaamse landbouwexploitaties gespecialiseerde tuinbouwbedrijven, wat overeenkomt met 6.351 bedrijven.

Het aantal bedrijven dat tuinbouwgewassen teelt ligt echter hoger en bedraagt 9.977 in 2005. Dit komt overeen met 29% van alle Vlaamse landbouwbedrijven. Hiervan telen 5.766 bedrijven groenten, 2.915 bedrijven telen fruit, en 2.095 bedrijven doen aan sierteelt (figuur 5.9).

Figuur 5.9: Aandeel bedrijven met tuinbouwgewassen in het totaal aantal landbouwbedrijven van de provincie, %, 2005

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

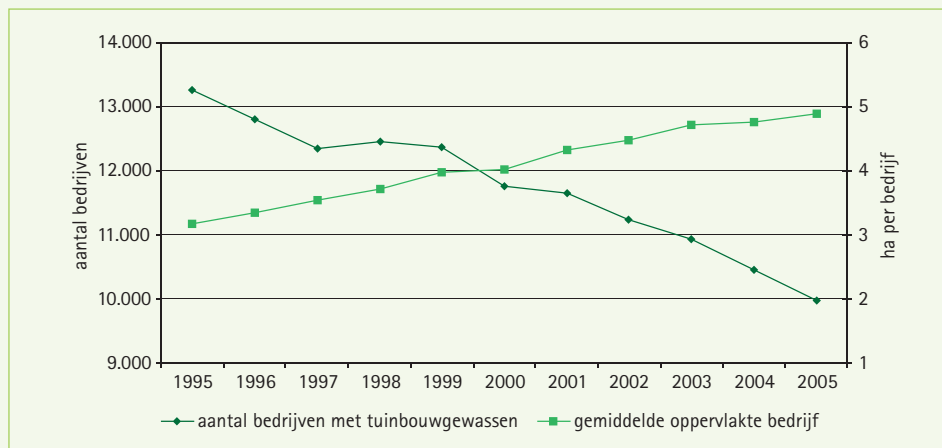
1.2.2 Bedrijfs grootte

De combinatie van een lichte afname van het totaal tuinbouwareaal en een relatief grotere daling van het aantal tuinbouwbedrijven, wijst op een schaalvergroting. De gemiddelde oppervlakte tuinbouwgewassen per bedrijf stijgt in de beschouwde periode met 10% en bereikt in 2005 4,9 ha (figuur 5.10). In Wallonië ligt dit kengetal veel hoger (8,6 ha in 2005), wat voornamelijk te wijten is aan het feit dat de bedrijven met groenten in Wallonië gemiddeld veel groter zijn.

Het gemiddelde areaal tuinbouw in openlucht bedraagt 5,48 hectare, en dat van tuinbouw onder glas bedraagt 0,60 hectare.

Figuur 5.10: Evolutie van het aantal bedrijven met tuinbouwgewassen en de gemiddelde oppervlakte tuinbouwgewassen per bedrijf, 1995-2005

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Een indeling per grootteklasse leert dat 34% van de bedrijven met tuinbouw in openlucht meer dan 5 ha tuinbouwgewassen in openlucht telen (tabel 5.1). Deze bedrijven vertegenwoordigen bijna 81% van het tuinbouwareaal in openlucht. 19% van de bedrijven met tuinbouwgewassen onder glas heeft meer dan 1 ha tuinbouwgewassen onder glas. Samen zijn deze bedrijven goed voor 54% van de totale oppervlakte tuinbouwgewassen onder glas.

Tabel 5.1: Indeling per grootteklasse van de bedrijven die tuinbouwgewassen telen, 2005

openlucht			onder glas		
aantal ha tuinbouw per bedrijf	% bedrijven	% areaal	aantal ha tuinbouw per bedrijf	% bedrijven	% areaal
< 1	28,8%	2,0%	< 0,5	56,3%	17,8%
1 tot 2	13,8%	3,5%	0,5 tot 1	24,6%	28,2%
2 tot 5	23,4%	13,8%	1 tot 1,5	10,4%	19,8%
5 tot 10	18,7%	24,0%	1,5 tot 2	3,8%	10,7%
10 tot 15	7,1%	15,7%	2 tot 2,5	2,4%	8,5%
> 15	8,2%	41,0%	2,5 tot 3	1,2%	5,3%
			> 3	1,3%	9,7%
geheel van de bedrijven	100%	100%		100%	100%

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Groenteteelt

Voor de bedrijven met groenteteelt bedraagt in 2005 het gemiddelde areaal groenten 4,67 hectare. Het gemiddeld areaal groenten in openlucht bedraagt 5,36 hectare, en dat van groenten onder glas bedraagt 0,76 hectare.

Uit tabel 5.2 blijkt dat bijna 37% van de bedrijven met groenten in openlucht, meer dan 5 hectare hiervan telen. Deze bedrijven vertegenwoordigen 77% van het areaal groenten in openlucht.

27% van de bedrijven telen meer dan 1 hectare groenten onder glas. Samen zijn deze bedrijven goed voor 61% van de totale oppervlakte groenten onder glas.

Tabel 5.2: Indeling per grootteklasse van de bedrijven die groenten telen, 2005

openlucht			onder glas		
aantal ha groenten per bedrijf	% bedrijven	% areaal	aantal ha groenten per bedrijf	% bedrijven	% areaal
< 1	20,0%	1,5%	< 0,5	42,1%	10,8%
1 tot 2	13,8%	3,6%	0,5 tot 1	30,9%	28,2%
2 tot 5	29,6%	18,1%	1 tot 1,5	14,5%	21,9%
5 tot 10	23,0%	29,8%	1,5 tot 2	5,6%	12,5%
10 tot 15	7,2%	16,2%	2 tot 2,5	3,1%	8,9%
>15	6,4%	30,8%	2,5 tot 3	1,8%	6,4%
			> 3	2,0%	11,3%
geheel van de bedrijven	100%	100%		100%	100%

Bron: eigen, berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Fruitteelt

In 2005 is het gemiddeld areaal fruit voor bedrijven met fruitteelt 5,51 hectare. De gemiddelde oppervlakte fruit in openlucht bedraagt 6,11 hectare, terwijl dat van fruit in serres 0,33 hectare bedraagt. Tabel 5.3 toont aan dat 35% van de bedrijven met fruitteelt in openlucht meer dan 5 hectare fruitteelt in openlucht hebben. Samen vertegenwoordigen deze bedrijven bijna 89% van het totale areaal fruitteelt in openlucht. Bijna 13% van de bedrijven heeft echter een oppervlakte fruitteelt in openlucht groter dan 15 hectare, samen goed voor ruim 55% van de totale fruitteelt in openlucht.

Bijna 7% van de bedrijven met fruitteelt onder glas heeft meer dan 1 hectare fruitteelt onder glas, samen goed voor ruim 31% van de oppervlakte fruitteelt onder glas.

Tabel 5.3: Indeling per grootteklasse van de bedrijven die fruit telen, 2005

openlucht			onder glas		
aantal ha fruit per bedrijf	% bedrijven	% areaal	aantal ha fruit per bedrijf	% bedrijven	% areaal
< 1	42,1%	2,1%	< 0,5	77,7%	35,5%
1 tot 2	10,2%	2,3%	0,5 tot 1	15,7%	33,0%
2 tot 5	12,7%	6,7%	1 tot 1,5	4,2%	14,6%
5 tot 10	14,4%	17,3%	1,5 tot 2	0,8%	4,6%
10 tot 15	8,0%	16,1%	2 tot 2,5	1,1%	7,2%
>15	12,6%	55,5%	2,5 tot 3	0,4%	2,9%
			> 3	0,1%	2,2%
geheel van de bedrijven	100%	100%		100%	100%

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Sierteelt

Voor bedrijven met sierteelt is de gemiddelde oppervlakte sierteeltgewassen gelijk aan 2,74 hectare. Het gemiddeld areaal sierteelt in openlucht is 3,02 hectare en voor sierteelt onder glas 0,52 hectare.

Meer dan 13% van de bedrijven die aan sierteelt in openlucht doen, heeft een oppervlakte sierteelt die groter is dan 5 hectare. Samen vertegenwoordigen deze bedrijven bijna 69% van de totale sierteeltoppervlakte in openlucht. Van de bedrijven met sierteelt in openlucht heeft bijna 4% een oppervlakte sierteelt in openlucht die groter is dan 15 ha, samen goed voor 42% van de totale oppervlakte sierteelt in openlucht (tabel 5.4).

Bijna 15% van de bedrijven met sierteelt onder glas, heeft meer dan 1 hectare sierteelt onder glas, samen goed voor de helft van de totale oppervlakte sierteelt onder glas.

Tabel 5.4: Indeling per grootteklasse van de bedrijven met sierteelt, 2005

openlucht			onder glas		
aantal ha sierteelt per bedrijf	% bedrijven	% areaal	aantal ha sierteelt per bedrijf	% bedrijven	% areaal
< 1	51,9%	6,7%	< 0,5	65,9%	24,6%
1 tot 2	18,6%	8,3%	0,5 tot 1	19,5%	25,7%
2 tot 5	16,1%	16,4%	1 tot 1,5	7,7%	17,3%
5 tot 10	7,2%	16,5%	1,5 tot 2	3,1%	10,1%
10 tot 15	2,6%	10,5%	2 tot 2,5	2,0%	8,2%
>15	3,6%	41,6%	2,5 tot 3	0,8%	4,0%
			> 3	0,1%	10,1%
geheel van de bedrijven	100%	100%		100%	100%

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

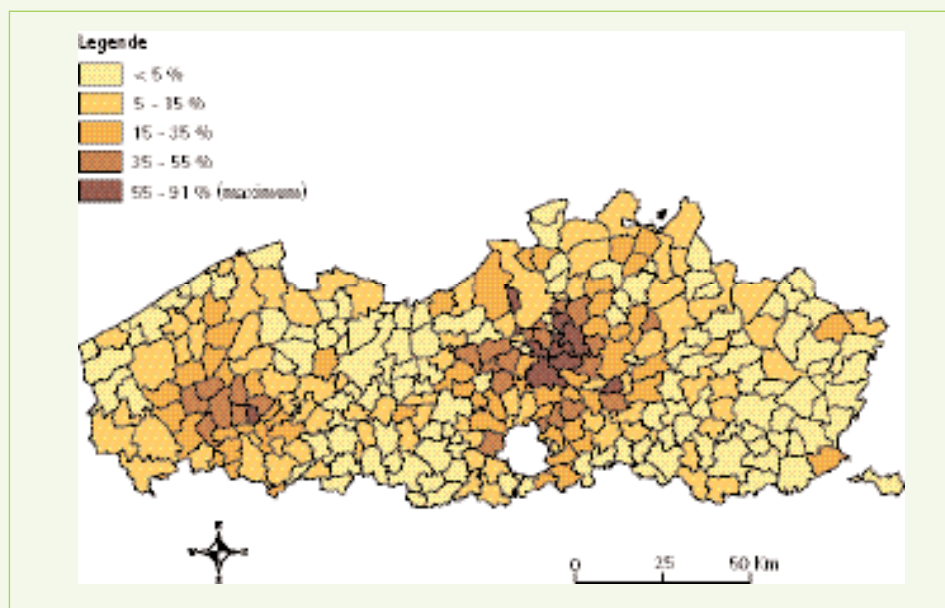
1.3 Economisch belang voor de gemeenten

Onderstaande figuren geven het belang van de verschillende sectoren weer voor elke gemeente.

Groenteteelt

Zoals uit figuur 5.11 blijkt, is de groenteteelt vooral van groot belang voor de streek rond Sint-Katelijne-Waver en in mindere mate voor de streek rond Roeselare. Voor 15 Vlaamse gemeenten heeft de groenteteelt een aandeel van hoger dan 50% van de waarde van de totale landbouw van die gemeente.

Figuur 5.11: Economisch belang van de groentesector per gemeente, 2004

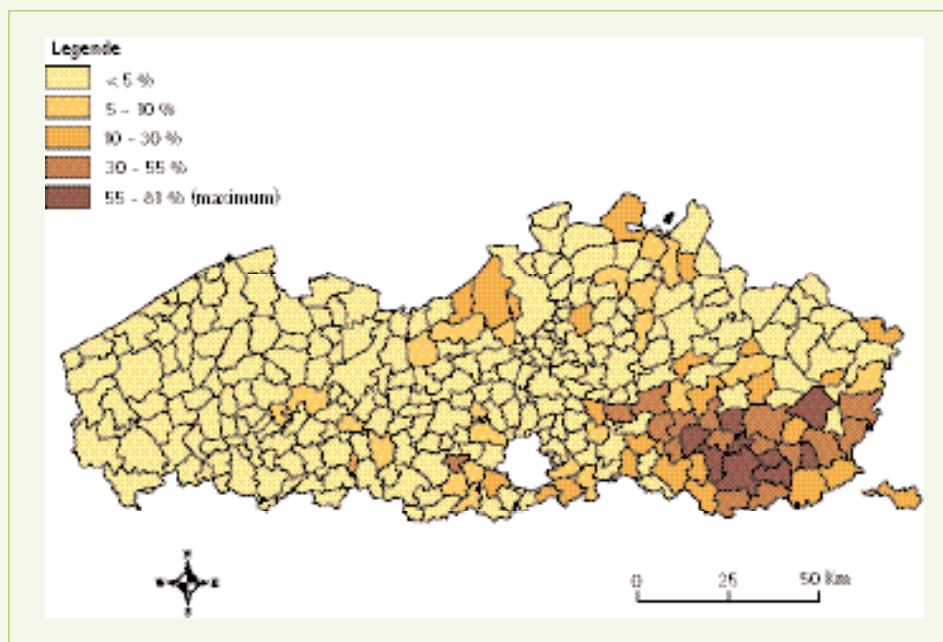
Bron: eigen berekeningen op basis van BSS

Fruitteelt

Voor 10 Vlaamse gemeenten draagt de fruitteelt voor meer dan de helft bij tot de totale waarde van hun landbouw. De fruitteelt is vooral van groot belang voor de streek rond Sint-Truiden (figuur 5.12).

Figuur 5.12: Economisch belang van de fruitsector per gemeente, 2004

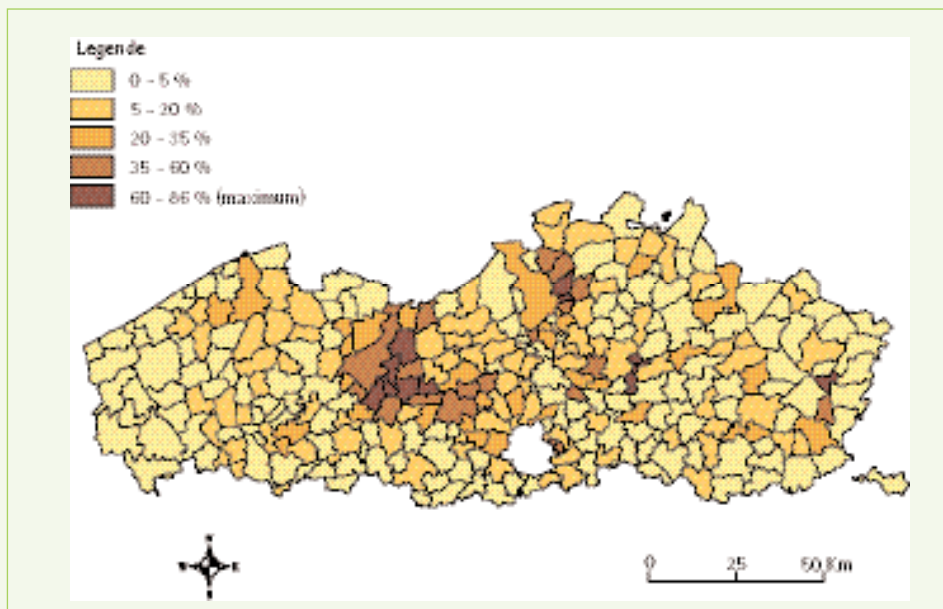
Bron: eigen berekeningen op basis van BSS

Sierteelt

De sierteelt is vooral belangrijk voor de streek rond Lochristie, en in mindere mate voor enkele gemeenten in de Kempen en de Zandstreek rond Antwerpen (figuur 5.13). Voor 17 Vlaamse gemeenten vertegenwoordigt de sierteelt meer dan de helft van de totale waarde van hun landbouw.

Figuur 5.13: Economisch belang van de sierteeltsector per gemeente, 2004

Bron: eigen berekeningen op basis van BSS

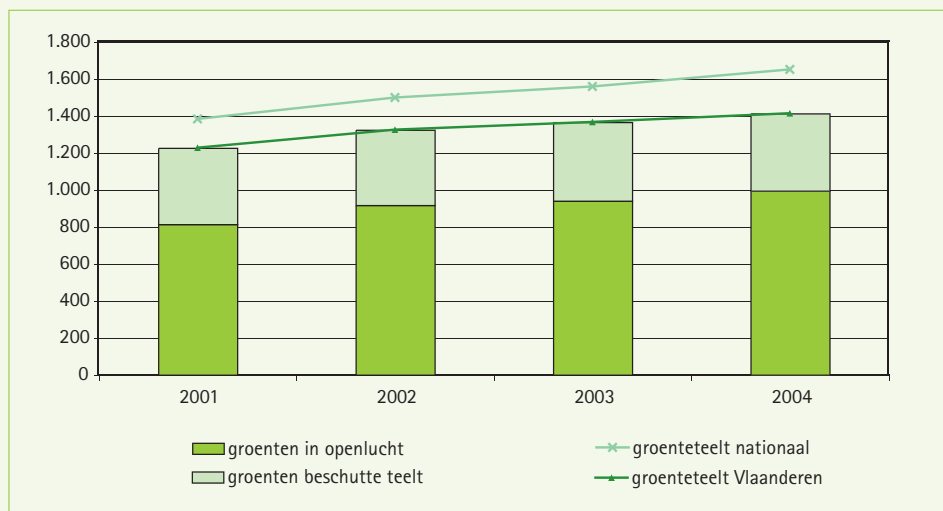
2 Productie

2.1 Productievolume

Groenteteelt

De Vlaamse productie van groenten in 2004 bedraagt 1.414.383 ton, wat overeenkomt met 86% van de nationale groenteproductie. De laatste jaren is de productie van groenten telkens met enkele procenten toegenomen, wat volledig toegeschreven kan worden aan de vollegrondsteelt (figuur 5.14).

Figuur 5.14: Evolutie van het productievolume van de groenten, 1.000 ton, 2001-2005i

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

In 2004 gebeurt 70% van de totale productie van groenten in openlucht, wat overeenkomt met 995.697 ton. De voornaamste teelten zijn wortelen, prei, bloemkool en bonen, met respectievelijk 19%, 17%, 8% en 8% van de totale groenteproductie in openlucht.

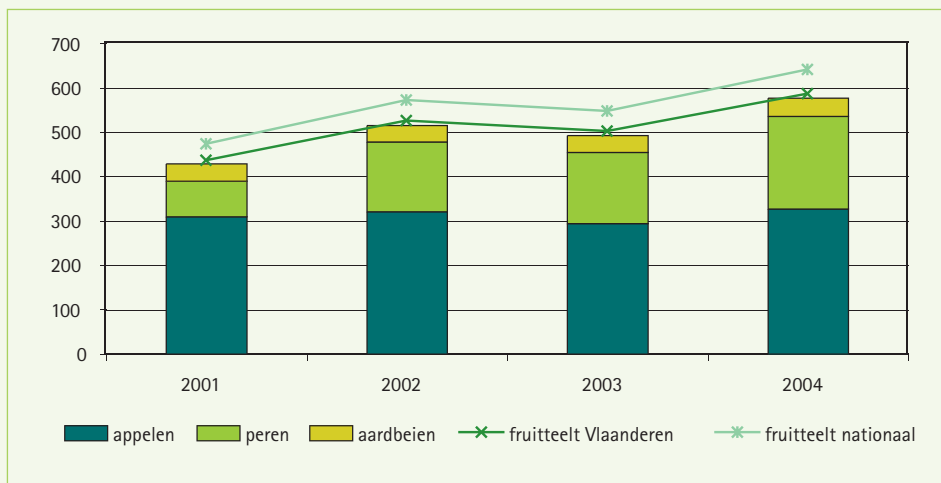
De groenteteelt onder glas is samen met de champignonteelt goed voor 30% van de totale productie van groenten. De tomaten zijn, met bijna 59% van totale productie van de beschutte groenteteelt, duidelijk het belangrijkste gewas dat onder glas wordt geteeld. De diverse slasoorten en de champignons zijn verantwoordelijk voor respectievelijk 18% en 9%.

Fruitteelt

De Vlaamse productie van fruit bedroeg in 2004 586.008 ton en vertegenwoordigt hiermee 91% van de Belgische productie van fruit. De belangrijkste fruitsoort is appels, met 56% van de totale fruitproductie. Peren en aardbeien vertegenwoordigen respectievelijk 36% en 7% van de totale Vlaamse fruitproductie (figuur 5.15).

Figuur 5.15: Evolutie van het productievolume van het fruit, 1.000 ton, 2001-2005

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Sierteeltsector

Voor de sierteeltsector zijn geen gegevens over het productievolume voorhanden.

2.2 Productiewaarde

De tuinbouw is in 2004, met een eindproductiewaarde van 1.331 miljoen euro, goed voor ruim 30% van de waarde van de Vlaamse land- en tuinbouwproductie. Het aandeel van de tuinbouwsector schommelt van jaar tot jaar, maar blijft steeds rond 30% (figuur 5.16).

Groenteteelt

Het aandeel van de groenteteelt in de totale waarde van de Vlaamse tuinbouwproductie bedraagt met 570 miljoen euro 43%.

Binnen de groenteteelt is ruim 46% van waarde afkomstig van de vollegrondsteelten (openlucht). De voornaamste vollegrondsteelten zijn prei, witloof en bloemkool, met respectievelijk 19%, 21% en 9% van de waarde van de vollegrondsteelten.

De groenteteelt onder glas is verantwoordelijk voor ruim 54% van de productiewaarde van de totale groenteteelt. Tomaten en sla, zijn met respectievelijk 49% en 15% van de productiewaarde van de groenteteelt onder glas de voornaamste groenteteelten onder glas.

Fruitteelt

Met 303 miljoen euro bedraagt het aandeel van de fruitteelt in de totale waarde van de Vlaamse tuinbouwproductie 23%.

Het aandeel van de drie belangrijkste teelten voor de productiewaarde van de fruitteelt, appelen, peren en aardbeien, bedraagt respectievelijk 29%, 34% en 30%.

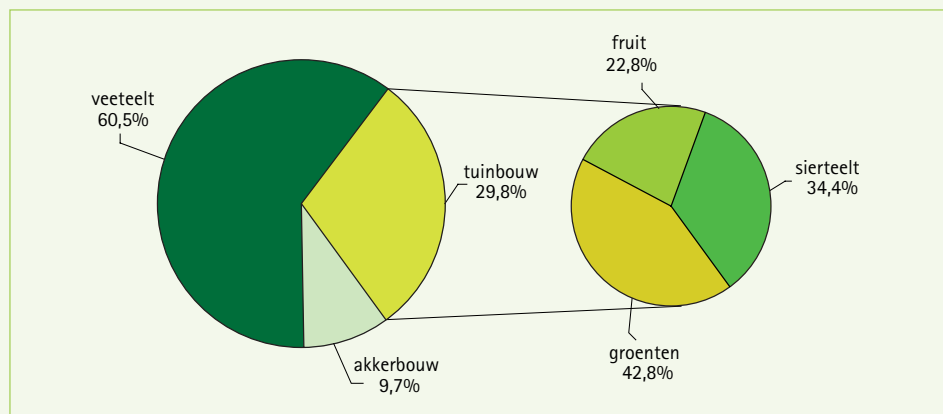

Sierteelt

Hoewel de sierteelt slechts 12% van het tuinbouwareaal inneemt, is de sierteeltsector verantwoordelijk voor 457 miljoen euro, ofwel 34% van de totale waarde van de Vlaamse tuinbouwproductie.

Binnen de sierteeltsector zijn de bloemen en sierplanten goed voor 52% van de productiewaarde, terwijl de kwekerijplanten verantwoordelijk zijn voor de resterende 48%.

Figuur 5.16: Structuur van de eindproductiewaarde, 2004

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

3 Aanwending van de productie

3.1 Consumptie

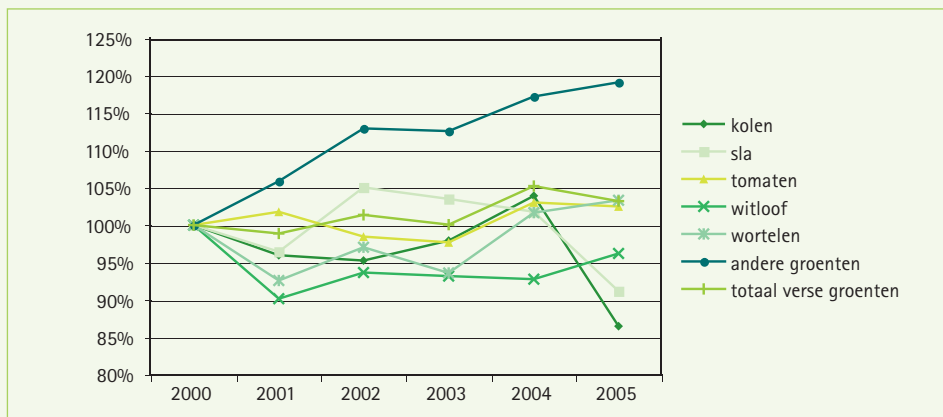
In figuur 5.17 wordt de consumptie weergegeven van de voornaamste groenten. In 2005 is de aankoop van verse groenten met 2% afgenomen en bedroeg ruim 62 kg per persoon per jaar. De daling van de consumptie is grotendeels te wijten aan de daling van kolen en sla.

De voornaamste groenten zijn tomaten, wortelen, kolen en witloof, die verantwoordelijk zijn voor respectievelijk 16%, 15%, 12% en 10% van de totale consumptie van verse groenten.

In 2005 spendeerde elke Vlaming gemiddeld 114 euro aan verse groenten. Dit is ruim 5% meer dan het jaar voordien.

Figuur 5.17: Evolutie van de consumptie van de voornaamste groenten, index: 2000 = 100%, 2000-2005

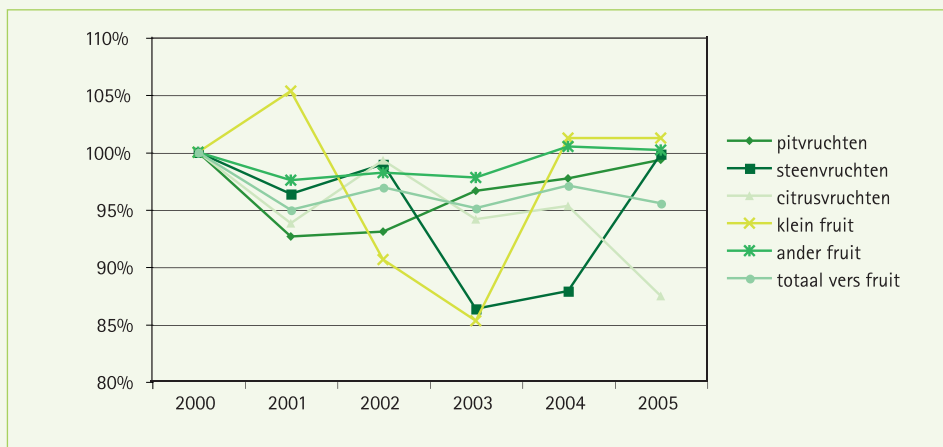

Bron: GfK Panel Services Benelux, VLAM

In het jaar 2005 werd er ruim 85 kg vers fruit geconsumeerd per persoon, een daling van 1,6% ten opzichte van 2004. Deze daling is volledig toe te schrijven aan de citrusvruchten, die samen met de pitvruchten het grootste deel van de fruitconsumptie voor hun rekening nemen, met respectievelijk 32% en 30%. De consumptie van steenvruchten is verantwoordelijk voor 7% (figuur 5.18).

Uitgedrukt in besteding, spendeerde elke Vlaming gemiddeld 152 euro aan fruit, wat 1,7% minder is dan het jaar voordien.

Figuur 5.18: Evolutie van het thuisverbruik van de voornaamste fruitteelproducten, index: 2000 = 100%, 2000-2005

Bron: GfK Panel Services Benelux, VLAM

Voor wat de sierteelt betreft, wordt de consumptie uitgedrukt in bestedingen (euro per capita). In 2005 spendeerde elke Vlaming gemiddeld 45 euro aan sierteelproducten. In vergelijking met het jaar voordien is dit een daling van 13%, die grotendeels toe te schrijven is aan de daling van de bestedingen aan balkon- en perkplanten en bomen en tuinplanten. Het grootste deel van de bestedingen aan sierteelproducten ging naar snijbloemen, en in mindere mate naar balkon- en perkplanten en bloemstukken en plantencomposities (tabel 5.5).

Tabel 5.5: Besteding aan sierteelproducten, euro per capita, 2004-2005

	2004	2005
snijbloemen	15,53	15,01
kamerplanten	5,83	6,33
bloemstukken en plantencomposities	8,38	8,24
balkon- en perkplanten	12,12	9,21
bomen en tuinplanten	8,51	5,39
bloembollen	1,20	0,75
totaal sierteelt	51,57	44,94

Bron: GfK Panel Services Benelux, VLAM

3.2 Zelfvoorzieningsgraad

De groentesector heeft een zelfvoorzieningsgraad groter dan 100, maar België heeft een tekort aan fruit (tabel 5.6).

Tabel 5.6: Zelfvoorzieningsgraad van groenten en fruit, België, %, campagne 2004/2005

	zelfvoorzieningsgraad
groenten	151
fruit	68
exclusief citrusvruchten	92

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

3.3 Buitenlandse handel

In 2004 bedraagt de totale uitvoer van tuinbouwproducten voor België 4.602 miljoen euro en overschrijdt daarmee de import met 167 miljoen euro (tabel 5.7).

De groentesector heeft een duidelijk positief handelssaldo. Enkel voor fruit is het handelssaldo negatief, wat betekent dat er meer fruit wordt ingevoerd dan uitgevoerd.

Tabel 5.7 Overzicht van de Belgische handel in tuinbouwproducten, miljoen euro, 2004

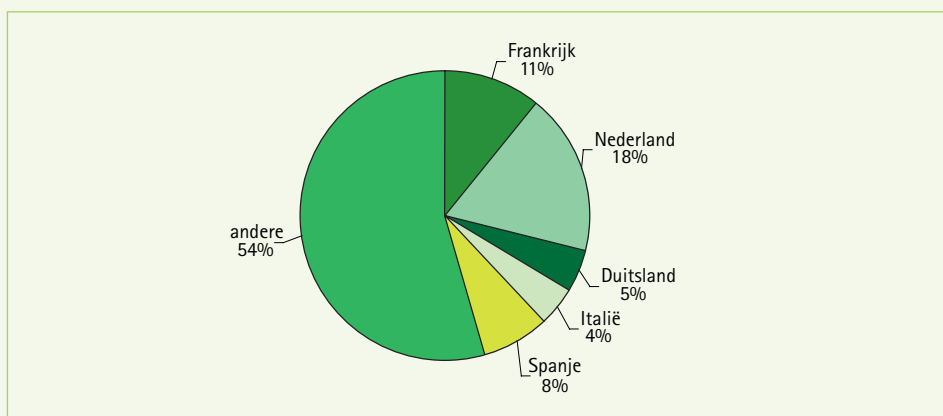
	invoer	uitvoer	saldo
groenten	1.085	1.494	409
fruit	2.979	2.616	-363
sierteelt	370	492	121
totaal	4.434	4.602	167

Bron: eigen berekeningen, Eurostat

Bijna de helft van de totale import van tuinbouwproducten komt uit landen van de EU-25. Hiervan zijn Nederland, Frankrijk en Spanje de grootste leveranciers. Ruim 94% van de uitvoer van de Belgische tuinbouwproducten gaat naar de landen van de EU-25. De voornaamste exportpartners zijn Duitsland, Frankrijk en Nederland (figuur 5.19).

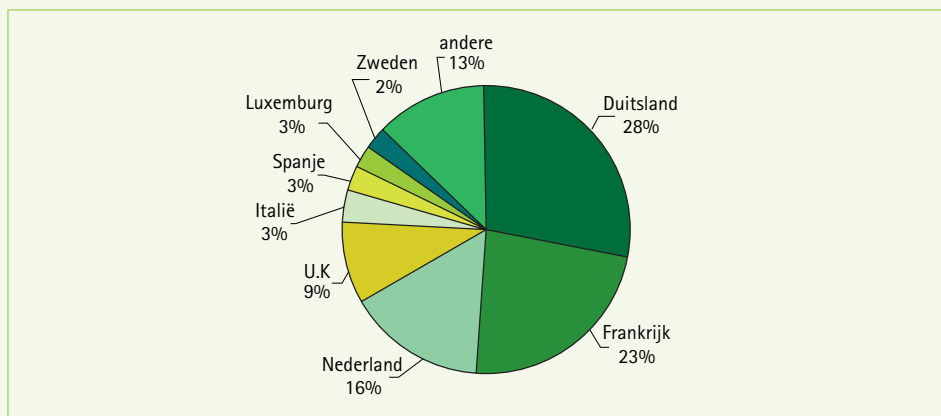
Figuur 5.19: Verdeling van de Belgische handel in tuinbouwproducten volgens handelspartner, 2004

1. Invoer

2. Uitvoer

Bron: eigen berekeningen, Eurostat

Groenteteelt

Dankzij een export van groenten die de import ruim overschrijdt, heeft de groentesector in 2004 een positieve handelsbalans van 409 miljoen euro. Dit is vooral te danken aan de sterke uitvoer van bevroren groenten en in minder mate aan de uitvoer van verse groenten.

Binnen de verse groenten zijn de voornaamste exportproducten tomaten, kropsla en prei, met respectievelijk 33%, 9% en 8% van de uitvoer. Tomaten, uien, en wortelen en rapen zijn dan weer de voornaamste verse groenten die ingevoerd worden, met respectievelijk 16%, 11% en 8% van de invoer (tabel 5.8).

Tabel 5.8: Overzicht van de Belgische handel in groenten, miljoen euro, 2004

	invoer	uitvoer	saldo
verse groenten	438	528	90
aromatische planten	32	18	-15
bevroren groenten	180	659	479
geconserveerde groenten	203	172	-31
groentesappen	15	14	-2
olijfolie en bijproducten	52	13	-39
andere bereidingen	164	91	-73
totaal groenten en aromatische planten	1.085	1.494	409
aandeel in totale tuinbouw	24%	32%	

Bron: eigen berekeningen, Eurostat

Fruitteelt

De fruitteelt kent een duidelijk negatieve handelsbalans van -363 miljoen euro, wat vooral te wijten is aan de grote import van vers fruit.

Binnen het vers fruit valt op dat drie kwart van de invoer toe te schrijven is aan zuidvruchten (bananen, citrusvruchten,...), terwijl van het ingevoerde vers fruit 9% appels zijn en 6% druiven. De voornaamste verse fruitsoorten die uitgevoerd worden, zijn zuidvruchten, appels, peren, aardbeien en druiven met respectievelijk 61%, 12%, 10%, 6% en 6% van de export. De negatieve handelsbalans van vers fruit is grotendeels toe te schrijven aan de handel in zuidvruchten (tabel 5.9).

Tabel 5.9: Overzicht van de Belgische handel in fruit, miljoen euro, 2004

	invoer	uitvoer	saldo
vers fruit	2.076	1.713	-363
noten	159	73	-86
bevroren vruchten	70	89	18
conserven van vruchten	94	66	-29
jam - gelei	34	87	53
fruitsappen	450	535	85
andere bereidingen	95	54	-41
totaal fruit	2.979	2.616	-363
aandeel in totale tuinbouw	67%	57%	

Bron: eigen berekeningen, Eurostat

Sierteelt

Het saldo van de Belgische handel voor 2004 in niet-eetbare tuinbouwproducten is positief, namelijk 121 miljoen euro.

De voornaamste producten die bijdragen tot deze positieve balans zijn de rododendrons, de kamerplanten en de bomen. Snijbloemen worden echter vooral ingevoerd (tabel 5.10).

Tabel 5.10: Overzicht van de Belgische handel in sierteeltproducten, miljoen euro, 2004

	invoer	uitvoer	saldo
sierplanten	270	329	59
bollen en knollen	17	17	1
andere planten	124	231	107
rododendrons	1	42	42
kamerplanten	91	143	52
snijbloemen	96	51	-45
rozen	21	14	-7
andere sierplanten	33	29	-4
andere tuinbouwproducten	101	163	62
zaaigoed en planten	45	35	-10
stekken	20	39	19
boomkwekerij	36	89	52
totaal niet-eetbare tuinbouwproducten	370	492	121
aandeel in totale tuinbouw	9%	11%	

Bron: eigen berekeningen, Eurostat

4 Rendabiliteit

4.1 Prijsevolutie

Groenteteelt

Openluchtgroenten

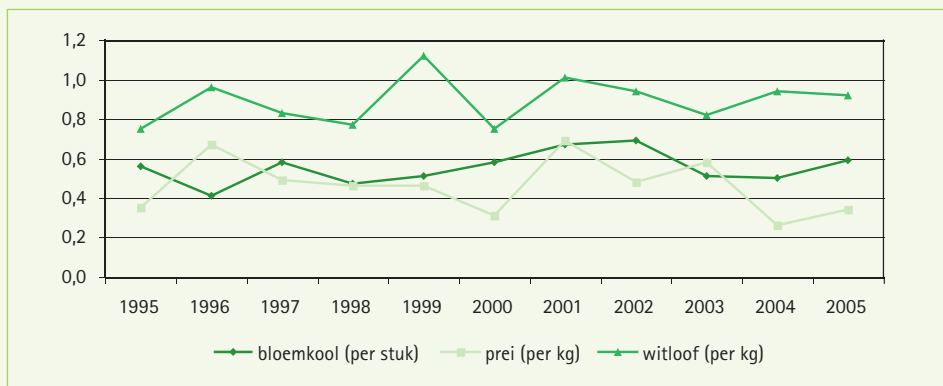
De witloofmarkt is een weinig voorspelbare markt. Het aanbod van witloof nam in 2004 licht af t.o.v. 2003, terwijl de prijs met een gemiddelde van 0,94 euro per kg ruim 14% hoger lag. In 2005 nam het aanbod terug toe, waardoor de prijs licht daalde tot 0,92 euro per kg (figuur 5.20).

De groentesector kreeg zware klappen in 2004, ook de preiteelt ontsnapte hier niet aan. De totale omzet lag op het laagste niveau sinds 10 jaar. De aanwezigheid van een grote hoeveelheid prei in onze buurlanden zorgde voor een lagere exportactiviteit, hetgeen op zijn beurt een weerslag had op de binnenlandse prijsvorming. Met 0,26 euro per kg, lag de gemiddelde prijs van prei in 2004 ruim 55% onder deze van 2003. In 2005 kende de prijs van prei een licht herstel en bedroeg gemiddeld 0,34 euro per kg.

De aanvoer van verse bloemkool lag in 2004 10% lager dan het jaar voordien. De prijs bleef echter stabiel omwille van een overaanbod in de andere Europese landen. De gemiddelde prijs per bloemkool bedroeg 0,50 euro. In 2005 daalde het aanbod van bloemkool verder met 14%. Als gevolg hiervan steeg de prijs met 18% tot 0,59 euro per stuk.

Figuur 5.20: Evolutie van de prijs aan producent voor de voornaamste openluchtgroenten, euro, 1995-2005

Bron: tot 2002: VMV en REO; vanaf 2003: VBT

Beschutte groenteteelt

De beschutte groenteteelt bestaat uit de glasgroenten en de champignons.

Het ideale teeltweertje in de Zuiderse landen, de verminderde export van tomaten naar de Verenigde Staten door de zwakke dollar en de toenemende invoer van Marokkaanse tomaten in Europa, zorgden ervoor dat 2004 een crisisjaar werd voor de tomatensector in Vlaanderen. De prijzen voor de tomaten lagen 36% lager dan het jaar voordien, terwijl de productie vergelijkbaar was. Met een stijging van 28% tot 0,75 euro per kg herstelde de prijs voor tomaten zich gedeeltelijk in 2005 (figuur 5.21).

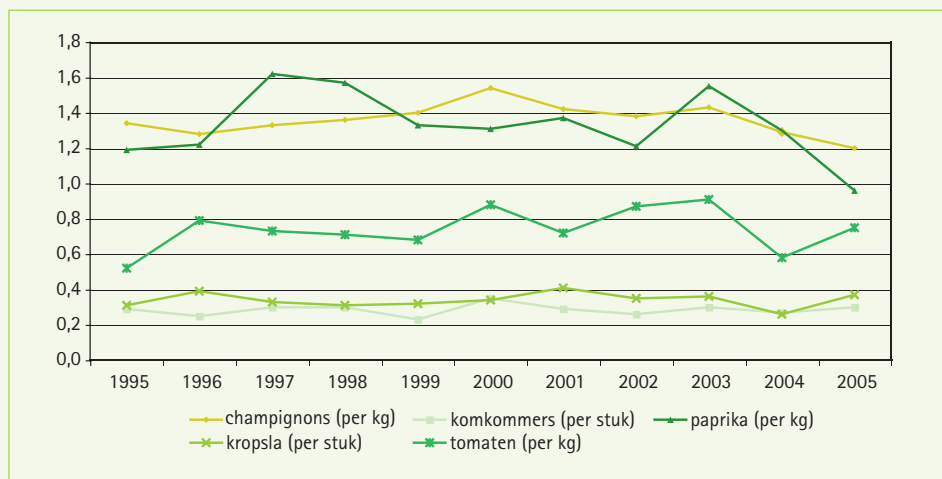
Ook de slateelt bleef in 2004 niet gespaard. Een verruiming van alternatieve producten en slechte verkoopprijzen lagen aan de basis voor een financieel slecht jaar voor de slatellers. Hoewel het aanbod met 7% daalde, daalde de gemiddelde prijs voor kropsla in 2004 met bijna 28% tot 0,26 euro. In 2005 steeg de prijs terug naar het niveau van 2003 en bedroeg gemiddeld 0,37 euro.

In 2004 leidde een stijging van de productie van paprika met 21% tot een daling van de gemiddelde prijs voor één kilogram paprika met 16% tot 1,30 euro. Een verdere stijging van 9% in het aanbod van paprika in 2005 heeft ervoor gezorgd dat de prijs voor één kilogram paprika verder daalde met 26% tot 0,96 euro.

De sterke toename in het aanbod van champignons in 2004 en 2005 met respectievelijk 29% en 36% in vergelijking met het jaar voordien, heeft de prijzen voor de champignons onder zware druk gezet. Met 1,29 euro per kg lag de gemiddelde prijs in 2004 10% lager dan het jaar voordien. In 2005 daalde de prijs verder tot 1,20 euro per kg, een daling van 7% in vergelijking met 2004.

Figuur 5.21: Evolutie van de prijs aan producent voor de voornaamste glasgroenten en champignons, euro, 2000-2004

Bron: tot 2002: VMV en REO; vanaf 2003: VBT

Fruitteelt

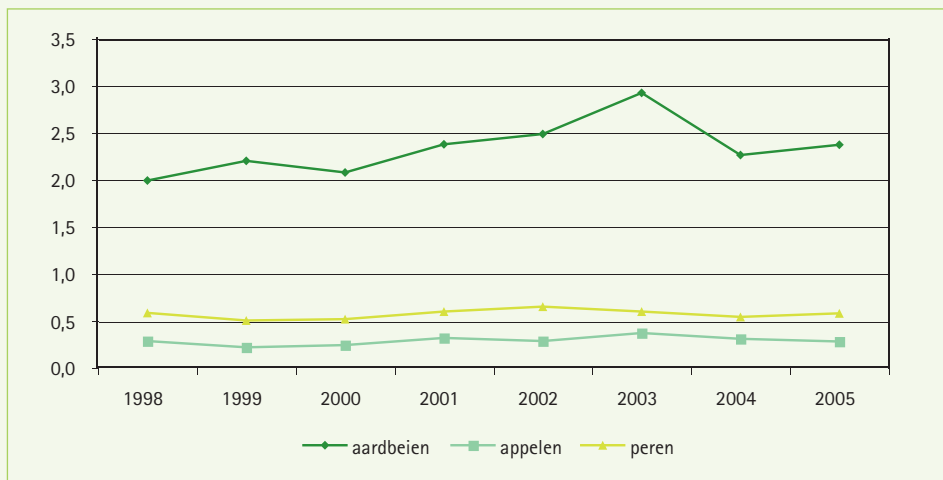
Het aanbod appels noteerde in 2004 een stijging van 16% in vergelijking met 2003. Doordat ook in de Europese landen opmerkelijk hogere oogsten waren, nam de druk op de prijs voor appels toe. De gemiddelde appelprijs haalde in 2004 0,31 euro per kg. Dit is slechts 84% van het gemiddelde van het jaar voordien. In 2005 daalde de gemiddelde prijs verder met 10% tot 0,28 euro per kg (figuur 5.22).

Het perenaanbod kende een spectaculaire stijging van bijna 24% in 2004, als gevolg van de uitbreiding van het areaal en een gunstige vruchtzetting. Ook in de andere Noord-Europese landen waren er sterke stijgingen. Ondanks de sterke stijging van het aanbod aan peren, daalde de prijs voor één kilogram peren in 2004 slechts met 13% tot 0,504 euro. In 2005 steeg het aanbod opnieuw met 4%. De prijs voor peren kwam hierdoor echter niet onder druk te staan en steeg met 10% tot 0,554 euro per kg.

Omwille van de weersomstandigheden betekende 2004, voor de meeste aardbeitelers, een goed maar wisselvallig jaar met sterke schommelingen in de prijzen. Het totale aanbod lag ruim 17% hoger dan in 2003. De gemiddelde prijs voor aardbeien bedroeg 2,26 euro, wat overeenkomt met een daling van 23% in vergelijking met 2003. In 2005 daalde het aanbod van aardbeien met bijna 7%. Hierdoor stegen de prijzen met 5% tot 2,37 euro per kg.

Figuur 5.22: Evolutie van de prijs aan producent voor de voornaamste fruitteelten, euro per kg, 1998-2004

Bron: VBT

Sierteelt

De Vlaamse sierteeltsector kende in 2005 een moeilijke economische periode. De globale omzet daalde lichtjes, terwijl de bedrijven net zoals de groentebedrijven, geconfronteerd werden met steeds hoger wordende energiefacturen. Zo werden in de sector van de snijbloemen zelfs bedrijfssluitingen vastgesteld. Enkel de chrysantensector heeft een beter verkoopjaar achter de rug. Zowel voor azalea's, boomkwekerijproducten als voor snijbloemen daalden de prijzen.

4.2 Financiële resultaten

In vergelijking met 2002 nam het arbeidsinkomen per VAK in 2003 met 7,4% toe. Het gemiddelde voor de periode 2001 tot 2003 bedraagt 27.465 euro of 85% van het vergelijkbaar inkomen (tabel 5.11).

Tabel 5.11: Gemiddelde financiële resultaten van de gespecialiseerde tuinbouwbedrijven, 2001-2003

	arbeidsinkomen per VAK (euro)			aantal VAK per bedrijf	oppervlakte per VAK (ha)	arbeidsinkomen per are (euro)
	2001	2002	2003			
groenteteelt	25.675	26.749	32.094			209
champignonbedrijven	28.489	24.598	23.382	5,41	0,03	1.075
aardbeibedrijven	19.482	25.168	29.419	3,11	0,91	323
gespecialiseerde glasgroentebedrijven	27.809	28.165	41.952	3,24	0,35	1.202
overige glasgroentebedrijven	21.625	22.363	26.276	2,95	0,97	272
bedrijven met overwegend groenten in open grond	27.041	27.809	19.692	2,37	5,53	36
sierteelt	25.916	27.853	25.773			336
kasplantenbedrijven	31.837	34.078	35.105	2,56	0,33	1.076
azaleabedrijven	30.787	32.334	24.892	2,66	0,73	341
begoniabedrijven	13.005	13.409	12.354	1,76	1,12	110
snijbloemenbedrijven	16.002	19.782	17.350	1,99	0,32	545
overige bloemenbedrijven	26.432	30.628	23.930	2,78	0,48	494
boomkwekerijen	23.592	21.100	26.110	2,42	1,41	154
fruitteeltbedrijven	23.304	28.799	29.131	2,90	4,66	62
totaal tuinbouw	25.285	27.537	29.572	2,82	1,96	148

Bron: CLE

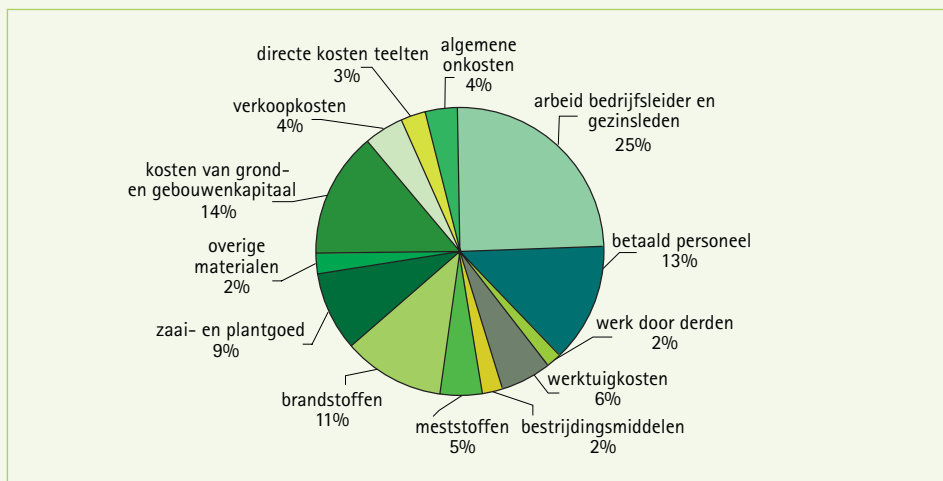
Groenteteelt

Het gewogen gemiddelde arbeidsinkomen per arbeidseenheid op de groentebedrijven nam in 2003 met 20% toe ten opzichte van 2002. Het arbeidsinkomen per VAK bedroeg gemiddeld in de periode 2001 tot 2003 28.173 euro.

Figuur 5.23 geeft een verdeling weer van de totale kosten per ha betaalde oppervlakte. In 2003 maakten de toegerekende lonen van de familiale arbeidskrachten 25% uit van de totale kosten. Een niet onbelangrijk deel van de kosten zijn toe te wijzen aan het betaald personeel, de brandstoffen en het grond- en gebouwenkapitaal.

Figuur 5.23: Structuur van de kosten per ha voor de groentebedrijven, 2003

Bron: CLE

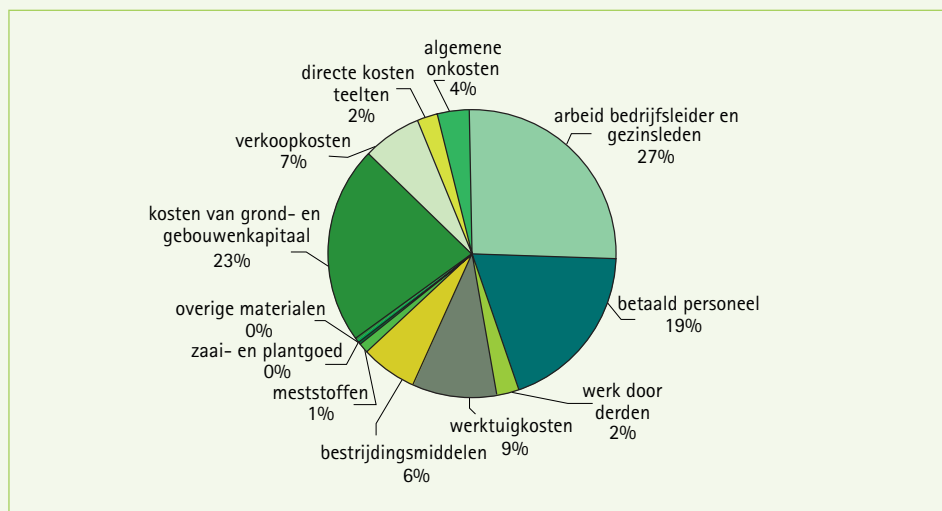
Fruitteelt

De rendabiliteit van de fruitbedrijven in 2003 is vergelijkbaar met deze die in 2002 werd behaald. De prijs van de appels en peren was hoger dan in 2002, maar de kilogramopbrengsten waren lager waardoor de toename van de geldopbrengsten beperkt bleef. Het arbeidsinkomen per VAK bedroeg gemiddeld in de periode 2001 tot 2003 27.078 euro.

De toegerekende lonen van de familiale arbeidskrachten maakten 27% uit van de totale kosten (figuur 2.24). Ook hier zijn een niet onbelangrijk deel van de kosten toe te wijzen aan het betaald personeel en het grond- en gebouwenkapitaal.

Figuur 5.24: Structuur van de kosten per ha voor de gespecialiseerde fruitbedrijven, 2003

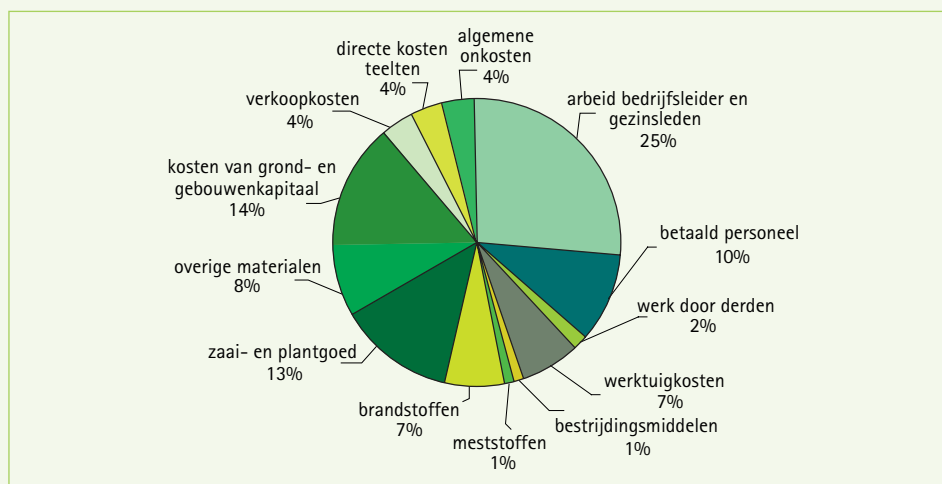
Bron: CLE

Sierteelt

De rendabiliteit van de sierteeltbedrijven was in 2003 minder goed dan deze behaald in 2002. Het arbeidsinkomen per VAK bedroeg gemiddeld in de periode 2001 tot 2003 26.514 euro.

De toegerekende lonen van de familiale arbeidskrachten maakten 25% uit van de totale kosten (figuur 2.25). Een groot deel van de kosten zijn toe te wijzen aan het betaald personeel, het grond- en gebouwenkapitaal en het zaai- en plantgoed.

Figuur 5.25: Structuur van de kosten per ha voor de gespecialiseerde sierteeltbedrijven, 2003

Bron: CLE

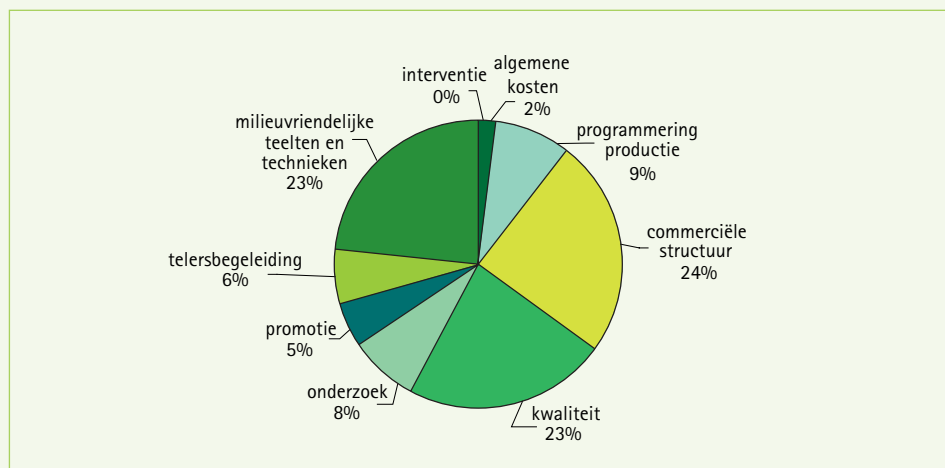
5 Specifiek beleid

5.1 GMO groenten en fruit

Sinds 1997 zorgt de Gemeenschappelijke Marktordening (GMO) voor nieuwe impulsen in de tuinbouwsector. De financiële steun voor de operationele programma's van de erkende telersverenigingen geeft de sector de mogelijkheid om beter in te spelen op de uitdagingen van een meer open en concurrentiegericht markt. Concentratie van het aanbod, kwaliteitsproductie en dienstverlening aan de telers zijn enkele van de sleutelwoorden voor de betrokkenen.

In het kader van de operationele programma's werd voor het jaar 2005 een globaal bedrag van 81 miljoen euro goedgekeurd, waarvan 9 miljoen euro voor buitenlandse telersverenigingen. Hiervan wordt 50% betaald met communautaire middelen, het overige deel is ten laste van de telers. In figuur 5.26 is de verdeling van het budget in 2005 weergegeven.

Figuur 5.26: Verdeling van het GMO-budget, 2005

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Vlaanderen telt op dit ogenblik 14 erkende telersverenigingen en 3 erkende groeperingen van telersverenigingen, waaronder één transnationale in samenwerking met Nederland en Duitsland. In 2005 waren er 2 initiatieven van de groenteverwerkende sector: de oprichting van VEGRAS, een transnationale telersvereniging met leden in België, Frankrijk en Nederland en de voorlopige erkenning van de telersvereniging INGRO. Deze kwam tot stand onder impuls van de landbouworganisaties samen met enkele producenten en met de steun van de administratie.

5.2 Actieplan glastuinbouw

De concurrentiekracht van de glastuinbouw versterken, de veroudering van het glasareaal tegengaan en tegelijk de sector stimuleren om duurzaam te produceren en zo zijn eigen toekomst te verzekeren is de inhoud van het actieplan "Naar een duurzamere glastuinbouw in Vlaanderen". Om het actieplan uit te werken werden werkgroepen opgericht voor de thematieken vestiging, energie en middelengebruik. Hierin zijn de diverse Vlaamse administraties en de sector vertegenwoordigd.

Volgende maatregelen zijn opgenomen in het actieplan glastuinbouw:

- effectieve realisatie van ruimtelijke vestigingsmogelijkheden voor zowel nieuwe glastuinbouwbedrijven als voor uitbreiding van glastuinbouwbedrijven en het opzetten per concentratiegebied van een pilootproject glastuinbouwbedrijvenzone:
Er werden een aantal objectieve criteria opgesteld als beoordelingskader voor het verlenen van vergunningen. Op basis van dit toetsingskader werd een zoekmethodiek voor vestiging van de glastuinbouw uitgewerkt. Deze locatiestudies in de 5 concentratiegebieden glastuinbouw, namelijk rond Sint-Katelijne-Waver, Roeselare, het Gentse, Beveren-Hamme en Hoogstraten, werden in 2005 afgewerkt onder de vorm van kaarten met de meest geschikte gebieden voor glastuinbouw in de verschillende provincies. Deze gebieden zijn dan ook het meest aangewezen om pilootprojecten voor glastuinbouwbedrijvenzones op te zetten. Het kaartmateriaal helpt de provincies en de gemeenten bij het aanduiden van macrozones – dit zijn voldoende grote gebieden waar glastuinbouw meer kan gestimuleerd worden – of gebieden waar provinciale ruimtelijke uitvoeringsplannen voor glastuinbouw worden opgemaakt.
- verbeteren van de toegang tot aardgasvoorzieningen voor glastuinbouwbedrijven en energieproblematiek:
Om de aansluitingsproblematiek in te schatten wordt getracht de ligging van het aardgasnet en de ligging van de glastuinbouwbedrijven met elkaar te combineren. Op dit moment is er echter een gebrek aan gegevens om dit te kunnen doen.
Wat betreft stimulering van warmtekrachtkoppeling werd in 2005 een rendabiliteitsevaluatie van glastuinbouw-WKK's uitgevoerd. Erop aansluitend volgde een studie om de extra energiebesparing door CO₂-recuperatie, die kan verrekend worden via bijkomende WKK-certificaten, in te schatten.
- registratie en vermindering van het gewasbeschermingsmiddelen- en nutriënten- en energiegebruik en het beperken van afval in de glastuinbouwsector:
Door VITO werd in 2005 een BBT-studie opgemaakt over de glastuinbouw, waarin haalbare en betaalbare technieken die milieuschade voorkomen of beperken werden onderzocht. Er werden een aantal demonstratieprojecten opgezet, die resulteerden in de brochure "Recirculatie in de glastuinbouw" over watergebruik in gesloten teeltsystemen en bijhorende ontsmettingsmethoden, bestemd voor tuinders.

De rundveesector

De rundveehouderij is van oudsher de meest verspreide tak binnen de land- en tuinbouwsector en kan ingedeeld worden in twee specialisaties: de rundvlees- en de melkproductie. In dit hoofdstuk worden, na een globale analyse van de sectorstructuur, beide productierichtingen meer in detail toegelicht. Daar de rundveesector de bedrijfstak is die in Vlaanderen het grootste gedeelte van het landbouwareaal in beslag neemt onder vorm van voederteelten, wordt op het einde van dit hoofdstuk aandacht besteed aan deze gewassen.

1 Structuur van de rundveesector

1.1 Veestapel

Het aantal runderen in Vlaanderen is de laatste 10 jaar gevoelig gedaald (-22%). Tegelijk treedt er een duidelijke verschuiving op van melkproductie naar vleesproductie (tabel 6.1). De instelling van de melkquota en de toename van de melkgift per koe enerzijds en de invoering van een premiestelsel voor zoogkoeien anderzijds hebben bijgedragen tot een daling van het aantal melkkoeien en een toename van het aantal zoogkoeien.

De omschakeling ligt aan de basis van een belangrijke verschuiving binnen de koeienrassen. Het aandeel van het ras Wit-Blauw van België groeide van 34% in 1995 tot 41% van de koeienstapel in 2005.

Tabel 6.1: Evolutie van de rundveestapel, 1995-2005

	Vlaanderen		Wallonië en Brussel	
	1995	2005	1995	2005
zoogkoeien	182.065	204.740	301.289	329.335
melkkoeien	380.599	311.259	311.259	240.450
mestkalveren	168.430	155.998	2.387	5.059
totaal runderen	1.731.113	1.350.304	1.555.068	1.348.345

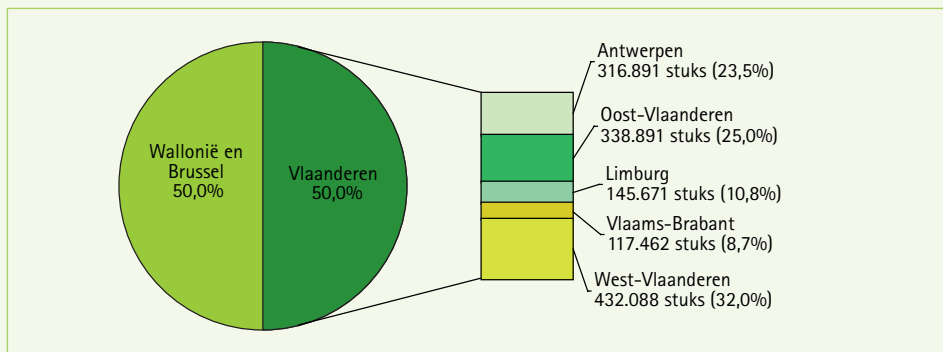
Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Vlaanderen en Wallonië tellen in 2005 ongeveer evenveel runderen. Er is echter een duidelijk verschil in de samenstelling. De Waalse rundveehouderij is meer gericht op zoogkoeien, terwijl in Vlaanderen de melkkoeienstapel nog blijft primeren. Verder is de kalvermesterij een Vlaamse aangelegenheid.

Per provincie beschouwd, beschikt West-Vlaanderen over het grootste aantal runderen (figuur 6.1).

Figuur 6.1: Verdeling van de rundveestapel over de gewesten en provincies, 2005

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

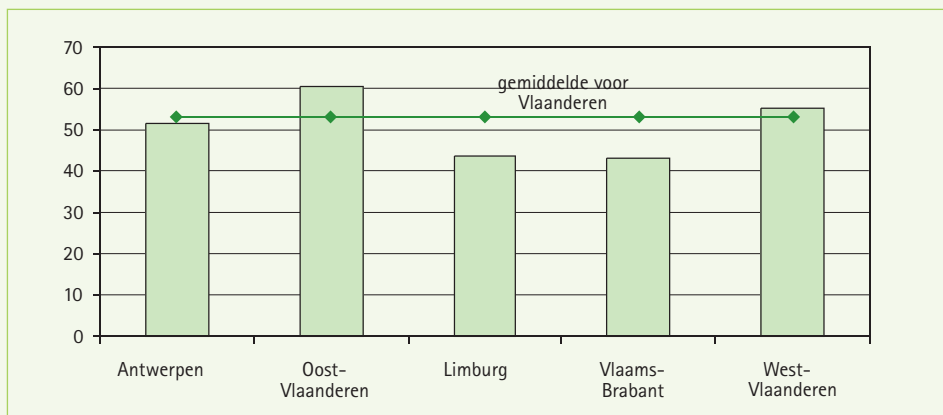
1.2 Productie-eenheden

1.2.1 Aantal bedrijven

Ongeveer 32% van de Vlaamse bedrijven (11.206 in 2004) zijn gespecialiseerd in rundvee: 4.972 in de productierichting melkvee, 4.787 in mestvee en 1.447 gemengde bedrijven.

Het aantal bedrijven dat runderen houdt, is echter groter (18.237 in 2005). Dit is iets meer dan de helft van alle landbouwexploitaties (figuur 6.2). Dit percentage is het hoogst in Oost-Vlaanderen en het laagst in Vlaams-Brabant.

Figuur 6.2: Aandeel van bedrijven met runderen in het totaal aantal landbouwbedrijven per provincie, %, 2005

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

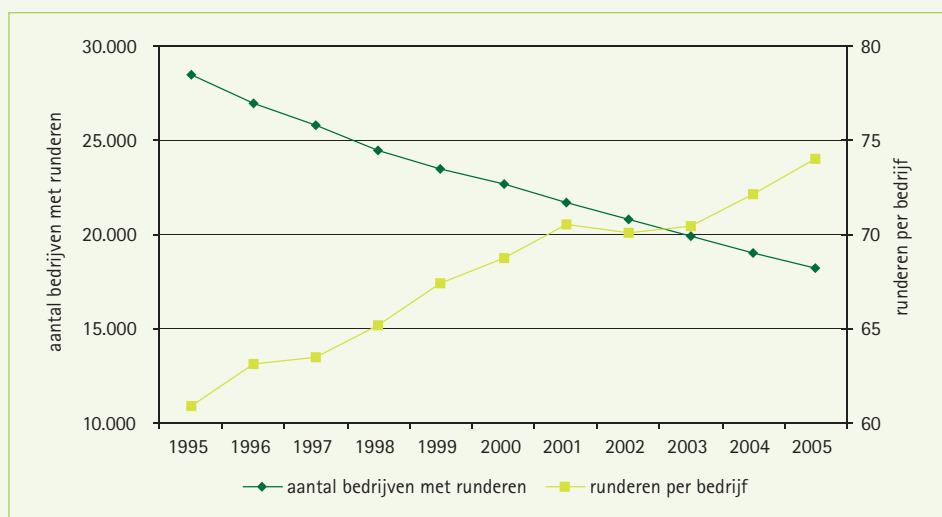

De Vlaamse bedrijven met runderen vertegenwoordigen 59% van het nationaal aantal. Het aantal bedrijven met runderen kent een dalende tendens. T.o.v. 1995 is het aantal exploitaties met runderen gedaald met 36% (figuur 6.3).

1.2.2 Bedrijfs grootte

Het gemiddeld aantal runderen per bedrijf steeg ten opzichte van 1995 met 22% tot 74 dieren in 2005 (figuur 6.3). In Wallonië is dit kengetal duidelijk hoger (107 dieren).

Figuur 6.3: Evolutie van het aantal bedrijven met runderen en het gemiddeld aantal runderen per bedrijf, 1995-2005

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Uit een indeling per grootteklasse (tabel 6.2) blijkt dat 60% van de runderen gehouden wordt op bedrijven met minstens 100 dieren. De bedrijfs grootte is echter afhankelijk van het type bedrijf. Zo is de vetmesting van kalveren een aparte bedrijfstak, die een hoge veebezetting heeft: 32% van de mestkalveren wordt gehouden op bedrijven met 750 dieren en meer.

Tabel 6.2: Indeling van de rundveebedrijven per grootteklasse, 2005

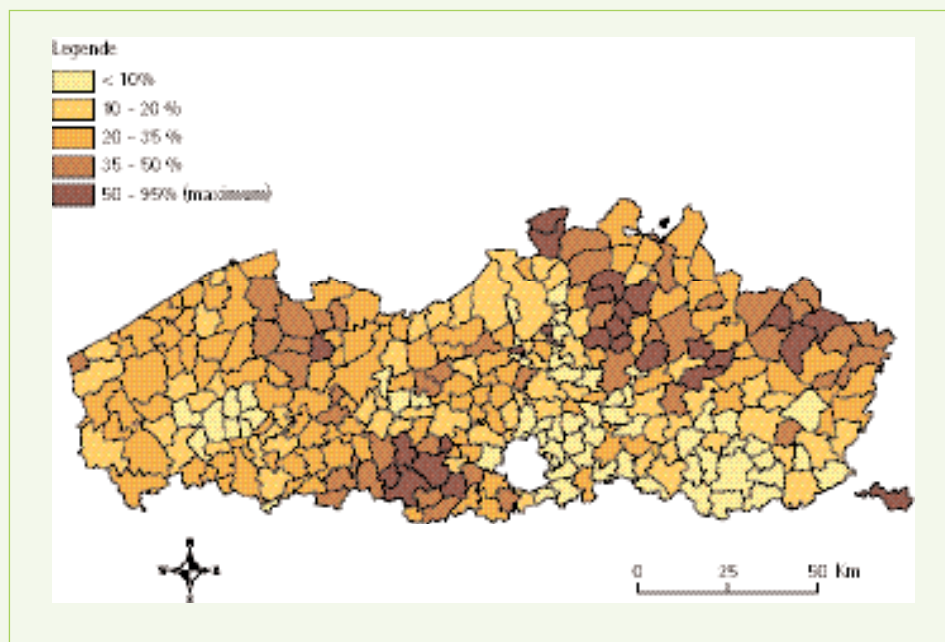
aantal runderen per bedrijf	% bedrijven	% runderen
1 tot 9	15,3%	1,0%
10 tot 24	16,5%	3,6%
25 tot 49	17,2%	8,5%
50 tot 74	14,8%	12,3%
75 tot 99	12,0%	14,0%
100 tot 149	13,4%	21,8%
150 en meer	10,7%	38,8%
geheel van de bedrijven	100%	100%

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

2 Melkproductie

De melkveehouderij is sterk ontwikkeld binnen de Vlaamse landbouw. De gemeenten waar deze sector een belangrijke economische plaats inneemt, zijn vooral gesitueerd in de provincie Antwerpen, in het zuiden van Oost-Vlaanderen en het noordelijk deel van Limburg (figuur 6.4).

Figuur 6.4: Economisch belang van de melkveesector per gemeente, 2004

Bron: eigen berekeningen op basis van BSS

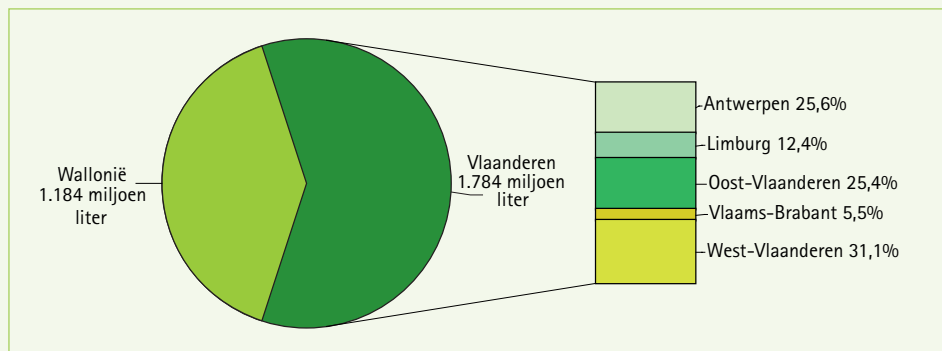

2.1 Productie

2.1.1 Productievolume

Uit de statistieken van Beleidsdomein Landbouw en Visserij, opgesteld in het kader van de melkquotaregeling, blijkt dat er in Vlaanderen in de melkcampagne 2004/05 (lopend van 1 april 2004 tot en met 31 maart 2005) 1.784 miljoen liter geleverd werd, wat 60% uitmaakt van de nationale verkopen in deze categorie. Deze melkaanvoer is voor het grootste deel afkomstig van bedrijven uit West- en Oost-Vlaanderen en Antwerpen (figuur 6.5). Omwille van het quotastelsel variëren de melkleveringen weinig van jaar tot jaar.

Figuur 6.5: Verdeling van melkleveringen over de gewesten en provincies, melkjaar 2004/2005

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

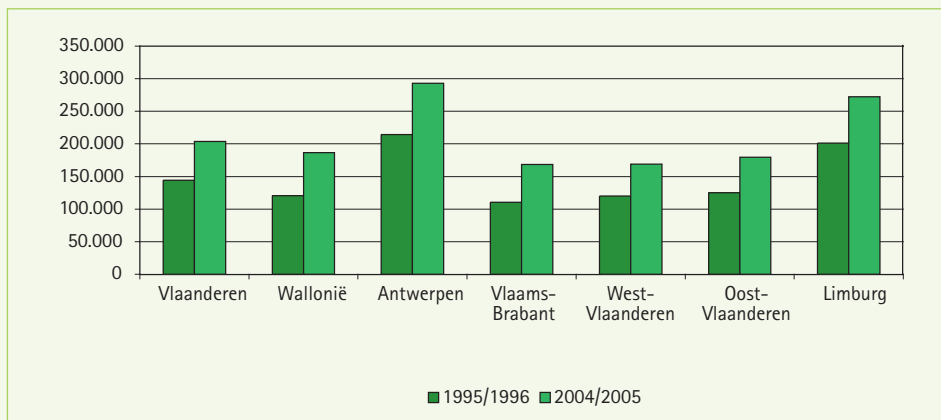
De melkleveringen hebben betrekking op 8.757 producenten of een gemiddelde van 203.732 liter per producent.

Als gevolg van een dalend aantal producenten (-30% ten opzichte van 1995/96) is de gemiddeld geleverde hoeveelheid per producent gevoelig gestegen (+ 41%).

De gemiddelde melklevering per producent is groter in Vlaanderen dan in Wallonië (186.562 liter), maar het verschil wordt kleiner. De provincie met het grootste aantal geleverde liters per producent is Antwerpen, gevolgd door Limburg (figuur 6.6).

Figuur 6.6: Evolutie van de gemiddelde melkleveringen per producent (liter), 1995/96-2004/05

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Er is een groot structuurverschil tussen de provincies, maar ook tussen de bedrijven onderling, wat blijkt uit de verdeling van de toegekende melkquota voor leveringen.

Ongeveer 1/3 van de melkaanvoer is afkomstig van bedrijven met meer dan 400.000 liter (tabel 6.3). Hoewel er nog relatief veel producenten over een quotum beschikken van minder dan 100.000 liter, vertegenwoordigt deze groep een aandeel van slechts 6,5% in de melkleveringen. De meeste producenten (31,1%) hebben een quotum tussen 100.000 en 200.000 liter.

Tabel 6.3: Verdeling van de melkleveringen per quotumklasse, 2004/05

quotumklasse (1.000 liter)	producenten		melkleveringen	
	aantal	%	1.000 liter	%
< 50	798	9,1	21.656	1,2
50 -100	1.418	16,2	94.390	5,3
100-200	2.721	31,1	365.210	20,5
200-300	1.615	18,4	377.302	21,1
300-400	1.075	12,3	352.562	19,8
400-500	582	6,6	247.539	13,9
> 500	548	6,3	325.426	18,2
totaal	8.757	100	1.784.085	100

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

2.1.2 Productiewaarde

Met een eindproductiewaarde van 549 miljoen euro (voorlopig cijfer 2004) is de zuivelsector goed voor 12% van de waarde van de Vlaamse land- en tuinbouwproductie. De zuivelproducten vormen het tweede belangrijkste product binnen de veeteeltsector na varkensvlees. Indien men alle producten in beschouwing neemt, komt de zuivelsector op de derde plaats na de varkens- en groentesector. Vlaanderen heeft een aandeel van ongeveer 60% in de nationale waarde van de zuivelproducten.

Figuur 6.7 geeft de evolutie weer van de productiewaarde. Daar de hoeveelheden weinig variëren omwille van het quotumstelsel, zijn de evoluties in de productiewaarde vooral toe te schrijven aan de prijsevoluties.

Figuur 6.7: Evolutie van de productiewaarde van melk- en melkderivaten, miljoen euro, 1995-2004

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

2.2 Aanwending van de productie

2.2.1 Consumptie

Uit de gegevens inzake gezins aankopen van zuivelproducten per jaar (als indicator voor het zuivelverbruik) blijkt dat de totale aankopen van zuivelproducten in de beschouwde periode gedaald is (tabel 6.4). Dit is volledig toe te schrijven aan de verminderde aankopen per inwoner van melk en van boter.

Tabel 6.4: Evolutie van de aankopen van enkele zuivelproducten, kg per inwoner per jaar, 2000-2005

	2000	2005
consumptiemelk	64,3	57,6
boter en margarine	10,8	9,3
yoghurt	10,4	11,3
kaas	9,8	10,6
andere zuivelproducten	15,2	15,8
totaal zuivelproducten	110,4	104,5

Bron: GfK Panel Services Benelux, VLAM

In geldwaarde uitgedrukt wordt er 233,72 euro per jaar en per inwoner besteed aan zuivelproducten, waarvan 36% aan kaas en 20% aan consumptiemelk.

2.2.2 Zelfvoorzieningsgraad

De zelfvoorzieningsgraad is voor de belangrijkste zuivelproducten, met uitzondering voor kaas, groter dan 100 (tabel 6.5).

Tabel 6.5: Zelfvoorzieningsgraad voor enkele belangrijke zuivelproducten, België, 2004

	zelfvoorzieningsgraad (%)
verse vloeibare melkproducten	144
verbruikersroom	131
condensmelk	133
poeder van volle melk/room	156
poeder van afgeroomde melk	135
boter	122
kaas (exclusief smeltkaas)	31
smeltkaas	327

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

2.2.3 Buitenlandse handel

De handelsbalans voor enkele belangrijke zuivelproducten wordt weergegeven in tabel 6.6. Melkpoeder, gefermenteerde producten, andere zuivelproducten en, in mindere mate, boter hebben een positief handelssaldo, terwijl voor de overige zuivelproducten de balans negatief is. Globaal beschouwd resulteert dit in een licht positieve handelsbalans voor de zuivelproducten. Wat de handel met landen binnen de Europese Unie betreft, is de invoer van zuivelproducten groter dan de uitvoer.

Tabel 6.6: Buitenlandse handel in zuivelproducten per productcategorie, miljoen euro, België, 2004

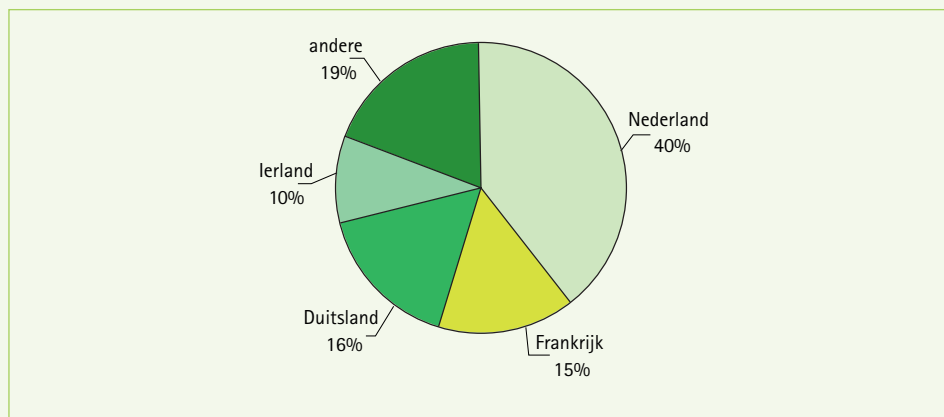
	invoer	uitvoer	saldo
melk en room	532,3	437,3	-95,0
melkpoeder	245,0	364,7	119,7
gefermenteerde producten	133,9	262,6	128,7
wei	46,8	27,5	-19,3
boter	327,6	341,5	13,9
kaas	818,7	456,0	-362,7
andere zuivelproducten	121,7	378,9	257,3
totaal	2.225,9	2.268,4	42,5
waarvan: intra-EU-25	2.204,3	1.889,5	-314,8

Bron: eigen berekeningen, Eurostat

De meeste handel gebeurt met landen binnen de Europese Unie. Onze belangrijkste handelspartners zijn Nederland, Frankrijk en Duitsland, wat blijkt uit figuur 6.8.

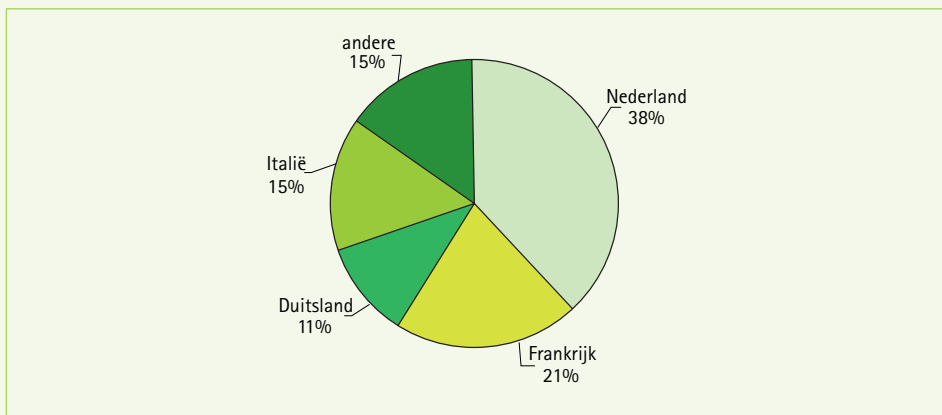
Figuur 6.8: Buitenlandse handel in zuivelproducten per handelspartner, België, 2004

1. Invoer

2. Uitvoer

Bron: eigen berekeningen, Eurostat

2.3 Rendabiliteit

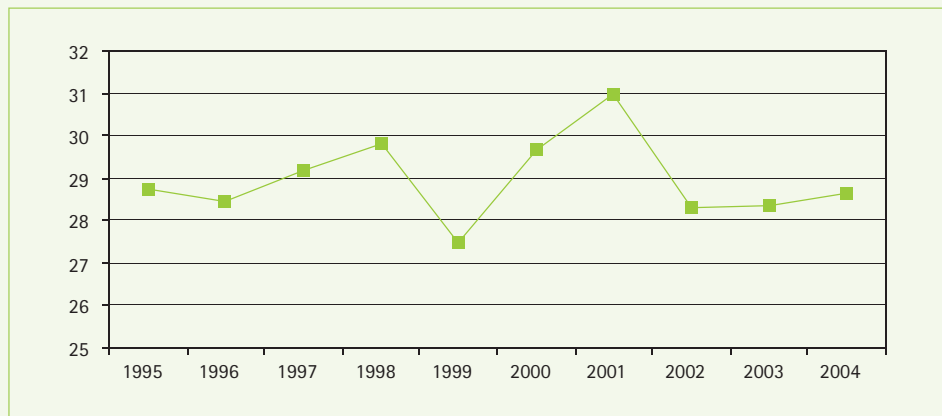
2.3.1 Prijsevolutie

De prijzen betaald aan de producenten door de zuivelnijverheid variëren van jaar tot jaar (figuur 6.9). Volgens een enquête binnen de bedrijven aangesloten bij het Algemeen Verbond der Coöperatieve Zuivelfabrieken (AVCZ) werd in de periode van 1995 tot 2004 de laagste prijs genoteerd in 1999 (dioxinejaar) en de hoogste in 2001. De hoge prijzen in 2001 waren o.a. toe te schrijven aan de goede prijzen voor kaas. Door de BSE-perikelen in 2001 waren veel Europese consumenten meer kaas en minder vleeswaren gaan verbruiken, wat de kaasprijs en indirect ook de melkprijzen positief beïnvloedde.

Na een sterke daling in 2002, stabiliseerde de melkprijs in 2003 en 2004. Volgens de eerste cijfers van 2005 daalt de melkprijs gevoelig in 2005. Dit heeft o.a. te maken met de verdere afbouw van de prijsondersteuning door de EU.

Figuur 6.9: Evolutie van de melkprijs, 38 g vet per liter, nabetalings inbegrepen, exclusief melkpremie, euro per 100 liter, 1995-2004

Bron: AVCZ

2.3.2 Financiële resultaten

In tabel 6.7 worden de gemiddelde financiële resultaten weergegeven van de gespecialiseerde melkveebedrijven (PR 41) die bij het AMS-boekhoudnet aangesloten zijn. Het arbeidsinkomen per VAK bedraagt gemiddeld in de periode 2001 tot 2003 19.286 of 60% van het vergelijkbaar inkomen (tabel 6.7). Uit deze cijfers komt het zeer goede zuiveljaar 2001 duidelijk tot uiting.

Tabel 6.7: Gemiddelde financiële resultaten van de gespecialiseerde melkveebedrijven, 2001-2003

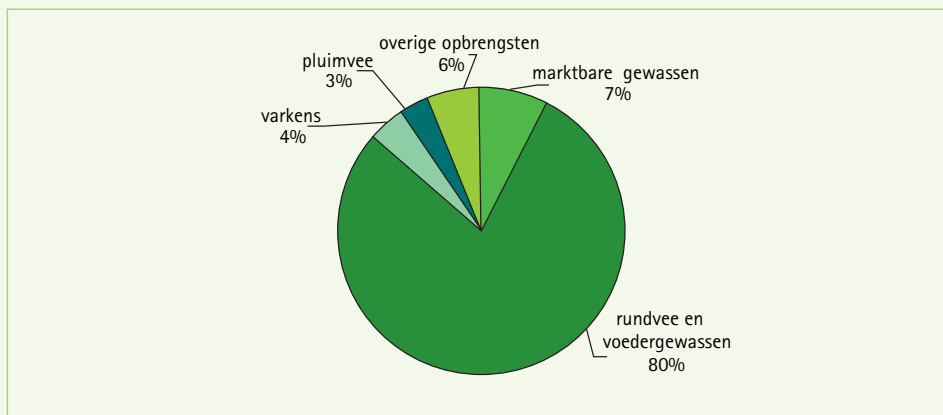
	2001	2002	2003
arbeidsinkomen (euro per ha cultuurgrond)	1.033	760	787
arbeidsinkomen (euro per volwaardige arbeidskracht)	22.965	17.310	17.583

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

De structuur van de opbrengsten wordt weergegeven in figuur 6.10. De opbrengsten uit rundvee en voedergewassen nemen ongeveer 80% voor hun rekening. Er dient wel opgemerkt te worden dat de compensatiesteunbedragen (zoogkoeienpremie,...) in de post overige opbrengsten werden geklasseerd.

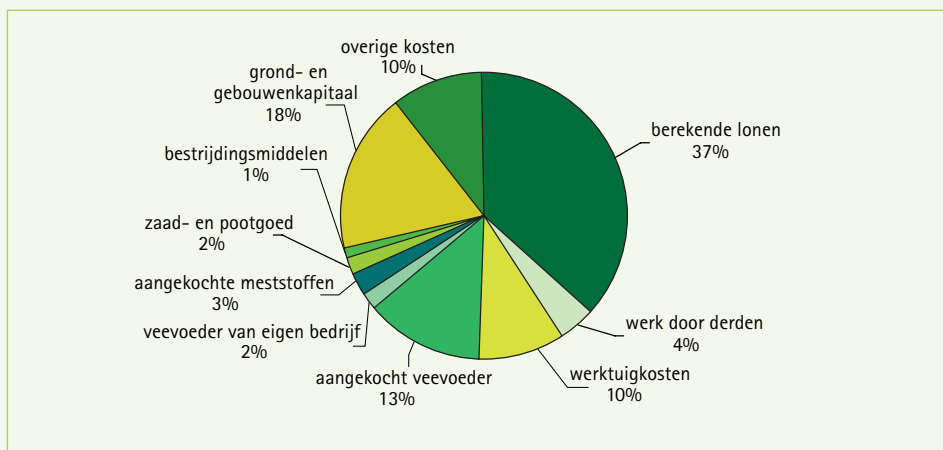
Figuur 6.10: Structuur van de opbrengsten per ha voor de gespecialiseerde melkveebedrijven, 2003

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

De kostenstructuur wordt weergegeven in figuur 6.11. De toegerekende lonen van de familiale arbeidskrachten maken 37% uit van de totale kosten.

Figuur 6.11: Structuur van de kosten per ha voor de gespecialiseerde melkveebedrijven, 2003

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Specifiek voor de melkproductie is het aantal liters per koe en het vetgehalte per liter toegenomen, terwijl de melkprijs daalde ten opzichte van 2001 (tabel 6.8).

Tabel 6.8: Kengetallen over de melkveehouderij, 2001-2003

	2001	2002	2003
liters melk per koe	5.845	6.005	6.207
vetgehalte (g per liter)	43,3	43,5	43,8
prijs melk geleverd aan zuivelfabriek (euro per 100liter)	33,2	30,2	30,2

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

2.4 Specifiek beleid

De Europese marktordening voor de zuivelsector berust op een regeling voor de interne markt en een regeling voor het handelsverkeer met derde landen.

Het handelsverkeer aan de grenzen van de Unie wordt geregeld door een systeem van heffingen bij invoer en restituties bij uitvoer. De interne markt wordt gereguleerd via een systeem van interventieregeling en rechtstreekse betalingen enerzijds en een melkquotasysteem anderzijds. Daarnaast bestaan er nog een aantal bijkomende interne marktregelingen (o.a. steun betaald voor particuliere opslag van bepaalde zuivelproducten, specifieke steun voor de afzet, steun voor schoolmelk), maar deze worden hier buiten beschouwing gelaten.

2.4.1 Melkquotumsysteem

In 1984 werd het melkquotumsysteem ingevoerd. Deze contingentering van de melkproductie was een poging om de omvang van de productie beter af te stellen op de reële vraag naar melk en zuivelproducten. Aan elke lidstaat werd er een nationaal quotum toegekend voor de categorieën "leveringen" en "rechtstreekse verkopen". Deze hoeveelheden werden in België verdeeld op het niveau van de individuele producent.

Op 1 april 2004 beschikte Vlaanderen over een referentiehoeveelheid van 1.967.704 ton, waarvan 1.946.294 ton "leveringen". Dit quotum wordt vanaf 1 april 2006 gedurende 3 opeenvolgende tijdvakken verhoogd met 0,5%.

Indien het nationale quotum voor leveringen of rechtstreekse verkoop overschreden wordt, zijn de producenten die bijgedragen hebben tot deze overschrijding een heffing verschuldigd. De heffing werd vastgesteld op 33,27 euro per 100 kg melk voor de periode 2004/05 (30,91 voor 2005/06, 28,54 voor 2006/07 en 27,83 vanaf 2007/08). Het bedrag van deze heffing moet in principe voldoende zijn om de kosten voor de Gemeenschap voor de afzet van de hoeveelheid melk boven de garantiehoeveelheid te dekken.

Referentiehoeveelheden die binnen een bepaald quotumjaar door sommige producenten niet volledig benut werden, kunnen herverdeeld worden over de producenten die voor het betrokken tijdvak hun referentiehoeveelheid hebben overschreden (franchise). De herverdeling wordt zo toegepast dat iedere producent een gelijke hoeveelheid krijgt, respectievelijk voor leveringen en rechtstreekse verkoop, zonder dat deze hoger kan zijn dan zijn overschrijding. Op de resterende hoeveelheid betaalt de producent dan de volledige heffing.

Aan de toegewezen referentiehoeveelheid leveringen werd er per producent een referentievetgehalte gekoppeld. Wanneer het vetgehalte van de door de producent geleverde melk afwijkt van zijn referentievetgehalte, worden zijn leveringen dienovereenkomstig aangepast.

De reglementering voorziet in de mogelijkheid om referentiehoeveelheden definitief over te dragen tussen producenten volgens twee kanalen: overdrachten via het quotumfonds en de vrije overdrachten.

Het quotumfonds is een in 1996 opgericht "verzamel- en herverdeelsysteem" met een wettelijk vastgestelde prijs van 0,37 euro per liter melk met een correctie in functie van het referentievetgehalte.

Bij de vrije overdrachten kan er maximaal 20.000 liter melkquotum overgedragen worden per ha grond dienstig voor de melkproductie. Deze grondgebonden mobiliteit is beperkt tot overdrachten in cumul binnen familieverwantschap of quotumoverdrachten zonder samenvoeging (eerste installatie). Vanaf het tijdvak 2004/05 is het echter ook mogelijk om quotum in cumul over te dragen tussen niet-eerstegraadsverwanten, onder voorwaarde dat vooraf 40% van het over te laten quotum wordt vrijgemaakt via het quotumfonds. De gewijzigde wetgeving heeft duidelijk zijn effect gehad (tabel 6.9). Het aantal liters dat overgedragen is via het quotumfonds en de vrije overdracht zijn, na een dieptepunt in 2003/04 de laatste jaren gevoelig toegenomen.

Verder kan een producent het gedeelte van zijn quotum, dat hijzelf niet gaat leveren, voor de duur van het tijdvak tijdelijk overdragen aan andere producenten (leasing). Het aantal gehuurde en verhuurde liters is de laatste jaren gevoelig gestegen.

Voor producenten die zowel over een quotum leveringen als over een quotum rechtstreekse verkoop beschikken, bestaat de mogelijkheid om een aanvraag in te dienen om tijdelijk of definitief een gedeeltelijke of volledige omzetting van de ene in de andere referentiehoeveelheid te bekomen (osmose). Er is de laatste jaren een gevoelige daling van de omgezette hoeveelheden. Quotumwijziging via osmose heeft betrekking op een relatief beperkt aantal liters. Enkel de tijdelijke osmose van rechtstreekse verkoop naar leveringen is nog van enige betekenis.

Tabel 6.9: Overzicht van de wijzigingen van quota, 2000/01-2005/06

	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006
<i>quotumfonds</i> ⁽¹⁾						
<u>overlaters aan het quotumfonds</u>						
aantal producenten (aantal)	400	453	415	377	429	756
overgelaten quotum leveringen (miljoen liter)	22,27	27,32	27,27	23,42	23,76	40,78
<u>overnemers uit het quotumfonds</u>						
jonge producenten (aantal)	1.440	1.394	1.253	433	390	850
toegekend quotum leveringen per producent (liter)	7.781	9.872	10.944	10.067 ⁽²⁾	11.184 ⁽²⁾	21.736
andere producenten (aantal)	4.562	4.632	4.472	5.356	4.925	4.154
toegekend quotum leveringen per producent (liter)	2.445	2.952	3.053	3.570	3.958	5.434
<i>mobilititeit</i>						
<u>eerste installatie</u> (aantal dossiers)	214	196	227	202	153	374
totaal overgedragen quotum (miljoen liter)	55,15	48,86	53,01	48,88	78,47	119,16
<u>cumul</u> (aantal dossiers)	27	28	52	62	473	1.044
totaal overgedragen quotum (miljoen liter)	2,48	2,55	7,48	2,8	58,83	72,39
<i>leasing</i>						
<u>verhuurd quotum</u> (miljoen liter)	29,1	33,14	37,94	34,53	51,90	79,83
producenten (aantal)	893	881	927	1.086	1.166	1.052
<u>gehuurd quotum</u> (miljoen liter)	30,34	34,72	37,37	34,53	51,90	79,83
producenten	2.873	3.002	3.229	2.764	2.537	2.185
<i>tijdelijke osmose</i>						
<u>quotum rechtstreekse verkoop -> leveringen</u> (miljoen liter)	15,75	14,40	13,65	11,85	11,53	
<u>quotum leveringen -> rechtstreekse verkoop</u> (miljoen liter)	1,02	1,70	1,56	1,66	2,64	
<i>definitieve osmose</i>						
<u>quotum rechtstreekse verkoop -> leveringen</u> (miljoen liter)	14,55	11,21	7,71	5,12	1,69	1,65
producenten (aantal)	310	237	140	69	63	45
<u>quotum leveringen -> rechtstreekse verkoop</u> (miljoen liter)	0,170	0,160	0,130	0,025	0,240	0,450
producenten (aantal)	15	12	12	3	8	7

(1) via het quotumfonds wordt uitsluitend quotum leveringen herverdeeld. Overgelaten quotum rechtstreekse verkoop wordt eerst via osmose omgezet in quotum leveringen.

(2) gewogen gemiddelde.

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

2.4.2 Interventieregeling

De interventieregeling heeft betrekking op boter en magere melkpoeder. Wanneer de marktprijzen voor boter minder dan 92% van de interventieprijs bedragen gedurende twee opeenvolgende weken kunnen de interventiebureaus onder bepaalde voorwaarden tussen 1 maart en 31 augustus boter aankopen tegen 90% van de interventieprijs. De Europese Commissie kan de interventie schorsen als de totale aangeboden hoeveelheid op Europees niveau in 2004 meer dan 70.000 ton bedragen (60.000 ton in 2005, 50.000 ton in 2006, 40.000 ton in 2007 en meer dan 30.000 ton vanaf 2008).

Ook magere melkpoeder kan onder welbepaalde voorwaarden tussen 1 maart en 31 augustus in interventie worden aangeboden. De Europese Commissie kan de interventie schorsen als het Europees aanbod meer dan 109.000 ton bedraagt.

In het kader van de MTR worden de interventieprijsen neerwaarts bijgesteld. De verlagingen van de ondersteuningsprijzen worden voor de melkproducenten gecompenseerd via directe inkomenssteun. Dit gebeurt onder vorm van een melkpremie en extra betalingen uit een budgettaire enveloppe die de EU jaarlijks ter beschikking stelt van de lidstaten. De premie wordt toegekend op basis van het beschikbaar melkquotum. Vanaf 2005 wordt er een afroaming (modulatie) van deze steun toegepast. Deze bedraagt 3% voor 2005, 4% voor 2006 en 5% vanaf 2007. Vanaf 2006 worden de melkpremie en de extra betalingen in België ontkoppeld.

Tabel 6.10: Melkpremie en extra betalingen, euro per liter

	basispremie	extra betaling	totaal
2004	0,008393	0,003802	0,012195
2005*	0,016797	0,007620	0,024417
2006*	0,025221	0,011399	0,036620

*: zonder rekening te houden met modulatie

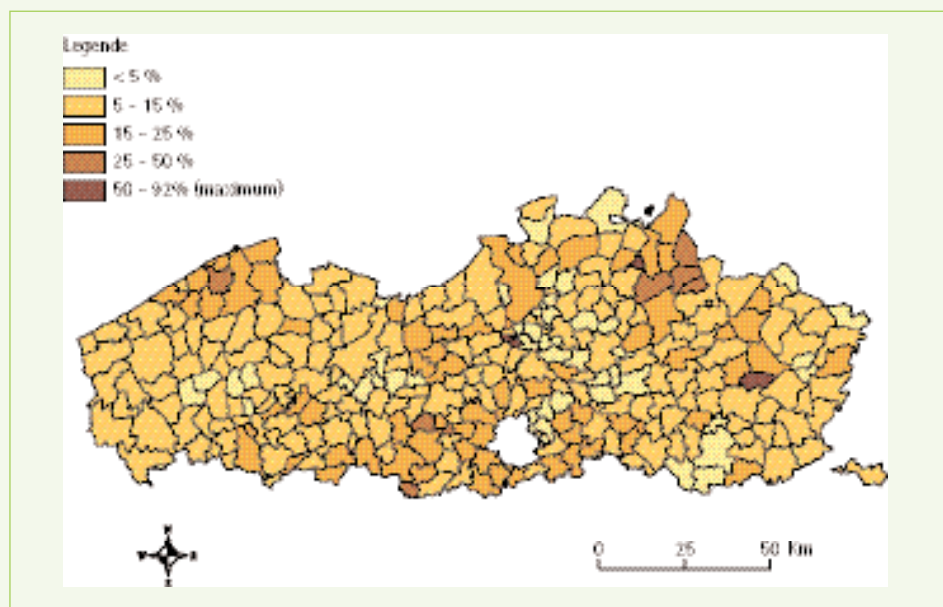
Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

3 Rundvleesproductie

Sinds de invoering van de melkquota en mede door het instellen van een premie ter ondersteuning van de rundvleesproductie, is het houden van vleesvee in Vlaanderen uitgegroeid tot een volwaardige bedrijfstak. De sector is verspreid over gans Vlaanderen, maar de gemeentes waar ze een belangrijke economische plaats inneemt, zijn eerder beperkt en vooral in provincie Antwerpen gelegen (figuur 6.12). Dit is de streek waar de kalvermesterij het sterkst ontwikkeld is.

Figuur 6.12: Belang van de rundvleessector per gemeente, 2004

Bron: eigen berekeningen op basis van BSS

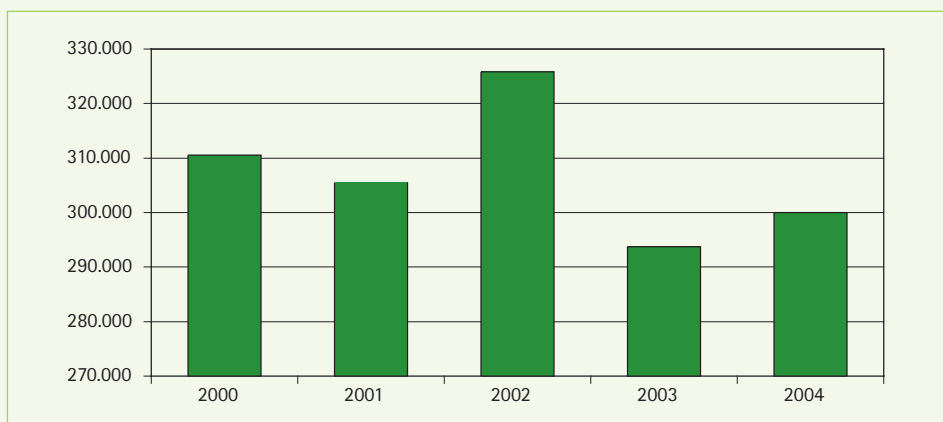

3.1 Productie

3.1.1 Productievolume

In 2004 werden 842.585 runderen geslacht, waarvan 291.886 kalveren. Rekening houdend met de in- en uitvoer van levende dieren, bedraagt de Belgische bruto rundvleesproductie 299.968 ton karkasgewicht. Na een jaar van BSE en MKZ werd er in 2002 uitzonderlijk veel rundvlees verkocht. In 2003 was de productie zeer laag om in 2004 deels te herstellen (figuur 6.13).

Figuur 6.13: Evolutie van de bruto productie rund- en kalfsvlees, België, ton karkasgewicht, 2000-2004

Bron: CLE tot en met 2001, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie vanaf 2002

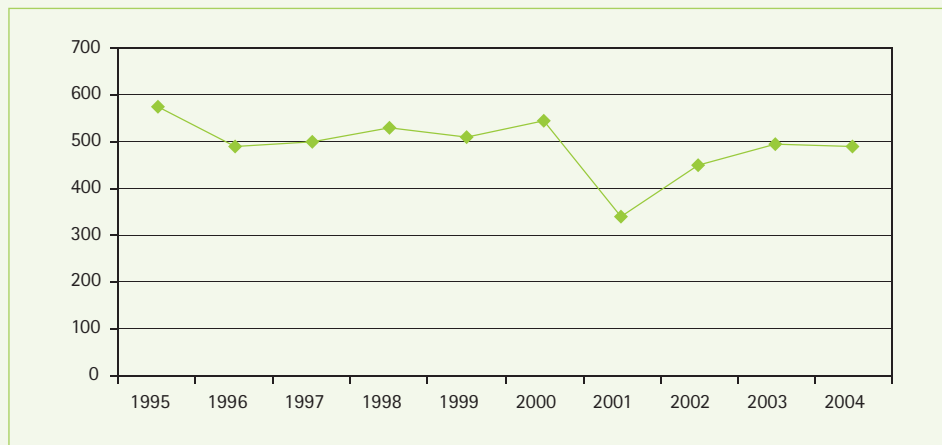
3.1.2 Productiewaarde

De eindproductiewaarde voor rundvlees bedraagt in 2004 491 miljoen euro (voorlopig cijfer), wat 11% van de totale Vlaamse eindproductie uitmaakt en 56% van de nationale waarde voor rundvlees. Na varkensvlees en zuivel, is rundvlees het derde belangrijkste veeteeltproduct.

Na het crisisjaar 2001 is de eindproductie grotendeels hersteld (figuur 6.14). Er dient wel opgemerkt te worden dat de rundveepremies niet opgenomen worden in de eindproductiewaarde.

Figuur 6.14: Evolutie van de eindproductiewaarde van rundvlees, miljoen euro, 1995-2004

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

3.2 Aanwending van de productie

3.2.1 Consumptie

Uit de gegevens inzake gezins aankopen van rundvleesproducten blijkt dat een Vlaming in 2005 gemiddeld 8,4 kg vers rund- en kalfsvlees (excl. mengsels) per persoon aankoopt, wat overeenkomt met een besteding van 86,6 euro. Hiervan is 17% kalfsvlees, zowel wat het aankoopvolume als de besteding betreft. Het verbruik kende vooral in 2001 een opmerkelijke daling omwille van de BSE-perikelen (figuur 6.15).

Figuur 6.15: Thuisverbruik van rund- en kalfsvlees, kg per inwoner, 2000-2005

Bron: GfK Panel Services Benelux, VLAM

3.2.2 Zelfvoorzieningsgraad

De zelfvoorzieningsgraad bedraagt 139 in 2004. Aangezien dit kengetal groter is dan 100, wil dit zeggen dat de nationale productie groter is dan het nationaal verbruik.

3.2.3 Buitenlandse handel

De handelsbalans voor de belangrijkste producten wordt weergegeven in tabel 6.11. Met uitzondering van de licht negatieve balans voor gedroogd en gerookt vlees, overschrijdt de export de import voor alle productcategorieën. De meeste handel gebeurt met landen binnen de EU.

Tabel 6.11: Buitenlandse handel per productcategorie, miljoen euro, België, 2004

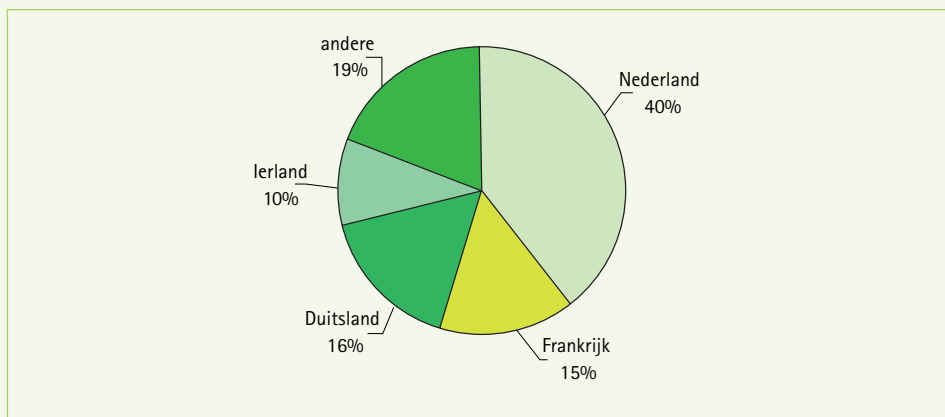
	invoer	uitvoer	saldo
levende runderen	51,2	142,5	91,3
vers rundvlees	138,0	390,5	252,6
gedroogd en gerookt vlees	3,4	1,6	-1,8
bereidingen	25,7	37,9	12,2
totaal	218,2	572,4	354,2
waarvan intra-EU-25	207,2	563,7	356,5

Bron: eigen berekeningen, Eurostat

Onze belangrijkste handelspartners zijn Nederland, Duitsland, Frankrijk en respectievelijk Ierland en Italië voor de in- en uitvoer, wat blijkt uit figuur 6.16.

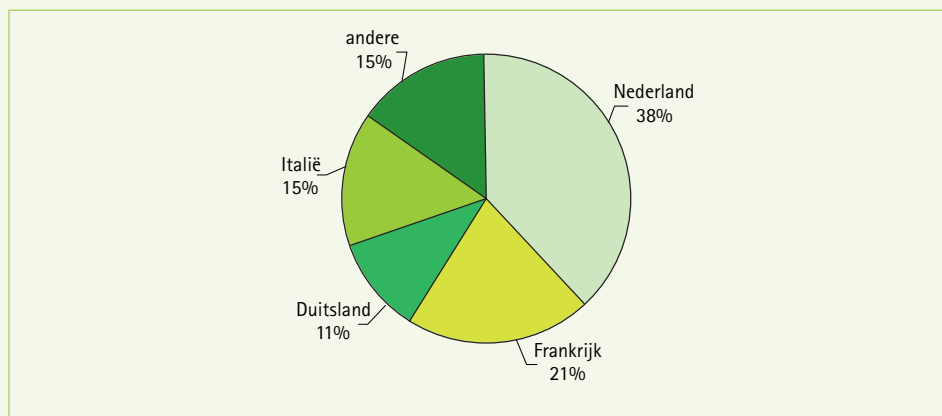
Figuur 6.16: Buitenlandse handel per handelspartner, België, 2004

1. Invoer

2. Uitvoer

Bron: eigen berekeningen, Eurostat

3.3 Rendabiliteit

3.3.1 Prijsevolutie

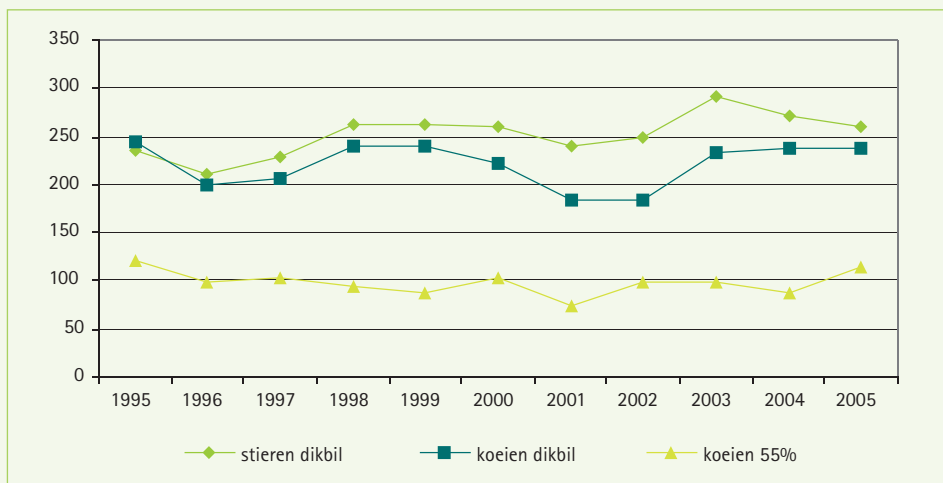
De vleeskalverhouderij is zeer geïntegreerd. Meer dan 90% van de kalverproductie gebeurt onder contract. De contractprijs is minder onderhevig aan marktschommelingen. Bij het volwassen rundvee speelt overwegend het vrije marktmechanisme.

Figuur 6.17 geeft de evolutie weer van de rundveeprijzen voor een aantal kwaliteitscategorieën van runderen. De rundveesector werd in de beschouwde periode enkele malen geconfronteerd met een crisis: BSE in 1996 en 2000/2001, MKZ in 2001. Na het crisisjaar 2001 zijn de prijzen van de beschouwde categorieën de laatste jaren opnieuw op een hoger niveau gesitueerd.

De prijsevolutie is afhankelijk van de kwaliteit. In 2005 vertoonden de dieren van een lagere kwaliteitsklasse een gevoelige prijsstijging als gevolg van een beperkt Europees aanbod, terwijl de dikbilstieren in prijs daalden.

Figuur 6.17: Prijsolutie van de levende dieren, euro per 100 kg, 1995-2005

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

3.3.2 Financiële resultaten

In tabel 6.12 worden de gemiddelde financiële resultaten weergegeven van de gespecialiseerde rundveebedrijven (mestvee (PR 42) en gemengd rundvee (PR 43+71)) die bij het AMS-boekhoudnet aangesloten zijn.

Het arbeidsinkomen per VAK bedraagt gemiddeld in de periode 2001 tot 2003 16.584 of 51% van het vergelijkbaar inkomen. De resultaten van 2003 zijn beter dan deze van 2001 en 2002 door een betere prijsvorming.

Tabel 6.12: Het arbeidsinkomen van de gespecialiseerde rundveebedrijven, 2001-2003

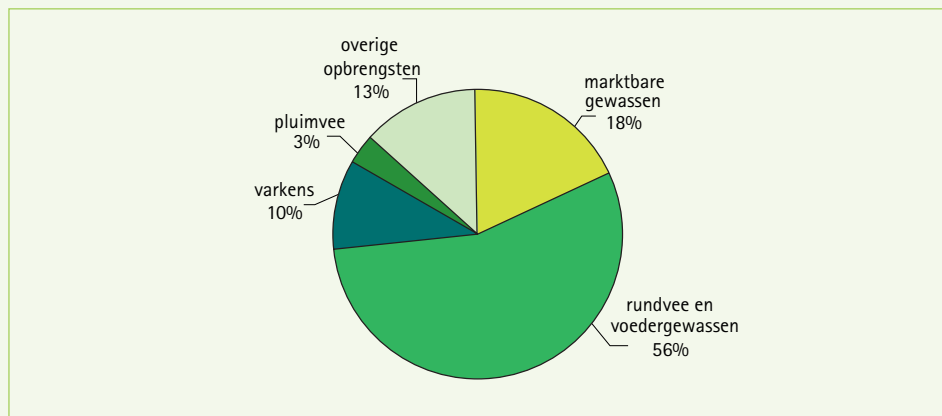
	2001	2002	2003
arbeidsinkomen (euro per ha cultuurgrond)	728	599	777
arbeidsinkomen (euro per volwaardige arbeidskracht)	17.180	14.119	18.458

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

De structuur van de opbrengsten per ha wordt weergegeven in figuur 6.18. De opbrengsten uit rundvee en voedergrassen nemen ongeveer 56% van de totale opbrengsten voor hun rekening. Een niet onbelangrijk deel van de opbrengsten is afkomstig van andere activiteiten op het bedrijf. Er dient wel opgemerkt te worden dat de rundveepremies in de post overige opbrengsten werden geklasseerd.

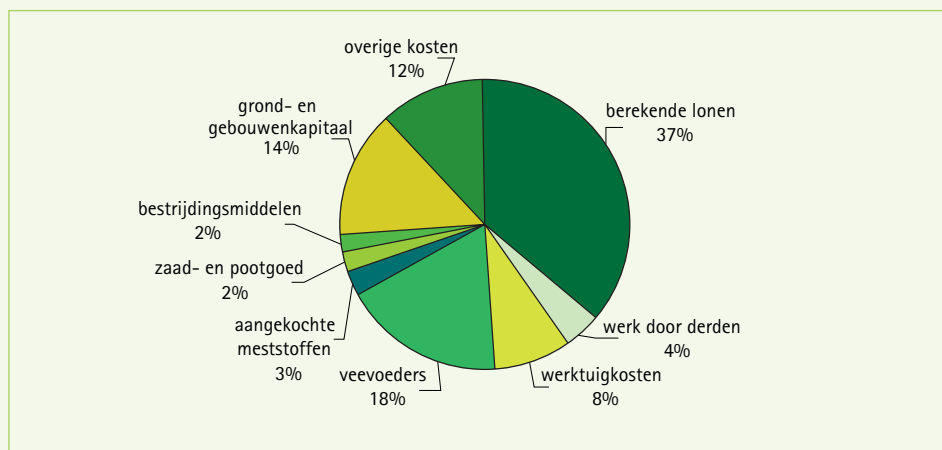
Figuur 6.18: Structuur van de opbrengsten per ha voor de gespecialiseerde rundveebedrijven, 2003

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

De kostenstructuur wordt weergegeven in figuur 6.19. De toegerekende lonen van de familiale arbeidskrachten maken 37% uit van de totale kosten. Enkele andere belangrijke kosten zijn de veevoerders en het grond- en gebouwenkapitaal en de werktuigkosten.

Figuur 6.19: Structuur van de kosten per ha voor de gespecialiseerde rundveebedrijven, 2003

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

3.4 Specifiek beleid

3.4.1 Inkomenssteun

Zoals reeds in het hoofdstuk Landbouwbeleid werd toegelicht, is de directe inkomenssteun grondig gewijzigd met de invoering van de MTR. In de rundvleessector worden vanaf 2005 de premie voor mannelijke runderen, de extensiveringspremie, de slachtpremie runderen en de extra betalingen zoog- en melkkoeien opgenomen in de bedrijfstoeslag. De zoogkoeien- en slachtpremie voor kalveren, worden echter niet ontkoppeld.

De zoogkoeienpremie wordt onder bepaalde voorwaarden toegekend aan producenten, die op hun bedrijf zoogkoeien houden en over premierechten voor zoogkoeien (zoogkoeienquotum) beschikken. Deze quota kunnen op verschillende manieren bekomen worden: via bedrijfsovername, via overdracht tussen landbouwers of via de Vlaamse reserve. De zoogkoeienpremie in 2005 bedraagt maximaal 250 euro per dier zonder rekening te houden met de modulatie.

In het kader van Agenda 2000 werd beslist om een premie bij slachting uit te keren voor vleeskalveren onder bepaalde voorwaarden qua leeftijd van de kalveren en het karkasgewicht. Deze premie kan maximaal 50 euro per dier bedragen zonder rekening te houden met de modulatie.

3.4.2 Afbouw van de veestapel

In het kader van het mestoverschotprobleem werd een decreet tot regeling van de vrijwillige, volledige en definitieve stopzetting van de productie van alle dierlijke mest afkomstig van één of meerdere diersoorten goedgekeurd in 2001. De doelstellingen van dit decreet zijn de afbouw van de veestapel en het bieden van een antwoord op de sociaal-economische problemen, die zich stellen tengevolge van een strenger en consequent doorgevoerd mestbeleid.

Sinds 2003 is deze maatregel van toepassing voor de rundveehouderij. Omdat niet alle beschikbare middelen aangewend werden, werd de maatregel verlengd voor 2004. Het aantal aanvragen in 2004 is echter opmerkelijk lager. In tabel 6.13 worden het aantal aanvragen dat gunstig beslist werd en achteraf door de rundveehouder aanvaard werd en het aantal runderen waarop deze aanvragen betrekking hadden, weergegeven.

Tabel 6.13: Vermindering van de rundveestapel door de opkoopregeling, 2003-2004

	aantal aanvragen	aantal mestkalveren	aantal runderen jonger dan 1 jaar	aantal runderen tussen 1 en 2 jaar	aantal melk- en zoogkoeien	aantal andere runderen
2003	466	13.788	3.352	3.747	5.417	1.853
2004	59	902	681	711	862	372
totaal	525	14.690	4.033	4.458	6.279	2.225

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

3.4.3 Markt- en prijsbeleid

Tegen aanzienlijke prijsdalingen op de interne markt voorziet de Europese marktordening in een stelsel van steun voor particuliere opslag van rundvlees en van interventieaankopen.

Als de Europese marktprijs minder dan 103% van de basisprijs bedraagt, kan worden besloten steun te verlenen voor het invriezen en stockeren van rundvlees, zodat de markt tijdelijk wordt ontlast in een periode van verzadiging. Deze basisprijs bedraagt 2.224 euro per ton voor (mannelijke) karkassen van R3 kwaliteit. Het opgeslagen rundvlees wordt dan op de markt gebracht in een periode dat er minder beschikbaar is of er worden loten gevormd met het oog op latere uitvoer. De laatste jaren is er geen gebruik meer gemaakt van dit instrument.

De EU kan ook vlees uit de markt nemen door openbare interventieaankopen. Hiervoor moet de marktprijs in een lidstaat gedurende minstens 2 opeenvolgende weken onder de interventieprijs dalen. De interventieprijs bedraagt sinds 1 juli 2002 1.560 euro per ton. Dit niveau is dermate laag dat deze interventie enkel nog als vangnet bij extreme crisissen kan beschouwd worden. Zij is bijgevolg nog niet toegepast. Er zijn ook geen interventievoorraden meer uit het verleden.

Om ook bij een hoog intern prijspeil de deelneming van de EU-landen aan de internationale handel mogelijk te maken, voorziet de marktordening dat het prijsverschil met de wereldmarkt (deels) wordt gecompenseerd door de toekenning van restituties (uitvoersubsidies). Sinds november 2000 waren de meeste rundvleesrestituties ongewijzigd gebleven, maar in de loop van 2005 is daar verandering in gekomen. De bedragen zijn eerst met 10% en vervolgens met 20% verminderd, een aantal bestemmingen zijn opgeheven en eind 2005 werden de restituties voor levend slachtvee zelfs volledig geschrapt.

Alle in- en uitvoer wordt beheerd via een stelsel van in- en uitvoercertificaten. Voor diverse preferentiële invoercontingenten is in een systeem van deelnamerechten voorzien.

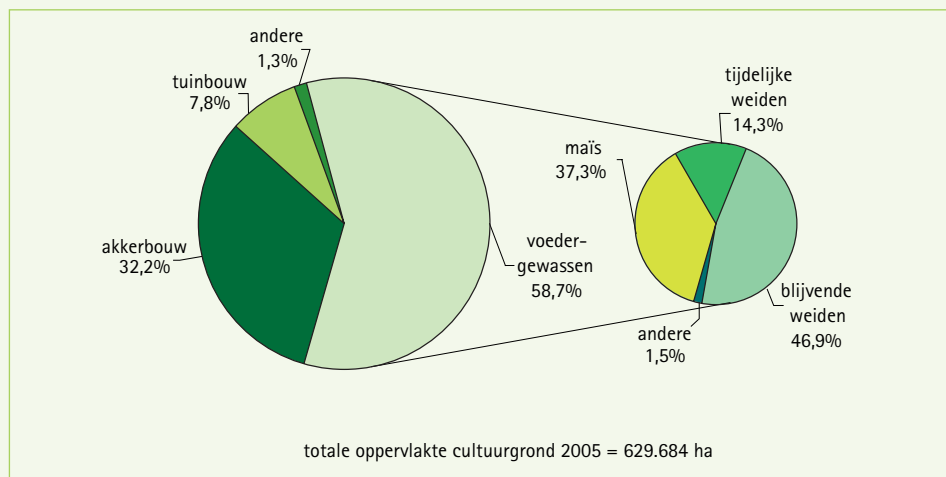
In België worden de hoger genoemde taken opgenomen door het Belgisch Interventie- en Restitutiebureau (BIRB).

4 Voedergewassen

De voedergewassen nemen 60% in van de totale oppervlakte cultuurgrond (figuur 6.20) en hebben hoofdzakelijk betrekking op weiden en maïs.

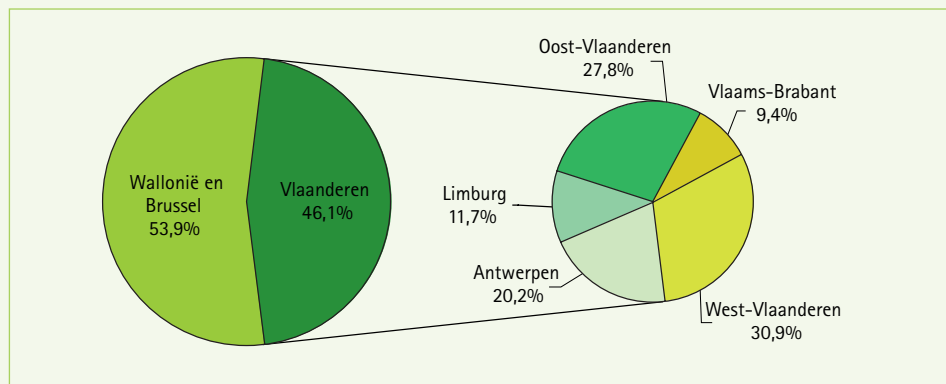
Figuur 6.20: Indeling van de oppervlakte cultuurgrond, 2005

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

De voederteelten zijn vooral terug te vinden op de rundveebedrijven, zodat de verdeling per provincie te vergelijken is met deze van de runderen (figuur 6.21).

Figuur 6.21: Verdeling van het areaal voedergewassen over de gewesten en provincies, 2005

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

In navolging van de inkrimping van de veestapel is het areaal voedergewassen gedaald. De daling is echter uitsluitend toe te wijzen aan grasland, terwijl de maïsteelt uitbreidt (tabel 6.14).

Tabel 6.14: Evolutie van het areaal voedergewassen, ha, 1995-2005

	1995	2005	% verandering
voedermaïs (excl. droog geoogste korrelmaïs)	124.694	137.898	11%
grasland	243.598	226.314	-7%
<i>tijdelijk grasland</i>	<i>56.809</i>	<i>52.968</i>	<i>-7%</i>
<i>blijvend grasland</i>	<i>186.789</i>	<i>173.346</i>	<i>-7%</i>
totaal voedergewassen	378.821	369.881	-2%

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

De voedermaïs wordt voor ruim 77% gehakseld, bestemd als ruwvoeder voor het vee. De resterende 23% wordt gedorst (corn cob mix,...) om als krachtvoederbron te dienen. Vooral deze laatste vorm zit in de lift. Door een ruwvoederoverschot op de veebedrijven is er een groeiende aandacht voor het zelf telen van krachtvoeder, zowel in de varkens- als in de rundveehouderij.

Wat het grasland betreft, moet de landbouwer vanaf 2005 in het kader van de MTR voldoen aan een aantal specifieke premievoorwaarden om Europese steun te krijgen. Eén van de vereisten is dat de totale oppervlakte blijvend grasland in Vlaanderen behouden moet blijven op het niveau van 2003. In de toekomst zal dus het areaal blijvend grasland stabiliseren.

De varkenssector

De varkenshouderij is economisch een zeer belangrijke bedrijfstak binnen de Vlaamse land- en tuinbouw en kan opgedeeld worden in twee oriëntaties: opfok en vleesproductie. Het verzamelde cijfermateriaal laat niet toe om een duidelijk onderscheid te maken tussen beide oriëntaties. Daarom wordt in dit hoofdstuk enkel een globale analyse gemaakt met, voor een aantal indicatoren, een aparte toelichting voor de zeughouderij.

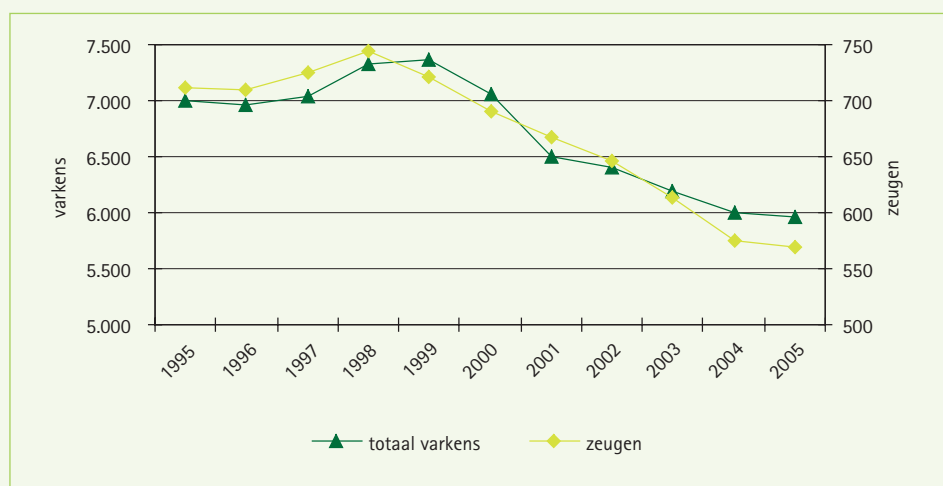
1 Structuur

1.1 Veestapel

Volgens de meitelling 2005 waren er 5.952.518 varkens: 1.607.322 biggen tot 20 kg, 1.203.425 varkens van 20 tot 50 kg, 2.563.978 vleesvarkens (vanaf 50 kg en inclusief reforme beren en zeugen) en 577.793 fokvarkens vanaf 50 kg.

Het aantal varkens in Vlaanderen bereikte in 1999 een hoogtepunt (7.371.688 stuks). Hierna is de varkensstapel in volume blijven afnemen om in 2004 voor het eerst sinds vijftien jaar onder 6 miljoen te komen (figuur 7.1). De zeugenstapel vertoont een gelijklopende evolutie, maar het hoogtepunt werd bereikt in 1998. De afname van de varkensstapel werd mede beleidsmatig gestimuleerd door het milieubeleid (de opkoopregeling...).

Figuur 7.1: Evolutie van de varkensstapel, 1.000 stuks, 1995-2005

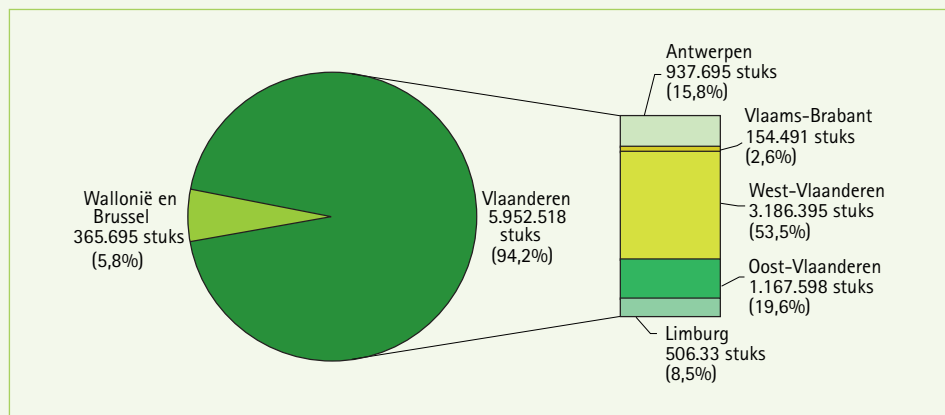

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Vlaanderen neemt ongeveer 94% in van de nationale varkensstapel. Per provincie beschouwd, beschikt West-Vlaanderen veruit over het grootste aantal varkens, gevolgd door Oost-Vlaanderen en Antwerpen (figuur 7.2).

Figuur 7.2: Verdeling van de varkensstapel over de gewesten en provincies, 2005

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

1.2 Productie-eenheden

1.2.1 Aantal bedrijven

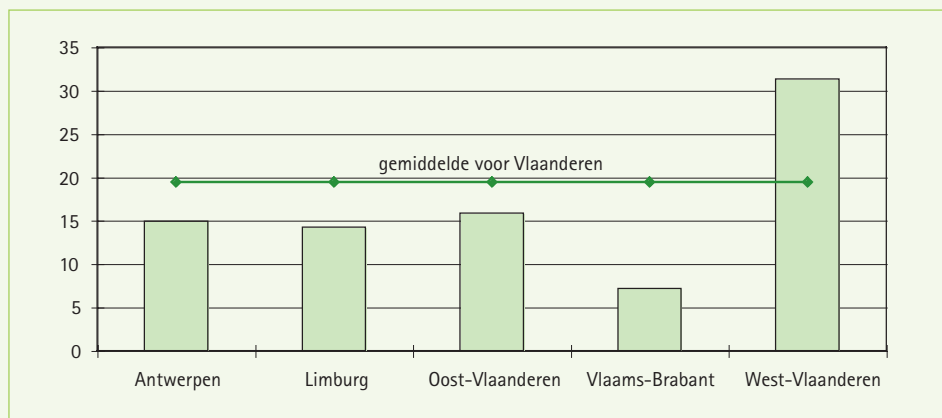
In 2004 zijn ruim 7% van de Vlaamse landbouwbedrijven gespecialiseerde varkensbedrijven (2.585 bedrijven). Ruim 46% hiervan is gelokaliseerd in West-Vlaanderen, terwijl de provincies Antwerpen en Oost-Vlaanderen beiden verantwoordelijk zijn voor 20%.

Het aantal varkenshouders is echter veel groter. Zo telde men in mei 2005 6.683 ondernemingen met varkens. Van het totaal aantal landbouwbedrijven zijn er 19% met varkens en 13% met zeugen (figuur 7.3). Dit percentage is het hoogst in West-Vlaanderen en het laagst in Vlaams-Brabant.

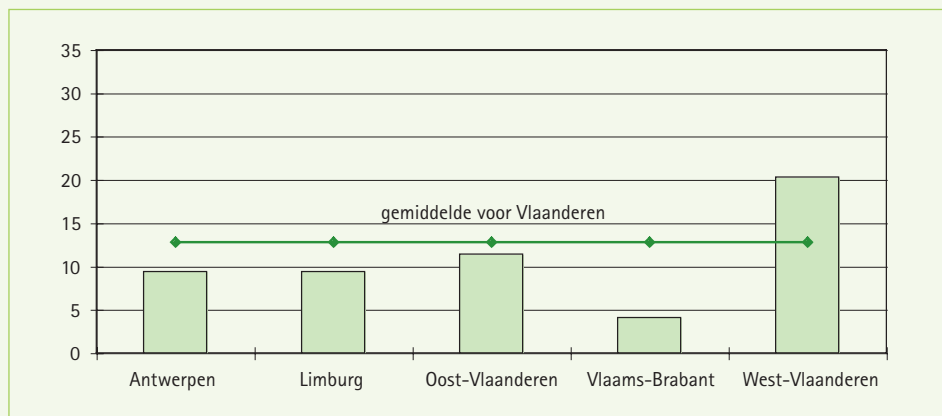

Figuur 7.3: Aandeel bedrijven met varkens in het totaal aantal landbouwbedrijven per provincie, %, 2005

1. Totaal varkens

2. Zeugen

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

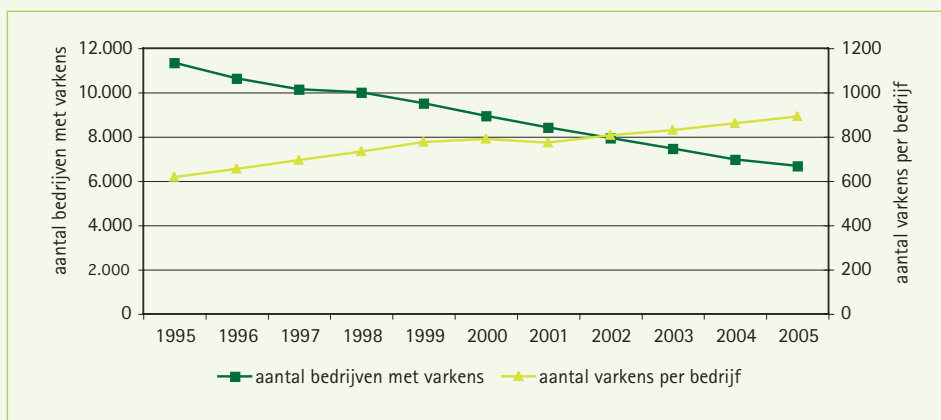
Het aantal varkenshouders vertoont de laatste 10 jaar een sterk dalende tendens (-41% t.o.v. 1995) (figuur 7.4).

1.2.2 Bedrijfs grootte

Daar het totaal aantal varkens minder sterk gedaald is dan het aantal bedrijven, is het gemiddeld aantal varkens per onderneming gevoelig gestegen tot 891 in 2005 (+44% t.o.v. 1995) (figuur 7.4).

Figuur 7.4: Evolutie van het aantal bedrijven met varkens en het gemiddeld aantal varkens per bedrijf, 1995-2005

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Een indeling per grootteklasse leert dat er veel relatief kleine bedrijven zijn, maar dat de meeste dieren zich bevinden op de grotere bedrijven (tabel 7.1). De varkens zitten sterk geconcentreerd op de grote bedrijven: 45% van de dieren wordt gehouden op bedrijven met 1.500 dieren en meer.

Tabel 7.1: Indeling van de bedrijven per grootteklasse, 2005

1. Totaal varkens

aantal dieren per bedrijf	% bedrijven	% dieren
1 tot 249	22,9%	2,6%
250 tot 499	16,6%	6,9%
500 tot 749	13,1%	9,1%
750 tot 999	12,4%	12,1%
1.000 tot 1.499	17,4%	23,9%
1.500 tot 1.999	8,7%	16,8%
2.000 tot 2.499	4,7%	11,7%
2.500 en meer	4,2%	16,9%
geheel van de bedrijven	100%	100%

2. Zeugen

aantal dieren per bedrijf	% bedrijven	% dieren
1 tot 49	19,8%	3,4 %
50 tot 99	25,0 %	14,9 %
100 tot 149	23,4 %	21,9 %
150 tot 199	14,6 %	19,6 %
200 tot 249	8,5 %	14,4 %
250 en meer	8,7%	25,8%
geheel van de bedrijven	100%	100%

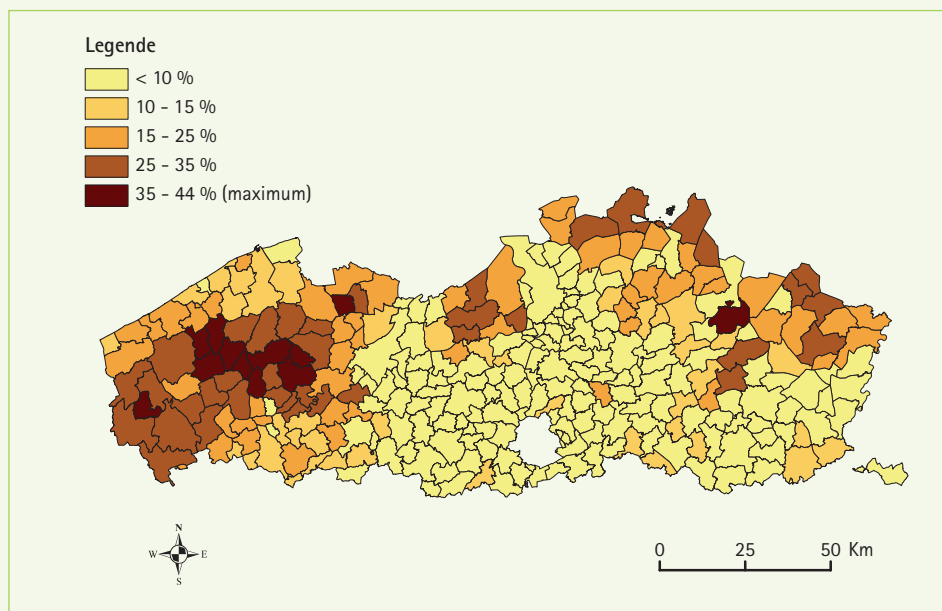
Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Wat de opfok betreft, worden er in 2005 op 4.401 bedrijven zeugen gehouden, met gemiddeld 129 zeugen per bedrijf. Eén vierde van de zeugen zijn terug te vinden op bedrijven met minstens 250 zeugen.

1.3 Economisch belang voor de gemeenten

De gemeentes waar de varkenshouderij een belangrijke plaats inneemt, zijn in eerste plaats gesitueerd in West-Vlaanderen met een aansluitend deel in Oost-Vlaanderen en in mindere mate in het noorden van Antwerpen en Limburg (figuur 7.5). De varkensteelt is sterk geconcentreerd met de voordelen (infrastructuur, knowhow) en de nadelen (milieu, sanitair) als gevolg.

Figuur 7.5: Belang van de varkenssector per gemeente, 2004

Bron: eigen berekeningen op basis van BSS

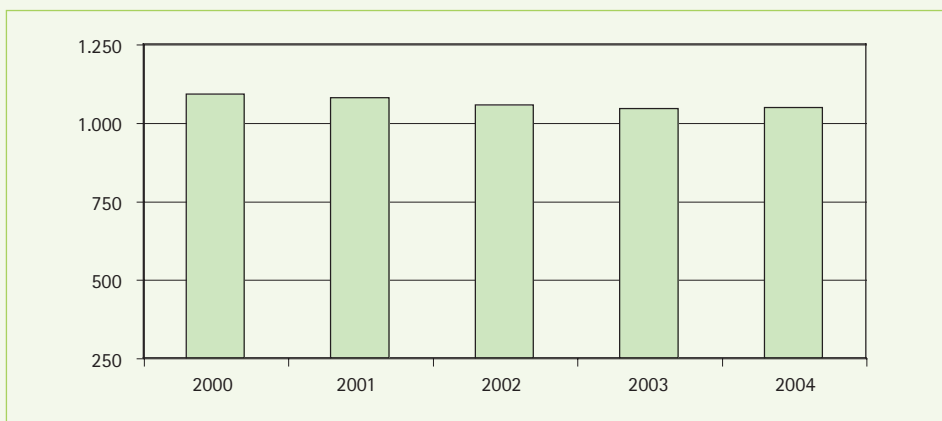

2 Productie

2.1 Productievolume

In 2004 werden in België 11,1 miljoen varkens geslacht. Rekening houdend met de in- en uitvoer van levende dieren en de thuisslachtingen, betekent dit een bruto binnenlandse productie van 1.046.620 ton karkasgewicht. De productie vertoont tussen 2000 en 2003 een licht dalende tendens (figuur 7.6).

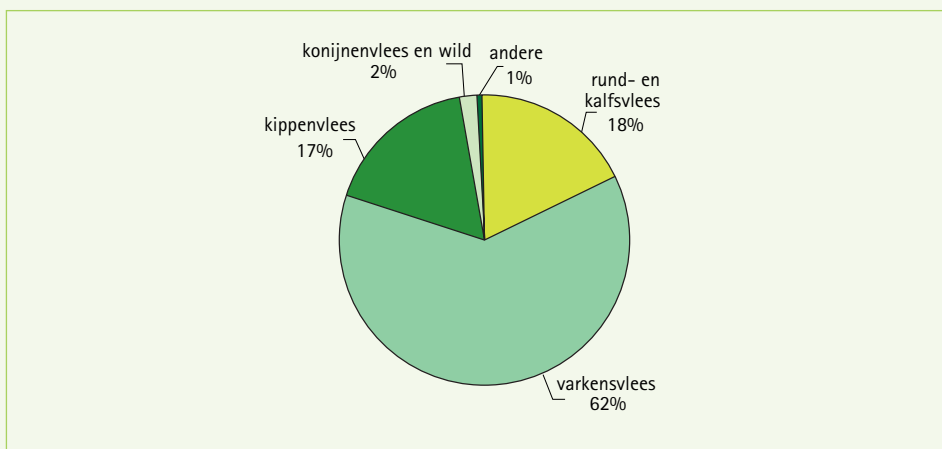
Figuur 7.6: Evolutie van de bruto productie, 1.000 ton karkasgewicht, België, 2000-2004

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Varkensvlees vertegenwoordigt ongeveer 62% van de totale Belgische vleesproductie (figuur 7.7).

Figuur 7.7: Verdeling van de bruto vleesproductie per vleessoort, België, 2004

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

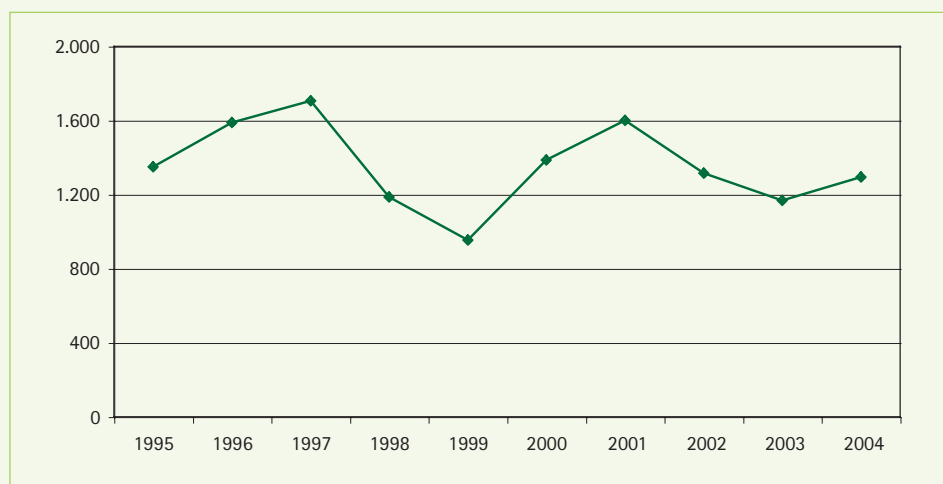

2.2 Productiewaarde

De eindproductiewaarde van de Vlaamse varkenssector bedraagt ongeveer 1.295 miljoen euro (voorlopig cijfer 2004), wat 48% uitmaakt van de waarde van de volledige veeteeltsector en 29% van de waarde van de ganse land- en tuinbouw. De varkenssector is hiermee de belangrijkste sector.

Uit de evolutie (figuur 7.8) blijkt dat de afgelopen 10 jaar de hoogste waarden werden genoteerd in 1997 en de laagste in 1999, de jaren waar respectievelijk zeer hoge en zeer lage prijzen werden genoteerd.

Figuur 7.8: Evolutie van de productiewaarde van varkens, miljoen euro, 1995-2004

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Vlaanderen heeft een aandeel van 94% in de nationale eindproductiewaarde van de varkenssector.

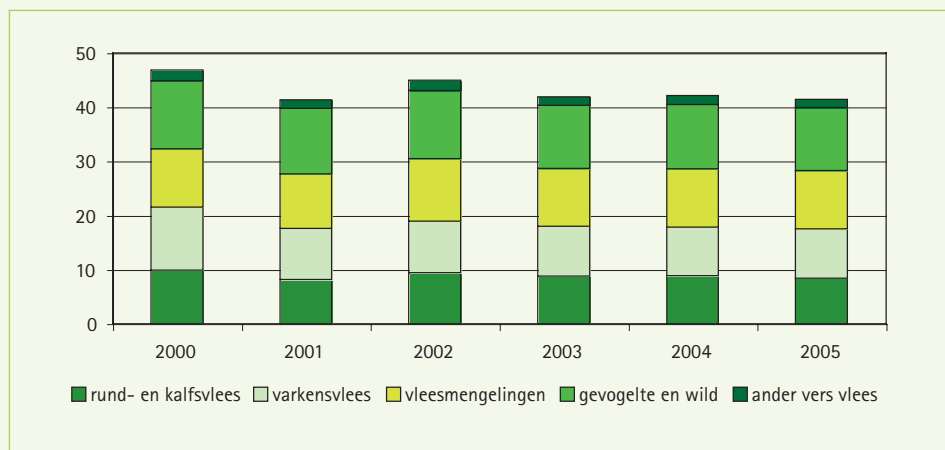

3 Aanwending van de productie

3.1 Consumptie

Het thuisverbruik van vers varkensvlees is ten opzichte van 2000 kleiner, maar stabiliseert zich de laatste jaren (figuur 7.9). Varkensvlees blijft een belangrijke plaats innemen in de totale aangekochte hoeveelheid vers vlees. Van de 41,3 kg vers vlees die in 2005 per inwoner werd aangekocht, is ongeveer 22% zuiver varkensvlees. In geldwaarde uitgedrukt komt dit neer op 325 euro vers vlees per inwoner, waarvan 19% zuiver varkensvlees. Veel varkensvlees wordt echter ook aangekocht onder vorm van vleesmengelingen (gemengd gehakt, worst, pitta/gyros, brochettes,...).

Figuur 7.9: Evolutie van de aankoop van vers vlees, kg per inwoner, 2000-2005

Bron: GfK Panel Services Benelux, VLAM

3.2 Zelfvoorzieningsgraad

De zelfvoorzieningsgraad voor varkensvlees bedraagt 201% in 2004. Dit betekent dat de nationale productie dubbel zo groot is dan de nationale behoefte, zodat deze sector zeer exportgericht is.

3.3 Buitenlandse handel

De handelsbalans voor enkele belangrijke varkensproducten wordt weergegeven in tabel 7.2. Met uitzondering van de licht negatieve handelsbalans voor de levende varkens, vertonen alle producten een duidelijk positieve balans.

Tabel 7.2: Buitenlandse handel in varkensproducten, miljoen euro, België, 2004

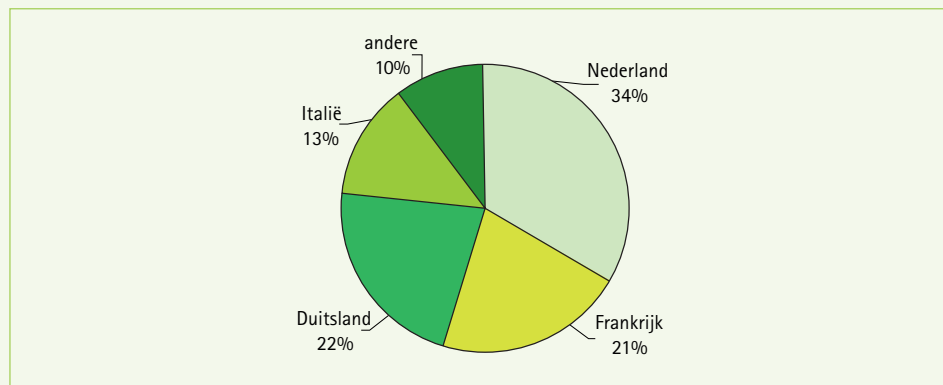
	invoer	uitvoer	saldo
levende varkens	69,6	53,5	-16,2
vers varkensvlees	116,3	1.040,2	923,9
gedroogd en gerookt vlees	70,0	109,3	39,3
bereidingen	70,5	169,6	99,1
totaal	326,5	1.372,6	1.046,1
waarvan intra-EU-25	326,4	1.278,1	951,7

Bron: eigen berekeningen, Eurostat

De meeste handel gebeurt met landen binnen de Europese Unie. Onze belangrijkste handelspartners zijn Nederland, Duitsland, Frankrijk en Italië, wat blijkt uit figuur 7.10.

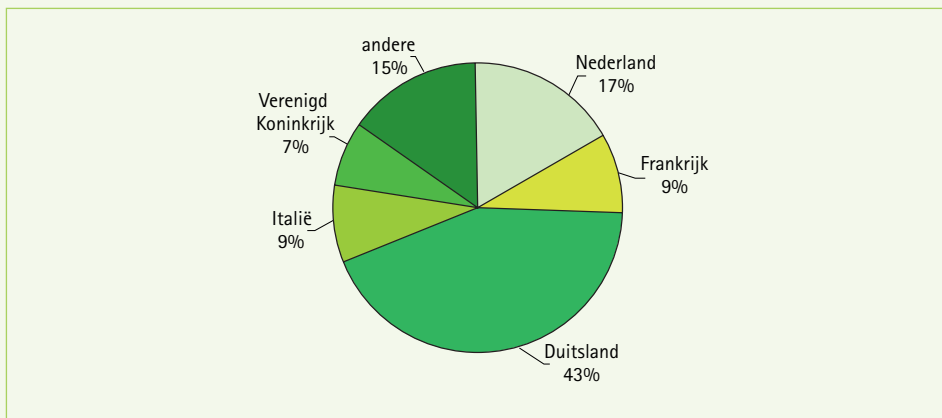
Figuur 7.10: Buitenlandse handel per handelspartner, België, 2004

1. Invoer

2. Uitvoer

Bron: eigen berekeningen, Eurostat

4 Rendabiliteit

4.1 Prijsevolutie

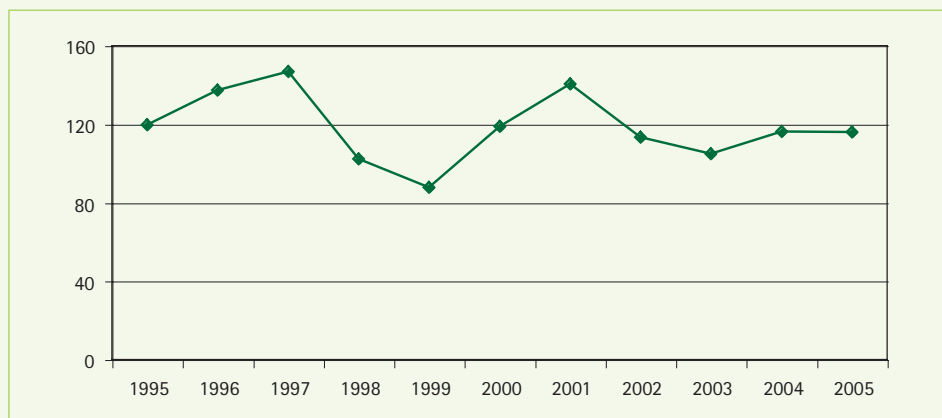
In de varkenssector is het cyclische prijspatroon eind jaren negentig sterk verstoord (figuur 7.11). De hoge prijzen die in 1996 en 1997 bereikt werden, onder andere als gevolg van de uitbraak van de varkenskoorts in Nederland en BSE bij de runderen, worden na een productieherstel- en toename gevolgd door een sterke prijsdaling in 1998.

Door de dioxinecrisis in 1999 bereikten de prijzen een dieptepunt. In 2000 en 2001 zijn de prijzen tijdelijk gunstiger door een inkrimping van het Europese varkensvlees-aanbod. Vanaf eind 2000 profiteerde de sector van de problemen op de rundveemarkt. Door de BSE- affaire nam de consumptie van rundvlees af in een aantal lidstaten en dit deels ten voordele van de varkensvleesconsumptie.

Daarna nam de rundvleesconsumptie terug toe en daalden de prijzen van varkensvlees tot 2003. In 2004 herstelde de prijs opnieuw door een goede Europese export. In 2005 stabiliseerde de prijs door een toegenomen concurrentie op de internationale markt.

Figuur 7.11: Evolutie van de gemiddelde prijzen voor vleesvarkens, euro per 100 kg, België, 1995-2005

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Om de prijsschommelingen op te vangen, werken vele producenten met contracten. Volgens de Vereniging voor Varkenshouders gaat het in Vlaanderen om 20% van de varkens.

4.2 Financiële resultaten

In tabel 7.3 worden de gemiddelde financiële resultaten weergegeven van de gespecialiseerde varkensbedrijven (PR 501) die bij het AMS-boekhoudnet aangesloten zijn. Het arbeidsinkomen per VAK varieert zeer sterk van jaar tot jaar en bedraagt gemiddeld in de periode 2001 tot 2003 26.310 euro of 81% van het vergelijkbaar inkomen.

Tabel 7.3: Gemiddelde financiële resultaten van de gespecialiseerde varkensbedrijven, 2001-2003

	2001	2002	2003
arbeidsinkomen (euro per VAK)	49.884	17.622	11.425

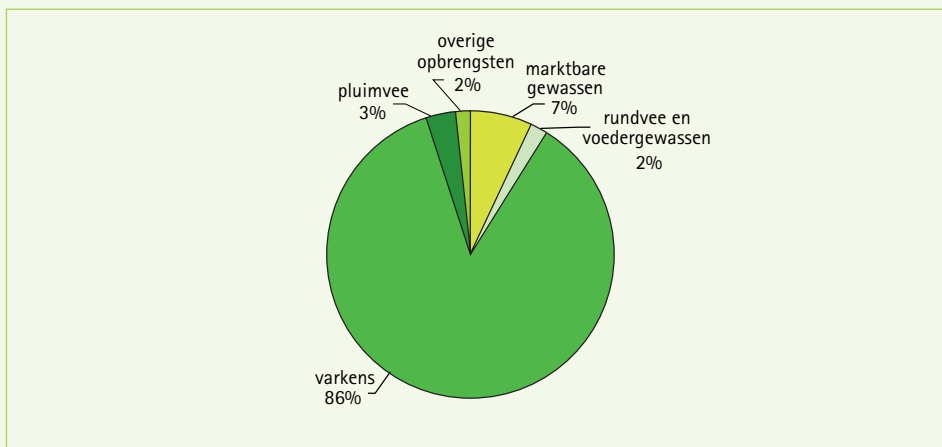
Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Het bruto saldo van de varkens daalde van 109 euro per omgerekend varken in 2001 naar 63 en 52 euro in 2002 en 2003.

Uit een indeling van de opbrengsten (figuur 7.12) blijkt dat 86% van de opbrengsten afkomstig zijn van de varkens, wat wijst op een zeer sterke specialisatiegraad.

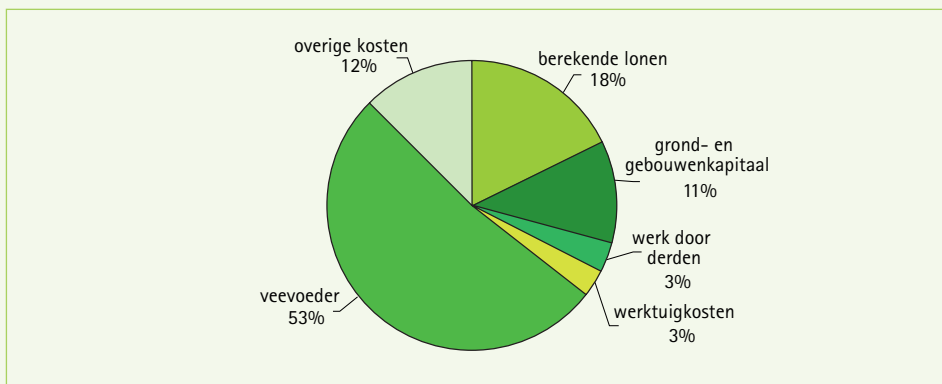
Figuur 7.12: Structuur van de opbrengsten per VAK voor de gespecialiseerde varkensbedrijven, 2003

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Wat de kosten betreft, vertegenwoordigen de veevoerders het grootste aandeel, wat blijkt uit figuur 7.13.

Figuur 7.13: Structuur van de kosten per VAK voor de gespecialiseerde varkensbedrijven, 2003

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

5 Specifiek beleid

Er bestaat een gemeenschappelijke marktordening voor varkensvlees, doch deze is minder uitgebouwd dan in andere sectoren. Voor varkensvlees is het belangrijkste instrument voor de interne markt de particuliere opslag. Er kan besloten worden tot mogelijkheid van particuliere opslag wanneer de communautaire prijs, gewogen aan de hand van coëfficiënten die de relatieve omvang van de varkensstapel van elke lidstaat uitdrukken, lager is dan 103% van de basisprijs. De basisprijs heeft betrekking op geslachte varkens van standaardkwaliteit en bedraagt momenteel 1.509,39 euro per ton.

Verder voorziet de marktordening in een regeling voor het handelsverkeer met derde landen, maar deze wordt hier buiten beschouwing gelaten.

Naast de gemeenschappelijke marktordening werd in het kader van het mestbeleid in 2001 het Stopzittingsdecreet van toepassing. Sinds 2001 werd aan de Vlaamse varkenshouders de kans gegeven met behulp van een opkoopregeling volledig en definitief te stoppen met de varkensproductie.

In tabel 7.4 wordt de evolutie weergegeven van het aantal aanvragen dat gunstig beslist werd en achteraf door de varkenshouder aanvaard werd en van het aantal varkens waarop deze aanvragen betrekking hadden.

Tabel 7.4: Vermindering van het aantal varkensplaatsen door de opkoopregeling, 2001-2004

	aantal aanvragen	aantal zeugen	aantal vleesvarkens
2001	748	17.397	221.295
2002	205	9.739	38.421
2003	230	12.630	76.670
2004	59	2.395	7.954
totaal	1.242	42.161	344.340

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

De pluimveesector

De pluimveesector kan ingedeeld worden in drie activiteiten: vermeerdering, productie van consumptie-eieren en vleesproductie. Daar de verzamelde statistieken niet altijd een duidelijk onderscheid maken tussen de productie van consumptie- en broedeieren, wordt in dit hoofdstuk de legsector in zijn geheel beschouwd. Wat de vleesproductie betreft, wordt de analyse vooral toegespitst op de productie van kippenvlees.

1 Structuur

1.1 Veestapel

In mei 2005 zijn er in totaal 30,4 miljoen stuks pluimvee, waarvan 58% braadkippen en 38% leghennen (tabel 8.1).

Tabel 8.1: Verdeling van de pluimveestapel, 1.000 stuks, 2005

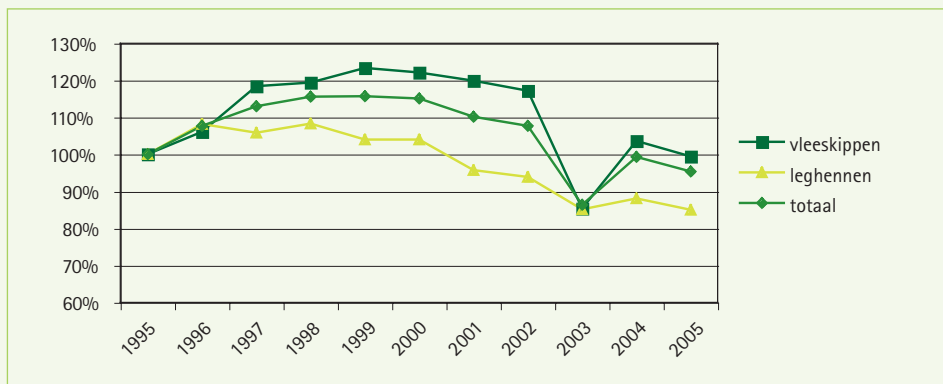
	2005
leghennen (incl. poeljen)	11.605
<i>leghennen van consumptie-eieren</i>	<i>7.301</i>
<i>leghennen van broedeieren</i>	<i>1.360</i>
<i>poeljen</i>	<i>2.944</i>
vleeskippen	17.633
ander pluimvee	1.148
totaal	30.386

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

De pluimveestapel vertoont, na een continue stijging eind jaren negentig, de laatste jaren een dalende tendens (figuur 8.1). De uitzonderlijk lage waarde in 2003 is te wijten aan de extra leegstand door de maatregelen tegen de vogelpest.

Figuur 8.1: Evolutie van de pluimveestapel, index: 1995 = 100%, 1995-2005

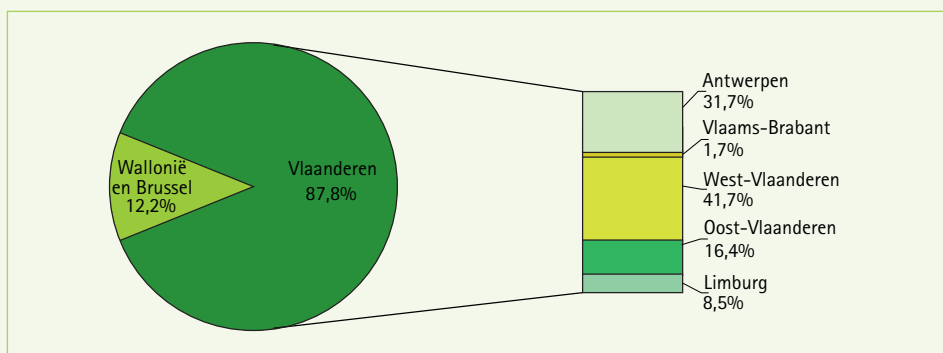

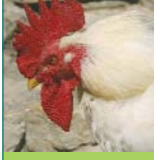
Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

De pluimveesector is vooral een Vlaamse aangelegenheid, met West-Vlaanderen en Antwerpen als koplopers (figuur 8.2).

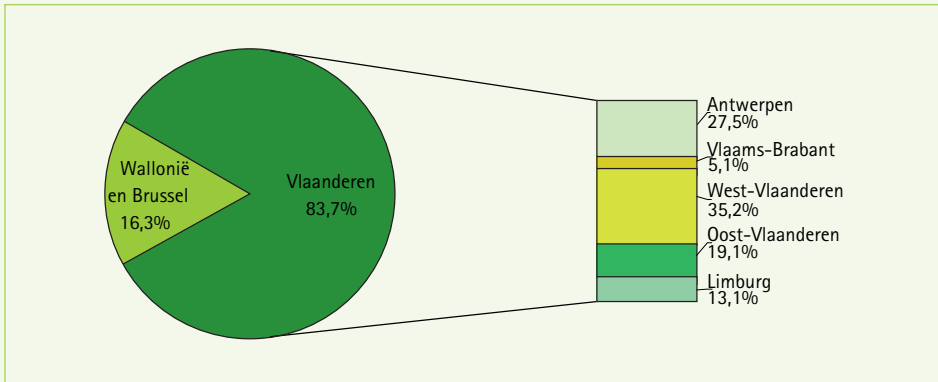
Figuur 8.2: Verdeling van de pluimveestapel over de gewesten en provincies, 2005

1. Leghennen

2. Vleeskippen

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

1.2 Productie-eenheden

1.2.1 Aantal bedrijven

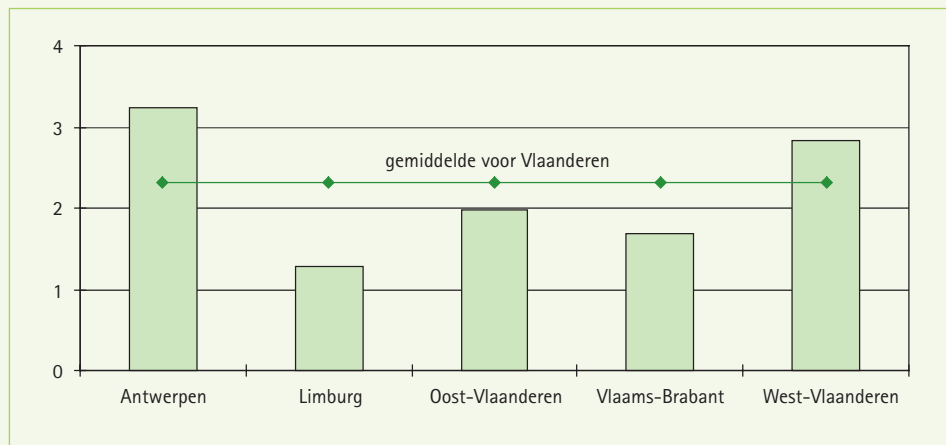
Slechts 1% van de landbouwbedrijven, namelijk 360, is gespecialiseerd in pluimvee. Het aantal pluimveehouders is echter veel groter. Veel bedrijven huisvesten slechts een paar stuks pluimvee. Daarom worden voor de statistieken aangaande het aantal en de grootte, enkel de ondernemingen met minstens 20 leghennen of vleeskippen in aanmerking genomen.

De pluimveesector telt ongeveer 800 ondernemingen met leghennen en 700 met braadkippen of respectievelijk 2,3% en 2% van het totaal aantal landbouwbedrijven. Dit percentage is het hoogst in Antwerpen en West-Vlaanderen (figuur 8.3).

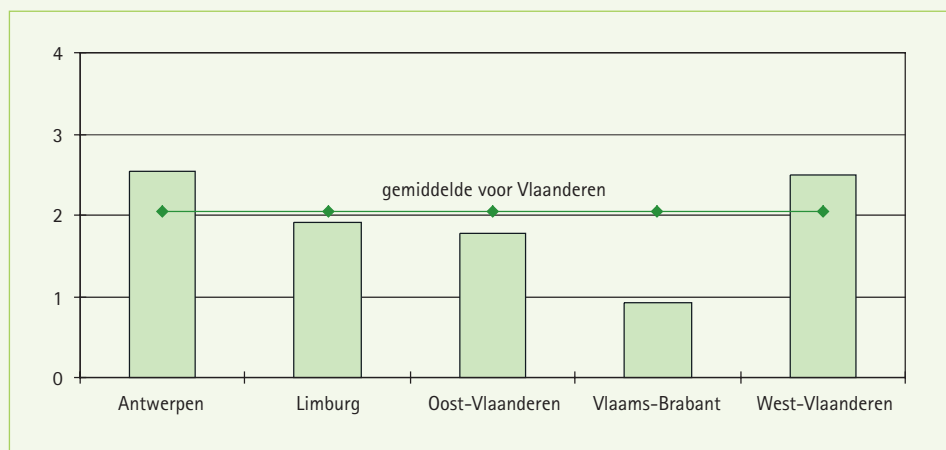

Figuur 8.3: Aandeel pluimveehouders in het totaal aantal landbouwbedrijven per provincie, %, 2005

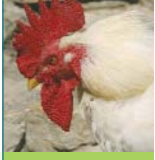
1. Bedrijven met leghennen

2. Bedrijven met vleeskippen

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

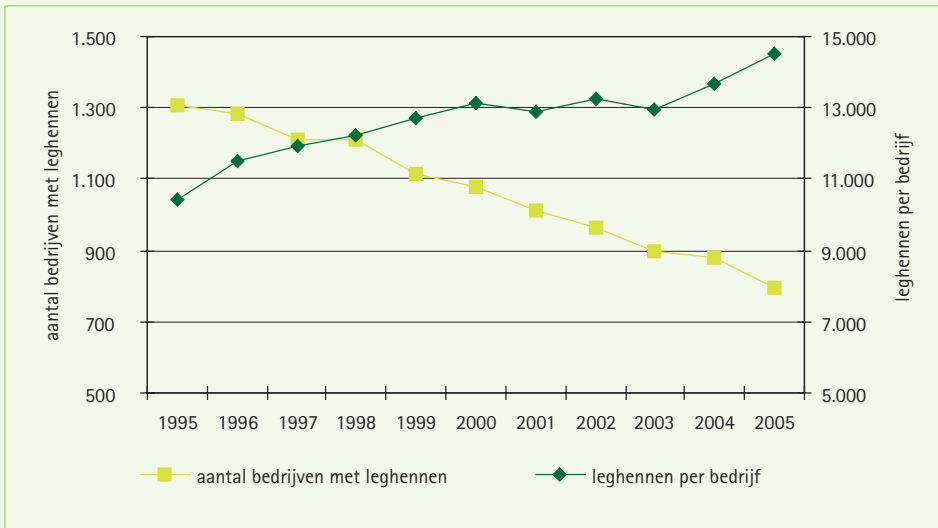

1.2.2 Bedrijfs grootte

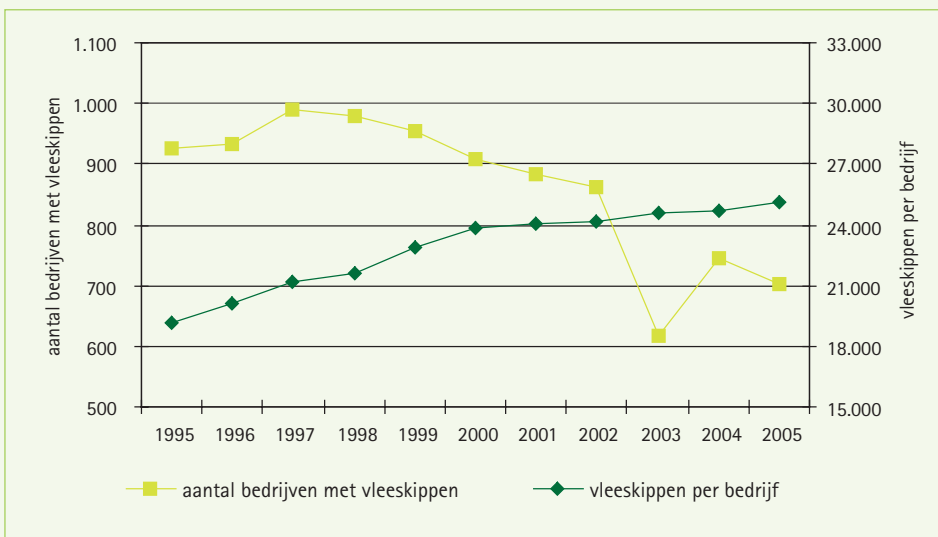
Als gevolg van een grote afslanking van het aantal bedrijven, neemt het gemiddeld aantal dieren per bedrijf toe in de beschouwde periode tot 14.531 hennen en 25.154 vleeskippen per bedrijf in 2005 (figuur 8.4).

Figuur 8.4: Evolutie van het aantal pluimveebedrijven en het gemiddeld aantal dieren per bedrijf, 1995-2005

1. Leghennen

2. Vleeskippen

Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Uit de indeling van de ondernemingen per grootteklasse (tabel 8.2) blijkt dat er nog veel bedrijven zijn met weinig pluimvee, maar dat de meeste dieren zich toch bevinden op de grotere bedrijven.

Tabel 8.2: Indeling van de pluimveebedrijven per grootteklasse, 2005

1. Leghennen

aantal leghennen per bedrijf	% bedrijven	% hennen
20 tot 99	32,2%	1,6%
100 tot 9.999	26,8%	8,0%
10.000 tot 29.999	22,9%	27,4%
30.000 tot 49.999	10,2%	26,8%
50.000 tot 69.999	6,3%	24,7%
70.000 en meer	1,6%	13,0%
geheel van de bedrijven met leghennen	100%	100%

2. Vleeskippen

aantal vleeskippen per bedrijf	% bedrijven	% hennen
20 tot 99	7,7%	0,01%
100 tot 9.999	17,6%	2,9%
10.000 tot 29.999	38,9%	28,8%
30.000 tot 49.999	25,3%	38,5%
50.000 tot 69.999	7,1%	16,1%
70.000 en meer	3,4%	13,7%
geheel van de bedrijven met leghennen	100%	100%

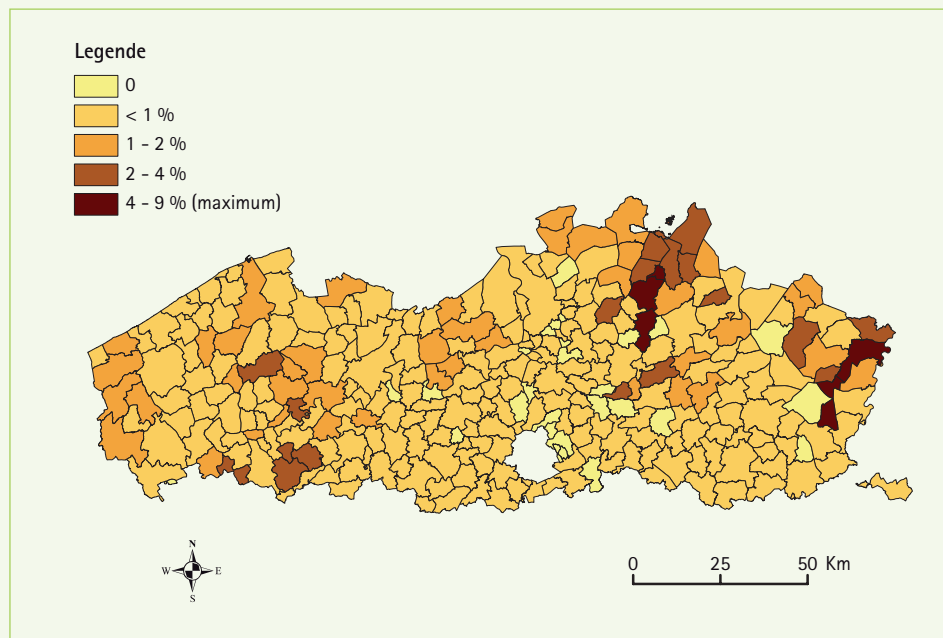
Bron: eigen berekeningen, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

1.3 Economisch belang voor de gemeenten

Het aandeel van pluimvee in de totale waarde van de land- en tuinbouw van de gemeenten is eerder beperkt en bedraagt maximaal 9%. De gemeentes in de hoogste klassen zijn beperkt in aantal en gesitueerd in Antwerpen, Limburg en in mindere mate in het zuiden van West-Vlaanderen (figuur 8.5).

Figuur 8.5: Belang van de pluimveesector per gemeente, 2004

Bron: eigen berekeningen op basis van BSS

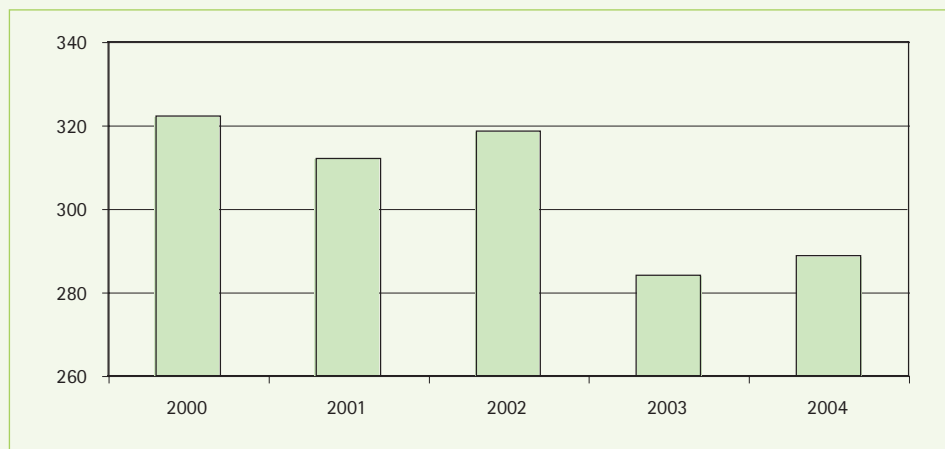

2 Productie

2.1 Productievolume

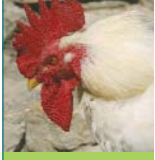
In 2004 bedraagt de bruto productie van kippenvlees voor België 288.702 ton karkasgewicht. Na een sterke daling van meer dan 10% in 2003 als gevolg van de vogelpest, kent de bruto productie van het kippenvlees in 2004 een licht herstel (+2%) (figuur 8.6).

Figuur 8.6: Evolutie van de nationale bruto productie van kippenvlees, 1.000 ton, 2000-2004

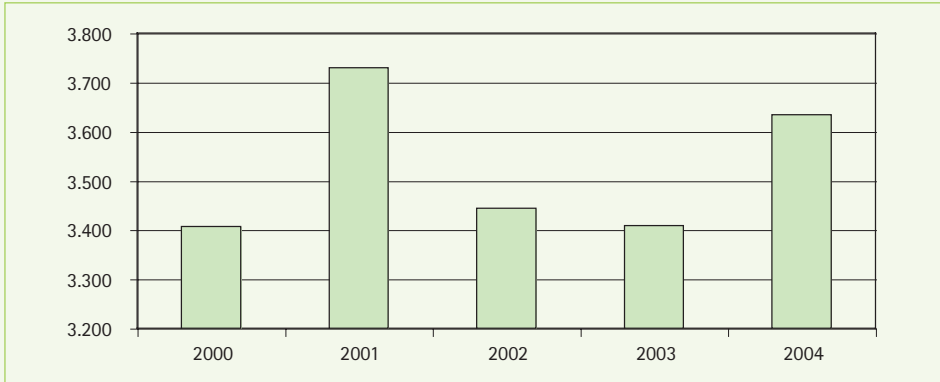

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij, FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

De productie van eieren kent een wisselvallig patroon en bedraagt in 2004 voor België 3,63 miljard eieren, bijna 7% hoger dan het jaar voordien (figuur 8.7).

Figuur 8.7: Evolutie van de nationale productie van eieren, miljoen stuks, 2000-2004

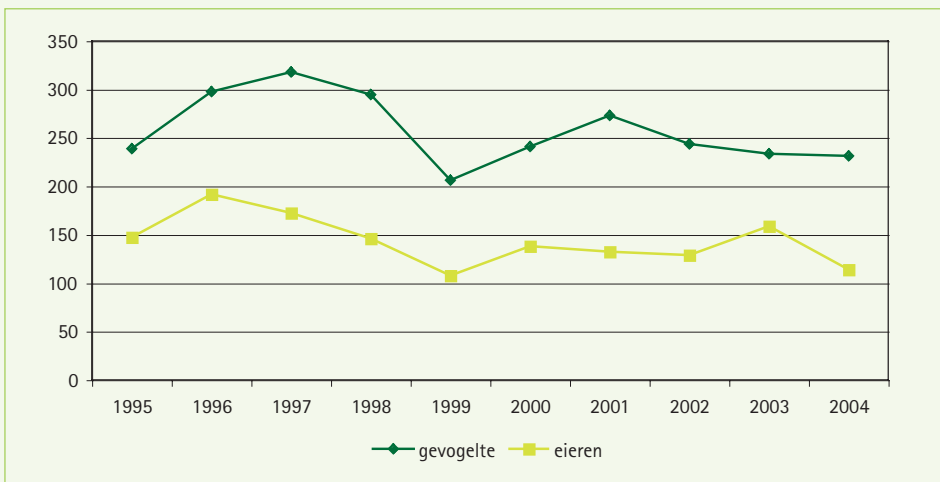
Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

2.2 Productiewaarde

In 2004 bedraagt de eindproductiewaarde in Vlaanderen voor pluimvee 231 miljoen euro (voorlopig cijfer), wat overeenkomt met 5% van de eindproductiewaarde van de totale Vlaamse land- en tuinbouwsector.

De eiersector is in 2004 goed voor 114 miljoen euro (voorlopig cijfer) of 3%. Door de slechte prijzen is deze waarde de op één na laagste van de afgelopen 10 jaar (figuur 8.8).

Figuur 8.8: Evolutie van de Vlaamse eindproductiewaarde van gevogelte en eieren, miljoen euro, 1995-2004

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

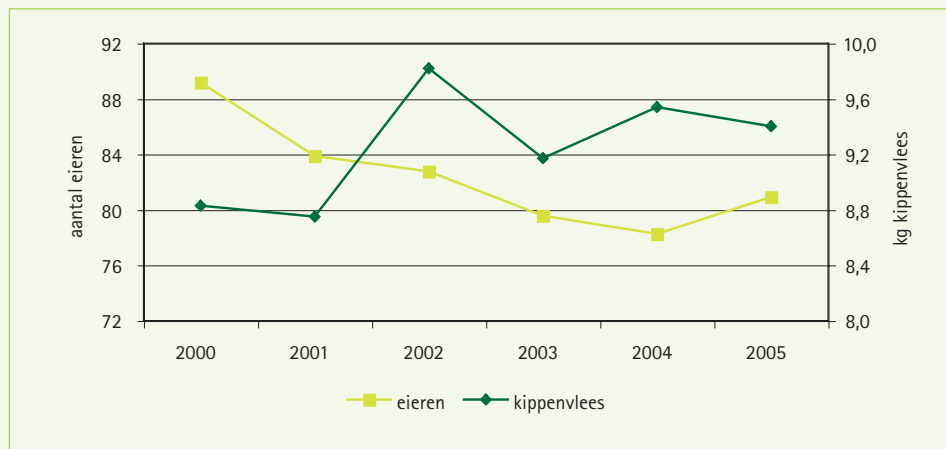

3 Aanwending van de productie

3.1 Consumptie

Uit de gegevens inzake gezins aankopen van kippenvlees en eieren, blijkt dat een Vlaming in 2005 gemiddeld 9,4 kg vers kippenvlees en 81 eieren per persoon (waarvan 2 biologische) consumeert, wat overeenstemt met respectievelijk 60,25 en 10,01 euro per inwoner. Het verbruik van kippenvlees kent een schommelend patroon, terwijl de consumptie van eieren een duidelijk dalende trend vertoont tot 2004 om in 2005 voor het eerst in vijf jaar terug te stijgen (figuur 8.9).

Figuur 8.9: Thuisverbruik per persoon van kippenvlees en eieren, 2000-2005

Bron: GfK Panel Services Benelux, VLAM

3.2 Zelfvoorzieningsgraad

Met een zelfvoorzieningsgraad van respectievelijk 167 en 124 voor kippenvlees en eieren is de nationale productie groter dan de nationale behoefte.

3.3 Buitenlandse handel

De buitenlandse handel voor enkele belangrijke pluimveeproducten wordt weergegeven in tabel 8.3. De handelsbalans voor levende dieren is negatief, maar dit wordt ruimschoots gecompenseerd door het positief saldo van vers vlees en bereidingen.

Tabel 8.3: Buitenlandse handel per productcategorie, miljoen euro, België, 2004

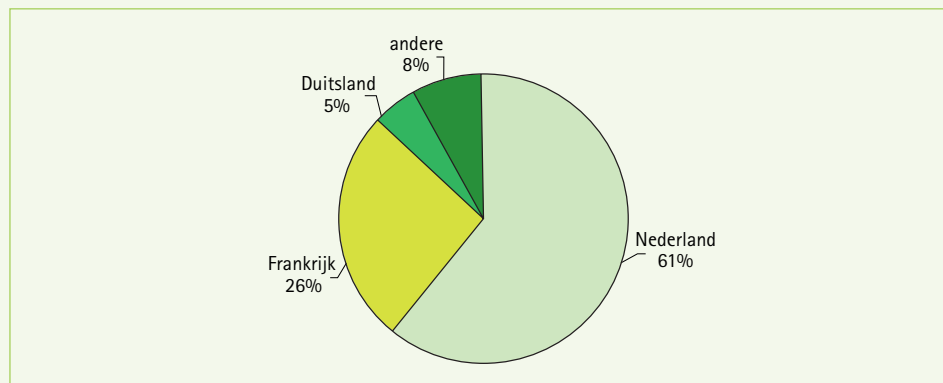
	invoer	uitvoer	saldo
levend pluimvee	150,6	24,5	-126,1
vers vlees van kippen	116,4	451,7	335,2
gevogeltebereidingen	117,3	126,1	8,8
eieren	69,4	100,8	31,4
totaal	453,7	703,1	249,3
waarvan intra-Eur-25	439,8	647,1	207,3

Bron: eigen berekeningen, Eurostat

Figuur 8.10 toont aan dat onze belangrijkste handelspartner voor zowel in- als uitvoer van pluimveeproducten Nederland is. Frankrijk volgt op een tweede plaats, de invoer is voor 87% afkomstig uit deze twee landen. Langs de uitvoerzijde gaat 63% naar deze twee landen.

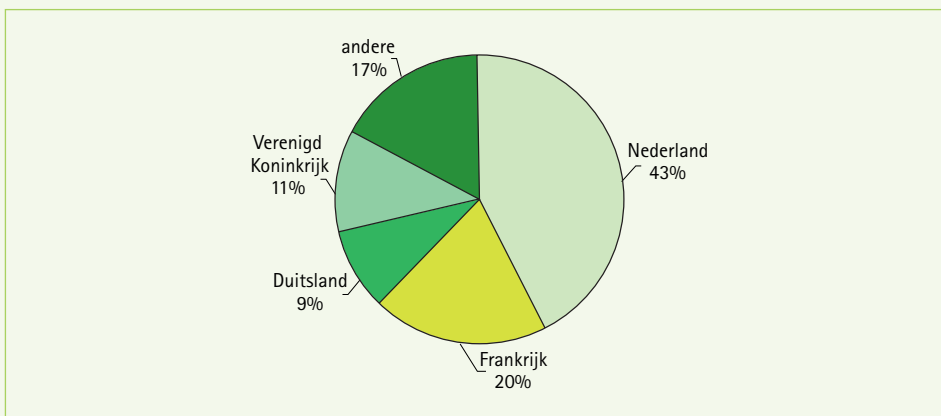
Figuur 8.10: Buitenlandse handel per handelspartner, België, 2004

1. Invoer

2. Uitvoer

Bron: eigen berekeningen, Eurostat

4 Rendabiliteit

4.1 Prijsvolutie

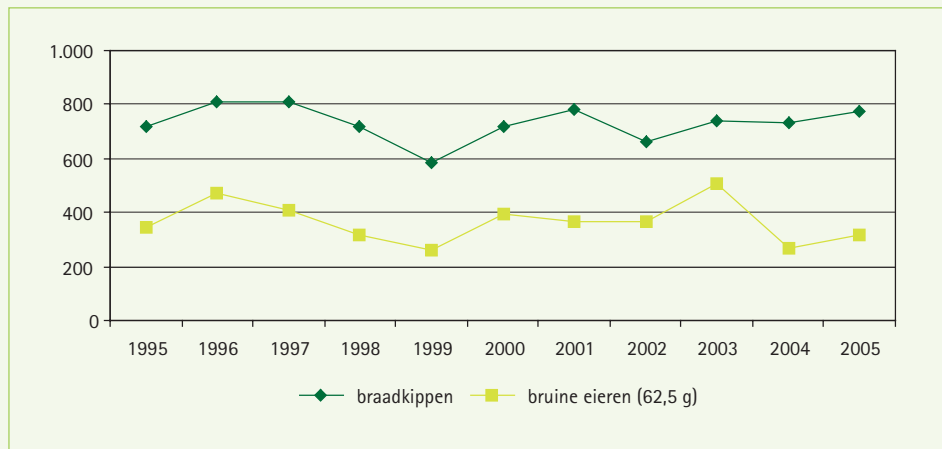
De prijzen voor de bruine eieren worden wekelijks bepaald door de eierprijzencommissie te Kruishoutem. In 2005 bedroeg de gemiddelde prijs voor 10.000 eieren 314 euro.

Wekelijks bepaalt de Nationale prijzencommissie voor het levend pluimvee in Deinze de kippenprijs. Voor 2005 kreeg de producent gemiddeld 774 euro per ton braadkippen.

De dioxinecrisis zorgde in 1999 voor zeer lage prijzen voor zowel braadkippen als eieren (figuur 8.11). In augustus 2004 bereikte de eierprijs een historisch dieptepunt. De reden voor de prijsval is de overproductie in Europa en vooral de druk vanuit Spanje.

Figuur 8.11: Evolutie van de prijs aan producent voor de braadkippen (euro per ton) en bruine eieren (euro per 10.000 eieren), 1995-2005

Bron: Nationale prijzencommissie voor het levend pluimvee Deinze, eierprijzencommissie Kruishoutem

Een groot deel van de gespecialiseerde pluimveebedrijven werkt met prijsgarantiecontracten.

4.2 Financiële resultaten

Hierover zijn op dit moment geen data beschikbaar.

5 Specifiek beleid

In het kader van het mestbeleid werd een decreet tot regeling van de vrijwillige, volledige en definitieve stopzetting van de productie van alle dierlijke mest afkomstig van één of meerdere diersoorten goedgekeurd in 2001. De doelstellingen van dit decreet zijn de afbouw van de veestapel en het bieden van een antwoord op de sociaal-economische problemen die zich stellen tengevolge van een strengere en consequent doorgevoerd mestbeleid.

In 2001 en 2002 was deze maatregel enkel van toepassing voor de varkenshouderij. Op vraag van de sector werd in 2003 de maatregel uitgebreid naar rundvee en pluimvee. Omdat niet alle beschikbare middelen aangewend werden, werd de maatregel verlengd voor 2004. In tabel 8.4 wordt de evolutie weergegeven van het aantal aanvragen dat gunstig beslist werd en achteraf door de pluimveehouder aanvaard werd en van het aantal kippen waarop deze aanvragen betrekking hadden.

Tabel 8.4: Vermindering van de pluimveestapel door de opkoopregeling, 2003-2004

	aantal aanvragen	aantal legkippen	aantal opfokpoeljen legkippen	aantal slachtkuikens	aantal slachtkuikenou-derdieren	opfokpoeljen slachtkuikenou-derdieren
2003	31	120.335	117.259	131.966	16.170	10.052
2004	23	260.730	86.315	31.553	52.068	15.209
totaal	54	381.065	203.574	163.519	68.238	25.261

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

De biologische landbouw

Biologische landbouw verschilt op tal van punten van andere landbouwsystemen. Bij biologische landbouw wordt de voorkeur gegeven aan hernieuwbare hulpbronnen en hergebruik. In de veehouderij wordt bijzondere aandacht besteed aan het welzijn van de dieren en aan het gebruik van natuurlijke diervoeders.

Bij biologische landbouw wordt gebruik gemaakt van de eigen systemen van het milieu om aantasting en ziekten van gewassen en vee te bestrijden, en wordt het gebruik van synthetische pesticiden, herbiciden, chemische meststoffen, antibiotica en genetische manipulatie vermeden. In plaats hiervan maken biologische landbouwers juist gebruik van technieken die bijdragen aan de instandhouding van ecosystemen en aan de vermindering van vervuiling.

1 Structuur

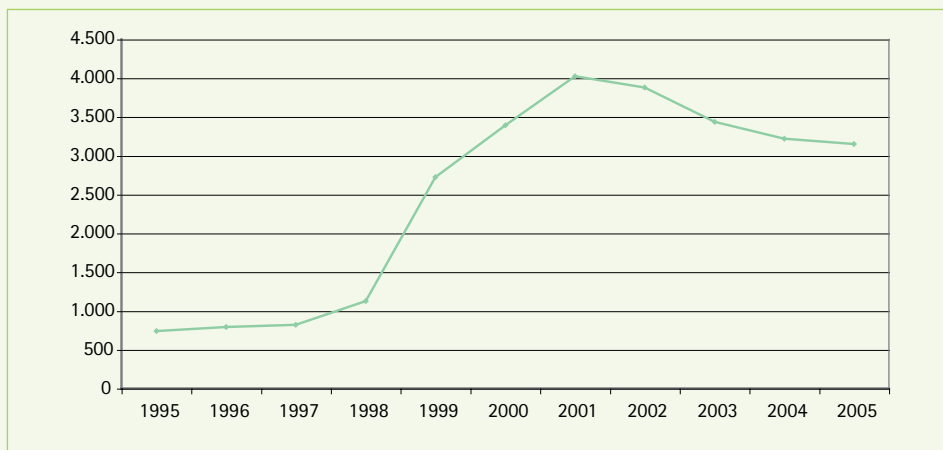
1.1 Areaal

Het areaal biologische landbouw steeg van 1995 tot 2001 van 739 ha tot 4.026 ha. Vanaf 2002 daalden de oppervlakte en het aantal bedrijven merkbaar. In 2005 kwam de daling tot stilstand en bedroeg het areaal biologische landbouw 3.153 ha, wat overeenkomt met 0,5% van de totale Vlaamse cultuurgrond (figuur 9.1). De evolutie in Vlaanderen loopt grotendeels gelijk met de evolutie van de andere Europese landen, en is dus niet abnormaal te noemen. Een aantal factoren liggen aan de basis van deze evoluties:

- de opeenvolgende voedselcrisissen zorgden voor een algemene behoefte aan gezond en verantwoord voedsel. De consument geeft meer om de kwaliteit van zijn voedsel en de landbouwer schenkt meer aandacht aan de positieve milieu-effecten die de productiemethode met zich meebrengt, wat de biologische landbouw stimuleerde;
- de dalende trend is te verklaren door verschillende socio-economische factoren. Ten eerste is het voor de biologische landbouwer moeilijker om zijn product vermarkt te krijgen. Verder wordt het verkeerde idee bij de gangbare landbouwers gehandhaafd dat biologische landbouw technisch en bedrijfseconomisch moeilijk haalbaar zou zijn voor de bedrijfsleider. Deze verkeerde percepties zijn vrij vaak het gevolg van een gebrek aan relevante informatie en voorlichting, die de evolutie van de sector belemmeren;
- de steeds strengere normen en eisen, opgelegd door Europa, zijn ook niet vreemd aan de evolutie. Het ingewikkelde kluwen van lastenboek, controles en certificering, en de daarbij horende kosten en administratieve lasten ontmoedigen velen.

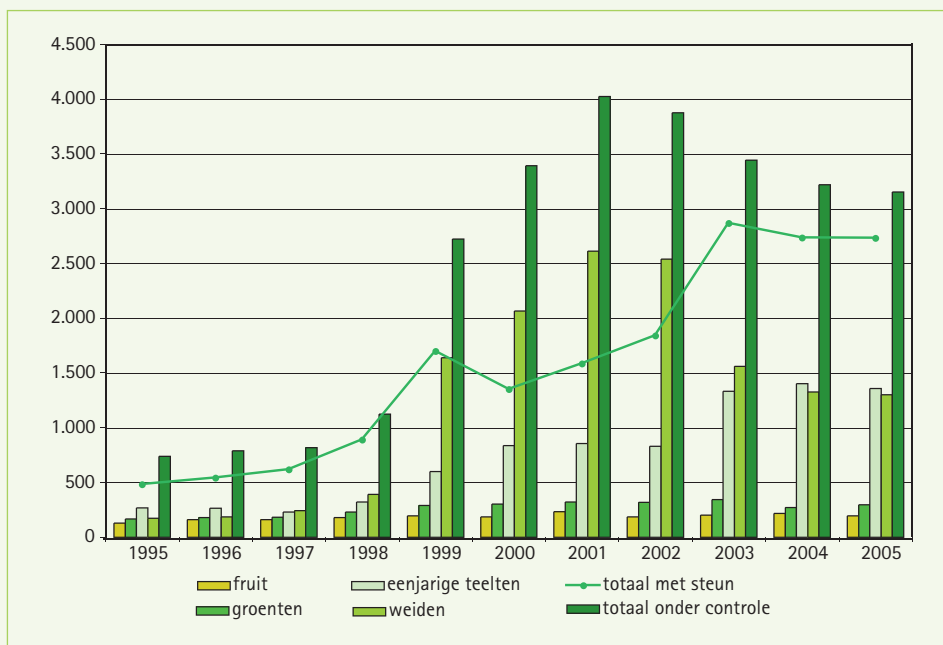
Figuur 9.1: Evolutie van het areaal biolandbouw, ha, 1995-2005

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Per teeltcategorie beschouwd (figuur 9.2), noteert men een halvering in de laatste vijf jaar van het areaal biologisch weiland in Vlaanderen, een continue stijging van het areaal biologische akkerbouw en een schommelend areaal groenten en fruit.

Figuur 9.2: Evolutie van het areaal biologische landbouw per teelt, ha, 1995-2005

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Per provincie bekeken (tabel 9.1), valt het op dat de provincie Antwerpen de belangrijkste provincie is, met 30% van het totale biologische areaal (953 ha).

Tabel 9.1: Aandeel van het areaal bio per provincie, 2005

	areaal in ha	aandeel in totaal bio-areaal
West-Vlaanderen	562	17,8%
Oost-Vlaanderen	647	20,5%
Antwerpen	953	30,3%
Vlaams-Brabant	578	18,3%
Limburg	413	13,1%
Vlaanderen	3.153	100%

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Bij de berekening van de verhouding tussen de uitbreidingen en de effectief nieuwe percelen in 2005, kan men vaststellen dat 89% van het nieuwe bio-areaal uitbreidingen zijn van bestaande bedrijven.

1.2 Veestapel

De biologische dierlijke productie kende in 2005 een vooruitgang: het aantal dieren dat op biologische wijze gekweekt wordt, nam met 2,4% toe in vergelijking met 2004. Hierbij valt op dat de runderen (-14%) en varkens (-21%) afnemen en dat de kweek van schapen (+54%), geiten (+76%) en hertachtigen (+48%) sterk zijn toegenomen.

De biologische runderen bevinden zich voornamelijk in West- en Oost-Vlaanderen, terwijl de varkens zich hoofdzakelijk in Antwerpen bevinden, net als de geiten en schapen. Het biologische pluimvee is vooral terug te vinden in Oost-Vlaanderen en Antwerpen (tabel 9.2).

Tabel 9.2: Aantal biologische dieren per provincie, 2005

	runderen	varkens	pluimvee	geiten en schapen	paarden en herten
West-Vlaanderen	560	0	14.735	1.056	0
Oost-Vlaanderen	568	88	77.585	1.099	10
Antwerpen	374	1.183	45.333	2.456	133
Limburg	178	25	21.531	777	0
Vlaams-Brabant	363	280	16.670	161	0
Vlaanderen	2.043	1.576	175.854	5.549	143

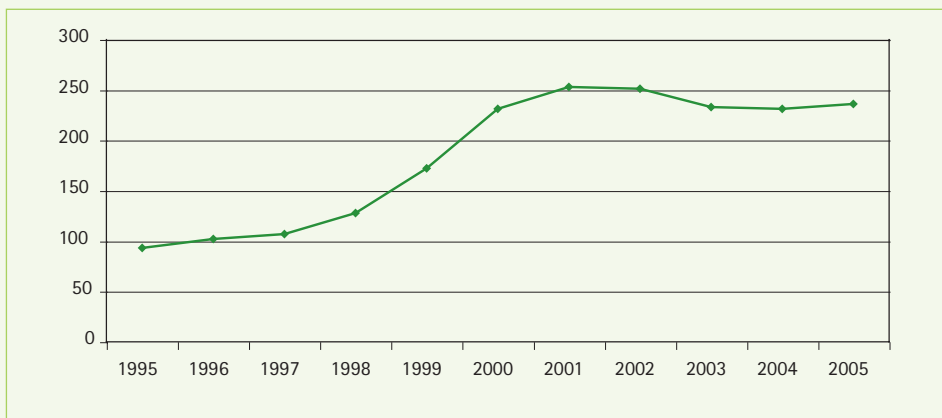
Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

1.3 Productie-eenheden

Uit figuur 9.3 blijkt dat in de periode 1995-2005 het aantal bedrijven gestegen is van 93 tot 236 met een piek van 253 in het jaar 2001.

Figuur 9.3: Evolutie van het aantal biobedrijven, 1995-2005

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

De provincies West- en Oost-Vlaanderen hebben de meeste biobedrijven (tabel 9.3). Antwerpen dat 30% van het biologisch areaal heeft, vertegenwoordigt 20% van de bedrijven.

Tabel 9.3: Verdeling van het aantal biobedrijven per provincie, 2005

	aantal bedrijven	aandeel in totaal aantal biobedrijven	aandeel in totaal aantal landbouwbedrijven
West-Vlaanderen	56	23,7%	0,50%
Oost-Vlaanderen	57	24,2%	0,63%
Antwerpen	48	20,3%	0,88%
Vlaams-Brabant	30	12,7%	0,69%
Limburg	45	19,1%	1,01%
Vlaanderen	236	100%	0,69%

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

2 Productie

2.1 Productievolume

Over het productievolume van de biologische sector zijn tot op heden geen betrouwbare cijfers beschikbaar.

2.2 Productiewaarde

Er bestaat momenteel geen inschatting van de productiewaarde voor biologische landbouwproducten in Vlaanderen.

Via een koppeling van de omzetten van de geregistreerde verwerkingsbedrijven in de bioketen met de Nace-bel code, is het echter wel mogelijk een raming te maken van de omzet van de verwerking van de biologische producten.

Tabel 9.4 geeft een overzicht van de omzet van alle geregistreerde en dus ook gecontroleerde bedrijven die verwerking als voornaamste economische activiteit hebben. Voor 2003 werd de omzet behaald uit de verwerking van bioproducten geraamd op 78,9 miljoen euro. Dat is een fractie van wat er door alle verwerkingsbedrijven wordt gerealiseerd, wat opnieuw aantoont hoe kleinschalig de biosector is. Voedingsmiddelen met verschillende biologische ingrediënten maken de voornaamste groep uit.

Tabel 9.4: Omzet in de verwerkende sectoren, miljoen euro, 2003

sectoren	bio-omzet	aandeel in totale omzet
vlees	0,86	0,02%
vis	0,44	0,20%
fruit en groenten	7,95	0,43%
plantaardige en dierlijke oliën en vetten	0,92	0,06%
zuivelnijverheid	16,46	0,76%
graanverwerking	8,10	0,42%
diervoeders	5,69	0,23%
dranken	1,09	0,04%
vervaardiging overige voedingsmiddelen	37,40	0,57%
waarvan:		
<i>brood- en banketbakkerswerk</i>	3,60	0,33%
<i>beschuit en koekjes</i>	6,20	0,90%
<i>suiker</i>	2,70	0,48%
<i>chocolade en suikerwerk</i>	8,10	0,35%
<i>verwerking van koffie en thee</i>	0,60	0,17%
<i>specerijen...</i>	0,04	0,01%
<i>overige (bereide maaltijden,...)</i>	16,20	1,32%
totaal	78,90	0,34%

Bron: eigen berekeningen, Blik, Ecocert en CRB

3 Aanwending van de productie

3.1 Consumptie

Het thuisverbruik van biologische voedingsproducten kende in 2005 een stijging van 2,1%. Deze groei is te danken aan een groeiend aantal kopende gezinnen, terwijl de bestedingen aan bioproducten per kopend gezin in 2005 stabiel bleven op 65 euro. De Belgische consumenten verbruikten voor 197 miljoen euro aan bioproducten, waarvan 130 miljoen euro aan versproducten.

Biogroenten behouden met 21% het grootste marktaandeel binnen de biokorf, gevolgd door vlees en brood met elk 14% (figuur 9.4). Fruit komt met 12% op de vierde plaats. Het belang van vlees en gevogelte neemt sinds 2002 continu af. De biologische versies van deze producten scoorden in 2001 en 2002 goed dankzij de verschillende voedselcrisisen, maar intussen is het vertrouwen van de consument opnieuw hersteld en neemt dit effect af.

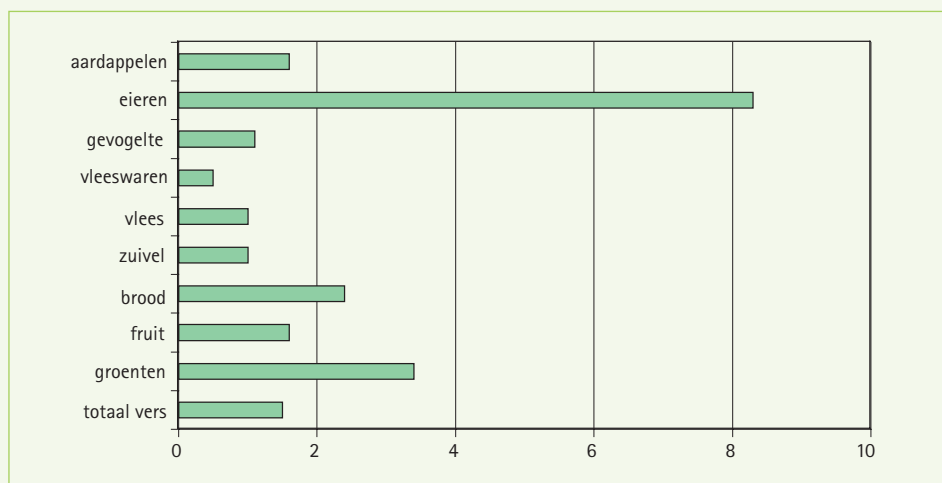
Figuur 9.4: Verdeling van de besteding van verse bioproducten volgens product, België, %, 2001-2005

Bron: GfK Panel Services Benelux, VLAM

De biologische versproducten haalden in 2005, zoals in 2004, een marktaandeel van 1,5% binnen de totale gezinsbestedingen aan voedingsproducten (figuur 9.5). Het marktaandeel van bio verschilt wel sterk van product tot product. De producten met het hoogste bio-aandeel zijn eieren (8,3%), groenten (3,4%) en brood (2,4%). De dierlijke producten (vlees, gevogelte en zuivel) hebben een dalend bio-aandeel van ongeveer 1%.

Figuur 9.5: Marktaandeel van de biologische producten per segment, % van de bestedingen, België, 2005

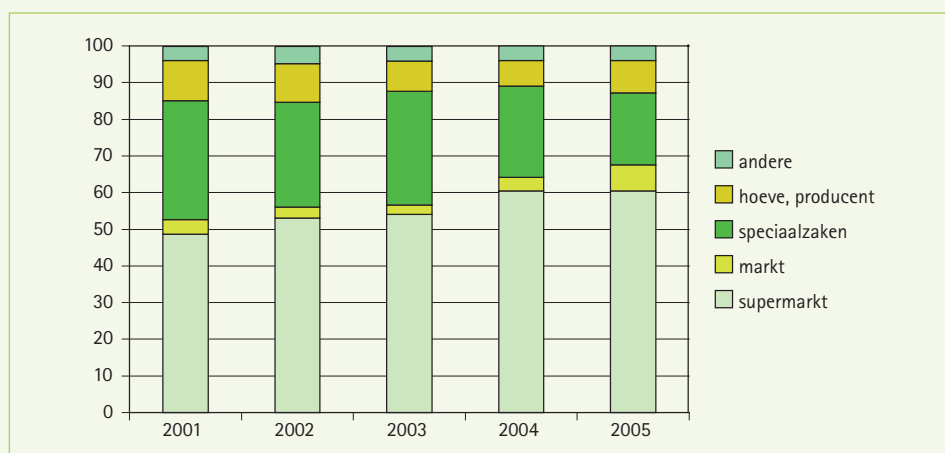
Bron: GfK Panel Services Benelux, VLAM

De stijging van het aandeel van de supermarkten in de verkoop van biologische versproducten werd in 2005 afgeremd, maar de supermarkten behouden wel het grootste marktaandeel. 60% van de omzet aan biologische voeding wordt via dat kanaal gerealiseerd (figuur 9.6). In vergelijking met de totale markt van voeding en dagelijkse producten, waar de supermarkt uitkomt op 85%, is dit aandeel aanzienlijk lager.

In 2005 kende de hoeve- en marktverkoop een duidelijke stijging ten koste van de verkoop van biologische versproducten in speciaalzaken.

Figuur 9.6: Aandeel distributiekanaal in thuisverbruik van verse biologische producten, %, België, 2001-2005

Bron: GfK Panel Services Benelux, VLAM

3.2 Buitenlandse handel

Er bestaan geen handelsbalansen voor biologische producten omdat de in voege zijnde classificatiesystemen het onderscheid niet maken tussen de verhandeling van een gangbaar en een biologisch product. Alle beweringen en stellingen hierover zijn dus met de grootste voorzichtigheid te benaderen. De signalen wijzen in de richting van een negatieve handelsbalans, een typisch kenmerk voor een jonge markt.

4 Rendabiliteit

4.1 Prijsvorming en prijzen

Er zijn weinig bronnen voorhanden voor producenten- en consumentenprijzen, maar algemeen is geweten dat de consumentenprijzen iets hoger liggen dan de prijzen voor conventionele producten. Reden hiervoor zijn de extra kosten, inherent aan de biologische teeltmethode. Nochtans is kennis van de prijzen voor de biologische producten onontbeerlijk voor de transparantie van de biologische markt. Het komt nog steeds te vaak voor dat de biologische landbouwer zijn producten moet afzetten tegen de prijs van een gangbaar product hoewel hij meer kosten maakt en bovendien een meer ecologische productiemethode toepast.

In "Biofood Magazine" van april 2005 verscheen een prijsvergelijking voor België. Daarbij werd een winkelmand gevuld met gangbare producten en dezelfde biologische tegenhangers. Uit de vergelijking blijkt duidelijk dat de prijsverschillen gangbaar en bio bijzonder groot kunnen zijn, wat vooral toe te schrijven is aan:

- de extra kosten bij de productie van biologische producten;
- de winstmarges die in de keten genomen worden.

4.2 Kostenstructuur

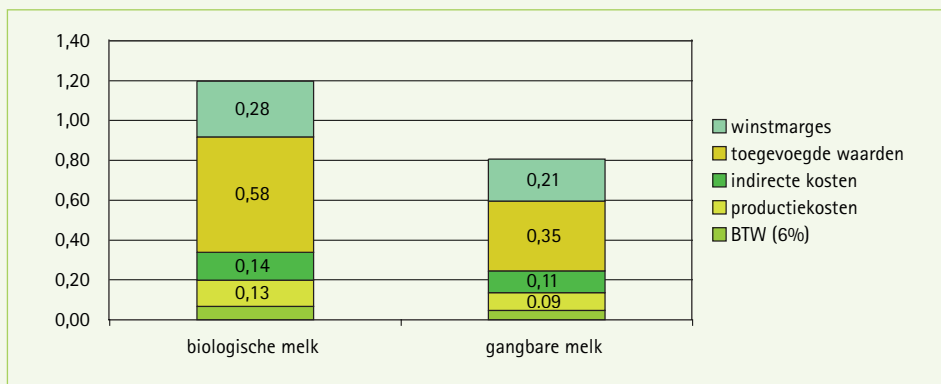
De publicatie van de UG over de "integrale ketenprijsvorming in de biologische landbouw" (2002), trachtte de kostenstructuur in beeld te brengen door voor enkele producties een kostencalculatie volgens de Activity Based Costing methode toe te passen voor enkele mogelijke distributieketens.

Als voorbeeld wordt in figuur 9.7 de prijsvorming voor biologische en gangbare melk in verschillende niveaus weergegeven, waarbij men uitgaat van een keten via coöperatie – zuivelbedrijf – grootdistributie naar consument:

- de productiekost is volledig ten laste van de landbouwer, en toont aan hoeveel de productie van een liter melk voor hem kost. Deze kost omvat vooral voederkosten en loonkosten;
- de indirecte kosten van de landbouwer (energie, afschrijvingen, controlekosten) worden daarbij gevoegd. De som van de productiekost en de indirecte kosten vormt zijn kostprijs;
- de toegevoegde waarden zijn het hoofdbestanddeel van de prijs. Hieronder vallen alle bijkomende kosten voor transport, verpakking, verwerking, opslagkosten... die niet door de producent zijn gemaakt;
- daarenboven neemt elke marktdeelnemer zijn winstmarge. De 0,28 euro per liter melk is de som van alle genomen winstmarges en bestaat uit 0,06 euro per liter voor de producent, 0,07 euro per liter voor de zuivelfabriek en 0,15 euro per liter voor de grootdistributie.

Figuur 9.7: Prijsstructuur biologische en gangbare melk, euro per liter, 2003

Bron: Ameloot, Gellynck, Van Huylenbroeck en Viaene

5 Beleid

5.1 Vlaams beleid

Het beleid voor biologische landbouw voor Vlaanderen werd geconsolideerd in een Actieplan. De sector wordt hiermee financieel en beleidsmatig sterk ondersteund vanwege het duurzame karakter.

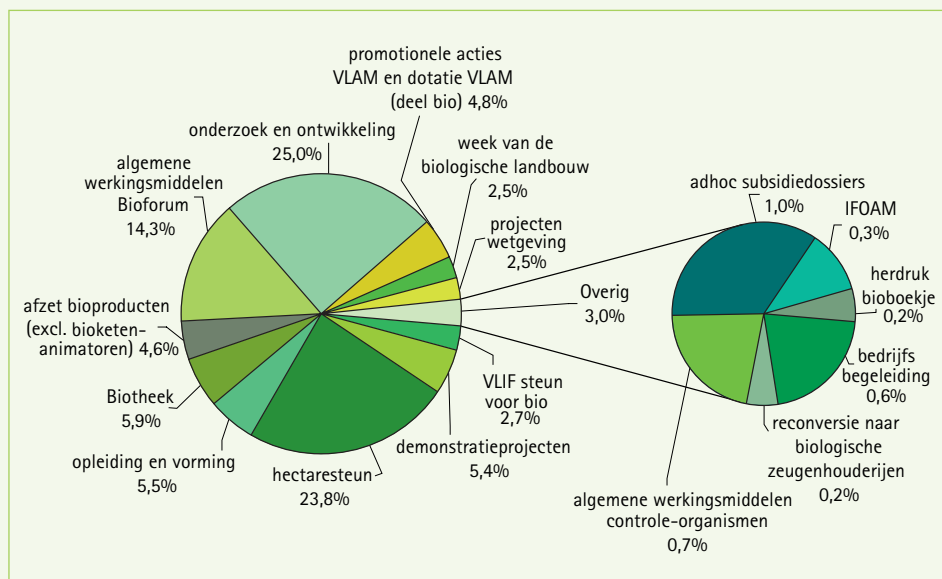
Een eerste versie van het actieplan werd in juni 2000 voltooid, maar door de veranderende sectordynamiek diende dit actieplan in 2002 bijgestuurd te worden. De groei vertraagde en het afzetprobleem werd als knelpunt aangewezen. Daarom werden andere accenten in het nieuwe "Actieplan biologische landbouw II" gelegd. Dit actieplan bouwde weliswaar voort op het eerste, maar nam als belangrijke pijler "keten- en marktontwikkeling" op.

Er is tot nog toe geen evaluatie van het actieplan geweest, hoewel de sector van dichtbij opgevolgd wordt door de administratie, en niet minder belangrijk, door de sector zelf, die vertegenwoordigd wordt door Bioforum. Gezien de huidige evoluties lijkt de initiële doelstelling om 10% van het Vlaamse landbouwareaal biologisch te krijgen niet realistisch.

De financiering vanuit de overheid neemt steeds toe. In 2005 besteedde de Vlaamse overheid ruim 2,9 miljoen euro aan biolandbouw. Eén vierde daarvan (707.000 euro) ging in 2005 naar de verhoogde hectaresteen voor de landbouwer (figuur 9.8). Het onderzoek op het vlak van biologische landbouw neemt eveneens één vierde van het middelen in. Ruim 80% van die middelen zijn afkomstig van het IWT.

Figuur 9.8: Spreiding van de overheidsmiddelen per maatregel, 2005

Bron: Beleidsdomein Landbouw en Visserij

De belangrijkste actie is de hectaresteen, of bio-subsidie. De producenten in hoofd- en nevenberoep die zich voor minimum vijf jaar verbinden om de biologische productiemethode op hun percelen toe te passen, hebben recht op een subsidie. Het zwaartepunt van deze subsidie ligt tijdens de omschakelingsperiode (eerste twee jaar), en vanaf het zesde jaar heeft de landbouwer recht op een instandhoudingspremie.

5.2 Europees beleid

De inspanningen rond biologische landbouw op Europees niveau hadden in de laatste vijf jaar voornamelijk betrekking op drie grote projecten:

- de opmaak van een Europees actieplan voor bio;
- het stroomlijnen van de dataverzameling rond biologische landbouw op Europees niveau;
- de coördinatie van onderzoek over biologische voeding en landbouw binnen Europa.

De Europese Commissie publiceerde op 10 juni 2004 een Europees Actieplan voor de biologische landbouw. Dit actieplan heeft 4 grote doelstellingen:

- de ontwikkeling van de markt voor biologisch voedsel sturen door voorlichting;
- de overheidssteun doeltreffender maken;
- onderzoek stimuleren;
- het versterken van de behoefte aan communautaire normen voor de biologische landbouw en verbetering van de communautaire import- en controlevoorschriften.

EISfOM (European Information System For Organic Markets) maakt niet echt deel uit van het lopende beleid, maar is door de Europese commissie gefinancierd als project om de dataverzameling- en verwerking rond de biologische landbouw te harmoniseren. Het is algemeen gekend dat er weinig data over de sector voorhanden zijn. EISfOM moet er niet alleen voor zorgen dat er op Europees vlak meer data komen, maar ook dat er een kader gecreëerd wordt dat een systematische gegevensverzameling- en raadpleging mogelijk maakt.

Tenslotte is eind 2004 het CORE-organic program (Coordination of European Transnational Research in Organic Food and Farming) voor de coördinatie van onderzoek over biologische voeding en landbouw binnen Europa opgericht. Dit project loopt tot eind 2007.

Landbouw en milieu

1 Inleiding

Sterker nog dan andere sectoren is de landbouw verbonden met het milieu: landbouwers werken immers rechtstreeks met en in het milieu. De relatie tussen de sector en zijn omgeving kan samengevat worden via de drie functies van het milieu:

- het milieu is voor de landbouw een bron (source) van inputs, zoals bodem, energie, water of biodiversiteit. Het gebruik ervan kan leiden tot uitputting van deze natuurlijke hulpbronnen;
- het milieu is de plaats waar een aantal negatieve bijproducten terecht komen (sink functie van het milieu). Emissies van nutriënten, bestrijdingsmiddelen, e.d. kunnen bodem, water of lucht vervuilen en de biodiversiteit bedreigen;
- tenslotte ondersteunt de landbouw de dienstenfunctie (service) van het milieu. De landbouw produceert immers ook een aantal positieve bijproducten, zoals een typisch landschap.

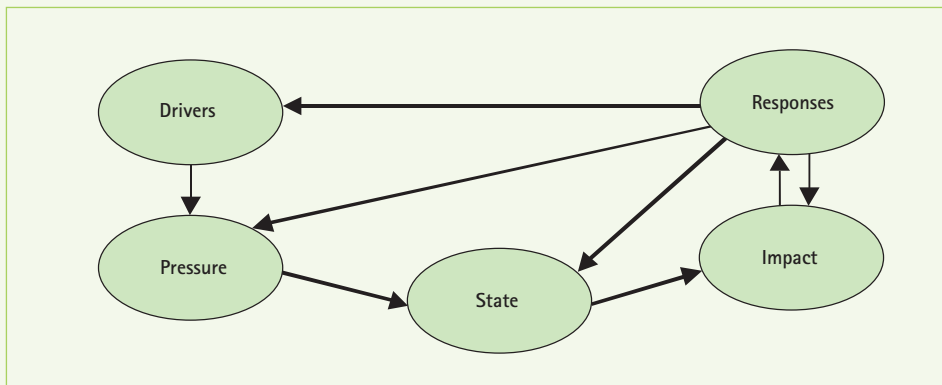
In dit hoofdstuk wordt eerst een overzicht gegeven van de milieudruk vanuit de landbouw aan de hand van de eco-efficiëntie en het milieuprofiel van de landbouw. Daarna wordt de milieuthema's vermessing en verzuring (sink), energiegebruik (source) en klimaatverandering (sink), gewasbescherming (sink), kwaliteit bodem (sink en source) en behoud van biodiversiteit (source en service) besproken.

Per titel wordt het milieuprobleem geschetst, vervolgens de milieudruk beschreven en de milieutoestand kort aangehaald. Tot slot wordt summier de afstand tot de milieudoelstellingen aangegeven met een korte evaluatie. Landbouw in dit hoofdstuk omvat de sectoren akkerbouw, veeteelt, tuinbouw en ook de gemengde bedrijven.

Dit hoofdstuk is een samenvatting van het MIRA Achtergronddocument Landbouw en Visserij 2005. Voor een ruimer overzicht van de inspanningen van de sector om tot een duurzamer relatie met het leefmilieu te komen, wordt verwezen naar het hogervermelde MIRA Achtergronddocument.

In het Milieurapport Vlaanderen wordt vooral aandacht besteed aan de ecologische dimensie van duurzaamheid, in relatie met de economische activiteit. Als denkkader werd het DPSIR-schema ontwikkeld (figuur 10.1). Dit kader geeft de oorzaak-gevolg relatie weer van de landbouwactiviteiten en hun resulterende druk, toestand en impact op het milieu. Een bepaalde maatschappelijke activiteit, hier landbouw, is de stuwende kracht, die de milieuverstoringsketen in gang zet (Driving force). De landbouw maakt gebruik van de natuur en oefent dus een zekere druk uit (Pressure). Daaruit resulteert een bepaalde toestand van het milieu (State), die op zijn beurt een invloed kan hebben op het welzijn van de mens, het ecosysteem of de economie (Impact). Tenslotte kunnen ongewenste niveaus van D, P, S of I reacties vanuit de maatschappij veroorzaken (Response), die op elk van de andere stappen kunnen inwerken.

Figuur 10.1: De DPSIR-keten van oorzaak en gevolg

Bron: MIRA AG Landbouw

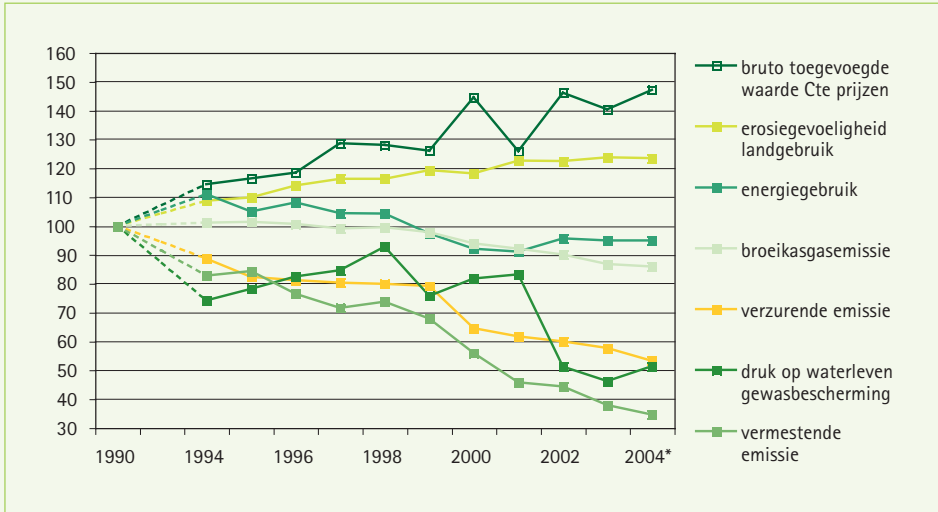
2 Landbouw en eco-efficiëntie

Met eco-efficiëntie wordt de milieudruk van de landbouw (emissies, brongebruik) vergeleken met de activiteiten. Een winst in eco-efficiëntie komt overeen met een milieuvriendelijkere productiemethode (ontkoppeling), maar leidt slechts tot winst voor het milieu wanneer de druk ook in absolute cijfers daalt (absolute ontkoppeling).

In figuur 10.2 wordt de evolutie van de belangrijkste vormen van milieudruk uit de landbouw vergeleken met de evolutie van de bruto toegevoegde waarde. Voor 2004 werd de bruto toegevoegde waarde op 2.708 miljoen euro geschat, tegenover 1.842 miljoen euro in 1990. Deze stijging met 47% werd gerealiseerd door stijgende productie en productiviteit. Behalve voor de erosiegevoeligheid van het landgebruik nam de milieudruk de laatste jaren af. Er is dus een absolute ontkoppeling tussen de activiteit en de meeste drukindicatoren. Dit betekent dat er per geproduceerde hoeveelheid een absolute afname is van de milieubelasting. Of deze afname toereikend is om milieudoelstellingen te halen, voorop gesteld in het Vlaamse Milieubeleidsplan 2003-2007, kan niet uit figuur 10.2 afgeleid worden. Een toetsing van de absolute waarden van de drukindicatoren aan de doelstellingen geeft de huidige doelfstand aan.

Figuur 10.2: Eco-efficiëntie van de landbouw, index: 1990 = 100%, 1990-2004

De bruto toegevoegde waarde werd berekend tegen marktprijzen (d.i. exclusief de productgebonden subsidies) en teruggerekend naar waarden van 1990.

*: 2004: voorlopige cijfers.

Bron: CLE op basis van AMS, Eurostat, NIS, K.U.Leuven, Vito, VLM, VMM, UGent in MIRA-T 2005

De erosiegevoeligheid van het landgebruik of gewaserosiegevoeligheid, die bepaald wordt door de mate waarin de gewassen de bodem bedekken, steeg tussen 1990 en 2004 met 23%, maar stabiliseert de laatste jaren. De stijging volgt uit een veranderd teelt patroon, met minder blijvend grasland en granen en meer maïs. Het landgebruik is op lange termijn een zeer belangrijke factor in het totale bodemverlies door watererosie. Andere factoren zijn erosiviteit van de neerslag, erosiegevoeligheid van de bodem, topografie en eventuele erosiepreventie.

Het energiegebruik in de landbouw is tussen 1990 en 2004 met 5% gedaald. Dit terwijl het totale energiegebruik in Vlaanderen nog met 34% gestegen is. Bovendien wordt vooral in de glastuinbouw overgeschakeld naar minder vervuulende energiebronnen, zoals aardgas.

De emissie van broeikasgassen is met 16% gedaald. Het energiegebruik speelt hierbij slechts een beperkte rol. Voor de landbouw gaat het vooral om enerzijds methaan afkomstig uit de dierlijke spijsvertering en mestopslag en anderzijds om lachgas uit biologische processen in de bodem.

De verzurende emissies uit de landbouw zijn met 47% gedaald. Het gaat daarbij in 2004 voor 81% om ammoniak, waarvan de emissie daalt door dalende mestproductie, efficiëntere voedertechnieken, het emissiearm toedienen van mest en de geleidelijke invoering van emissiearme stallen.

De druk op het waterleven door het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de landbouw is met 49% gedaald. Deze daling volgt enerzijds uit het gedaalde gebruik (-19%) en anderzijds voor meer dan de helft uit het verbod dat de laatste jaren ingesteld is op enkele zeer schadelijke middelen, zoals lindaan, parathion, fentin hydroxide en bromuconazole.

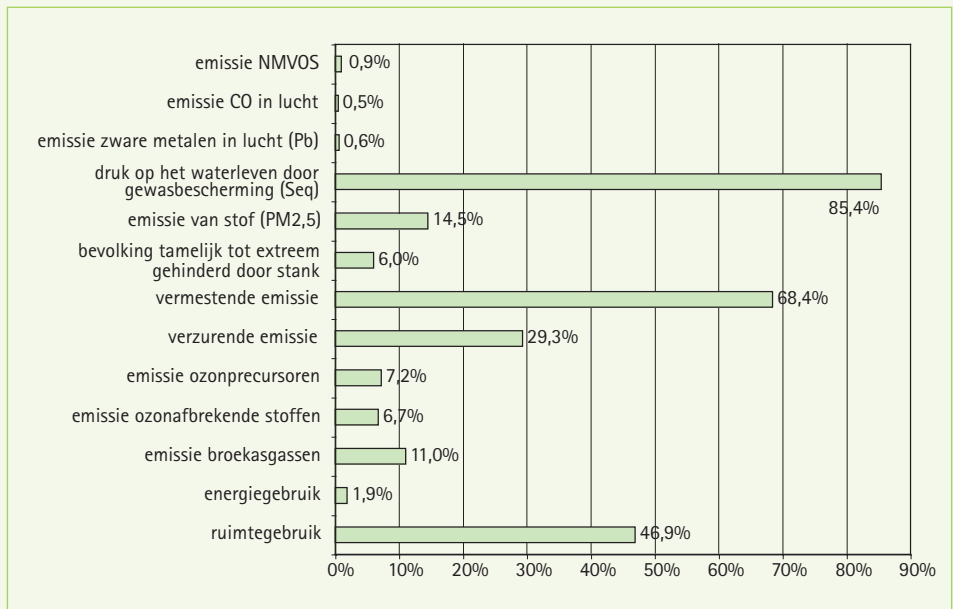
De vermestende emissie is met 65% gedaald. Dit komt grotendeels door de daling van het overschot op de bodembalans, dat hierna besproken wordt.

3 Milieuprofiel van de landbouw

De informatie over het aandeel van de landbouw in diverse milieuverstoringen is becijferd in het kader van het Milieuraapport Vlaanderen. Dit is berekend voor de drukindicatoren emissie naar de lucht, water en bodem, het brongebruik energie en ruimte, de hinder (stank) en samengebracht in figuur 10.3.

Wanneer alle milieuthema's evenwaardig worden gewogen, dan is de sector landbouw en visserij goed voor 19% van de milieudruk in Vlaanderen.

Figuur 10.3: Milieuprofiel van de landbouw: aandeel van de landbouw in de milieuthema's, 2004

Bron: MIRA AG Landbouw

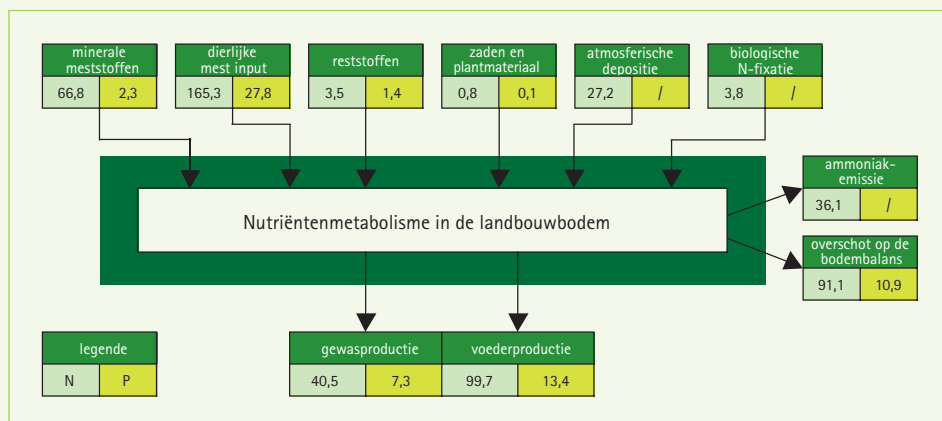
4 Vermesting en verzuring

De nutriëntenemissie, zowel stikstof als fosfor, blijft een dominant milieuprobleem van de landbouw. Ondanks de reeds geleverde inspanningen blijft het mestoverschot groot, met tegenvallende resultaten voor de waterkwaliteit tot gevolg. Aan de hand van een bodembalans kunnen de drijvende krachten zichtbaar gemaakt worden. Overmatige emissie van stikstof leidt niet alleen tot een vermestend effect, maar draagt, onder vorm van ammoniakemissie, ook bij tot de verzuring.

4.1 Bodembalans van de landbouw: inzicht in de drijvende krachten

De bodembalans van de landbouw geeft de nutriëntenstromen ter hoogte van de landbouwbodem weer. De inputs zijn de nutriënten die de landbouwbodem binnenkomen via kunstmest, dierlijke mest, diverse reststoffen, zaad- en plantgoed, atmosferische depositie en biologische stikstoffixatie (figuur 10.4). De dierlijke mest omvat het netto-resultaat van mestproductie, mestverwerking, import en export, dat op de Vlaamse landbouwbodem wordt uitgereden. Voor runderen wordt een verhoogde excretie in rekening gebracht ten opzichte van MAP2bis. De output bestaat uit de geoogste of afgegraaide gewassen, de ammoniakemissie en het uiteindelijke overschot op de bodembalans. Dit overschot leidt tot nutriëntenverliezen uit de landbouwbodem naar lucht en water.

Figuur 10.4: Bodembalans van de landbouw, miljoen kg, 2004

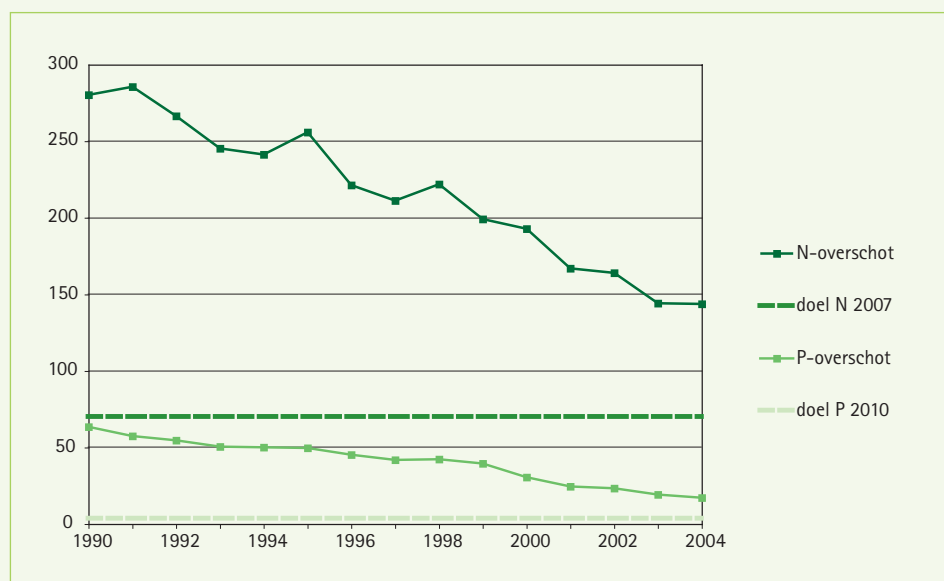

Bron: CLE in MIRA-T 2005

De kortetermijndoelstelling (2007) voor het overschot van stikstof (N) op de bodembalans, zoals bepaald in het Vlaamse milieubeleidsplan 2003-2007, is afgeleid uit de kwaliteitsnorm voor drinkwater (50 mg nitraat/l) en bedraagt 70 kg N/ha. Het overschot op de bodembalans in 2004 bedraagt 91 miljoen kg N of 144 kg N/ha, exclusief ammoniakemissie. De afstand tot de doelstelling bedraagt dus 47 miljoen kg N of 74 kg N/ha (figuur 10.5). Voor fosfor (P) wordt als middellangetermijndoelstelling (2010) 3,6 kg P/ha vooropgesteld (MIRA-S 2000). Het overschot in 2004 bedroeg 10,9 miljoen kg P of 17,3 kg P/ha en is bijgevolg nog 8,7 miljoen kg P of 13,7 kg P/ha verwijderd van het doelniveau.

Het overschot op de bodembalans is tussen 1990 en 2004 gedaald met 46% voor N en 71% voor P. Dit komt door verminderd kunstmestgebruik, afname van de veestapel, toenemende mestverwerking, verhoogde voederefficiëntie en toename van de gewasafvoer (door productiviteitsstijgingen). De stikstofemissie via ammoniak bedroeg in 2004 36 miljoen kg N of 44 miljoen kg NH₃, een daling met 44% ten opzichte van 1990. Ondanks de waargenomen verbeteringen blijft de doelafstand op de bodembalans groot.

Figuur 10.5: Overschot op de bodembalans van de landbouw, kg/ha, 1990-2004

Bron: CLE in MIRA-T 2005

Ook voor fosfor blijft de situatie ongunstig. Fosfor, in tegenstelling tot nitraat, accumuleert in de bodem. Door het overschot op de bodembalans blijft deze accumulatie doorgaan en verhoogt het risico van doorspoeling. De fosforverontreiniging is vooral schadelijk voor de biodiversiteit, zowel in water- als terrestrische ecosystemen.

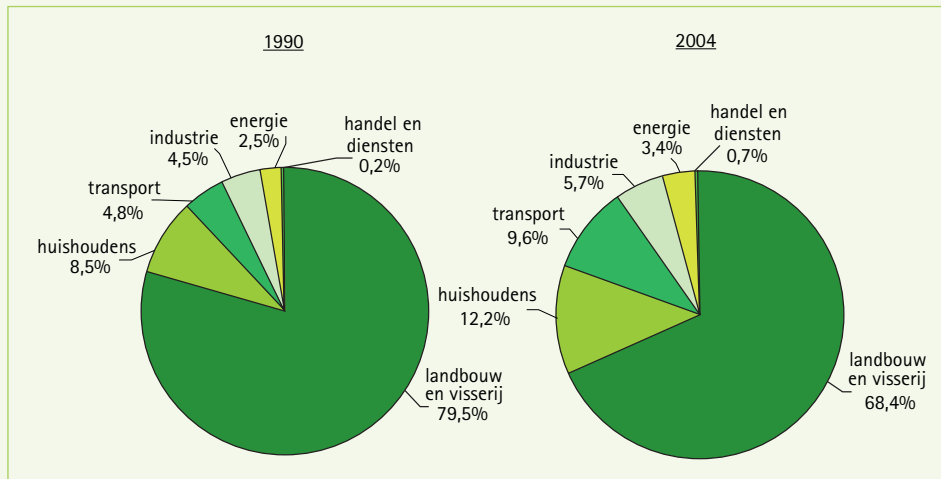
Verbeteringen werden gerealiseerd op de belangrijkste componenten van de bodembalans, namelijk het dierlijke mestaanbod, de gewasafvoer en het kunstmestgebruik:

- het dierlijke mestaanbod, na import en export, daalt als gevolg van de afbouw van de veestapel, de verbeterde voederefficiëntie en de toegenomen mestverwerking. Tussen 1990 en 2004 gaat het om een daling van 201,6 tot 165,3 miljoen kg N en van 39,5 tot 27,8 miljoen kg P;
- het kunstmestgebruik is tussen 1990 en 2004 gestaag gedaald van 110,1 miljoen kg N tot 66,8 miljoen kg N en van 14,0 miljoen kg P tot 2,3 miljoen kg P;
- de gewasafvoer schommelt naargelang de weersomstandigheden. Een lineaire trendanalyse over 1990-2004 toont een gemiddelde toename met 1,7 miljoen kg N per jaar (van 114,9 tot 140,2 miljoen kg N) en met 0,3 miljoen kg P per jaar (van 16,4 tot 20,7 miljoen kg P).

Om de doelafstand van 47 miljoen kg N volledig tot nul te herleiden is een bijkomende inspanning van ongeveer 14% op de drie bovenstaande balanscomponenten vereist. Gelet op de recente verwezenlijkingen lijkt dit een haalbare kaart. Verdere stimulansen om dit te realiseren zullen echter noodzakelijk zijn, bij voorkeur via maatregelen die het mestoverschot beter doen aansluiten bij de doelstelling van de bodembalans. De opmaak van het MAP3 biedt hiertoe een nieuwe kans.

De landbouw is niet de enige vervuiler. De landbouw, inclusief zeevisserij, draagt voor 68% bij aan de nutriëntenemissie (stikstof én fosfor) naar lucht, water en bodem in 2004. Dit aandeel is gedaald ten opzichte van 1990 (figuur 10.6). Voor meer informatie over deze indicator wordt verwezen naar het MIRA Achtergronddocument Vermesting 2004.

Figuur 10.6: Aandeel van de doelgroepen in de vermestende emissie, 1990 en 2004

Bron: MIRA op basis van NIS, CLE, OVAM, Aquafin, VMM

4.2 Waterkwaliteit in landbouwgebied als toetssteen

Hoewel de relatie tussen nitraatconcentraties in oppervlaktewater in landbouwgebied en het overschot op de bodembalans niet altijd lineair is, weerspiegelt de grote doelfstand op de bodembalans zich in nitraatmetingen in het landbouwgebied.

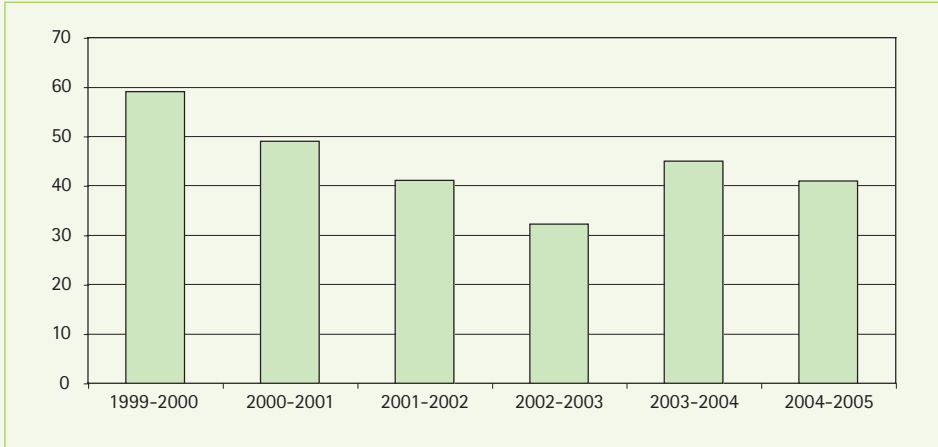
Figuur 10.7 toont het aandeel meetpunten waar de nitraatnorm van 50 mg/l minstens één maal werd overschreden in de periode 1999-2005. Sinds de start van de metingen in het MAP-meetnet in 1999 daalde het aandeel MAP-meetpunten met overschrijding drie opeenvolgende winterperiodes. Sinds 2003-2004 is er geen vooruitgang meer. In de periode juli 2004-juni 2005 werd op 41% van de meetpunten in landbouwgebied (MAP-meetnet) een overschrijding van de 50 mg nitraat norm in oppervlaktewater vastgesteld.

De positieve evolutie tot 2003 wordt onder meer verklaard door de verminderde veestapel sinds 2000, wat leidde tot een licht verlaagde mestafzetdruk. Ook verstrengden de bemestingnormen geleidelijk aan, met de zogenaamde eindbemestingsnormen van kracht in 2003. Het sterk sensibiliserend effect van de MAP-meetpunten voor de landbouwers, waardoor landbouwers bewuster omgaan met het uitrijden van de mest, in het bijzonder nabij water beïnvloedt deze resultaten gunstig. Dit sensibiliserend effect komt mede voort uit de intense communicatie tussen VMM en landbouwersorganisaties, waarbij maandelijks de meetresultaten worden bekendgemaakt. Daarnaast zijn de resultaten van elk MAP-meetpunt via de website www.vmm.be/MAP opvraagbaar.

In jaren met een nattere najaarsperiode zal de uitspoeling gemiddeld groter zijn, maar door de hogere waterafvoer is de gemiddelde concentratie lager. De winters van najaar 1998 tot voorjaar 2003 waren natter dan normaal (meer dan 800 mm neerslag), wat leidde tot een verdunning en dus lagere nitraatconcentraties. In een jaar met normale neerslag (ongeveer 800 mm) zouden nog piekconcentraties kunnen voorkomen. Dit bleek zo in de winterperiode 2003-2004, die vooraf gegaan werd van een zeer droge zomer en dus leidde tot een verhoging van het aantal meetpunten met overschrijding. De droogte tijdens de zomer van 2003 heeft er wel toe geleid dat de nitraatconcentraties in de zomermaanden nog lager waren dan in de voorgaande jaren. Maar de uitgespoelde concentraties waren vanaf december 2003 gemiddeld beduidend hoger. De resultaten voor de periode 2004-2005 bevestigen de stagnerende trend sinds 2002-2003. Uit diepgaandere analyse blijkt dat de weersomstandigheden niet de enige verklaring hiervoor kunnen zijn. De uitbreiding van de kwetsbare gebieden met strenge bemestingsbeperkingen op 49% van het landbouwareaal leidde nog niet tot verbeterde meetwaarden in deze kwetsbare gebieden.

Figuur 10.7: Aandeel meetpunten uit het MAP-meetnet oppervlaktewater met overschrijding van de nitraatnorm, %, 1999-2005

Een meetjaar loopt steeds van 1 juli tot 30 juni het jaar erop.

Bron: www.vmm.be/MAP en www.milieuindicatoren.be

Voor de grondwaterkwaliteit kan nog geen dergelijke trend aangetoond worden, omdat de monitoring van het grondwater in het landbouwgebied pas in 2004 opgestart is. De resultaten van de voorjaarcampagne 2005 geven aan dat 40% van de meetputten boven de norm van 50 mg nitraat/l uitkomen. Elke meetresultaat boven de 50 mg nitraat/l is een overschrijding. Het beleid streeft naar een grondwaterkwaliteit die overal voldoet aan de norm van 50 mg nitraat/l. De situatie blijft dus problematisch. Daarnaast zijn de resultaten van elk grondwatermeetpunt via de website <http://dov.vlaanderen.be> opvraagbaar.

5 Energiegebruik en klimaatverandering

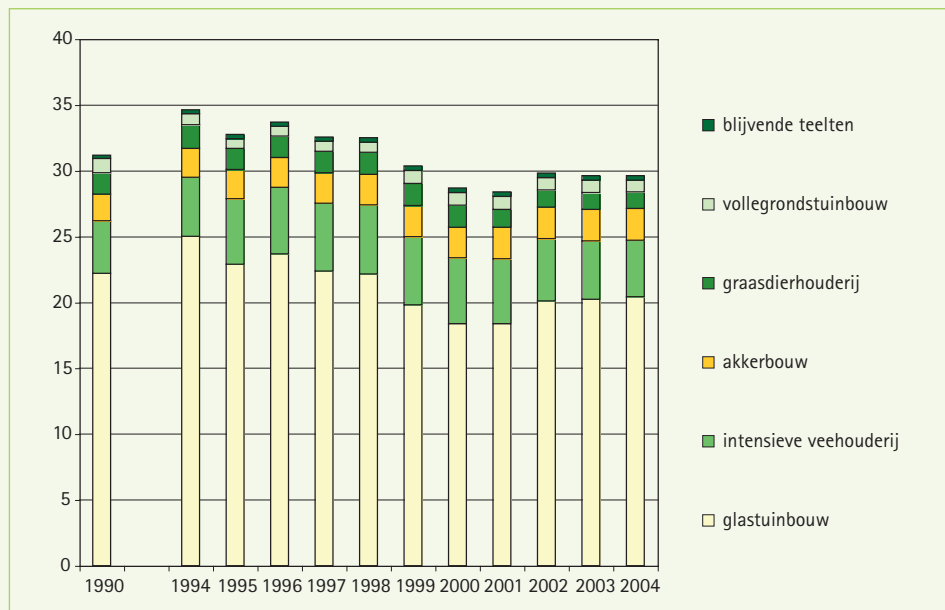
5.1 Energiegebruik

De landbouwproductieprocessen steunen in hoofdzaak op de door fotosynthese vastgelegde zonne-energie in plantaardige producten en de omzetting van deze energie in de dierlijke productie. Toch wordt nog extra externe energie gebruikt in de landbouw. Deze wordt opgedeeld in enerzijds directe energie voor de verwarming en verlichting van serres en stallen, voor de brandstof van trekkers en landbouwmachines en anderzijds indirecte energie voor de aanmaak van de intermediaire verbruiksgoederen (vb. meststoffen, krachtvoeder). Enkel de directe energie komt hier verder aan bod, waarover jaarlijks cijfers beschikbaar zijn.

Het gebruik van energie zorgt op twee manieren voor druk op het milieu. Enerzijds is de voorraad fossiele brandstoffen eindig en kan de consumptie ervan leiden tot uitputting van de natuurlijke hulpbronnen. Anderzijds gaat het gebruik van energie gepaard met het uitstoten van verontreinigende gassen, zoals broeikasgassen, waarvan CO₂ het belangrijkste is. Daarnaast is het energiegebruik ook een belangrijke kost in de bedrijfsvoering.

Figuur 10.8 toont de evolutie van het energiegebruik in de Vlaamse landbouw. De intensieve veehouderij omvat de varkens en pluimveesector. De graasdierhouderij omvat de melkvee- en rundveesector.

Figuur 10.8: Evolutie van het energiegebruik in de landbouw per deelsector, petajoule, 1990-2004

1 petajoule = 1015 joule = 278 miljoen kWh

Bron: Energiebalans Vlaanderen, Vito; VMM in MIRA AG Landbouw

Het energiegebruik van de landbouw is gedaald van 31,2 PJ in 1990 tot 29,6 PJ in 2004 (figuur 10.8). In vergelijking met 2003 betekent dit een status quo. Sinds 1990 is het energiegebruik in de landbouw met 5% gedaald, terwijl het totale energiegebruik in Vlaanderen - berekend als het bruto binnenlands energiegebruik - nog met 34% gestegen is. Binnen de landbouw gebruikt de glastuinbouw het meeste energie: 69% of 20,4 PJ werd in 2004 gebruikt in deze subsector. Daarnaast was de intensieve veehouderij goed voor 14%, de akkerbouw voor 8% en de graasdierhouderij voor 4%. In deze laatste subsector is het energiegebruik sinds 1990 het sterkst gedaald (-22%), wat waarschijnlijk deels samenhangt met de daling van de rundveestapel. Ook de glastuinbouw heeft zijn energiegebruik sterk verminderd (-8%) en dit terwijl de subsector nog uitbreidde. Tussen 1990 en 1999 steeg het glasareaal van 1774 naar 1974 ha. Vanaf 2000 steeg het areaal minder snel, met schommelingen van jaar tot jaar. Over het geheel heeft de glastuinbouw dan ook de belangrijkste inspanning geleverd om het gebruik van energie te beperken. De terugval in het energiegebruik in 2000 en 2001 was deels het gevolg van de gunstige weersomstandigheden in die jaren.

Reeds sinds de jaren 80 verdween steenkool als energiebron en deze evolutie zette zich ook in de jaren 90 door: waar het aandeel van steenkool in het energiegebruik van de landbouw in 1990 nog 7,2% bedroeg, was het in 2004 teruggelopen tot 2,8%. Het gebruik van zware stookolie nam constant af en is in 2004 bijna gehalveerd in vergelijking met 1990. Het aandeel in het gebruik is daardoor gedaald van 59% tot 33%. In eerste instantie werd de zware stookolie vooral vervangen door de lichtere gas- en dieselolie, waarvan het aandeel toenam van 24% in 1990 tot 37% in 1999. De belangrijkste uitbreiding van aardgas had echter plaats vanaf 2000, zodat het aandeel in het totale gebruik van de landbouw in 2004 reeds 17,5% bedraagt. Het toenemende aandeel van aardgas in vooral de glastuinbouw zorgt ervoor dat er minder primaire energie nodig is om een zelfde hoeveelheid nuttige warmte te produceren. Daardoor daalt ook de uitstoot van schadelijke gassen zoals CO₂.

De glastuinbouw, de grootste energiegebruiker in de landbouw, heeft zijn eigen manieren om rationeler manier om te gaan met energie. Mogelijkheden worden daartoe geboden door energiebesparingen, door het gebruik van minder vervuulende brandstoffen (aardgas i.p.v. stookolie en andere) en door het gebruik van afvalwarmte of warmtekrachtkoppeling.

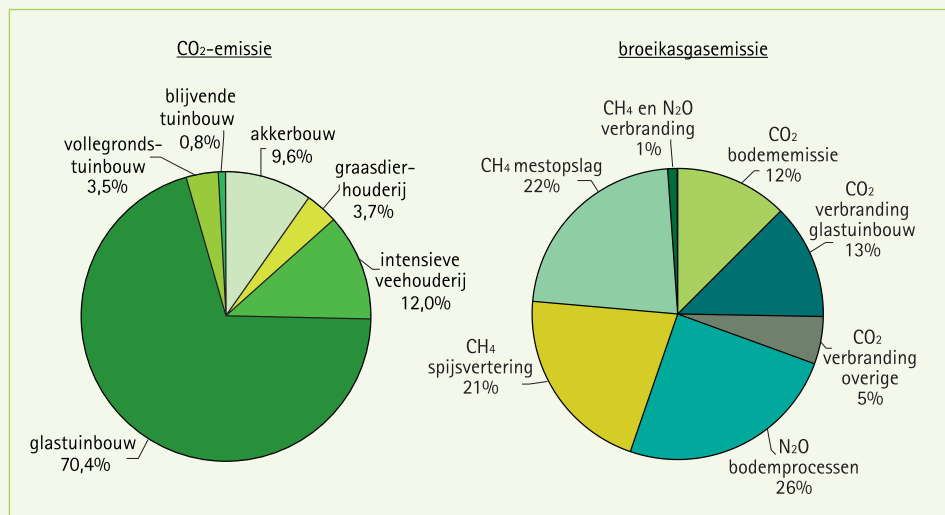
Sinds 2004 doet ook biomassa als energiebron zijn intrede in de landbouw. Het aandeel is echter nog minimaal (0,3%). Biomassa kan energie leveren onder de vorm van biogas of biobrandstoffen. Biogas wordt onder meer gebruikt in installaties voor warmtekrachtkoppeling. Er zijn mogelijkheden voor mestverwerking met energierecuperatie. Daarnaast kan de landbouw een actieve rol spelen in de productie van biobrandstoffen. Om het gebruik van biobrandstoffen in ons land te stimuleren, voorzien de verschillende beleidsniveaus dan ook een aantal stimuli. Concreet gaat het om de invoering van een accijnsverlaging, het werken aan een goede normering van biobrandstoffen en het steunen en opzetten van pilootprojecten. Voor de akkerbouwer die op het eigen bedrijf een meerwaarde wil realiseren, lijkt vooral de koude persing van koolzaad interessant, met als extra milieukundig voordeel het vermijden van de energie die vereist is voor verestering.

Welke vorm van hernieuwbare energie ook de hoogste milieuefficiëntie kent, het verminderen van de energieconsumptie is het beste alternatief om de broeikasgasemissies te verminderen.

5.2 Broeikasgassen uit de landbouw

De emissie van broeikasgassen uit de landbouw is een gevolg van methaanvergisting (CH_4) in de dierlijke spijsvertering, in mestopslag; van de productie van lachgas (N_2O) uit biologische processen in de bodem, van het gebruik van fossiele brandstoffen (CO_2 - en N_2O -emissie) en van CO_2 -emissie door de daling van de bodemkoolstofvoorraad.

Figuur 10.9: Aandeel van de sectoren in de brandstofgerelateerde CO_2 -emissie en aandeel van de processen in de totale broeikasgasemissie, 2004

Bron: MIRA kernset milieudata

Ieder broeikasgas draagt met een ander gewicht bij tot de klimaatverandering.

- 1 ton N_2O = 310 ton CO_2 -equivalenten;
- 1 ton CH_4 = 21 ton CO_2 -equivalenten;
- 1 ton CO_2 = 1 ton CO_2 -equivalenten.

In 2004 bedroeg de totale emissie van broeikasgassen uit de landbouw 9.991 kton CO_2 -equivalenten, een daling met 14% t.o.v. 1990. Dit terwijl de totale emissie van broeikasgassen in Vlaanderen in dezelfde periode nog met 3,6% toenam. De sectoren landbouw en industrie slaagden er als enige in om hun emissie te doen dalen. De emissie van CO_2 door verandering in de bodemkoolstofvoorraad staat voor 1.239 kton CO_2 -equivalenten of 12,4% van de broeikasgasemissie uit de landbouw. Deze emissie dient echter niet in rekening gebracht te worden bij toetsing aan de Kyoto-doelstellingen. In dat geval zou de totale broeikasgasemissie uit de landbouw zelfs met 15,6% gedaald zijn.

5.3 Klimaatverandering

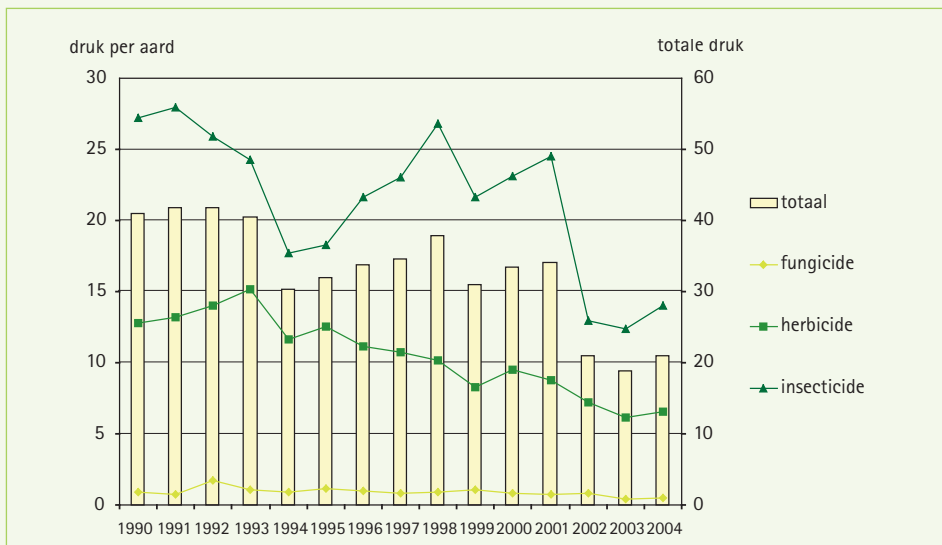
Tenslotte moet niet alleen de vraag gesteld worden welke bijdrage de landbouw levert aan de uitstoot van broeikasgassen, maar ook hoe de landbouw wordt beïnvloed door de opwarming van de aarde die een gevolg is van de steeds groeiende uitstoot van broeikasgassen. Tijdens de 21ste eeuw zou de opwarming immers 3°C kunnen bedragen, terwijl de neerslag met 10 tot 50% zou toenemen. Het hoeft nauwelijks betoog dat dit voor een sector als de landbouw, die sterk afhankelijk is van de grillen van de natuur, ingrijpende veranderingen met zich mee kan brengen. Laag gelegen landsdelen zouden bv. last krijgen van een hoger waterpeil en van een slechtere waterkwaliteit door verzilting. De hoger gelegen delen zouden dan weer te maken kunnen krijgen met watertekorten, omdat de waterbergingscapaciteit van de bodems zou afnemen en bodemvocht tekorten kunnen optreden bij stijgende temperaturen. Paradoxaal genoeg zou de toename van de neerslag in de winter gepaard kunnen gaan met overstromingen in het voorjaar en waterschaarste in de zomer. Uiteraard zou dit een negatief effect hebben op de productieomvang en de productkwaliteit die door de landbouw voortgebracht kan worden.

6 Gewasbescherming

Het volume gewasbeschermingsmiddelen dat jaarlijks gebruikt wordt in de Vlaamse landbouw, wordt louter beschouwd als een indicator van het intermediaire verbruik. De druk die hierdoor uitgeoefend wordt op het milieu is echter niet noodzakelijk recht evenredig met het gebruikte volume. Er is een groot verschil in de ecotoxiciteit van de meer dan 300 verschillende erkende actieve stoffen.

De milieudruk van gewasbeschermingsmiddelen kan onder andere weergegeven worden door de som S van de jaarlijkse verspreidingsequivalenten (Σ Seq) per gewasbeschermingsmiddel. Deze indicator geeft naast het gebruikte volume actieve stoffen een beeld van de milieubelasting voor waterorganismen. Hierbij wordt de jaarlijkse emissie (het gebruik) van de beschouwde middelen gewogen op hun (eco)toxiciteit (in dit geval voor waterorganismen) en verblijftijd in het milieu, meer bepaald de halveringstijd voor afbraak in de bodem. Deze indicator geeft een aanduiding van de druk op het waterleven.

Figuur 10.10: Het verloop van de som van de verspreidingsequivalenten, (miljard Seq), 1990-2004

Bron: Vakgroep Gewasbescherming, UGent in MIRA AG Landbouw

De druk op het waterleven, uitgedrukt als de som van de verspreidingsequivalenten (Σ Seq), gedurende de laatste 15 jaar wordt weergegeven in figuur 10.10. Tussen 1990 en 1993 daalde Σ Seq van de insecticiden, terwijl die van de herbiciden steeg, zodat de totale druk op het waterleven relatief constant bleef. Daarna volgde de totale Σ Seq de bewegingen van de Σ Seq van de insecticiden, waarvan het aandeel steeds groter was dan twee derden. Over de periode 1990 tot 2004 is de druk op het waterleven vanuit elk van de vier productgroepen bijna gehalveerd.

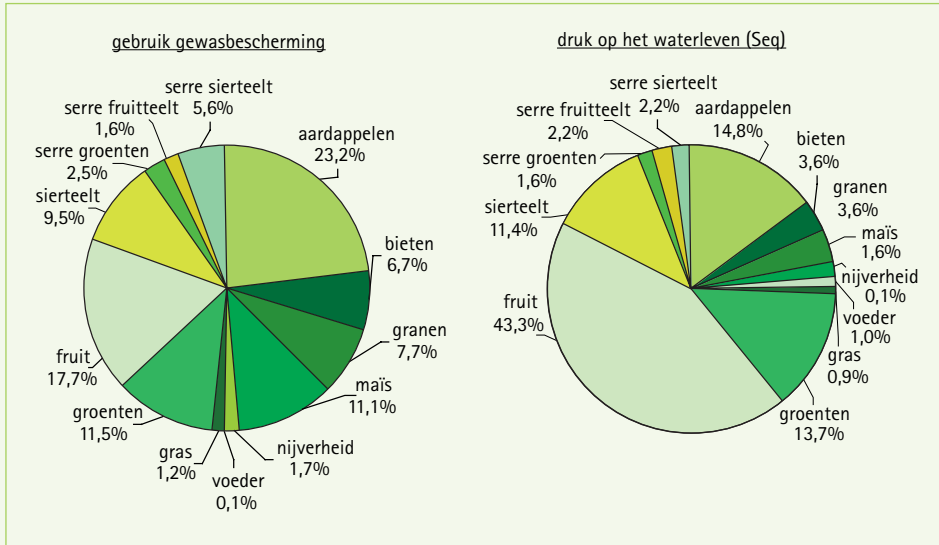
Deze daling volgt uit 2 tendensen:

- enerzijds beperkt de sector het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, dat in die periode met 19% gedaald is. In 2004 bedroeg het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de landbouw 3,8 miljoen kg actieve stof;
- anderzijds is er het beleid van de Federale Overheid, waarbij in uitvoering van de Europese Richtlijn 91/414 erkenningen van gewasbeschermingsmiddelen stelselmatig worden herzien. Op die manier zijn de laatste jaren reeds veel van de meest schadelijke middelen verboden. Daardoor werd ruim de helft van de daling van Σ Seq gerealiseerd van 2001 naar 2002.

Bepaalde actieve stoffen hebben een zeer grote toxiciteit voor waterorganismen en wegen dus zwaar door in Σ Seq. In 2001 waren zeven stoffen verantwoordelijk voor 82% van de Σ Seq: de herbiciden diuron en paraquat en de insecticiden lindaan, en in mindere mate flufenoxuron, fenoxycarb, parathion en chloorpyrifos. Lindaan en parathion zijn nu verboden, respectievelijk vanaf juni 2001 en vanaf januari 2002. Dit heeft een sterke daling van de drukindicator veroorzaakt, zelfs in die mate dat de halvering, die voor 2005 vooropgesteld werd in het Vlaams Milieubeleidsplan 2003-2007, bijna bereikt is.

Figuur 10.11: Aandelen van diverse teelten in het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en de druk op het waterleven (Σ Seq), 2004

Bron: Vakgroep Gewasbescherming, UGent in MIRA AG Landbouw

De milieudruk binnen een landbouwteelt is sterk afhankelijk van het al dan niet gebruiken van de meest toxische middelen in die teelt. Figuur 10.11 vergelijkt de aandelen van verschillende teeltgroepen in het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en de som van de verspreidingssequivalenten (Σ Seq) in 2004.

De fruitteelt is in dit verband het meest opvallende voorbeeld. Fruitaanplantingen beslaan minder dan 3% van de benutte landbouwoppervlakte. Flufenoxuron en fenoxycarb, twee middelen die zeer zwaar doorwegen in Σ Seq, worden echter bijna uitsluitend in de fruitteelt gebruikt. Beide insecticiden blijken zeer toxisch te zijn voor waterleven. Bovendien heeft de laatste jaren een verschuiving plaatsgehad van bodemherbiciden zoals simazin en diuron (waarvan het gebruik beperkt werd o.w.v. hun overdreven voorkomen in drinkwaterwinningen), naar contactherbiciden zoals glyfosaat en paraquat, die eveneens een hoge Seq-waarde hebben. Daardoor is het aandeel van de fruitteelt in Σ Seq van de landbouw in 2004 opgelopen tot 43%.

Nu lindaan verboden is, is het aandeel van bieten in Σ Seq veel kleiner geworden (3,6%) en is ook de totale Σ Seq sterk gedaald.

Het huidige gebruik binnen en buiten de landbouw geeft aanleiding tot concentraties in oppervlaktewater die wettelijke vastgelegde basiskwaliteitsnormen soms overschrijden en de ecologische kwaliteit van het rivieren en beken kan aantasten. Wanneer naar grondwater gekeken wordt, blijkt dat 16,5% van de locaties verontreinigd zijn met pesticide(n). Deze overschrijdingen voor grondwater zijn gebonden aan bepaalde streken. De meeste overschrijdingen van de normen, individueel en als som van de bestrijdingsmiddelen, worden echter waargenomen in het zuiden van Oost-Vlaanderen in de zandige afzettingen van de Vlaamse Vallei nabij de Dender en de streek daarrond. De overvloedige aanwezigheid van zand is een mogelijke oorzaak.

7 Bodem: het fundament van de grondgebonden landbouw

De bodem is een onmisbare productiefactor in elke grondgebonden landbouwactiviteit. Het behoud van de bodemvruchtbaarheid is van economisch belang, maar de bodem is tevens een biotoop voor bodemorganismen en speelt een bufferende en zuiverende rol. Naast de chemische samenstelling, speelt ook de bodemstructuur en het microbieel bodemleven een belangrijke rol in de vruchtbaarheid. We bespreken hieronder twee bedreigingen die op al deze aspecten een negatieve invloed uitoefenen: bodemerrosie en het dalend gehalte organische stof in de bodem.

7.1 Bodemerrosie

Bodemerrosie door water op hellend akkerland is één van de belangrijkste processen van bodemaantasting in Vlaanderen en heeft vier belangrijke negatieve effecten. Ten eerste neemt de vruchtbare toplaag in dikte af, wat op lange termijn kan resulteren in dalende gewasopbrengsten. Op korte termijn kan erosie ook voor belangrijke opbrengstverliezen zorgen door het wegspoelen of onderspoelen van (kiem)planten, bv. op de wendakkers. Ten tweede is intense bodemerrosie verantwoordelijk voor lokale modderoverlast na zware regenbuien in het voorjaar en de zomer in landelijke gebieden in het zuiden van Vlaanderen. Verder leidt bodemerrosie ook tot hoge sedimentlasten in de waterlopen waardoor deze, net als veel wachtbekkens, aan een hoog tempo dichtslibben, met een verhoogd overstromingsrisico tot gevolg. Een laatste mogelijk gevolg is vervuiling van valleigebieden of oppervlaktewater door contaminanten gebonden aan het afgezette sediment (nutriënten, gewasbeschermingsmiddelen, e.d.). Bodemerrosie is dan ook één van de belangrijkste bronnen van vervuiling voor de Vlaamse oppervlaktewaters met belangrijke ecologische en financiële implicaties.

In 2002 wordt het bodemverlies door erosie geschat op 4,7 ton per ha vruchtbare landbouwgrond. In de Leemstreek is dit 6,9 ton per ha en in de Weidestreek zelfs 13,9 ton per ha per jaar. 12,6% van de akkerbouwpercelen zou jaarlijks 5 tot 10 ton per ha verliezen, 6,8% verliest 10 tot 20 ton per en 1% verliest zelfs meer dan 20 ton. Figuur 10.12 toont de ruimtelijke spreiding van het gemiddeld jaarlijks bodemverlies door watererosie.

Figuur 10.12: Ruimtelijke spreiding van het gemiddelde jaarlijkse bodemverlies door watererosie, 2002

Bron: Laboratorium voor experimentele geomorfologie, KULeuven in MIRA-T 2003

Technieken die bodemerosie in belangrijke mate kunnen reduceren zijn o.a. niet-kerende grondbewerking of geen grondbewerking ('no-till'), het dubbel inzaaien van graangewassen in zones van geconcentreerde afvoer, of het niet afvoeren van oogstresten zodat het oppervlak bedekt met mulch van maïs-, bieten- en aardappelloof. Daarnaast is de gewaskeuze belangrijk omdat die bodembedekking beïnvloedt. Dit wordt uitgedrukt in de erosiegevoeligheid van het landgebruik. Door het stijgend maïsareaal is deze gevoeligheid toegenomen (figuur 10.12).

Sinds januari 2002 is er in Vlaanderen een subsidiereglement van kracht met als specifieke doelstelling het verminderen van de impact van bodemerosie door water. De hieruit gesubsidieerde maatregelen zijn op dit ogenblik voornamelijk civieltechnisch (bv. aanleg kleine sedimentopvangbekkens of grasstroken langs perceelsranden) en niet cultuurtechnisch (aanpassing gewasrotaties of teeltmethodes). Hierdoor zal dit subsidiereglement in eerste instantie de hoge sedimentafvoeren reduceren en in mindere mate de bodemerosie zelf. Een lijst is opgemaakt met erosieknelpunten. Eind 2004 was reeds voor 46% van deze gemeenten met erosieknelpunten een subsidie voor de aanmaak van een erosiebestrijdingsplan goedgekeurd. Deze evolutie moet het mogelijk maken om de milieubeleidsplandoelstelling te halen: hierin wordt ernaar gestreefd dat 90% van de gemeenten met erosieknelpunten een erosiebestrijdingsplan heeft opgesteld tegen 2007. Tijdens de komende jaren kan deze steunmaatregel een belangrijke reductie in de sedimentaanvoer naar de waterlopen teweegbrengen.

Landbouwers kunnen sinds 2005 een beheerovereenkomst afsluiten die specifiek op erosiebestrijding gericht is. Mogelijke maatregelen zijn het aanleggen van grasbufferstroken en grasgangen enerzijds en het toepassen van erosiereducerende teelttechnieken zoals directe inzaai en niet-kerende bodembewerking anderzijds. Deze maatregelen zijn dus direct gericht op het verminderen van erosie op het akkerland. Er werd in 2005 op 822 ha gebruik gemaakt van deze beheerovereenkomst.

Verder zijn er subsidiemogelijkheden die inspelen op het bodemgebruik en op die manier ook rechtstreeks op het bodemerosierisico. Het Beleidsdomein Landbouw en Visserij subsidieert het gebruik van groenbedekkers tijdens de winterperiode. Dit leidt tot een reductie van de erosie. Het succes van deze maatregel is in 2004 sterk toegenomen door een vereenvoudigde administratieve procedure, namelijk de integratie in de oppervlakteaangifte. Op 68.275 ha of ca. 17% van het totale Vlaamse akkerareaal geldt er nu een beheerovereenkomst groenbedekking.

Een andere reeks van maatregelen zijn de beheerovereenkomsten 'zorgen voor perceelsranden' die beheerd worden door de VLM. Sinds 2000 worden hiervoor subsidies gegeven indien een grasstrook of een strook met spontane vegetatie (5 tot 10 m breed) langsheen een waterloop, holle weg of houtkant wordt ingericht. In 2004 werden 430 beheerovereenkomsten perceelsranden afgesloten voor effectief 370 ha perceelsranden. De beheerovereenkomsten zijn zeker niet alleen gericht op erosiebestrijding maar de maatregelen kunnen een belangrijke impact hebben, vooral op de sedimentexport.

7.2 Organische stof in de bodem

Organische stof in de bodem bestaat uit verteerd plantaardig en dierlijk materiaal, humus en levende organismen. Eén van de meest universele bodemvormende processen is de omzetting van organische stof tot humus (humificatie) en de ophoping hiervan in de bovengrond. Bij afbraak van voornamelijk vers organisch materiaal komen oplosbare voedingsstoffen (bv. stikstof en fosfor) en koolstofdioxide (CO₂) vrij (mineralisatie), waarbij bodemorganismen een vitale rol spelen. Het afbraakproces is echter moeilijk te sturen.

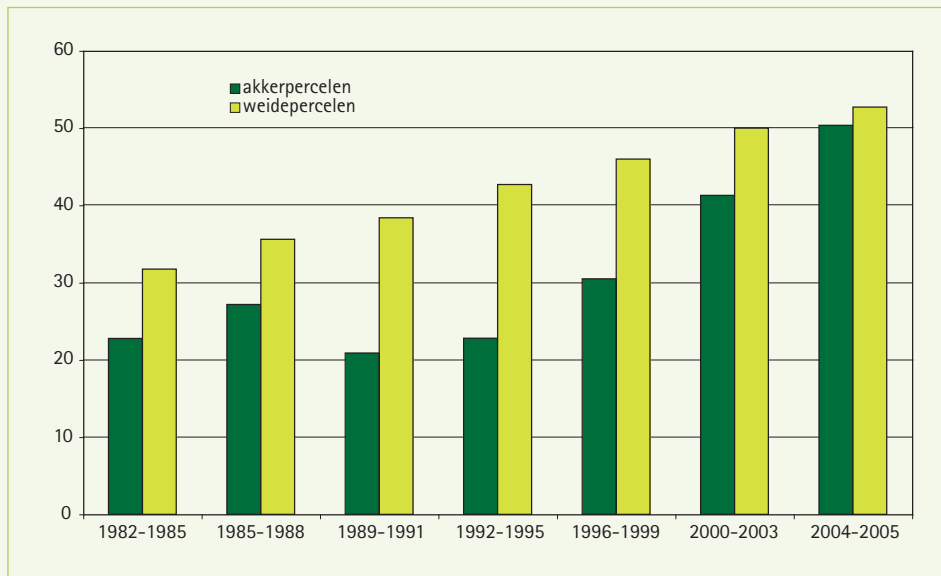
Vanuit milieukundig perspectief speelt organische stof in de bodem een belangrijke rol in de opslag van CO₂. In het kader van het Kyoto-protocol, verbindt België zich er toe de emissies van CO₂ te minimaliseren en de reserves en fluxen van organische stof in de bodem te kwantificeren. In de Europese thematische strategie voor bescherming van de bodem wordt bodemorganische stofgehalte gedefinieerd als dé sleutelindicator voor bodemkwaliteit omdat een optimaal gehalte aan organische stof overeenkomt met een goede landbouw- en milieukundige conditie zoals bijvoorbeeld verminderde erosie, hoog bufferend en filterend vermogen en een rijke habitat voor levende organismen. Vanuit verschillende milieukundige beleidslijnen blijkt dus een optimaal organische stofgehalte in de bodem gewenst te zijn.

Vanuit landbouwkundig perspectief is het organische stofgehalte belangrijk voor de bodemvruchtbaarheid omdat het invloed heeft op zowel de fysische als chemische bodemeigenschappen evenals op het microbiële leven. Koolstof vormt het belangrijkste bestanddeel van organische stof: er wordt aangenomen dat organisch materiaal in de bodem gemiddeld voor 50 tot 58% uit koolstof bestaat.

Het koolstofpercentage in de bodem van akker en weiland wordt opgevolgd via de staalname van de Bodemkundige Dienst van België. Als het koolstofgehalte onder de streefzone daalt, dient de bemesting aangepast om economisch optimale opbrengst te bekomen. Deze streefzone is functie van de grondsoort (textuur). De evolutie van het koolstofpercentage in de Vlaamse akker- en weilanden vertoont een duidelijk dalende tendens tussen 1982 en 2005 met steeds meer percelen die beneden de optimale toestand (streefzone) komen te liggen. In akkerland steeg het aantal percelen onder de streefzone van 23 tot 50% en in weiland tot 32 tot 53%.

Figuur 10.13: Aandeel percelen met een koolstofgehalte onder de streefzone, %, 1982-2005

Bron: Vanden Auweele et al., 2004 en MIRA-T 2005

De oorzaken voor het dalende koolstofgehalte zijn divers. De ploegdiepte is toegenomen in bepaalde regio's. Er is een verminderde aanbreng van stabielere organische stof in de vorm van organische meststoffen en bodemverbeteraars. Oogstresten zoals tarwestro worden minder ingeplougd. Het scheuren van weilanden kan het dalende koolstofgehalte onder weiland verklaren.

Het organische stofgehalte in de landbouwbodem kan worden bijgesteld door maatregelen zoals aanpassen van het landgebruik, verlagen van de afbraaksnelheid en verhogen van de aanvoer. Het behoud van permanent grasland gedurende meer dan 5 jaar of de teelt van groenbemesters als nagewas zijn voorbeelden van aangepast landgebruik. De afbraaksnelheid kan verlaagd worden door onder andere minimale grondbewerking en herstel van de grondwatertafel. De huidige organische stoftoedieningen via dierlijke mest en oogstresten volstaan niet om het gehalte op peil te houden. Dit heeft met de kwaliteit van de aangevoerde dierlijke mest te maken. Landbouwpraktijken die de aanvoer verhogen zijn het achterlaten en inwerken van oogstresten, het toevoegen van stro, compost of organische meststoffen, het inpassen van groenbemesters in het teeltplan en een beredeneerde meststoffenkeuze. Tijdstip, hoeveelheid en mineralisatiesnelheid zijn van cruciaal belang bij toedienen van organisch materiaal. In de huidige mestwetgeving wordt organisch materiaal verrekend als nutriëntenaanvoer in het eerste jaar. Vanwege het gevaar voor onderbemesting op de langere termijn worden toevoegingen van organisch materiaal dat traag mineraliseert ontmoedigd. Een grote voorraad nutriëntrijke verse organische stof kan echter leiden tot een hoge stikstofmineralisatie op momenten dat er weinig opname is door het gewas. Hierdoor kan een verhoogd risico ontstaan op stikstofuitspoeling waardoor de doelstellingen van de nitraatrichtlijn of de kaderrichtlijn water in het gedrang kunnen komen.

8 Biodiversiteit in landbouwgebied

Deze titel belicht het belang van het landbouwgebied als biotoop voor wilde planten en dieren in Vlaanderen. De keuze voor broedvogels en vaatplanten is bepaald door de beschikbaarheid van recente, gebiedsdekkende verspreidingsgegevens.

Het landbouwgebied omvat in deze context alle terreinen die in landbouwgebruik zijn. Het gaat voornamelijk om akker- en graslandbiotopen, met inbegrip van tussenliggende (kleine) landschapselementen, gebouwen en wegen. Daarmee is het landbouwgebied ongeveer dubbel zo groot als alle (half-)natuurlijke biotopen (oppervlaktewateren, bossen, moerassen, heiden en vennen, pioniervegetaties) samen.

8.1 Broedvogels

Van de 162 vogelsoorten die sinds 1900 in Vlaanderen regelmatig tot broeden kwamen, zijn er 20 specifiek gebonden aan biotopen in het landbouwgebied (tabel 10.1). Naast deze 20 specialisten broeden er in het landbouwgebied ook tal van generalisten. Dit zijn soorten die in meerdere biotopen broeden en voor hun overleving niet exclusief afhankelijk zijn van landbouwactiviteiten. Het zijn onder meer soorten als torenvalk, houtduif, witte kwikstaart, zwarte kraai en huismus.

Uit tabel 10.1 blijkt dat tussen 1990 en 2002:

- er 10 van de 20 specialisten in landbouwgebied verdwenen of achteruit gingen (50%);
- 6 op de 20 specialisten in landbouwgebied vooruit gingen. Dit is 30% van de specialisten in landbouwgebied. De vooruitgang van specialisten in overige biotopen was sterker: 58%.

Het Vlaams Milieubeleidsplan beoogt evenwel het behoud van de biodiversiteit en streeft ernaar het verlies aan biodiversiteit stop te zetten tegen 2007.

Tabel 10.1: Regelmatige broedvogels, 1990–2002

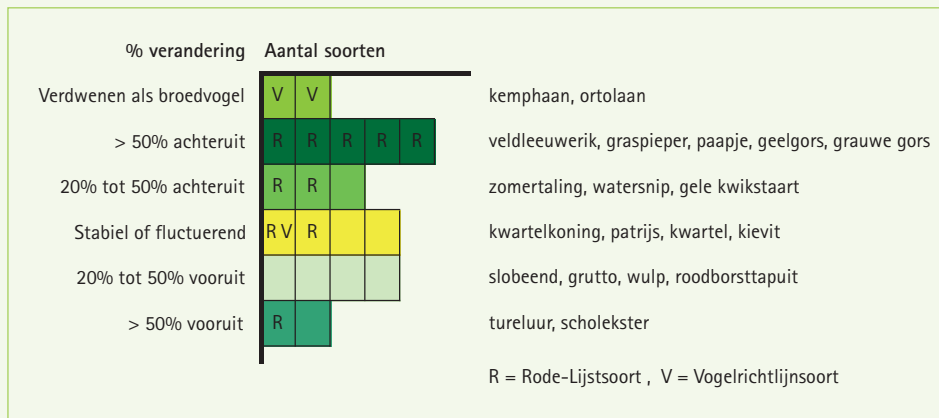
aantal soorten	verdwenen	achteruit	stabiel	vooruit	totaal
specialisten					
in biotopen in landbouwgebied	2	8	4	6	20
in overige biotopen	3	7	14	33	57
totaal specialisten	5	15	18	39	77
generalisten	1	27	10	47	85
totaal alle soorten	6	43	28	85	162

verdwenen = soort heeft gedurende de voorbije 10 jaar niet meer in Vlaanderen gebroed;
 achteruit = broedpopulatie is in periode 1990–2002 met >20% afgenomen (lineaire trend);
 stabiel = broedpopulatie is in periode 1990–2002 niet meer dan 20% gewijzigd (lineaire trend);
 vooruit = broedpopulatie is in periode 1990–2002 met >20% toegenomen (lineaire trend).

Bron: Vermeersch et al. (2004), NARA 2005

Dat soorten van het landbouwgebied zwaar onder druk staan, blijkt ook uit de recente Rode Lijst van Vlaamse broedvogels. Van de 40 Rode Lijstsoorten zijn er 10 (25%) gebonden aan biotopen van het landbouwgebied (figuur 10.14).

Figuur 10.14: Evolutie van de broedpopulatie van twintig vogelsoorten met hoofdverspreiding in het landbouwgebied, 1990–2002

Bron: Vermeersch et al. (2004), NARA 2005

Op basis van de evolutie van de populaties en de ecologische karakteristieken kunnen ruwweg drie soortcategorieën onderscheiden worden: de zangvogels, de kritische en de minder kritische weidevogels.

Op de roodborsttapuit na, doen alle zangvogels het bijzonder slecht, ongeacht hun voorkeursbiotoop (akker of grasland, open of gesloten cultuurlandschap). De ortolaan heeft in 1992 voor het laatst gebroed in Vlaanderen. Veldleeuwerik, graspieper, paapje, geelgors en grauwe gors gaan zeer sterk achteruit en zijn alle aangeduid als Rode Lijstsoort. Ook de gele kwikstaart is de voorbije 15 jaar achteruitgegaan. Onderzoek heeft uitgewezen dat deze soorten sterk te lijden hebben onder de intensivering en schaalvergroting van de landbouw in West-Europa. Dit omvat onder meer:

- de opkomst van monoculturen ten koste van een meer gediversifieerd landschap (inclusief kleine landschapselementen) waardoor er minder voedsel (ongewervelden) voor de jongen en nestgelegenheid zijn;
- een algemeen gebruik van bestrijdingsmiddelen;
- het verdwijnen van wintervoedsel zoals graanresten en onkruidzaden door sneller inploegen van de akkers voor het zaaien van wintergraan in plaats van zomergraan.

Het beeld bij de weidevogels is tweërlei. De meest kritische soorten zijn als broedvogel verdwenen (kemphaan), komen nog maar sporadisch tot broeden (kwartelkoning) of hebben nog slechts zeer kleine populaties in Vlaanderen (zomertaling, watersnip). Voornaamste oorzaak is het intensieve landbouwkundig gebruik van graslanden (hoge mestgift, verlaging van grondwatertafel, vroeg maaien). Het merendeel van de broedgevallen in Vlaanderen situeert zich momenteel in graslanden onder natuurbeheer.

De omvang van de broedpopulaties van minder kritische weidevogels (de steltlopers grutto, tureluur, wulp, kievit en scholekster) is daarentegen stabiel tot toenemend. Dit staat in schril contrast met de Noordwest-Europese situatie, waar de populaties van grutto, tureluur, wulp en kievit sterk tot zeer sterk achteruit gaan. De toename van tureluur en grutto is te wijten aan de gunstige evolutie in de Kust- en Scheldepolders. Het beeld in de Kempen is minder positief, met een uitgesproken afname. De populatietoename in Vlaanderen is ogenschijnlijk ook in tegenspraak met de vaststelling dat het broedsucces in het Vlaams weidevogelgebied gedurende de voorbije 20 jaar sterk is afgenomen tot ver beneden het niveau nodig om een populatie in stand te houden. Dit alles suggereert dat veel volwassen vogels (ook uit omliggende landen) worden aangetrokken door de goede toestand van de percelen in het vroege voorjaar, wat leidt tot een grote broedpopulatie. Maar omdat deze percelen niet kunnen bieden wat hun nesten en jongen nodig hebben om te overleven, is het broedsucces laag.

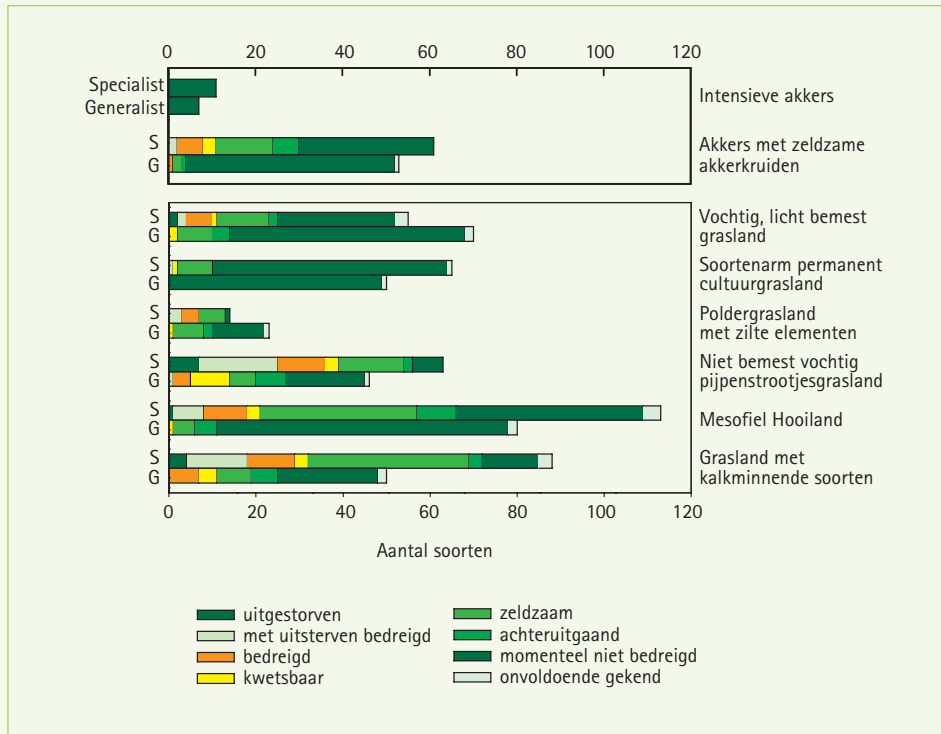

8.2 Akker- en graslandflora

In Vlaanderen is het voorkomen van 1.433 soorten vaatplanten gekend. Hiervan zijn er 132 (9,2%) specifiek gebonden aan akkergebieden, waarvan 72 met een beperkte ecologische amplitude, specialisten, en 60 met een ruimere ecologische amplitude, generalisten (figuur 10.15). Het aantal soorten dat gebonden is aan intensief bewerkte akkers is uitermate klein (18) en geen van deze soorten is bovendien bedreigd. Intensivering betekent dus ook hier een afname van de soortenrijkdom. Akkers met zeldzame akkerkruiden vormen de primaire biotoop voor 12 Rode Lijstsoorten, waarvan elf specialisten.

Graslanden bezitten van alle biotopen het grootste aantal specialisten. Figuur 10.15 toont het aantal specialisten en generalisten van soortenarm permanent cultuurgrasland (ca. 200.000 ha) en van een aantal specifieke halfnatuurlijke graslandgemeenschappen (in totaal 7.300 ha). Ook in graslanden staan specialisten meer onder druk dan generalisten. Zowel absoluut als proportioneel bevatten cultuurgraslanden een uitermate beperkt aantal Rode Lijstsoorten. Analyse van deze gegevens leert dat naarmate de graslanden aan voedselrijkere omstandigheden gebonden zijn, ze minder bedreigde soorten bevatten. Intensieve gras- en weilanduitbating, met onder meer hoge mestgiften, leidt tot het verdwijnen van minder productieve en competitieve plantensoorten.

Figuur 10.15: Aantallen en Rode Lijststatus van vaatplanten met hoofdverspreiding in akkers en graslanden, 2001

Bron: NARA 2003; Biesbrouck et al. (2001)

8.3 Bescherming van biodiversiteit in een moderne bedrijfsvoering

De uitdaging voor een duurzame landbouw bestaat erin om gerichte maatregelen voor de bescherming van de agrarische biodiversiteit te integreren in de moderne bedrijfsvoering. Veel van de karakteristieke agrarische soorten staan momenteel zwaar onder druk. Een aantal beleidsmaatregelen is dan ook gericht op het behoud en de bescherming van deze agrarische biodiversiteit.

Voor akkervogels worden in Vlaanderen momenteel geen gerichte maatregelen ondersteund. Voor de bescherming van weidevogels worden een reeks instrumenten ingezet. In een aantal kerngebieden zoals de Uitkerkse Polders en het Turnhouts Vennengebied lopen natuurinrichtingsprojecten en/of worden (erkende) natuurreservaten uitgebouwd.

In andere weidevogelgebieden kunnen landbouwers beheerovereenkomsten 'weidevogelbescherming' sluiten. Eind 2004 bedroeg het areaal onder beheerovereenkomst voor 'weidevogelbescherming' 620 ha. Dit komt overeen met een dekkingsgraad (oppervlakte onder beheer / oppervlakte grasland in afgebakende weidevogelgebieden) van 3,5%, wat aan de lage kant is om de weidevogelpopulaties in deze gebieden afdoend te beschermen. Tevens is er slechts weinig informatie voorhanden over de ecologische effectiviteit van de beheermaatregelen. Een vierjarige monitoring (2001-2004), gericht op het nagaan van het effect van landgebruik (landbouw, landbouw met beheerovereenkomst, natuurreservaat) op de dichtheden en het broedsucces van weidevogels, kon hierover geen uitsluitsel geven, ondermeer als gevolg van de kritisch lage dichtheid aan percelen met beheerovereenkomst.

Naast weidevogelbeheer zijn er nog vier andere groepen van beheerovereenkomsten met expliciete natuurdoelstellingen (perceelsrandenbeheer, kleine landschapselementen, botanisch beheer, natuur). Door het ontbreken van monitoringgegevens is er momenteel nauwelijks iets bekend over de natuurrealisaties en de ecologische effectiviteit van de Vlaamse beheerpakketten. Tot nader order kan enkel het opnamesucces van de natuurgerichte beheerovereenkomsten beoordeeld worden op basis van oppervlakte doelstellingen geformuleerd in het Vlaams Programma voor Plattelandsontwikkeling 2000-2006.

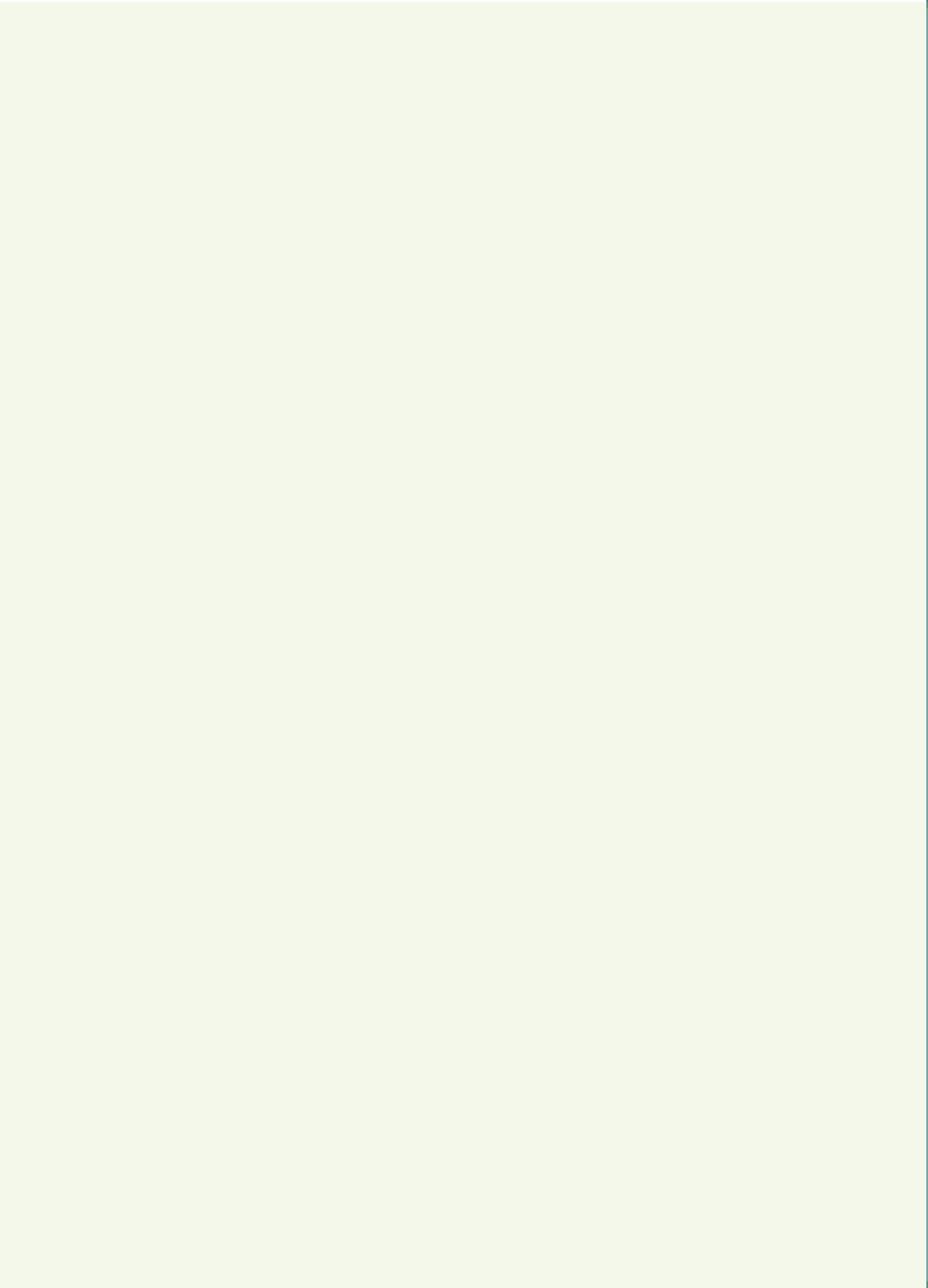

Afkortingen

A	AMS	Afdeling Monitoring en Studie
	APS	Administratie Planning en Statistiek
	AVCZ	Algemeen Verbond der Coöperatieve Zuivelfabrieken
B	BBT	Best Beschikbare Technieken
	BIRB	Belgisch Interventie- en Restitutiebureau
	BSE	Boviene Spongiforme Encephalopathie (gekkedoeienziekte)
	BSS	bruto standaard saldo
	BTR	braakleggingstoelagenrechten
C	CBB	Confederatie van de Belgische Bietplanters
	CLE	Centrum voor Landbouweconomie
	CORE	Coordination of European Transnational Research in Organic Food and Farming
	CRB	Centrale Raad voor het Bedrijfsleven
D	DGA	Direction Générale de l'Agriculture
	DPSIR	driving force, pressure, state, impact, response
E	EEG	Europese Economische Gemeenschap
	EISfOM	European Information System For Organic Markets
	EU	Europese Unie
	EU-25	Europese Unie (na uitbreiding tot 25 landen in 2004)
G	GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
	GfK	Growth from Knowledge (http://www.gfk.be/)
	GLB	Gemeenschappelijk Landbouwbeleid
	GMO	gemeenschappelijke marktordening
	GTR	gewone toeslagrechten
	GVE	grootvee-eenheden
I	ICT	informatie- en communicatietechnologie
	ILVO	Instituut voor Landbouw en Visserij Onderzoek
	INBO	Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek
	INGRO	Industriële Groenten
	IWT	Instituut voor de aanmoediging van Innovatie door Wetenschap en Technologie
K	K.U.Leuven	Katholieke Universiteit Leuven
M	MAP2bis	mestactieplan 2bis
	MAP3	mestactieplan 3
	MiNa-Raad	Milieu- en Natuurraad
	MIRA	Milieurapport

	MIRA AG	Achtergronddocument MIRA
	MIRA-S	Scenario-rapport van MIRA
	MIRA-T	Themarapport van MIRA
	MKZ	mond- en klauwzeer
	MTR	Mid Term Review
N	NARA	Natuurrapport
	NBB	Nationale Bank van België
	NET	niet-eetbare tuinbouwproducten
O	OVAM	Openbare Afvalstoffenmaatschappij voor het Vlaamse Gewest
P	PDPO	Programmeringsdocument voor Plattelandsontwikkeling
	PR	productierichting
R	REO	Roeselare En Omstreken Veiling
	RSV	Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen
	RSZ	Rijksdienst voor Sociale Zekerheid
S	SERV	Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen
	SGE	standaardgrootte-eenheid
	STR	speciale toeslagrechten
T	TR	toeslagrechten
V	VAK	volwaardige arbeidskracht
	VBT	Verbond van Belgische Tuinbouwveilingen
	VEGRAS	Vegetable Growers Association
	VITO	Vlaamse instelling voor technologisch onderzoek
	VLAM	Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing
	VLIF	Vlaams Landbouwinvesteringsfonds
	VLM	Vlaamse Landmaatschappij
	VLTR	Vlaamse Land- en Tuinbouwraad
	VMM	Vlaamse Milieumaatschappij
	VMV	Vennootschap Mechelse Veilingen
	WSG	Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten
	WP	Vereniging van de Vlaamse Provincies
W	WKK	warmtekrachtkoppeling
	WTO	World Trade Organisation
U	UGENT	Universiteit Gent

Definities en methodologische toelichtingen

Bedrijfshoofd

Het bedrijfshoofd is de juridisch en economisch verantwoordelijke van het bedrijf. Het gaat over de persoon voor wiens rekening en op wiens naam wordt geëxploiteerd.

Bedrijfsleider

De bedrijfsleider is de persoon die verantwoordelijk is voor het lopend en dagelijks beheer van het bedrijf.

Bestemming van de oppervlakte cultuurgrond

De oppervlakte cultuurgrond wordt ingedeeld in 4 grote bestemmingen: akkerbouwgewassen, tuinbouwteelten, voedergewassen en andere.

Onder akkerbouw worden volgende teelten geklasseerd: granen voor de korrel (exclusief vochtig geoogste korrelmaïs), droge peulvruchten, nijverheidsgewassen (suikerbieten, cichorei, vezelvas, oliehoudende gewassen, geneeskrachtige en aromatische planten en kruiden, landbouwzaden en andere nijverheidsgewassen) en aardappelen.

De voedergewassen omvatten: voederbieten, andere wortel- en knolgewassen, voedermaïs (inclusief vochtig geoogste korrelmaïs), andere éénjarige voedergewassen dan maïs, meerjarige voedergewassen (klaver, luzerne en andere), tijdelijk en blijvend grasland.

Tuinbouwteelten zijn groenten en fruit en sierteelt, zowel in open lucht als in serres, tuinbouwzaden en plantgoed en de tuinen voor eigen gebruik.

Het braakland en de wijmenaanplantingen vormen dan de andere bestemmingen.

Bruto (binnenlandse) productie

De bruto binnenlandse productie is het resultaat van de nationale slachtingen (inclusief de thuislachtingen) verminderd met de invoer en vermeerderd met de uitvoer van levende dieren.

Bruto saldo

Het bruto saldo van een landbouwproductie wordt gedefinieerd als de geldwaarde van de bruto productie, waarvan men bepaalde bijhorende specifieke kosten aftrekt.

De bruto productie is gelijk aan de som van de waarde van de hoofd- en bijproducten. De specifieke kosten zijn voor de plantaardige producties als volgt samengesteld: zaai- en pootgoed, aangekochte meststoffen, gewasbeschermingsmiddelen, kosten voor irrigatie, verwarming, drogen, specifieke kosten voor afzet en verwerking, verzekeringskosten en andere specifieke kosten. Voor de dierlijke producties zijn dit volgende kosten: de kosten voor de vervanging van dieren, veevoeder, ziektebestrijding, dekgeld en KI, productiecontrole, specifieke kosten voor de afzet en verwerking en andere specifieke kosten.

Bruto standaard saldo (BSS)

Het bruto standaardsaldo is het gemiddelde Vlaamse bruto saldo (zie definitie bruto saldo) voor elk van de landbouwproducties. Bij de berekening van de BSS worden in de bruto productie tevens de subsidiebedragen die verband houden met de producten, arealen en/of veestapel opgenomen. De term BSS "2000" betekent de gemiddelde BSS voor de periode van 1998 tot en met 2002.

Directe verkopen melk

In het kader van de heffing in de melksector wordt rechtstreekse verkoop gedefinieerd als elke verkoop of overdracht van melk die rechtstreeks door de producent aan de consument wordt verricht, alsmede elke door een producent verrichte verkoop of overdracht van andere zuivelproducten. De Commissie kan deze definitie eventueel aanpassen om te voorkomen dat hoeveelheden melk of andere zuivelproducten die worden vermarkt, niet onder de heffingsregeling vallen.

Economisch belang per gemeente op basis van BSS (kaarten)

Om de belangrijkheid van een sector in de landbouw binnen de Vlaamse gemeenten te meten, werd gebruik gemaakt van onderstaande gegevens:

- enerzijds de oppervlakte van de verschillende teelten en het aantal dieren volgens de meitelling van het NIS in 2004;
- anderzijds, de Bruto Standaard Saldi (BSS) "2000" (gemiddelde van 1998 tot en met 2002) per teeltgroep of diersoort (zie definitie BSS).

Per gemeente wordt dan de totale BSS van een bepaalde teelt of diersoort berekend door de gegevens uit de meitelling te vermenigvuldigen met de overeenkomstige BSS per ha of per dier. Deze werden toegewezen per sector (akkerbouw, melkvee,...) en vergeleken met de totale BSS (van alle sectoren) binnen een gemeente.

Voor de kaart voor de pluimvee-sector werd niet gewerkt met BSS "2000" maar werd de BSS voor pluimvee bepaald als een gemiddelde van 7 jaar (1996–2002) omwille van een paar uitzonderlijke jaren met een negatief BSS voor pluimvee.

Eindproductiewaarde

De eindproductiewaarde, berekend door AMS, wordt opgesteld aan de hand van het begrip regionale hoeve: een fictief landbouwbedrijf dat de totale landbouwoutput van de Vlaamse landbouw voortbrengt. De eindproductiewaarde omvat de waarde van het gedeelte van de productie die verkocht wordt buiten deze regionale hoeve, het gedeelte dat verbruikt wordt door de landbouwer en zijn gezin en de inventarisverandering. Voor meer details wordt verwezen naar volgende publicatie: Els Demuyne en Els Bernaerts (2005). Regionale rekeningen van de landbouw. AMS. Brussel.

Eurostat gebruikt een andere methode voor de berekening van de eindproductiewaarde, waarbij eveneens rekening wordt gehouden met o.a. de verkoop van landbouwproducten tussen de landbouwbedrijven, de output van niet-scheidbare nevenactiviteiten en met bepaalde landbouwproducten die als input binnen het bedrijf worden verbruikt. Voor meer details wordt verwezen naar volgende publicatie: Eurostat (2001). Handleiding land- en bosbouwrekeningen. Luxemburg.

Voor het hoofdstuk van de Vlaamse landbouw in Europese context, werden de Eurostatgegevens, in zover mogelijk, aangepast aan de methodologie van AMS.

Financiële resultaten

De financiële resultaten zijn gebaseerd op de naar regionaal vlak geëxtrapolerde boekhoudresultaten van de bedrijven die bij het AMS-boekhoudnet aangesloten zijn. In wat volgt worden de verschillende posten van de kosten en de opbrengsten en het arbeidsinkomen gedefinieerd.

Kosten

- berekende lonen: het toegerekend loon voor het bedrijfshoofd en de gezinsleden wordt berekend op basis van de minimumlonen vastgesteld door het Nationaal Paritair Comité voor de landbouw, verhoogd met de sociale lasten;
- betaalde lonen: de werkelijk betaalde lonen en sociale lasten;
- werk door derden: de werken uitgevoerd door ondernemers met hun eigen machines (maaidorsen,...);
- werktuigkosten: afschrijvingen, rente en onderhoud van werktuigen, de aankoop van klein gereedschap, de kosten voor de huur van machines, de forfaitaire kosten voor het gebruik van privé vervoermiddelen voor het bedrijf en de kosten van brand- en smeerstoffen;
- bestrijdingsmiddelen: de verbruikte bestrijdingsmiddelen en de gebruikte producten voor grondontsmetting, met betrekking tot de oogst van het boekjaar;
- veevoeder: het veevoeder wordt opgesplitst in aangekocht veevoeder en veevoeder van eigen bedrijf. De laatstgenoemde zijn de vervoederde marktbaar producten van eigen bedrijf. Hieronder zijn begrepen: de melkproducten en de hoofd- en bijproducten van de teelten. De verbruikte voedergewassen (gras, hooi, voederbieten, maïs,...) worden niet gewaardeerd;
- brandstoffen: de brandstoffen, verbruikt voor de verwarming van de champignoncellen en serres;
- aangekochte meststoffen, zaad- en pootgoed aangekocht en van eigen bedrijf, bestrijdingsmiddelen: deze posten hebben betrekking op hetgeen verbruikt werd voor de oogst van het boekjaar;
- kosten van het grond- en gebouwenkapitaal: betaalde pacht, betaalde grondlasten, brandverzekering voor de onroerende goederen in eigendom, het lopend onderhoud van de gebouwen en weideafsluitingen, de afschrijvingen van de onroerende goederen in eigendom, toegerekende rente voor onroerende goederen in eigendom, de toegerekende pacht voor gronden in eigendom, de rente voor de aangekochte quota en kosten voor gehuurde quota;
- verkoopkosten: veilingkosten, huur kisten, marktgeld, inpakmaterialen,...;
- overige materialen: overige kosten voor grond- en hulpstoffen voor de teelten van het boekjaar: turf, plasticzakken, bloempotten,...;
- overige kosten: kosten van fokverenigingen, dekgelden, veeverzekering, rente levend kapitaal, rente omlopend kapitaal, elektriciteit, telefoon, abonnementen op vakbladen,...;
- directe kosten teelten: de keuringskosten, de aankoop van planten voor voortverkoop, de hagelverzekering, de kosten van de bijen, de aankopen op stam, de toegerekende interesten voor planten en het omlopend kapitaal;
- algemene onkosten: elektriciteit, water, telefoon, abonnementen, lidgelden, grondontleding,...

Opbrengsten

- marktbaar gewassen: de landbouw- en tuinbouwgewassen en de blijvende teelten welke in het algemeen voor de verkoop worden of kunnen worden geteeld (granen, suikerbieten,...). De opbrengst marktbaar gewassen omvat de waarde van de verkochte, in het huishouden verbruikte, voor zaaizaad gebruikte en vervoederde marktbaar gewassen. Deze opbrengst omvat de waarde van de bijproducten (stro, ...);
- opbrengst rundveehouderij en voedergerassen: waarde van de melkproducten die verkocht (na aftrek van de superheffing) of verbruikt zijn in het huishouden of vervoederd werden in het eigen bedrijf, de omzet en aanwas van het rundvee, overige opbrengsten (ontvangen dekgelden, verkochte voedergerassen,...);
- opbrengst varkenshouderij: omzet en aanwas van de varkens;
- opbrengst pluimveehouderij: de opbrengst van eieren (verkopen en verbruik in het huishouden) en de omzet en aanwas van het pluimvee;
- overige opbrengsten: opbrengsten van vorige boekjaren, werk voor derden, compensaties en premies (zoogkoeienpremie, compensaties akkerbouw,...),...

Arbeidsinkomen

Het arbeidsinkomen wordt gedefinieerd als de totale opbrengsten verminderd met de totale kosten exclusief de toegerekende en betaalde lonen.

Intermediair verbruik

Het intermediair verbruik is de waarde van alle goederen en diensten die als input voor de productie van de beschouwde periode worden gebruikt en buiten de regionale hoeve aangekocht worden. Deze post omvat geen uitgaven waarvan het gebruik verdeeld is over verschillende jaren.

Meer gespecificeerd geeft het intermediair verbruik de uitgaven weer, gedaan voor:

- zaai- en pootgoed dat in de handel aangekocht wordt;
- energie en smeermiddelen;
- meststoffen;
- fyto-sanitaire producten;
- veevoerders gekocht buiten de landbouw;
- ingevoerd gebruiksvee;
- klein materiaal en onderhoud- en herstellingskosten van machines en gebouwen;
- algemene onkosten (diergeneeskundige zorgen, verzekeringen, water, ...).

Per definitie omvat het intermediair verbruik noch de aankoop van materiaal waarvan de levensduur groter is dan 1 jaar, noch de aankoop of grote herstellingen van gebouwen welke investeringsuitgaven zijn.

De lonen maken geen deel uit van het intermediair verbruik.

Leeftijd van de bedrijfsleiders

Voor de bepaling van de leeftijd van de bedrijfsleider (zie definitie bedrijfsleider) werden enkel de bedrijven opgenomen waarvan de economische bedrijfsomvang groot genoeg is om beschouwd te worden als een bedrijf met een professioneel karakter. Een beroepslandbouwbedrijf wordt dan gedefinieerd als een bedrijf waarvan de bedrijfseconomische dimensie minstens 4 standaardgrootte-eenheden (zie definitie standaardgrootte-eenheden) bedraagt.

Leghennen

Onder de term leghen wordt in deze studie de hennen voor consumptie- en broedeieren verstaan, inclusief de poeljen, tenzij anders vermeld.

Melkleveringen

In het kader van de heffing in de melksector wordt een levering gedefinieerd als elke levering van melk, exclusief andere zuivelproducten, door een producent aan een koper ongeacht of de producent, de koper, het bedrijf dat deze melk behandelt of verwerkt, dan wel een derde de melk vervoert. Een koper is een onderneming of groepering die van een producent melk koopt:

- om deze, ook in het kader van een loonwerkovereenkomst, in te zamelen, te verpakken, op te slaan, te koelen en te behandelen of te verwerken;
- om deze door te verkopen aan een of meer bedrijven die melk of andere zuivelproducten behandelen of verwerken.

Wat betreft het aantal producenten waarop de melkleveringen betrekking hebben, worden alle producenten in aanmerking genomen die betrokken zijn in de berekening van de extra heffing. Sommige producenten zijn niet de hele melkcampagne actief (overnames,...) of hebben geen quotum (enkel leasing).

Omgerekend varken

Het aantal omgerekende varkens is gelijk aan het aantal mestvarkens + het aantal jonge zeugen + (het aantal fokzeugen x 2) + (het aantal beren x 1,5).

Productierichting (PR)

De indeling van de bedrijven volgens de productierichting is gebaseerd op het begrip bruto standaardsaldo (BSS, zie definitie BSS). De PR, ook wel technisch-economische gerichtheid genoemd, wordt vastgesteld rekening houdend met het relatief aandeel van de verschillende producties in de totale BSS van het bedrijf.

De bedrijven worden ingedeeld in 9 grote groepen. Binnen deze groepen bestaat dan nog een verdere opdeling. In dit rapport worden volgende productierichtingen gebruikt. Voor een gedetailleerd overzicht wordt verwezen naar het Publicatieblad van de Europese Unie (JO, L220 van 17 augustus 1985).

productierichting	benaming
gespecialiseerde bedrijven	
1	gespecialiseerde akkerbouwbedrijven
2	gespecialiseerde tuinbouwbedrijven
3	gespecialiseerde bedrijven met blijvende teelten
4	gespecialiseerde graasdierbedrijven met specialisatie:
41	melkvee
42	mestvee
43	gemengd rundvee
44	andere graasdieren
5	gespecialiseerde veredelingsbedrijven met specialisatie:
501	varkens
502	pluimvee
503	gemengde veredelingsbedrijven
gemengde bedrijven	
6	bedrijven met combinaties van gewassen
7	bedrijven met combinaties van veeteelt
71	bedrijven met veeteeltcombinaties, accent op graasdieren
72	bedrijven met veeteeltcombinaties, accent op veredeling
8	bedrijven met combinaties van gewassen en veeteelt
9	niet te classificeren bedrijven

Standaardgrootte-eenheden (SGE)

Een standaardgrootte-eenheid (SGE) is een eenheid om de economische bedrijfsomvang van een onderneming te meten. Eén SGE is gelijk aan 5.380 euro van bruto standaardsaldo "2000" (gemiddelde 1998 tot en met 2002) of in formule: $SGE = BSS \text{ "2000" } / 5.380$.

Toegevoegde waarde

De bruto toegevoegde waarde tegen marktprijzen is het verschil tussen de eindproductiewaarde en het intermediair verbruik. Wanneer de bruto toegevoegde waarde vermeerderd wordt met de subsidies en verminderd met de taksen en de afschrijvingen, bekomt men de netto toegevoegde waarde tegen factorkosten. De netto toegevoegde waarde tegen factorkosten vertegenwoordigt dan het globale inkomen van de land- en tuinbouwactiviteit.

Ultraperifere gebieden

De ultraperifere gebieden zijn: de Franse overzeese departementen (Guadeloupe, Frans Guyana, Martinique en La Réunion), de Canarische eilanden, de Azoren en Madeira.

Vergelijkbaar inkomen

Het vergelijkbaar inkomen komt overeen met het gemiddelde bruto salaris van een voltijds tewerkgestelde loontrekkende.

Volwaardige arbeidskrachten (VAK)

Een volwaardige arbeidskracht is een volwassen persoon, jonger dan 65 jaar, volledig arbeidsgeschikt en bestendig beschikbaar voor het bedrijf. De beschikbare arbeidskrachten worden omgerekend tot VAK met behulp van omrekeningscoëfficiënten die rekening houden met de leeftijd en de arbeidsgeschiktheid. Voor meer details wordt verwezen naar de publicaties 'Rendabiliteit van het landbouwbedrijf', CLE-publicatie, nr. 2.01, april 2003 en 'Rendabiliteit van het tuinbouwbedrijf', CLE-publicatie, nr. 2.05, januari 2005.

Zelfvoorzieningsgraad

De zelfvoorzieningsgraad geeft de verhouding weer (uitgedrukt in %) tussen de geproduceerde en de totale verbruikte hoeveelheden. Dit kengetal meet in welke mate de nationale productie de nationale behoefte dekt.

Referentielijst

Algemene referenties

Centrum voor Landbouweconomie. Rendabiliteit van het landbouwbedrijf. Meerdere jaargangen. Brussel.

Claeys, D. (2004). Vlaamse bruto standaardsaldi voor de gewassen en de veehouderij. CLE-publicatie nr. 2.04. Centrum voor Landbouweconomie. Brussel, 113 p.

Demuyne E., Bernaerts E. (2005). Regionale rekeningen van de landbouw. Afdeling Monitoring en Studie. Brussel, 51 p.

Direction générale de l'Agriculture. Evolution de l'économie agricole et horticole de la Région Wallonne. Meerdere jaargangen. Namur.

Eurostat (12/2005). Intra- and extra-EU trade, combined nomenclature. Luxemburg.

FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie. Landbouwstatistieken, driemaandelijkse publicatie. Meerdere jaargangen. Brussel.

FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie. Mei-telling. Meerdere jaargangen. Brussel.

Raad van de Europese Unie (1985). Bijlage 2 Classificatie van de landbouwbedrijven volgens productierichting. Publicatieblad van de Europese Unie L220 van 17 augustus. Luxemburg.

Van Gijseghe, D., et al (2004). Landbouwbeleidsrapport 2003. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Land- en Tuinbouw. Brussel, 154 p.

Vlaams Informatiecentrum over Land- en Tuinbouw (2003). Feiten en cijfers. Brussel, 52 p.

www.ccecrb.fgov.be : Centrale Raad voor het Bedrijfsleven.

www.europa.eu.int : Portaal van de Europese Unie.

www.gfk.be : Gfk Panelservices Benelux.

www.statbel.fgov.be : FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie.

www.vlaanderen.be/landbouw : Ministerie van Landbouw.

Landbouwbeleid

Administratie Land en tuinbouw (2000). Programmeringdocument voor Plattelandsontwikkeling in Vlaanderen van 2000-2006. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement EWBL, Administratie Land en tuinbouw. Brussel, 351p.

Administratie Land en tuinbouw (2005). PDPO Voortgangsrapportage kalenderjaar 2004. Rapportering conform art. 61 van VO 817/2004; intern document, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement EWBL, Administratie Land en tuinbouw. Brussel, 67p.

Idea Consult (2003). Mid term evaluatie van het Vlaamse Programma voor Plattelandsontwikkeling. Consortium van de afdeling Landbouweconomie en het Laboratorium voor Bosbouw van de Universiteit Gent, Belconsulting, het Centrum voor Landbouweconomie en IDEA Consult. Brussel, 536 p.

Meester, G., Oskam, A., Silvis, H. (2005). EU beleid voor landbouw, voedsel en groen – Van politiek naar praktijk. Wageningen, 368 p.

Algemene beschrijving van de Vlaamse land- en tuinbouwsector

Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie (FOD Economie). Financiën Verkopen van onroerende goederen. Meerdere jaargangen. Brussel.

Europese Commissie (2006). Agriculture in the European Union: Statistical and Economic Information 2005. Luxemburg, 42 p.

Eurostat (2001). Handleiding land- en bosbouwrekeningen LR/BR 97 (rev.1.1). Luxemburg.

Nationale Bank van België (2006). Regionale rekeningen 1995-2004. Instituut voor de nationale rekeningen. Brussel.

Organic Centre Wales (2005). Europe - the development of organic farming between 1985 and 2004. www.organic.aber.ac.uk/statistics/europe05.shtml

www.onssrszlszss.fgov.be : Rijksdienst voor Sociale Zekerheid.

De akkerbouwsector

Boerenbond (2005). Boerenbond jaarverslag 2004. Leuven, 88 p.

Confederatie van de Belgische Bietenplanter. De bietplanter. Maandelijks vakblad. Meerdere jaargangen. Brussel.

Gabriels, P. (2004). Gevolgen van de hervorming van het EU-suikerbeleid voor de Vlaamse landbouwer. Afdeling Monitoring en Studie. Brussel, 32 p.

Raad van de Europese Unie (2001). Verordening (EG) Nr. 1260/2001 van de Raad van 19 juni 2001 houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector suiker. Publicatieblad van de Europese Unie L178/1 van 30 juni. Luxemburg.

Raad van de Europese Unie (2003). Verordening Nr. 1784/2003 van de Raad (EG) van 29 september 2003 houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector granen. Publicatieblad van de Europese Unie L270/78 van 21 oktober. Luxemburg.

www.kbivb.be : Koninklijk Belgisch Instituut tot Verbetering van de Biet.

De tuinbouwsector

Lambrechts, G. (2003). Sporenbeleid voor de sector groenten en fruit. Administratie Landbouwbeleid, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Brussel, 34 p.

Van Lierde, D., Gielis, H., Taragola, T. (2005). De rendabiliteit van het tuinbouwbedrijf. Centrum voor Landbouweconomie, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Brussel, 64 p.

VBT (2005). Jaarverslag 2004 van het VBT. Leuven, 107 p. www.veiling.be.

De rundveesector

Moreau, J.M., Daumerie, V. (2005). Le marché de la viande bovine, entre découplage et importations. Direction générale de l'Agriculture – Division de la Politique agricole. Namur.

Raad van de Europese Unie (1999). Verordening (EG) Nr. 1255/1999 van de Raad van 17 mei 1999 houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector melk en zuivelproducten. Publicatieblad van de Europese Unie L160/48 van 26 juni. Luxemburg.

Raad van de Europese Unie (2003). Verordening (EG) Nr. 1254/1999 van de Raad van 17 mei 1999 houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector rundvlees. Publicatieblad van de Europese Unie L160/48 van 26 juni. Luxemburg.

Raad van de Europese Unie (2003). Verordening (EG) Nr. 1787/2003 van de Raad van 29 september 2003 tot wijziging van Verordening EG) Nr.1255/1999 houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector melk en zuivelproducten. Publicatieblad van de Europese Unie L270/121 van 21 oktober. Luxemburg.

Raad van de Europese Unie (2003). Verordening (EG) Nr. 1788/2003 van de Raad van 29 september 2003 tot vaststelling van een heffing in de sector melk en zuivelproducten. Publicatieblad van de Europese Unie L160/48 van 26 juni. Luxemburg.

www.bcz-cbl.be : Belgische Confederatie van de Zuivelindustrie.

www.birb.be : Belgisch Interventie- en Restitutiebureau.

De varkenssector

Commissie van de Europese Unie (2003). Verordening (EG) Nr. 1075/2003 van de Commissie van 23 juni 2003 tot vaststelling van de wegingscoëfficiënten voor de berekening van de gemeenschappelijke marktprijs voor geslachte varkens voor het verkoopseizoen 2003/2004. Publicatieblad van de Europese Unie L155/9 van 19 augustus. Luxemburg.

Commissie van de Europese Unie (2003). Verordening (EG) Nr. 1458/2003 van de Commissie van 18 augustus 2003 betreffende de opening en wijze van beheer van de tariefcontingenten in de varkensvleessector. Publicatieblad van de Europese Unie L208/3 van 19 augustus. Luxemburg.

Commissie van de Europese Unie (2003). Verordening (EG) Nr. 1518/2003 van de Commissie van 28 augustus 2003 tot vaststelling van uitvoeringsbepalingen inzake de regeling van uitvoercertificaten in de sector varkensvlees. Publicatieblad van de Europese Unie L217/35 van 29 augustus. Luxemburg.

Commissie van de Europese Unie (2003). Verordening (EG) Nr. 2246/2003 van de Commissie van 19 december 2003 betreffende de bijzondere voorwaarden voor de toekenning van steun voor particuliere opslag in de sector varkensvlees. Publicatieblad van de Europese Unie L333/34 van 20 december. Luxemburg.

De pluimveesector

www.deinze.be : Nationale Prijzencommissie voor het Levend Pluimvee te Deinze.

www.kruishoutem.be/ep/pub/eierprijzen.asp : Eierprijzencommissie te Kruishoutem.

De biologische landbouw

Administratie Beheer en Kwaliteit Landbouwproductie (2005). Vademecum subsidie voor de biologische productiemethode. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Beheer en Kwaliteit Landbouwproductie. Brussel, 17p.

Ameloot, N., Gellynck, X., Van Huylenbroeck, G., Viane, J. (2003). Integrale ketenprijsvorming in de biologische landbouw. Universiteit Gent, Faculteit van de Toegepaste Landbouwkundige en Biologische Wetenschappen. Gent, 286 p.

Biofood (2005). Prijzverschil gangbaar en bio soms angstaanjagend groot. Biofood magazine nr 2, april 2005.

Europese Commissie (2004). European actionplan for organic food and farming. Commission Staff Working Document. Brussel, 33p.

De Bont, C.J.A.M., et al. (2004). Organic material price: market signals for organic markets. Landbouw-Economisch Instituut. Den Haag, 69 p.

Hamm, U., Gronefeld, F. (2004). The European market for organic food: Revised and updated analysis. Organic Marketing Initiatives and Rural Development, Volume 5. Aberystwyth, United Kingdom, School of Management & Business, 165 p.

Landbouw en Techniek (2001). Prijsvorming in de biologische sector. Landbouw & Techniek nr 20, blz 4-6, 2 november 2001.

Van Huylenbroeck, G., et al (2005). Biologische landbouw: Mens, Markt en Mogelijkheden, Lannoo Campus. Leuven, 289p.

VELT (2002). Bio is geen koopje maar een keuze: de prijs. Vereniging voor Ecologische Leef- en Teeltwijze (VELT).

Willer, H., Youssefin M. The world of organic agriculture: statistics and future prospects. Meerdere jaargangen. International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM). Bonn.

http://europa.eu.int/comm/agriculture/qual/organic/def/index_nl.htm

Landbouw en milieu

AMINAL (2002). Wegwijzer doorheen het erosiebesluit: subsidies voor plannen en werken. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Milieu-, Natuur-, Land- en Waterbeheer (AMINAL), Afdeling Land. Brussel.

Biesbrouck, B., et al. (2001). Een ecologisch register voor hogere planten als instrument voor natuurbehoud in Vlaanderen. Rapport VLINA 00/01. Brussel.

Birdlife International (2004). Birds in the European Union: a status assessment. Birdlife International. Wageningen, 59 p.

Brouwers, J. (2003). Eco-efficiëntie: wat is eco-efficiëntie en hoe eco-efficiënt is Vlaanderen? MIRA-onderzoeksrapport 2003/03, Vlaamse Milieumaatschappij, Erembodegem.

Campens, V., Lauwers, L. (2002). Kunstmestgebruik en gewasproductie als determinanten van de nutriëntenemissie, studie uitgevoerd voor de Vlaamse Milieumaatschappij, Centrum voor Landbouweconomie. Brussel, 59 p.

Claeys, S., et al. (2005). Milieu- en natuurrapport Vlaanderen, MIRA Achtergronddocument 2005, Verspreiding van bestrijdingsmiddelen, Vlaamse Milieumaatschappij. Erembodegem, 108 p.

EMA (1999). Making sustainability accountable: eco-efficiency, resource productivity and innovation. Topic report n° 11/1999. Europees Milieuagentschap. Kopenhagen, 39 p.

Gabriëls, P., Platteau, J., Van Gijsegem, D. (2005). Klimaatverandering en mogelijke gevolgen voor landbouw en zeevisserij in Vlaanderen. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Land- en Tuinbouw, Afdeling Monitoring en Studie. Brussel, 30 p.

Gulinck, H., et al. (2005). Bodem: bodembedreigingen bekend, hoe aanpakken? In: Van Steertegem M. (red.) Milieurapport Vlaanderen, MIRA-T 2005 Thema's, Vlaamse Milieumaatschappij, Erembodegem.

IPPC (1996). Second Assessment Report, Intergovernmental Panel on Climate Change guidelines.

Lamont, J.L., Lambrechts, Y. (2005) Koolzaad, het nieuwe goud? Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Beheer en Kwaliteit Landbouwproductie, Afdeling Voorlichting Granen, Eiwitrijke en Oliehoudende Gewassen. Brussel, 58 p.

Van Steertegem, M. (red.) (2005), Milieurapport Vlaanderen, MIRA-T 2005, thema's. Vlaamse Milieumaatschappij. Aalst, 287 p.

Kuijken, E., et al (2003). Natuurrapport 2003. Toestand van de natuur in Vlaanderen: cijfers voor het beleid. Mededeling van het Instituut voor Natuurbehoud nr. 21. Brussel, 352 p.

Kuijken, E., et al. (2005). Natuurrapport 2005. Toestand van de natuur in Vlaanderen: cijfers voor het beleid. Mededeling van het Instituut voor Natuurbehoud nr. 24. Brussel, 491 p.

Nevens, F. (2003). Jaarverslag 2002 Steunpunt Duurzame Landbouw, UGent, KULeuven, Melle.

Steurbaut, P., Vanlierop, F., Herremans, M. (2005). Begeleiding van de vrijwillige weidevogelbescherming in Vlaanderen in uitvoering van de Europese Verordening 2078/92. Eindverslag. Natuurrapport 2005/01.

Van Hoof, K. (2005). Resultaten van het MAP-meetnet oppervlaktewater - Metingen in oppervlaktewater door de Vlaamse Milieumaatschappij op voor de landbouw relevante meetplaatsen, presentatie op studiedag KVIV 30 november 2005. Meise.

Van Impe, J. 2003. Voortplantingssucces van Kievit Vanellus vanellus, Grutto Limosa limosa en Tureluur Tringa totanus te Antwerpen-Linkeroever. Natuur.oriolus 69, 45-59.

Vanden Auweele ,W., et al. (2004). De chemische bodemvruchtbaarheid van het Belgische akkerbouw- en weilandareaal 2000-2003. BDB-VMM-ALT. Heverlee, 138 p.

Vermeersch, G., et al. (2004). Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 23, Brussel, 496 pp.

Vervaet, M., Lauwers, L., Lenders, S., Overloop, S. (2004). Het driesporen-mestbeleid: evaluatie en toekomstverkenning, CLE-publicatie, Centrum voor Landbouweconomie. Brussel, 59 p.

Wustenberghs, H., Verhaegen, E., Lauwers, L., Mathijs E. (2004). Monitoring agriculture's multifunctionality by means of integrated nation-wide accounting. 90th EAAE Seminar.

Wustenberghs, H., et al. (2006). Milieurapport Vlaanderen, MIRA Achtergronddocument 2005, Landbouw & Visserij, Vlaamse Milieumaatschappij. Erembodegem, 252 p.

<http://dov.vlaanderen.be> : MAP-meetnet grondwater.

www.ehorizon.be : Beheerovereenkomsten landbouwer-overheid.

www.milieurapport.be : Milieurapport Vlaanderen.

www.milieuindicatoren.be : Milieu-indicatoren uit het Milieurapport Vlaanderen.

www.natuurindicatoren.be : Natuurindicatoren uit het Natuurrapport Vlaanderen.

www.vlm.be : Vlaamse Landmaatschappij.

www.vmm.be/MAP : MAP-meetnet oppervlaktewater.

